AGOTA KRISTOF

Storas sąsiuvinis

XX amžiaus aukso fondas

AGOTA KRISTOF

Le Grand Cahier

La Preuve

Le Troisième Mensonge

AGOTA KRISTOF

STORAS SĄSIUVINIS
ĮRODYMAS
TREČIASIS MELAS

ROMANAI

Iš prancūzų kalbos vertė
Stasė Banionytė

alma littera

UDK 830(494)-3
Kr271

Versta iš: Agota Kristof
LE GRAND CAHIER
LA PREUVE
LE TROISIÈME MENSONGE
Éditions du Seuil 1986, 1988, 1991

ISBN 9955-08-483-9

STORAS SĄSIUVINIS

ATVYKIMAS PAS SENELĘ

Atvykstame iš Didžiojo Miesto. Važiavome kiaurą naktį. Motinos akys paraudusios. Ji neša didelę kartoninę dėžę, o mudu – po lagaminėlį su savo drabužiais ir storą Tėvo žodyną, kurį perduodame vienas kitam, kai pavargsta ranka.

Einame ilgai. Senelės namai toli nuo stoties, kitame Mažojo Miesto gale. Čia nėra nei tramvajų, nei autobusų, nei automobilių. Pravažiuoja tik koks karinis sunkvežimis.

Praeivių nedaug, miestelis tylus. Girdėti, kaip kaukši mūsų žingsniai; kulniuojame tylėdami, Motina viduryje, tarp mudviejų.

Priešais Senelės sodo vartus Motina sako:

– Palaukite manęs čia.

Mes truputį palaukiame, paskui įeiname į sodą, apsukame aplink namą ir atsitupiame po langu, pro kurį sklinda balsai. Motinos balsas:

– Pas mus nebėra ko valgyti, nei duonos, nei mėsos, nei daržovių, nei pieno. Nieko. Negaliu jų išmaitinti.

Kitas balsas:

– Tada prisimeni mane. O šešerius metus neprisiminei. Neaplankei, neparašei.

Motina sako:

– Puikiai žinote, kodėl. Aš mylėjau tėvą.

Kitas balsas:

– Taip, o dabar prisiminei, kad turi ir motiną. Atvažiuoji ir prašai padėti.

Motina sako:

– Sau nieko neprašau. Tik norėčiau, kad vaikai išgyventų šį karą. Didysis Miestas bombarduojamas dieną naktį, jame nėra ko

valgyti. Vaikus visi veža į kaimą pas gimines ar pas svetimus, nesvarbu kur.

Kitas balsas:

– Tai reikėjo siųsti pas svetimus, nesvarbu kur.

Motina sako:

– Tai jūsų anūkai.

– Mano anūkai? Aš jų net nepažįstu. Kiek jų?

– Du. Du berniukai. Dvyniai.

Kitas balsas klausia:

– O kur dėjai kitus?

Motina klausia:

– Kokius kitus?

– Kalės atsiveda keturis ar penkis šunyčius. Vienas ar du paliekami, o kiti nuskandinami.

Kitas balsas garsiai kvatoja. Motina tyli, tada kitas balsas klausia:

– Ar jie bent turi tėvą? Kiek žinau, tu neištekėjusi. Nebuvau pakviesta į tavo vestuves.

– Aš ištekėjusi. Jų tėvas fronte. Pusė metų negavau iš jo žinių.

– Tai gali ant jo padėti kryžių.

Kitas balsas vėl ima juoktis, Motina verkia. Mes grįžtame prie sodo vartų.

Motina išeina iš namo su sena moterim.

Motina mums sako:

– Čia jūsų Senelė. Kurį laiką pabūsite pas ją, kol baigsis karas.

– Jis gali trukti ilgai. Bet nesirūpink, aš juos pristatysiu prie darbo. Maistas ir čia ne dovanai.

Motina sako:

– Aš jums atsiųsiu pinigų. Lagaminuose jų drabužiai. O dėžėje – paklodės ir antklodės. Būkit geri, vaikai. Aš jums rašysiu.

Ji mus pabučiuoja ir verkdama nueina.

Senelė garsiai kvatoja ir sako:

– Paklodės, antklodės! Balti marškiniai ir lakuoti batai! Aš jus išmokysiu gyventi!

Mes parodome Senelei liežuvį. Ji nusikvatoja dar garsiau, plodama rankomis per šlaunis.

SENELĖS NAMAS

Senelės namas yra už penkių minučių ėjimo nuo paskutinių Mažojo Miesto namų. Už jo – tik dulkėtas kelias, kurį netrukus kerta užkarda. Toliau eiti draudžiama, užkardą saugo kareivis. Jis turi automatą ir žiūronus, o kai lyja, pasislepia sargybinėje. Mes žinome, kad už užkardos tarp medžių yra slapta karinė bazė, o už bazės – siena ir kita šalis.

Senelės namą supa sodas, jo gale teka upė, už kurios dunkso miškas.

Sode pilna visokių daržovių ir vaismedžių. Kampe stovi triušių gurbas, vištidė, kiaulidė ir ožkų tvartelis. Mes pamėginome užlipti stambiausiam meitėliui ant nugaros, bet išsilaikyti negalėjome.

Daržoves, vaisius, triušius, antis, vištas Senelė pardavinėja turguje, taip pat vištų bei ančių kiaušinius ir ožkos sūrį. Kiaulės parduodamos mėsininkui, kuris už jas moka ne tik pinigais, bet ir kumpiais bei rūkytomis dešromis.

Dar yra šuo vagims nuvyti ir katinas pelėms ir žiurkėms gaudyti. Jo negalima šerti, reikia, kad jis visada būtų alkanas.

Anapus kelio Senelė turi vynuogyną.

Į namus įeinama per virtuvę, kuri yra didelė ir šilta. Malkomis kūrenamoje krosnyje visą dieną dega ugnis. Prie lango stovi milžiniškas stalas ir kampinis suolas. Ant šito suolo mes ir miegame.

Iš virtuvės yra durys į Senelės kambarį, bet jos visada užrakintos. Tik Senelė vakarais eina ten miegoti.

Yra ir dar vienas kambarys, į kurį galima patekti ne per virtuvę, o tiesiai iš sodo. Šiame kambaryje gyvena svetimšalis karininkas. Jo durys taip pat užrakintos.

Po namu yra rūsys, pilnas visokių valgių, o pastogėje – palėpė, į kurią Senelė nelipa nuo tada, kai perpjovėme kopėčias ir ji krisdama susitrenkė. Landa į palėpę – tiesiai virš karininko durų, ir mes į ją laipiojame virve. Tenai laikome rašinių sąsiuvinį, Tėvo žodyną ir kitus daiktus, kuriuos privalome slėpti.

Netrukus pasidarome raktą, kuriuo atsirakiname visas duris, ir prigręžiojame skylių palėpės grindyse. Turėdami raktą, galime laisvai vaikščioti po visus namus, kai juose nieko nėra, o pro skyles galime stebėti Senelę ir karininką jų kambariuose, jiems apie tai nė neįtariant.

SENELĖ

Senelė yra mūsų Motinos mama. Prieš atvažiuodami gyventi pas ją, nežinojome, kad mūsų Motina dar turi mamą.

Mes ją vadiname Senele.

Ji mus vadina kalės vaikais.

Senelė maža ir liesa. Galvą apsirišusi juoda skarele. Vilki tamsiai pilkus drabužius. Avi senais kareiviškais batais. Kai būna gražus oras, vaikšto basa. Jos veidas raukšlėtas, nusėtas rudomis dėmėmis ir karpomis, ant kurių auga plaukai. Ji nebeturi dantų, bent jau tokių, kurie būtų matyti.

Senelė niekada nesiprausia. Pavalgiusi ar atsigėrusi, burną nusišluosto skarelės kampu. Ji nenešioja kelnaičių. Užsinorėjusi šlapintis, sustoja, išskečia kojas ir paleidžia srovę ant žemės po sijonais. Žinoma, ji taip nedaro namuose.

Senelė niekada nenusirengia. Vakare mes ją stebėjome jos kambaryje. Ji nusivelka vieną sijoną, bet apačioje yra kitas. Nusivelka vieną palaidinukę, bet apačioje yra kita. Taip ji ir gulasi. Nenusiriša net skarelės.

Senelė kalba mažai. Išskyrus vakarais. Vakare ji paima nuo lentynos butelį ir geria tiesiai iš kakliuko. Netrukus pradeda šnekėti kažkokia mums nežinoma kalba. Tai ne ta kalba, kuria kalba svetimšaliai kariškiai, o visai kitokia.

Ta nepažįstama kalba Senelė klausinėja ir atsakinėja. Kartais juokiasi arba pyksta ir rėkauja. Galop beveik visada pradeda verkti, šlitinėdama nueina į savo kambarį, krinta ant lovos, ir mes girdime, kaip ji ilgai rauda tamsoje.

DARBAI

Mums tenka atlikti už Senelę kai kuriuos darbus, kitaip ji neduoda valgyti ir nakčiai palieka lauke.

Iš pradžių atsisakome jai paklusti. Miegame sode, valgome vaisius ir žalias daržoves.

Rytą, prieš patekant saulei, matome, kaip Senelė išeina iš namų. Ji su mumis nesikalba. Eina šerti gyvulių ir melžti ožkų, o paskui nuveda jas ant upės kranto ir pririša prie medžio. Tada palaisto sodą ir priskina daržovių bei vaisių, kuriuos sukrauna ant karučio. Į jį dar įdeda pilną pintinę kiaušinių, triušį narvelyje ir vištą arba antį surištomis kojomis.

Senelė traukia į turgų, stumdama karutį, kurio diržas, permestas per liesą kaklą, neleidžia pakelti galvos. Ji sverdėja nuo svorio. Kelio nelygumai ir akmenys trukdo išlaikyti pusiausvyrą, bet ji eina, šleivodama kaip antis. Eina į miestelį, į turgų, nesustodama, nė karto nepaleisdama karučio.

Grįžusi iš turgaus, iš neparduotų daržovių verda sriubą, o iš vaisių – džemą. Senelė pavalgo, nueina į vynuogyną pogulio, valandą pamiega, paskui darbuojasi vynuogyne, o jei ten nėra ko veikti, grįžta namo, prikapoja malkų, vėl apsišeria gyvulius, parveda ir pamelžia ožkas, eina į mišką, prirenka grybų ir žagarų, slegia sūrius, džiovina grybus ir pupeles, marinuoja stiklainiuose kitas daržoves, vėl palaisto sodą, suneša daiktus į rūsį, ir taip ligi pat sutemų.

Kai šeštą ryto Senelė išeina iš trobos, mes jau palaistę sodą. Paimame jai iš rankų sunkius kibirus su kiaulių jovalu, nuvedame prie upės ožkas, padedame prikrauti karutį. Kai ji grįžta iš turgaus, mes pjauname malkas.

Valgant Senelė sako:

– Jūs supratote. Pastogę ir maistą reikia užsipelnyti.

Mes atsakome:

– Ne dėl to. Dirbti sunku, bet susidėjus rankas žiūrėti, kaip kažkas dirba, dar sunkiau, ypač jei tas kažkas senas.

Senelė sukikena:

– Kalės vaikai! Norite pasakyti, kad jums manęs pagailo?

– Ne, Senele. Mes tik susigėdome dėl savęs.

Po pietų einame parnešti iš miško malkų.

Nuo šiol dirbame visus darbus, kuriuos pajėgiame.

MIŠKAS IR UPĖ

Miškas labai didelis, upė visai mažytė. Einant į mišką, reikia perbristi upę. Kai vandens nedaug, perkertame ją šokinėdami nuo akmens ant akmens. Bet kartais, po smarkaus lietaus, vanduo siekia ligi pusiaujo, o tas vanduo šaltas ir dumblinas. Todėl nutariame pastatyti tiltą iš plytų ir lentų, kurių prisirenkame aplink bombų sugriautus namus.

Mūsų tiltas tvirtas. Parodome jį Senelei. Ji išbando tiltą ir sako:

– Labai gerai. Tik nenueikite per toli į mišką. Siena arti, kareiviai ims į jus šaudyti. Ir, žiūrėkit, nepasiklyskit. Aš neisiu jūsų ieškoti.

Statydami tiltą, matėme žuvų. Jos slepiasi po dideliais akmenimis ir krūmų bei medžių šešėlyje – jų šakos daiktais susipynusios virš upės. Mes išsirenkame stambiausias žuvis, pagauname ir dedame į laistytuvą, prisemtą vandens. Vakare, kai parnešame jas į namus, Senelė sako:

– Kalės vaikai! Kaip jūs jas pagavote?

– Rankomis. Tai nesunku. Reikia tik nejudėti ir laukti.

– Tai prigaudykite daug. Kuo daugiau.

Rytojaus dieną Senelė įsikelia laistytuvą į karutį ir parduoda mūsų žuvis turguje.

Mes dažnai einame į mišką ir niekada nepasiklystame, žinome, kurioje pusėje siena. Netrukus sargybiniai mus jau pažįsta. Ir niekada nešaudo. Senelė išmoko mus skirti valgomuosius ir nuodingus grybus.

Iš miško ant kupros parnešame po ryšulį malkų, o pintinėse – grybų ir kaštonų. Tvarkingai sukrauname malkas pasie-

nyje po stogeliu ir skrudiname ant krosnelės kaštonus, jei Senelės nėra.

Kartą toli miške, prie bombos išraustos didelės duobės, randame žuvusį kareivį. Jo kūnas dar sveikas, tik akys varnų jau išlestos. Mes pasiimame jo šautuvą, šovinius ir granatas: šautuvą paslepiame žagarų ryšulyje, o šovinius ir granatas – pintinėse po grybais.

Grįžę pas Senelę, viską rūpestingai suvyniojame į šiaudus ir į bulvių maišus ir užkasame po suolu, priešais karininko langą.

PURVAS

Namuose, Didžiajame Mieste, Motina mus dažnai maudydavo. Po dušu arba vonioje. Apvilkdavo švariais drabužiais, apkarpydavo nagus. Plaukų kirpti vesdavo pas kirpėją. Po kiekvieno valgio valydavomės dantis.

Pas Senelę išsimaudyti neįmanoma. Nėra vonios ir net tekančio vandens. Jo reikia prisipumpuoti iš šulinio kieme ir parsinešti kibiru. Namuose nėra nei muilo, nei dantų pastos, nei skalbimo miltelių.

Virtuvėje viskas purvina. Raudonos, nelygiai sudėtos grindų plokštės limpa prie kojų, didžiulis stalas limpa prie delnų ir alkūnių. Krosnis juodutėlė nuo riebalų, sienos aplinkui taip pat pajuodusios nuo suodžių. Nors Senelė plauna indus, lėkštės, šaukštai ir peiliai visada būna nelabai švarūs, o puodai – storai apskretę. Skudurai pilki ir dvokiantys.

Iš pradžių net nenorime valgyti pamatę, kaip Senelė ruošia maistą nenusiplovusi rankų, šnypšdamasi į rankovę. Vėliau nustojame kreipę į tai dėmesį.

Kai būna šilta, einame maudytis į upę, o veidą prausiamės ir dantis valomės prie šulinio. Kai šalta, visam išsimaudyti neįmanoma. Namuose nėra jokio didelio indo. Mūsų paklodės, antklodės, rankšluosčiai dingo. Daugiau taip ir nematėme kartoninės dėžės, kurioje Motina juos atvežė.

Senelė viską pardavė.

Mes daromės vis murzinesni, drabužiai taip pat. Švarius drabužius imame iš lagaminų, pastatytų po suolu, bet švarių drabužių greitai nelieka. Tie, kuriuos nešiojame, plyšta, batai dėvisi,

kiūra. Kai galime, vaikštome basi ir mūvime tik apatinukes arba kelnes. Kojų padai sukietėja, jau nebejaučiame nei spyglių, nei akmenukų. Mūsų oda įrudusi, rankos ir kojos apdraskytos, supjaustytos, šašuotos, sukandžiotos vabzdžių. Niekada nekarpomi nagai lūžinėja, kone iki baltumo saulės išblukinti plaukai siekia pečius.

Tualetas stovi sodo gale. Jame niekada nėra popieriaus. Mes šluostomės didžiausiais kai kurių augalų lapais.

Nuo mūsų trenkia sumišusiu mėšlo, žuvų, žolių, grybų, dūmų, pieno, sūrio, purvo, dumblo, žemės, prakaito, šlapimo, pelėsių kvapu.

Mes smirdame taip kaip Senelė.

KŪNO GRŪDINIMO PRATYBOS

Senelė mus dažnai muša kaulėtomis rankomis, šluota arba šlapiu skuduru. Tampo už ausų, peša plaukus.

Kiti žmonės taip pat skaldo mums antausius ir spardo kojomis, net nežinome už ką.

Smūgiai mus skaudina ir virkdo.

Nukritę, apsidraskę, įsipjovę, dirbdami, šaldami, kepdami karštyje taip pat kenčiame.

Todėl nutariame užsigrūdinti, kad galėtume kęsti skausmą neverkdami.

Pradedame skaldyti viens kitam antausius, paskui imame vanoti kumščiais. Matydama guzuotus mūsų veidus, Senelė klausia:

– Kas jus taip išgražino?

– Mes patys, Senele.

– Jūs susimušėte? Dėl ko?

– Dėl nieko, Senele. Nesijaudinkite, tai tik pratybos.

– Pratybos? Jūs tikrai trenkti! Bet, jei jums tai patinka...

Mes nuogi. Mušame viens kitą diržu. Sulig kiekvienu smūgiu sakome:

– Visai neskauda.

Imame čaižyti smarkiau, vis smarkiau ir smarkiau.

Laikome rankas virš ugnies. Peiliu persirėžiame šlaunį, ranką, krūtinę, žaizdas užpilame degtine. Ir kaskart sakome:

– Visai neskauda.

Po kurio laiko tikrai nebejaučiame nieko. Skauda kažkam kitam. Kažkas kitas nusidegino, įsipjovė, kenčia.

Mes daugiau neverkiame.

Kai Senelė supyksta ir pradeda rėkti, mes jai sakome:

– Nustokite rėkusi, Senele, verčiau suduokite.

Kai ji suduoda, mes sakome:

– Dar kartą, Senele! Žiūrėkite, mes atsukam kitą skruostą, kaip parašyta Biblijoje. Suduokite ir per kitą skruostą, Senele.

Ji atsako:

– Terauna jus velniai su jūsų Biblija ir skruostais!

KARININKO PASIUNTINYS

Mes gulime ant kampinio virtuvės suolo. Mūsų galvos liečiasi. Mes dar nemiegame, bet abiejų akys užmerktos. Kažkas atidaro duris. Mes atsimerkiame. Kišeninio žibintuvėlio šviesa mus apakina. Mes klausiame:

– Kas čia?

Atsiliepia vyriškas balsas:

– Nebijoti. Jūs nebijoti. Jūs du, ar aš per daug išgerti?

Vyras nusijuokia, uždega ant stalo stovinčią žibalinę lempą ir užgesina kišeninį žibintuvėlį. Dabar mes jį aiškiai matome. Tai svetimšalis kariškis, neturintis jokio laipsnio. Jis sako:

– Aš – kapitono pasiuntinys. O jūs ką čia veikti?

Mes atsakome:

– Mes čia gyvename. Pas Senelę.

– Jūs – Raganos anūkai? Niekada jūsų nematyti. Nuo kada jūs čia būti?

– Jau dvi savaitės.

– A! Aš išvykti atostogų namo, savo kaimas. Šauniai pasilinksminti.

Mes klausiame:

– Kaip čia yra, kad jūs kalbate mūsų kalba?

Jis atsako:

– Mano motina gimti čia, jūsų šalyje. Atvažiuoti dirbti pas mus, bistro patarnautoja. Susipažinti su mano tėvu ir ištekėti. Kai aš būti mažas, motina su manimi kalbėti jūsų kalba. Jūsų šalis ir mano šalis būti šalys draugai. Kartu mušti priešą. Judu atvažiuoti iš kur?

– Iš Didžiojo Miesto.

– Didysis Miestas labai pavojinga. Bum! Bum!

– Taip, ir nebėra ko valgyti.

– Čia daug valgyti. Bulvės, kiaulės, vištos – viskas. Ar ilgai būsite? Ar tik per atostogas?

– Būsime čia ligi karo pabaigos.

– Karas greit baigtis. Jūs miegoti čia? Suolas plikas, kietas, šaltas. Ragana neprisiimti jūsų į kambarį?

– Nenorime miegoti Senelės kambaryje. Ji knarkia ir smirda. Mes turėjome antklodžių ir paklodžių, bet ji pardavė.

Iš katilo, stovinčio ant krosnies, pasiuntinys pasisemia šilto vandens ir sako:

– Turėti išmazgoti kambarį. Kapitonas taip pat grįžti iš atostogų šįvakar arba rytoj rytą.

Jis išeina. Po keleto minučių grįžta. Atneša mums dvi pilkas kareiviškas antklodes.

– Šitų sena Ragana neparduoti. Jei ji būti per daug pikta, jūs pasakyti man. Aš pum, pum, šaunu.

Jis vėl nusijuokia. Apkloja mus, užgesina lempą ir išeina.

Dieną antklodes paslepiame palėpėje.

DVASIOS GRŪDINIMO PRATYBOS

Senelė mums sako:

– Kalės vaikai!

Žmonės mums sako:

– Raganos vaikai! Kekšės vaikai!

Dar kiti sako:

– Kvailiai! Valkatos! Snargliai! Asilai! Paršai! Kiaulės! Niekšai! Maitos! Šūdžiai! Pakartuvės! Velnio sėkla!

Girdint tokius žodžius, mums dega veidai, ūžia ausyse, peršti akis, dreba keliai.

Daugiau nebenorime nei raudonuoti, nei drebėti, norime priprasti prie užgaulių, prie žeidžiančių žodžių.

Mes atsisėdame prie virtuvės stalo vienas priešais kitą ir, žiūrėdami viens kitam į akis, pradedame svaidytis vis žiauresniais įžeidimais.

Vienas:

– Mėšlas! Šiknaskylė!

Kitas:

– Pederastas! Šunsnukis!

Vainojame viens kitą ligi tol, kol smegenys ima nebesuvokti žodžių, kol jie jau nebepasiekia net ausų.

Taip treniruojamės apie pusvalandį kasdien, paskui einame pasivaikščioti po gatves.

Pasistengiame, kad žmonės pradėtų mus užgaulioti, ir pamatome, jog mums pagaliau pavyksta likti abejingiems.

Bet yra ir ankstesnių žodžių.

Motina mums sakydavo:

– Mano brangieji! Mano mylimieji! Mano laimė! Mano dievinami kūdikiai!

Prisiminus šiuos žodžius, akys pritvinsta ašarų.

Šiuos žodžius turime užmiršti, nes dabar mums tokių niekas nesako, be to, prisiminimai apie juos – pernelyg sunki našta.

Todėl pradedame kitokias pratybas.

Mes sakome:

– Mano brangieji! Mano mylimieji! Aš jus myliu... Niekada jūsų nepaliksiu... Mylėsiu tik jus... Amžinai... Jūs – mano gyvenimas...

Nuolat kartojami, žodžiai po truputį praranda reikšmę, ir skausmas, kurį jie suteikia, atlėgsta.

MOKYKLA

Tai nutiko prieš trejetą metų.

Vakaras. Tėvai mano, kad mes miegame. Kitame kambaryje jie kalbasi apie mus.

Motina sako:

– Jie nepakels išsiskyrimo.

Tėvas sako:

– Jie bus išskirti tik per pamokas.

Motina sako:

– Jie to nepakels.

– Turės pakelti. Tai jų pačių labui. Visi taip sako. Mokytojai, psichologai. Iš pradžių bus sunku, bet jie pripras.

Motina sako:

– Ne, niekada. Aš žinau. Aš juos pažįstu. Jiedu yra tartum vienas asmuo.

Tėvas pakelia balsą:

– Tai tikrai nenormalu. Jie galvoja kartu, viską daro kartu. Jie gyvena atskirame pasaulyje. Savo pasaulyje. Tai nelabai sveika. Ir man neramu. Taip, man dėl jų neramu. Jie keisti. Niekada nežinai, ką jie galvoja. Pagal savo metus jie per daug išsivystę. Per daug žino.

Motina nusijuokia:

– Juk nepradėsi priekaištauti, kad jie per daug protingi?

– Čia nieko linksma. Ko tu juokiesi?

Motina atsako:

– Dvyniai visada kelia problemų. Bet tai ne bėda. Viskas susitvarkys.

Tėvas sako:

– Taip, viskas gali susitvarkyti, jei juos išskirsime. Kiekvienas individas turi turėti savo gyvenimą.

Po keleto dienų pradedame lankyti mokyklą. Skirtingas klases. Abu sėdime pirmoje eilėje.

Mus skiria visas pastatas. Toks atstumas mums atrodo siaubingas, ir dėl to abu jaučiame nepakeliamą skausmą. Lyg kas būtų nukirtęs pusę kūno. Mes prarandame pusiausvyrą, mums svaigsta galva, mes nukrintame, apalpstame.

Atsipeikėjame greitosios pagalbos automobilyje, kuris veža mus į ligoninę.

Motina atvažiuoja mūsų pasiimti. Ji šypsosi ir sako:

– Nuo rytojaus mokysitės toje pačioje klasėje.

Namuose Tėvas tiek tepratarė:

– Apsimetėliai!

Netrukus jis išvyksta į frontą. Jis žurnalistas, karo korespondentas.

Į mokyklą vaikštome dvejus su puse metų. Mokytojai taip pat išvyksta į frontą; juos pakeičia mokytojos. Vėliau mokykla uždaroma, nes gresia pernelyg didelis pavojus, per daug bombarduojama.

Mes mokame skaityti, rašyti, skaičiuoti.

Pas Senelę nutariame tęsti mokslus be mokytojų, vieni.

POPIERIAUS, SĄSIUVINIO IR PIEŠTUKŲ PIRKIMAS

Senelės namuose nėra nei popieriaus, nei pieštukų. Einame jų nusipirkti į parduotuvę, kuri vadinasi „Knygynas-Rašymo reikmenų parduotuvė". Mes išsirenkame paką languoto popieriaus, du pieštukus ir didelį storą sąsiuvinį. Visa tai padedame ant prekystalio priešais apkūnų poną, stovintį už jo. Mes jam sakome:

– Mums reikia šių daiktų, tačiau neturime pinigų.

Pardavėjas atsako:

– Kaip tai neturite? Bet... reikia mokėti.

Mes pakartojame:

– Neturime pinigų, tačiau šie daiktai mums būtinai reikalingi.

Pardavėjas sako:

– Mokykla uždaryta, niekam nereikia sąsiuvinių ir pieštukų.

Mes sakome:

– Mes mokomės namuose. Vieni, patys.

– Paprašykite, kad tėvai duotų pinigų.

– Mūsų Tėvas fronte, o Motina liko Didžiajame Mieste. Mes gyvename pas Senelę, bet ji taip pat neturi pinigų.

Pardavėjas sako:

– Be pinigų nieko negalite nusipirkti.

Mes tylime ir žiūrime į jį. Jis taip pat žiūri į mus. Jo kakta šlapia nuo prakaito. Galop pardavėjas užrinka:

– Nežiūrėkite į mane šitaip! Eikite iš čia!

Mes sakome:

– Už šiuos daiktus esame pasirengę nudirbti jums kai kuriuos darbus. Pavyzdžiui, palaistyti sodą, išravėti piktžoles, išnešioti paketus...

Jis vėl užrinka:

– Aš neturiu sodo! Man jūsų nereikia! Ir ar negalite kalbėti normaliai?

– Mes ir kalbame normaliai.

– Jūsų amžiaus vaikams sakyti „esame pasirengę" tai normalu, a?

– Mes kalbame taisyklingai.

– Taip, per daug taisyklingai. Bet jūsų kalbėsena man visai nepatinka! Ir žiūrėjimas taip pat! Eikite iš čia!

Mes klausiame:

– Ar turite vištų, pone?

Pardavėjas balta nosine šluostosi išbalusį veidą. Ir jau nerėkdamas klausia:

– Vištų? Kodėl vištų?

– Todėl, kad, jei neturite, mes galime paimti tam tikrą kiekį kiaušinių ir atnešti jums už šiuos daiktus, kurie mums būtinai reikalingi.

Pardavėjas žiūri į mus tylėdamas.

Mes sakome:

– Kiaušiniai kasdien brangsta. O popierius ir pieštukai...

Pardavėjas meta į duris mūsų popierių, pieštukus, sąsiuvinį ir sustaugia:

– Lauk! Man nereikia jūsų kiaušinių! Imkite viską, ir kad jūsų daugiau nė kojos čia nebūtų!

Mes rūpestingai susirenkame daiktus ir sakome:

– Vis dėlto būsime priversti sugrįžti, kai pritrūksime popieriaus ir pasibaigs pieštukai.

MŪSŲ MOKSLAI

Savo mokslams turime Tėvo žodyną ir Bibliją, kurią radome čia, Senelės namuose, palėpėje.

Rengiame rašybos, rašinių, skaitymo, skaičiavimo mintyse, matematikos ir atminties lavinimo pamokas.

Žodyną vartojame tikrindamiesi rašybą, ieškodami paaiškinimų, mokydamiesi naujus žodžius, sinonimus ir antonimus.

Bibliją skaitome garsiai, iš jos rašome diktantus, laviname atmintį. Taigi atmintinai mokomės ištisus Biblijos puslapius.

Štai kaip vyksta rašinio pamoka.

Mes atsisėdame prie virtuvės stalo, pasiėmę po lapą languoto popieriaus, pieštuką ir Storąjį Sąsiuvinį. Esame tik mudu.

Vienas sako:

– Tavo rašinio pavadinimas: „Atvykimas pas Senelę".

Kitas sako:

– Tavo rašinio pavadinimas: „Mūsų darbai".

Abu pradedame rašyti. Turime dvi valandas temai išplėtoti ir du lapus popieriaus.

Po dviejų valandų apsikeičiame lapais, pasitelkę žodyną ištaisome vienas kito rašybos klaidas ir lapo apačioje užrašome „Gerai", arba "Negerai". Jei būna „Negerai", rašinį metame į ugnį ir per kitą pamoką mėginame išrutulioti tą pačią temą. Jei būna „Gerai", rašinį perrašome į Storąjį Sąsiuvinį.

Nuspręsti, ar darbas vertintinas „Gerai", ar „Negerai", turime labai paprastą taisyklę: rašinys privalo būti tikroviškas. Mūsų užduotis aprašyti tai, ką matome, ką girdime, ką veikiame.

Pavyzdžiui, draudžiama rašyti: „Senelė panaši į raganą", bet leidžiama rašyti: „Žmonės Senelę vadina Ragana".

Draudžiama rašyti: „Mažasis Miestas gražus", nes Mažasis Miestas gali būti gražus mums ir bjaurus kam nors kitam.

Arba jei parašytume: „Pasiuntinys malonus", tai galėtų būti neteisybė, nes pasiuntinys galbūt krečia šunybes, apie kurias mes nė nenutuokiame. Todėl tiesiog rašome: „Pasiuntinys mums davė antklodes".

Rašome: „Mes valgome daug riešutų", o ne: „Mes mėgstame riešutus", nes žodis mėgti, kaip ir mylėti, – netikslus, jam trūksta aiškumo ir objektyvumo. „Mėgti riešutus" ir „mylėti Motiną" reiškia visai ne tą patį. Pirmasis posakis perteikia malonų skonį burnoje, o antrasis – jausmą.

Žodžiai, apibrėžiantys jausmus, labai migloti; verčiau jų vengti ir aprašinėti daiktus, kitus žmones ir save, tuomet tai bus tikslus faktų išdėstymas.

MŪSŲ KAIMYNĖ IR JOS DUKTĖ

Mūsų kaimynė jaunesnė už Senelę. Ji su dukra gyvena paskutiniame Mažojo Miesto name. Tai visiškai sukiužusi lūšna, stogas daugelyje vietų skylėtas. Ją supa sodas, bet jis nedirbamas taip, kaip Senelės sodas. Jame auga tik piktžolės.

Kaimynė kiaurą dieną sėdi sode ant taburetės ir žiūri priešais save nežinia į ką. Vakarais arba lyjant lietui duktė paima ją už rankos ir įsiveda į vidų. Kartais duktė ją užmiršta arba nebūna namuose, tuomet motina lieka lauke visą naktį bet kokiu oru.

Žmonės sako, kad mūsų kaimynė pamišėlė, kad ji išprotėjo tada, kai vyras, padaręs vaiką, ją paliko.

Senelė sako, kad kaimynė tiesiog tinginė ir jai labiau patinka gyventi skurde negu dirbti.

Kaimynės duktė ne didesnė už mus, bet šiek tiek vyresnė. Dieną ji elgetauja miestelyje, priešais bistro, gatvių kampuose. Turguje renka supuvusias daržoves ir vaisius, kuriuos žmonės išmeta, ir nešasi namo. Taip pat vagia viską, kas pasitaiko po ranka. Ne kartą turėjome išvyti ją iš savo sodo, kur mėgino gvelbti vaisius ir kiaušinius.

Sykį užtinkame ją žindančią pieną tiesiai iš vienos mūsų ožkos tešmens.

Pamačiusi mus ji atsistoja, atgalia ranka nusišluosto burną, pasitraukia atbula ir sako:

– Nedarykite man nieko blogo!

Ir priduria:

– Aš labai greita. Jūs manęs nepagausite.

Mes žiūrime į ją. Pirmąkart matome ją iš arti. Ji žvaira, turi kiškio lūpą, jos nosis snarglėta, o paraudusių akių kampučiuose prisirinkę geltonų traiškanų. Kojos ir rankos nusėtos pūlinukais.

Ji sako:

– Mane visi vadina Kiškio Lūpa. Aš mėgstu pieną.

Ji šypsosi. Jos dantys pajuodę.

– Aš mėgstu pieną, bet labiausiai mėgstu žįsti tešmenį. Jis ir kietas, ir minkštas drauge.

Mes nieko nesakome. Ji prieina arčiau.

– Aš mėgstu čiulpti ir ką kita.

Ji ištiesia ranką, mes pasitraukiame. Ji sako:

– Jūs nenorite? Nenorite pažaisti su manimi? Man labai patiktų. Jūs tokie gražūs.

Ji nuleidžia galvą ir sako:

– Aš jums šlykšti.

Mes sakome:

– Ne, tu mums ne šlykšti.

– Aš matau. Jūs per jauni, per daug drovūs. Bet su manimi nereikia varžytis. Aš jus išmokysiu labai smagių žaidimų.

Mes jai sakome:

– Mes niekada nežaidžiam.

– Tai ką darote visą dieną?

– Dirbame, mokomės.

– O aš elgetauju, vagiu ir žaidžiu.

– Ir rūpiniesi savo motina. Tu gera mergaitė.

Ji prieina dar arčiau ir sako:

– Jūs manote, kad aš gera? Tikrai?

– Taip. Ir jei tau ar tavo motinai ko nors reikės, tik paprašyk. Mes tau duosime vaisių, daržovių, žuvų, pieno.

Ji ima šaukti:

– Man nereikia jūsų vaisių, žuvų, pieno! Viso to aš galiu prisivogti. Aš noriu, kad jūs mane mylėtumėt. Niekas manęs nemyli. Net motina. Bet aš taip pat nieko nemyliu. Nei motinos, nei jūsų! Aš jūsų nekenčiu!

ELGETAVIMO PRATYBOS

Mes apsivelkame purvinais, suplyšusiais drabužiais, nusiauname batus, išsimurziname veidus ir rankas. Išeiname į gatvę. Sustojame, palaukiame.

Kai pro mus eina svetimšalis karininkas, sveikindamiesi pakeliame dešinę ranką ir ištiesiame kairiąją. Dažniausiai karininkai praeina nesustodami, mūsų nematydami, nė nepažvelgdami į mus.

Pagaliau vienas karininkas sustoja. Jis kažką sako kalba, kurios mes nesuprantame. Kažko klausinėja. Mes neatsakome, stovime nejudėdami, vieną ranką pakėlę, kitą ištiesę. Tada jis pasirausia kišenėse, į murzinus mūsų delnus įdeda monetą bei plytelę šokolado ir nueina linguodamas galva.

Mes laukiame toliau.

Pro šalį eina moteris. Mes ištiesiame ranką. Ji sako:

– Vargšai vaikai. Neturiu ko jums duoti.

Ji paglosto mums plaukus.

Mes sakome:

– Ačiū.

Kita moteris mums duoda du obuolius, trečia sausainių.

Pro šalį vėl eina moteris. Mes ištiesiame ranką, ji sustoja ir sako:

– Kaip jums ne gėda elgetauti? Turiu smulkių darbelių, kaip tik jūsų jėgoms. Pavyzdžiui, sukapoti malkas arba iššveisti terasą. Tam jūs pakankamai dideli ir stiprūs. Paskui, jei gerai dirbsite, duosiu sriubos ir duonos.

Mes atsakome:

– Nenorime jums dirbti, ponia. Nenorime jūsų sriubos ir duonos. Mes nealkani.

Ji klausia:

– Tai kodėl elgetaujate?

– Norime sužinoti, kaip tai atrodo ir kokia būna žmonių reakcija.

Nueidama moteris sušunka:

– Maži bjaurūs nedorėliai! Akiplėšos!

Grįždami į aukštą pakelės žolę išmetame obuolius, sausainius, šokoladą ir monetas.

Plaukų paglostymo išmesti neįmanoma.

KIŠKIO LŪPA

Upėje žvejojame meškere. Atbėga Kiškio Lūpa. Ji mūsų nemato. Atsigula į žolę, pasikelia sijoną. Ji be kelnaičių. Mes matome nuogą jos užpakalį ir plaukus tarpukojy. Mums tarpukojy dar neželia plaukai. Kiškio Lūpai želia, bet labai nedaug.

Kiškio Lūpa sušvilpia. Atbėga šuo. Tai mūsų šuo. Ji jį apsikabina ir nusirita į žolę. Šuo loja, muistosi, ištrūksta ir nubėga. Kiškio Lūpa šaukia jį švelniu balsu ir pirštais glostosi makštį.

Šuo sugrįžta, keletą kartų pauosto Kiškio Lūpos makštį ir ima laižyti.

Kiškio Lūpa išskečia kojas ir abiem rankomis priglaudžia šuns galvą sau prie pilvo. Ji tankiai alsuoja ir rangosi.

Šuns varpa išlenda lauk ir vis ilgėja, ji plona ir raudona. Šuo pakelia galvą ir pamėgina užlipti ant Kiškio Lūpos.

Kiškio Lūpa apsiverčia, atsiklaupia ir atstato šuniui užpakalį. Šuo uždeda priekines letenas Kiškio Lūpai ant nugaros, užpakalinės jo kojos dreba. Jis ieško, vis labiau glaudžiasi, įsitaiso Kiškio Lūpai tarp kojų, prilimpa prie užpakalio. Greitai juda pirmyn atgal. Kiškio Lūpa surinka ir po valandėlės krinta ant pilvo.

Šuo iš lėto nueina.

Kiškio Lūpa truputį paguli, paskui atsikelia, pamato mus ir parausta. Ji sušunka:

– Maži bjaurūs šnipeliai! Ką jūs matėte?

Mes atsakome:

– Matėme, kaip žaidei su mūsų šunimi.

Ji klausia:

– Ar dar tebesu jūsų draugė?

– Taip. Ir leidžiame žaisti su mūsų šunimi kiek tik nori.

– Ar niekam nesakysit, ką matėte?

– Mes niekam nieko nesakome. Gali mumis pasikliauti.

Ji atsisėda ant žolės ir pravirksta:

– Tik gyvuliai mane myli.

Mes klausiame:

– Ar tiesa, kad tavo motina pamišėlė?

– Ne. Ji tik kurčia ir akla.

– Kas jai atsitiko?

– Nieko. Nieko ypatinga. Vieną dieną ji apako, o vėliau apkurto. Ji sako, kad ir man taip bus. Ar matėte mano akis? Rytą, kai atsibundu, blakstienos būna sulipusios, akys pilnos traiškanų.

Mes sakome:

– Šią ligą medicina tikriausiai gali išgydyti.

Ji sako:

– Galbūt. Bet kaipgi eisi pas daktarą be pinigų? Šiaip ar taip, daktaro čia nėra. Jie visi fronte.

Mes klausiame:

– O ausys? Ar tau skauda ausis?

– Ne, dėl ausų neturiu bėdos. Manau, motina taip pat. Ji tik apsimeta nieko negirdinti, jai taip patogu, kai pradedu klausinėti.

AKLUMO IR KURTUMO PRATYBOS

Vienas iš mūsų apsimeta neregiu, kitas kurčiumi. Treniruodamasis neregys iš pradžių užsiriša ant akių juodą Senelės skarą, kurčius užsikemša ausis žole. Skara dvokia kaip ir Senelė.

Mes susiimame už rankų ir einame pasivaikščioti, paskelbus oro pavojų, kai žmonės pasislepia rūsiuose ir gatvės ištuštėja.

Kurčius pasakoja, ką mato:

– Gatvė tiesi ir ilga. Abipus stovi žemi vienaaukščiai namai. Jie balti, pilki, rausvi, geltoni ir mėlyni. Gatvės gale matyti parkas su medžiais ir fontanu. Dangus žydras, yra keletas baltų debesėlių. Atskrenda lėktuvai. Penki bombonešiai. Jie lekia žemai.

Neregys kalba lėtai, kad kurčius galėtų skaityti iš lūpų:

– Girdžiu lėktuvus. Jie ūžia trūkčiojamai ir dusliai. Varikliai dirba sunkiai. Lėktuvai prikrauti bombų. Dabar jie praskrido. Vėl girdžiu čiulbant paukščius. Visur kitur tylu.

Kurčius perskaito iš neregio lūpų ir atsako:

– Taip, gatvė tuščia.

Neregys sako:

– Tuščia bus neilgai. Iš šoninės gatvės kairėje girdžiu artėjant žingsnius.

Kurčius sako:

– Tavo teisybė. Štai jis, tai vyriškis.

Neregys klausia:

– Koks jis?

Kurčius atsako:

– Kaip ir visi. Varganas, senas.

Neregys sako:

– Žinau. Atpažįstu senių žingsnius. Taip pat girdžiu, kad eina basas, taigi jis vargšas.

Kurčius sako:

– Jis plikas. Vilki senu kareivišku munduru. Jo kelnės per trumpos. Kojos purvinos.

– Kokios jo akys?

– Nematau. Jis žiūri į žemę.

– O burna?

– Lūpos įkritusios. Tikriausiai jis be dantų.

– O rankos?

– Sukištos į kišenes. Kišenės didžiulės ir kažko prikimštos. Bulvių arba graikiškų riešutų, nes pūpso gumbeliai. Jis pakelia galvą, pažvelgia į mus. Bet neįžiūriu, kokia jo akių spalva.

– Ar nieko daugiau nematai?

– Matau raukšles jo veide, gilias kaip randai.

Neregys sako:

– Girdžiu sirenas. Oro pavojus praėjo. Grįžkime.

Vėliau, po kurio laiko, mums jau nebereikia skarelės akims užsirišti ir žolės ausims užsikimšti. Tas, kuris apsimeta neregiu, tiesiog nukreipia žvilgsnį į vidų, o kurčiaus ausys užsisklendžia nuo bet kokių garsų.

DEZERTYRAS

Miške randame vyrą. Vyras gyvas, jaunas, be uniformos. Jis guli už krūmo. Ir nejudėdamas žiūri į mus.

Mes jo klausiame:

– Kodėl jūs čia gulite?

Jis atsako:

– Nepajėgiu eiti toliau. Atėjau iš anapus sienos. Keliauju jau dvi savaites. Dieną ir naktį. Daugiausia naktį. Dabar aš per silpnas. Ir alkanas. Tris dienas nieko burnoj neturėjau.

Mes klausiame:

– Kodėl jūs be uniformos? Visi jaunuoliai su uniformomis. Jie visi kareiviai.

Vyras atsako:

– Aš daugiau nenoriu būti kareivis.

– Nebenorite mušti priešų?

– Nieko nebenoriu mušti. Aš neturiu priešų. Noriu grįžti namo.

– Kur jūsų namai?

– Dar toli. Aš jų nepasieksiu, jei nerasiu ko valgyti.

Mes klausiame:

– Kodėl neinate nusipirkti ko nors valgomo? Neturite pinigų?

– Taip, neturiu pinigų ir niekam negaliu rodytis. Privalau slėptis. Nereikia, kad mane kas nors pamatytų.

– Kodėl?

– Palikau savo pulką negavęs leidimo. Pabėgau. Aš – dezertyras. Jei būčiau surastas, būčiau sušaudytas arba pakartas.

Mes klausiame:

– Kaip žmogžudys?

– Taip, kaip žmogžudys.

– Tačiau jūs nenorite nieko žudyti. Tik norite grįžti namo.

– Taip, tik noriu grįžti namo.

Mes klausiame:

– Ko jums atnešti valgyti?

– Bet ko.

– Ožkos pieno, virtų kiaušinių, duonos, vaisių?

– Taip, taip, nesvarbu.

Mes klausiame:

– Ir antklodę? Naktys šaltos ir dažnai lyja.

Jis sako:

– Taip, tik žiūrėkite, kad jūsų niekas nepamatytų. Ir niekam nieko neprasitarsite, tiesa? Net motinai.

Mes atsakome:

– Mūsų niekas nepamatys, mes niekada niekam nieko nesakome ir neturime motinos.

Kai grįžtame su maistu ir antklode, jis sako:

– Jūs labai malonūs.

Mes sakome:

– Nenorime būti malonūs. Šiuos daiktus atnešėme todėl, kad jums jų būtinai reikia. Štai ir viskas.

Jis dar sako:

– Nežinau, kaip jums atsidėkoti. Niekada jūsų neužmiršiu.

Jo akys sudrėksta nuo ašarų.

Mes sakome:

– Žinote, verkti beprasmiška. Mes niekada neverkiam. Nors dar nesame vyrai, kaip jūs.

Jis nusišypso ir sako:

– Jūsų tiesa. Atleiskite, daugiau taip nedarysiu. Tai dėl išsekimo.

BADAVIMO PRATYBOS

Mes pranešame Senelei:

– Šiandien ir rytoj nieko nevalgysime. Gersime tik vandenį.

Ji patrauko pečiais:

– Man nusispjaut. Bet dirbsite kaip visada.

– Žinoma, Senele.

Pirmąją dieną ji papjauna viščiuką ir iškepa krosnyje. Vidurdienį šaukia mus:

– Eikite valgyti!

Mes einame į virtuvę, ten kvepia labai skaniai. Mes truputį išalkę, bet ne per daug. Žiūrime, kaip Senelė pjausto vištą.

Ji sako:

– Kaip gardžiai kvepia. Ar jaučiate, kaip gardžiai kvepia? Gal norėtumėt po kulšelę?

– Mes nieko nenorime, Senele.

– Gaila, nes tikrai labai skanu.

Senelė valgo rankomis, laižydamasi pirštus ir šluostydamasi juos į prijuostę. Ji graužia ir čiulpia kaulus.

Ir sako:

– Viščiukas labai minkštas. Neįsivaizduoju nieko gardesnio.

Mes sakome:

– Senele, nuo tada, kai gyvename pas jus, niekada neiškepėt mums viščiuko.

Ji sako:

– Užtat iškepiau šiandien. Galite valgyti.

– Jūs žinote, kad šiandien ir rytoj nieko nenorime valgyti.

– Aš dėl to nekalta. Tai dar viena jūsų kvailystė.

– Tai vienos iš mūsų pratybų. Kad įprastume kęsti alkį.

– Tuomet pratinkitės. Niekas jums netrukdo.

Mes išeiname iš virtuvės ir imamės sodo darbų. Dienai baigiantis, tikrai labai išalkstame. Geriame daug vandens. Vakare sunkiai užmiegame. Sapnuojame maistą.

Rytojaus vidurdienį Senelė subaigia viščiuką. Lyg pro miglą žiūrime, kaip ji valgo. Alkio nebejaučiame. Mums svaigsta galva.

Vakare Senelė prikepa blynų su uogiene ir varške. Mus pykina, skrandį tampo traukuliai, bet atsigulę nugrimztame į gilų miegą. Kai atsikeliame, Senelės jau nebėra, ji išėjusi į turgų. Norime papusryčiauti, tačiau virtuvėje nerandame nieko valgomo. Nei duonos, nei pieno, nei sūrio. Senelė viską užrakino rūsyje. Galėtume jį atsirakinti, bet nusprendžiame nieko neliesti. Valgome pomidorus ir agurkus su druska.

Senelė grįžta iš turgaus ir sako:

– Šįryt neatlikote savo darbo.

– Reikėjo mus pažadinti, Senele.

– Galėjote atsibusti patys. Bet padarysiu išimtį ir vis tiek duosiu jums valgyti.

Ji mums išverda nuo turgaus likusių daržovių sriubos, kaip visada. Valgome mažai. Po pietų Senelė sako:

– Tai kvailos pratybos. Jos kenkia sveikatai.

SENELIO KAPAS

Vieną dieną pamatome Senelę einant iš namų su laistytuvu ir sodo įrankiais. Bet, užuot ėjusi į vynuogyną, ji pasuka kita kryptimi. Mes iš tolo ją sekame, norėdami sužinoti, kur ji eina.

Ji patraukia į kapines. Prie vieno kapo sustoja ir pasideda įrankius. Kapinės tuščios, jose tik Senelė ir mes.

Slėpdamiesi už krūmų ir paminklų, sėliname vis arčiau. Senelė blogai mato ir prastai girdi. Galime ją stebėti jai nė neįtariant.

Ji nuravi nuo kapo piktžoles, sukasa ir sulygina žemę, pasodina gėlių, atsineša iš šulinio vandens ir jas palaisto.

Baigusi darbą, Senelė sudeda įrankius, paskui atsiklaupia priešais medinį kryžių, bet prisėda ant kulnų. Ji suglaudžia ant pilvo rankas, lyg ruošdamasi kalbėti maldą, bet mes girdime tik užgaules:

– Mėšlas... niekšas... kiaulė... maita... prakeiktasis...

Senelei nuėjus, bėgame apžiūrėti kapo, jis labai gerai prižiūrimas. Pažvelgiame į kryžių: jame užrašyta tokia pati pavardė kaip ir Senelės, kaip ir mergautinė Motinos pavardė. Vardas dvigubas, parašytas su brūkšneliu, ir tie du vardai – tai mūsų vardai.

Ant kryžiaus yra gimimo ir mirties datos. Apskaičiuojame, kad Senelis mirė prieš dvidešimt trejus metus, būdamas keturiasdešimt ketverių.

Vakare klausiame Senelės:

– Koks buvo mūsų Senelis?

Ji sako:

– Kaip tai koks? Jūs neturite Senelio.

– Bet kažkada turėjome.

– Ne, niekada. Kai jūs gimėte, jis buvo jau miręs. Taigi Senelio niekada neturėjote.

Mes klausiame:

– Kodėl jūs jį nunuodijote?

Ji klausia:

– Kas čia per nesąmonės?

– Žmonės šneka, kad jūs nunuodijote Senelį.

– Žmonės šneka... žmonės šneka... Tegul sau šneka.

– Jūs jo nenunuodijote?

– Duokite man ramybę, kalės vaikai! Nieko nebuvo įrodyta! Žmonės šneka, kas užeina ant seilės.

Mes dar sakome:

– Žinome, kad jūs nemylėjote Senelio. Tai kodėl prižiūrite jo kapą?

– Kaip tik todėl! Dėl žmonių liežuvių. Kad vienąsyk baigtų tas šnekas! O iš kur žinote, kad prižiūriu jo kapą, a? Jūs mane šnipinėjote, kalės vaikai, vėl šnipinėjote! Kad jus velniai nujotų!

ŽIAURUMO PRATYBOS

Sekmadienis. Mes pasigauname viščiuką ir perpjauname jam gerklę, kaip matėme darant Senelę. Viščiuką nunešame į virtuvę ir sakome:

– Reikia jį išvirti, Senele.

Ji ima šaukti:

– Kas jums leido? Jūs neturite teisės! Čia aš įsakinėju, maži snargliai! Aš jo nevirsiu! Verčiau padvėsiu!

Mes sakome:

– Nesvarbu. Išsivirsime patys.

Pradedame pešti viščiuką, bet Senelė išplėšia jį mums iš rankų:

– Jūs nemokate, maži atgrubnagiai, vargas ant mano galvos, Dievo bausmė, štai kas jūs tokie!

Kol viščiukas verda, Senelė rypuoja:

– Šitas buvo gražiausias. Jie tyčia nugalabijo gražiausią. Kaip tik buvo parinktas antradienio turgui.

Valgydami viščiuką, sakome:

– Viščiukas labai skanus. Valgysime juos kiekvieną sekmadienį.

– Kiekvieną sekmadienį? Ar jums galvoj negerai? Norite mane elgetomis paleisti?

– Valgysime viščiuką kiekvieną sekmadienį, norite jūs to ar ne.

Senelė vėl ima verkauti:

– Ir ką aš jiems padariau? Varge tu mano! Jie mane į kapus nuvarys. Vargšę beginklę senutę. Aš to nenusipelniau. Aš, tokia jiems gera!

– Taip, Senele, jūs gera, labai gera. Todėl iš to gerumo ir virsite mums viščiuką kiekvieną sekmadienį.

Kai ji truputį nusiramina, mes sakome:

– Kai reikės ką papjauti, pašaukite mus. Mes tai padarysime.

Ji sako:

– Jums tai patinka, ar ne?

– Ne, Senele, kaip tik mums tai nepatinka. Todėl turime prie to priprasti.

Ji sako:

– Suprantu. Tai naujos pratybos. Jūsų teisybė. Reikia mokėti žudyti, jei būtina.

Pradedame nuo žuvų. Čiumpame jas už uodegos ir daužome galvą į akmenį. Greitai įprantame žudyti valgiui skirtus gyvulius: vištas, triušius, antis. Vėliau imame žudyti tuos, kurių žudyti nereikia. Gaudome varles, kalame jas prie lentos ir perpjauname pilvus. Taip pat gaudome drugelius ir prismeigiame prie kartono. Netrukus surenkame gražią kolekciją.

Sykį pakariame ant medžio šakos mūsų ručkį katiną. Pakartas katinas ištįsta, pasidaro milžiniškas. Jis krūpčioja, tamposi. Kai nustoja judėjęs, mes jį paleidžiame. Katinas nekrutėdamas drykso ant žolės, paskui staiga pašoka ir nubėga.

Nuo to laiko kartais pamatome jį iš tolo, bet prie namų jis nesiartina. Net neateina lakti pieno, kurio lėkštelę pastatome prie durų.

Senelė sako:

– Tas katinas vis labiau laukėja.

Mes sakome:

– Nesijaudinkite, Senele, mes gaudysime peles.

Mudu sumeistraujame spąstus ir į juos įkliuvusias peles skandiname verdančiame vandenyje.

KITI VAIKAI

Mažajame Mieste susitinkame ir kitų vaikų. Kadangi mokykla uždaryta, jie kiaurą dieną būna lauke. Yra didelių ir mažų vaikų. Kai kurie čia turi namus ir motinas, kai kurie atvažiavę iš kitur, kaip ir mes. Visų pirma iš Didžiojo Miesto.

Daugelis šių vaikų gyvena pas žmones, kurių anksčiau nepažinojo. Jie turi dirbti laukuose ir vynuogynuose; vaikus priglaudę žmonės ne visada jiems malonūs.

Dičkiai dažnai užpuola mažiausiuosius. Atima viską, ką tie turi kišenėse, o kartais net drabužius. Ir dar primuša, ypač atvažiavusius iš kitur. Čionykščius mažylius saugo motinos, jie niekada nevaikšto vieni.

Mūsų nesaugo niekas. Todėl mokomės patys gintis nuo dičkių.

Daromės ginklus: aštriname akmenis, į kojines prisipilame smėlio ir žvyro. Be to, turime skustuvą, rastą palėpės skrynioje šalia Biblijos. Pakanka jį išsitraukti, ir dičkiai sprunka.

Vieną karštą dieną sėdime prie šaltinio, kur žmonės, neturintys šulinių, ateina pasisemti vandens. Šalimais ant žolės guli už mus didesni berniukai. Čia, po medžiais, prie nuolat tekančio vandens, vėsu.

Kiškio Lūpa atbėga su kibiru, kurį pastato po kakleliu, leidžiančiu ploną vandens srovelę. Ji laukia, kol kibiras bus pilnas.

Kai kibiras prisipildo, vienas berniukas atsistoja ir priėjęs prispjauna į jį. Kiškio Lūpa išpila vandenį, praskalauja kibirą ir vėl pastato po kakleliu.

Kai kibiras prisipildo, atsistoja kitas berniukas ir taip pat prispjauna. Kiškio Lūpa praskalautą kibirą vėl pastato po kakleliu. Ji

nebelaukia, kol pribėgs pilnas, čiumpa ligi pusės pripildytą kibirą ir mėgina pabėgti.

Vienas berniukas ją pasiveja, sugriebia už rankos ir prispjauna į kibirą.

Kiškio Lūpa sako:

– Liaukitės pagaliau! Turiu parsinešti švaraus geriamojo vandens.

Berniukas sako:

– Bet tai švarus vanduo. Aš tik prispjoviau į jį. Juk neimsi tvirtinti, kad mano seilės purvinos! Jos švaresnės už viską, kas yra jūsų namuose.

Kiškio Lūpa išpila vandenį ir pravirksta.

Berniukas atsisega kelnių praskiepą ir sako:

– Čiulpk! Jei pačiulpsi, leisime tau prisisemti vandens.

Kiškio Lūpa atsitupia. Berniukas atsitraukia.

– Manai, kišiu savo kotą į tavo šlykščią burną? Kekšė!

Jis spiria Kiškio Lūpai į krūtinę ir užsisagsto praskiepą.

Mes prieiname artyn. Pakeliame Kiškio Lūpą, paimame kibirą, gerai jį išskalaujame ir pastatome po šaltinio kakleliu.

Vienas berniukas sako kitiems:

– Eime, pasilinksminsime kur nors kitur.

Kitas sako:

– Ar pakvaišai? Dabar tai bent pasijuoksime.

Pirmasis sako:

– Nustok! Aš juos pažįstu. Jie pavojingi.

– Pavojingi? Šitie snargliai? Aš jiems parodysiu. Pamatysite!

Jis prieina artyn ir nori prispjauti į vandenį, bet vienas iš mūsų pakiša jam koją, o kitas smėlio maišeliu trenkia per galvą. Berniukas parkrinta. Apkvaitintas jis tyso ant žemės. Kiti du žiūri į mus. Vienas žengia artyn. Kitas sako:

– Saugokis! Šitie niekšeliai gali padaryti bet ką. Sykį jie akmeniu praskėlė man smilkinį. Be to, jie turi skustuvą ir nedvejodami juo naudojasi. Papjaus tave nė nemirktelėję. Jie tikri pamišėliai.

Berniukai nueina.

Mes paduodame Kiškio Lūpai pilną kibirą. Ji mūsų klausia:

– Kodėl nepadėjote man iš karto?

– Norėjome pažiūrėti, kaip tu giniesi.

– Ką galiu padaryti trim dičkiams?

– Sviesti į galvą kibirą, perdrėksti veidą, įspirti į kiaušius, rėkti, spiegti. Arba pabėgti ir grįžti vėliau.

ŽIEMA

Darosi vis šalčiau. Mes rausiamės po lagaminus ir velkamės beveik viską, ką ten randame: keletą megztinių, keletą kelnių. Bet ant sunešiotų, skylėtų miestiškų batelių negalime apsiauti antros poros batų. Be to, kitų nė neturime. Taip pat neturime pirštinių ir kepurių. Mūsų rankos ir kojos apšalusios.

Dangus tamsiai pilkas, miestelio gatvės tuščios, upė užsitraukusi ledu, miškas apsnigtas. Negalime ten eiti. Nors greitai pristigsime malkų.

Mes sakome Senelei:

– Mums reikėtų dviejų porų guminių batų.

Ji atsako:

– O ko dar? Iš kur aš ištrauksiu pinigų?

– Senele, jau beveik nebėra malkų.

– Reikia jas taupyti.

Laukan daugiau nebeišeiname. Darome visokias pratybas, iš medžio drožiame šaukštus, duonos lenteles, o vėlai vakare mokomės. Senelė beveik neišlenda iš lovos. Virtuvėje pasirodo retai. Mes ramūs.

Valgome prastai, nebėra daržovių nei vaisių, vištos nededa kiaušinių. Senelė kasdien atneša iš rūsio truputį džiovintų pupelių ir keletą bulvių, nors jame pilna rūkytos mėsos ir uogienių stiklainių.

Kartais apsilanko laiškininkas. Jis tol skambina dviračio skambučiu, kol iš namų išeina Senelė. Tada laiškininkas paseilina pieštuką, kažką užrašo ant popiergalio ir pieštuką su popiergaliu pa-

duoda Senelei, kuri apačioje brūkšteli kryžiuką. Laiškininkas įteikia jai pinigus, paketą arba laišką ir švilpaudamas nuvažiuoja miestelio link.

Senelė užsidaro savo kambaryje su paketu ar pinigais. Jei būna laiškas, įmeta jį į ugnį.

Mes klausiame:

– Senele, kodėl išmetate laišką jo neskaičiusi?

Ji atsako:

– Aš nemoku skaityti. Niekada nelankiau mokyklos, visą laiką tik dirbau. Nebuvau tokia išlepinta kaip jūs.

– Mes galėtume perskaityti jūsų gaunamus laiškus.

– Niekas neturi skaityti mano gaunamų laiškų.

Mes klausiame:

– Kas siunčia pinigus? Kas siunčia paketus? Kas siunčia laiškus?

Ji neatsako.

Rytojaus dieną, kai Senelė nusileidžia į rūsį, mes pasirausiame jos kambaryje. Po lova randame atplėštą paketą. Jame yra megztinių, šalikų, kepurių, pirštinių. Senelei nieko nesakome, nes ji suprastų, kad turime jos kambario raktą.

Po vakarienės imame laukti. Senelė išgeria degtinės, paskui šlitinėdama atsirakina savo kambarį prie diržo kabančiu raktu. Mes sekame įkandin, stumtelime ją iš nugaros. Ji griūva ant lovos. Mes apsimetame iešką ir randą paketą.

Tada sakome:

– Taip negražu, Senele. Mums šalta, trūksta šiltų drabužių, niekur negalime išeiti, o jūs norite parduoti viską, ką Motina mums numezgė ir atsiuntė.

Senelė tyli, ji verkia.

Mes dar sakome:

– Tai mūsų Motina siunčia pinigus, mūsų Motina rašo jums laiškus.

Senelė sako:

– Ji rašo ne man. Puikiai žino, kad nemoku skaityti. Anksčiau niekada nerašydavo. Dabar, kai jūs čia, rašo. Bet man nereikia jos laiškų! Nieko iš jos nereikia!

LAIŠKININKAS

Dabar mes laukiame laiškininko priešais sodo vartus. Tai senis su uniformine kepure. Jis turi dviratį su dviem krepšiais, pakabintais ant bagažinės.

Atvažiavęs laiškininkas nespėja paskambinti: mes mikliai nusukame skambutį.

Jis klausia:

– Kur jūsų senelė?

Mes atsakome:

– Dėl jos nesirūpinkite. Duokite mums tai, ką atnešėt.

Jis sako:

– Nieko nėra.

Laiškininkas nori važiuoti sau, bet mes jį pastumiame. Jis pargriūva į sniegą. Dviratis užkrinta ant jo. Jis nusikeikia.

Pasirausę krepšiuose, randame laišką ir siuntinį. Mes paimame laišką ir sakome:

– Atiduokite pinigus!

Jis sako:

– Ne. Jie adresuoti jūsų senelei.

Mes sakome:

– Bet skirti mums. Juos siunčia mūsų Motina. Jei neduosite, neleisime jums atsikelti tol, kol mirtinai sušalsite.

Jis sako:

– Gerai jau gerai. Padėkite man atsistoti. Dviratis prispaudė koją.

Mes pakeliame dviratį ir padedame laiškininkui atsistoti. Jis liesutis, lengvutis.

Laiškininkas ištraukia iš kišenės pinigus ir paduoda mums.

Mes klausiame:

– Norite parašo ar kryžiuko?

Jis atsako:

– Tebūnie kryžiukas. Koks skirtumas, kieno jis?

Ir priduria:

– Teisingai darote, kad ginatės. Jūsų senelę visi pažįsta. Nėra už ją godesnės. Vadinasi, visa tai jums siunčia mama? Ji labai maloni. Pažinojau ją dar mažytę. Ir gerai, kad išvažiavo. Čia niekada nebūtų ištekėjusi. Visos tos kalbos...

Mes klausiame:

– Kokios kalbos?

– Kaip ji nunuodijo savo vyrą. Noriu pasakyti, jūsų senelė nunuodijo jūsų senelį. Tai sena istorija. Todėl ji ir praminta Ragana.

Mes sakome:

– Nenorime, kad būtų blogai kalbama apie Senelę.

Laiškininkas apsuka dviratį:

– Gerai jau gerai, juk turėjote žinoti.

Mes sakome:

– Jau žinojom. Nuo šiol siuntas įteiksite mums. Kitaip mes jus nužudysime. Ar supratote?

Laiškininkas sako:

– Iš jūsų visko gali laukti, galvažudžių paderme. Gausite savo paštą, man vis tiek. O į Raganą nusispjaut.

Laiškininkas nusistumia dviratį. Jis velka koją, norėdamas parodyti, kad mes ją užgavome.

Rytojaus dieną šiltai apsirengę einame į miestelį už Motinos atsiųstus pinigus pirkti guminių batų. Jos laišką abu iš eilės nešiojamės po marškiniais.

BATSIUVYS

Batsiuvys gyvena ir dirba namo pusrūsyje prie stoties. Kambarys erdvus. Viename kampe stovi lova, kitame įrengta virtuvė. Batsiuvio dirbtuvė – prie lango, kuris iškirstas pačioje pažemėje. Batsiuvys sėdi ant nedidukės taburetės, o aplink jį išdėlioti batai ir įrankiai. Jis žiūri į mus per akinių viršų; nužvelgia mūsų suplyšusius lakinius batelius.

Mes sakome:

– Laba diena, pone. Norėtume šiltų neperšlampamų guminių batų. Ar jūs tokius parduodate? Mes turime pinigų.

Jis sako:

– Taip, parduodu. Bet šilti batai su pamušalu labai brangūs.

Mes sakome:

– Mums jų būtinai reikia. Šąla kojos.

Ant žemo staliuko padedame atsineštus pinigus.

Batsiuvys sako:

– Čia kaip tik vienai porai. Bet jums jos gali pakakti. Abiejų dydis vienodas. Į lauką eisite paeiliui.

– Tai neįmanoma. Mes niekur neiname vienas be kito. Visur vaikštome kartu.

– Paprašykite tėvų, kad duotų daugiau pinigų.

– Mes neturime tėvų. Gyvename pas Senelę, kuri vadinama Ragana. Ji mums neduos pinigų.

Batsiuvys sako:

– Ragana – jūsų senelė? Vargšai vaikai! Ir iš jos namų atėjote ligi čia su šitais batais?

– Taip, atėjome. Negalime žiemoti be batų. Turime iš miško parsinešti malkų, nuvalyti sniegą. Mums būtinai reikia...

– Dviejų porų šiltų neperšlampamų batų.

Batsiuvys nusijuokia ir paduoda mums dvi poras:

– Pasimatuokite.

Mes pasimatuojame; batai mums kuo puikiausiai tinka.

Tada sakome:

– Mes juos pasiliekame. Už antrą porą užmokėsime pavasarį, kai pradėsime pardavinėti žuvis ir kiaušinius. Arba, jei pageidaujate, prinešime jums malkų.

Batsiuvys grąžina mums pinigus:

– Štai. Imkite. Nenoriu jūsų pinigų. Verčiau nusipirkite geras kojines. Šituos batus aš dovanoju, nes jums jų būtinai reikia.

Mes sakome:

– Nemėgstame priiminėti dovanų.

– Kodėl?

– Todėl, kad nemėgstame sakyti „ačiū".

– Neprivalote nieko sakyti. Eikite sau. Ne. Palaukit! Paimkite dar šitas šlepetes, vasarinius sandalus ir aulinukus. Jie labai stiprūs. Imkite viską, ką norit.

– Kodėl visa tai mums atiduodate?

– Man jų nebereikia. Greitai išvyksiu.

Mes klausiame:

– Kur išvyksite?

– Kad aš žinočiau! Mane išveš ir nužudys.

Mes klausiame:

– Kas ir kodėl nori jus nužudyti?

Jis sako:

– Neklausinėkit. Dabar eikite sau.

Mes pasiimame aulinukus, šlepetes, sandalus. Kojos apautos batais. Prie durų sustojame ir sakome:

– Tikimės, kad jūsų neišveš. Arba jei išveš, nenužudys. Iki pasimatymo, pone, ir ačiū, labai ačiū.

Grįžusius Senelė klausia:

– Kur visa tai pavogėte, galvažudžiai?

– Mes nieko nevogėme. Tai dovana. Ne visi žmonės tokie godūs kaip jūs, Senele.

VAGYSTĖ

Su batais ir šiltais drabužiais vėl galime eiti į lauką. Slidinėjame ant užšalusios upės, parsinešame iš miško malkų.

Pasiimame kirvį ir pjūklą. Nebegalime rinkti sausų šakų, nukritusių ant žemės: sniego sluoksnis per daug storas. Todėl laipiojame po medžius, pjauname sausas šakas ir kapojame jas kirviu. Dirbdami tokį darbą, nejaučiame šalčio. Net prakaituojam. Todėl galime nusimauti ir įsikišti į kišenes pirštines, kad taip greit nesusidėvėtų.

Kartą, grįždami su dviem nešuliais malkų, užsukame aplankyti Kiškio Lūpos.

Sniegas priešais lūšnelę nenuvalytas, į ją neveda jokie pėdsakai. Kaminas nerūksta.

Mes pabeldžiame į duris, niekas neatsako. Įeiname vidun. Iš pradžių nieko nematome – taip visur tamsu, bet netrukus akys pripranta prie tamsos.

Kambarys atstoja ir virtuvę, ir miegamąjį. Tamsiausiame kampe stovi lova. Mes prieiname artyn. Pašaukiame. Po antklodėmis ir senais skarmalais kažkas sujuda: išlenda Kiškio Lūpos galva.

Mes klausiame:

– Ar tavo motina čia?

Ji atsako:

– Taip.

– Ar ji mirusi?

– Nežinau.

Mes padedame malkas ir užkuriame krosnį, nes kambaryje šalta taip pat, kaip ir lauke. Tada einame pas Senelę ir iš rūsio pasiima-

me bulvių bei džiovintų pupelių. Pamelžiame ožką ir grįžtame pas kaimynę. Pašildome pieno, puode ištirpiname sniego ir suberiame virti pupeles. Bulves kepame krosnyje.

Kiškio Lūpa atsikelia ir svyruodama eina atsisėsti prie krosnies.

Kaimynė gyva. Įpilame jai į burną ožkos pieno. Ir sakome Kiškio Lūpai:

– Kai viskas išvirs, pavalgyk pati ir pamaitink motiną. Mes tuoj grįšime.

Už batsiuvio grąžintus pinigus nuperkame keletą porų kojinių, bet visko neišleidžiame. Paskui einame į bakalėjos parduotuvę nupirkti trupučio miltų ir be pinigų paimti druskos ir cukraus. Užsukame ir pas mėsininką; nusiperkame ploną bryzelį lašinių ir nesumokėję pasiimame storą dešrą. Tada grįžtame pas Kiškio Lūpą. Juodvi su motina jau viską suvalgiusios. Motina tebeguli lovoje, Kiškio Lūpa plauna indus.

Mes jai sakome:

– Kasdien atnešime jums malkų. Ir truputį pupelių bei bulvių. Bet viskam kitam reikia pinigų. Mes jų daugiau neturime. Be pinigų negalima eiti į parduotuvę. Reikia ką nors nupirkti, kad kitką galėtum pavogti.

Ji sako:

– Siaubas, kokie jūs gudrūs. Jūsų teisybė. Manęs į parduotuves net neįleidžia. Niekad nepamaniau, kad jūs galėtumėt vogti.

Mes sakome:

– O kodėl gi ne? Mums tai bus miklumo pratybos. Bet reikia trupučio pinigų. Būtinai.

Ji pagalvoja ir sako:

– Nueikite paprašyti pas poną kunigą. Kartais jis man jų duodavo, kai sutikdavau parodyti savo skylutę.

– Ar jis tavęs to prašydavo?

– Taip. Kartais įkišdavo ten pirštą. O paskui duodavo pinigų, kad niekam neprasitarčiau. Pasakykite jam, kad Kiškio Lūpai ir jos motinai reikia pinigų.

ŠANTAŽAS

Mes einame pas poną kunigą. Jis gyvena šalia bažnyčios dideliame name, kuris vadinamas klebonija.

Patraukiame skambučio virvutę. Duris atidaro sena moteris.

– Ko jūs norite?

– Norime pamatyti poną kunigą.

– Kodėl?

– Tai dėl mirštančiojo.

Senutė įleidžia mus į prieškambarį. Tada pabeldžia į vienas duris.

– Pone kunige, – sušunka ji, – tai dėl paskutinio patepimo.

Balsas iš už durų atsako:

– Einu. Tegul lukteli.

Mes palaukiame keletą minučių. Iš kambario išeina aukštas liesas vyras griežtu veidu. Ant tamsių drabužių jis užsivilkęs baltą paauksuotą kamžą. Vyras klausia:

– Kur mirštantysis? Kas jus atsiuntė?

– Kiškio Lūpa ir jos motina.

Jis sako:

– Klausiu tikrojo tų žmonių vardo.

– Mes nežinome jų tikrojo vardo. Motina akla ir kurčia. Jos gyvena paskutiniame miestelio name. Miršta iš alkio ir šalčio.

Kunigas sako:

– Nors tų būtybių visiškai nepažįstu, esu pasirengęs duoti joms paskutinį patepimą. Eime. Veskite mane.

Mes sakome:

– Joms dar nereikia paskutinio patepimo. Joms reikia trupučio pinigų. Mes joms nunešėme malkų, keletą bulvių ir džiovintų

pupelių, bet daugiau niekuo negalime padėti. Kiškio Lūpa atsiuntė mus čionai. Kartais jūs duodavote jai truputį pinigų.

Kunigas sako:

– Gal. Šelpiu daugelį vargšų. Visų negaliu prisiminti. Imkite!

Pasikėlęs kamžą, jis pasirausia kišenėse ir paduoda mums keletą monetų. Mes jas paimame ir sakome:

– Čia mažai. Pernelyg mažai. Šitiek neužtenka net kriaukšlei duonos.

Jis sako:

– Apgailestauju. Vargšų daug. O tikintieji beveik nieko neaukoja. Dabar visiems sunku. Eikite sau, ir telaimina jus Dievas!

Mes sakome:

– Šiandien galime pasitenkinti šia suma, bet rytoj būsime priversti sugrįžti.

– Ką? Ką tai reiškia? Rytoj? Aš jūsų nebeįsileisiu. Tuoj pat išeikite.

– Rytoj skambinsime tol, kol mus įsileisite. Belsime į langus, spardysime į duris ir visiems papasakosime, ką darėte Kiškio Lūpai.

– Niekada nieko nedariau Kiškio Lūpai. Net nežinau, kas ji tokia. Ji jums pripliurpė nebūtų dalykų. Niekas rimtai nežiūrės į pusprotės mergiotės šnekas. Žmonės jumis nepatikės. Viskas, ką ji pasakoja, netiesa!

Mes sakome:

– Tiesa ar melas – nesvarbu. Svarbiausia – šmeižtas. Žmonės mėgsta skandalus.

Kunigas atsisėda ant kėdės ir nosine nusišluosto veidą.

– Tai siaubinga. Ar bent suvokiate, ką dabar darote?

– Taip, pone. Šantažuojame.

– Jūsų metų... Kaip apgailėtina.

– Taip, apgailėtina, kad buvome priversti to griebtis. Bet Kiškio Lūpai ir jos motinai būtinai reikia pinigų.

Kunigas atsistoja, pasikelia kamžą ir sako:

– Tai Dievas siunčia man šitą išbandymą. Kiek norite? Aš ne turtuolis.

– Dešimtkart tiek, kiek davėte. Sykį per savaitę. Neprašome to, kas neįmanoma.

Jis išsitraukia iš kišenės pinigus ir paduoda mums.

– Ateikite kiekvieną šeštadienį. Bet nemanykite, kad nusileidžiu jūsų šantažui. Šitai darau iš gailestingumo.

Mes atsakome:

– To iš jūsų ir tikėjomės, pone kunige.

KALTINIMAI

Vieną popietę į virtuvę įeina pasiuntinys. Jau seniai nebuvome jo matę. Jis sako:

– Ar padėsite iškrauti džipą?

Apsiauname batus ir einame paskui jį prie džipo, stovinčio prie sodo vartų. Pasiuntinys padavinėja mums medines ir kartonines dėžes, o mes nešiojame jas į karininko kambarį.

Mes klausiame:

– Ar ponas karininkas atvyks šį vakarą? Dar niekada jo nematėme.

Pasiuntinys atsako:

– Karininkas žiemą čia neatvažiuoti. Gal niekada neatvažiuoti. Jis liūdėti dėl meilės. Gal vėliau rasti ką nors kitą. Užmiršti. Tokios istorijos ne jums. Jūs atnešti malkų kambariui sušildyti.

Mes atnešame malkų ir užkuriame ugnį metalinėje krosnelėje. Pasiuntinys atidarinėja dėžes ir krauna ant stalo butelius vyno, degtinės, alaus ir krūvas valgių: dešras, mėsos ir daržovių konservus, ryžius, sausainius, šokoladą, cukrų, kavą.

Pasiuntinys atsikemša butelį, gurkšteli ir sako:

– Aš sušildyti konservai katiliuke ant spiritinės lempelės. Šįvakar valgyti, gerti, dainuoti su draugais. Švęsti pergalę prieš savo priešus. Greitai mes laimėti karą su naujas stebuklingas ginklas.

Mes klausiame:

– Vadinasi, karas greitai baigsis?

Jis atsako:

– Taip. Labai greitai. Kodėl taip žiūrėti į maistas ant stalo? Jei būti alkani, valgyti šokoladas, sausainiai, dešra.

Mes sakome:

– Daug žmonių miršta iš bado.

– Na ir kas? Negalvoti apie tai. Daug žmonių mirti iš bado ar ko kito. Mes apie tai negalvoti. Valgyti ir nemirti.

Jis sukikena. Mes sakome:

– Pažįstam aklą ir kurčią moterį, kuri su dukra gyvena netoliese. Jos nesulauks pavasario.

– Aš dėl to nekaltas.

– Kaltas. Jūs ir jūsų šalis. Jūs mums atnešėte karą.

– O ką akloji su dukra valgyti prieš karą?

– Prieš karą jos gyveno iš labdaros. Žmonės joms atiduodavo padėvėtus drabužius ir senus batus. Atnešdavo valgyti. Dabar niekas nieko neduoda. Žmonės gyvena vargingai arba bijo nuskursti. Karas pavertė juos godišiais ir egoistais.

Pasiuntinys sušunka:

– Aš spjauti į visa tai! Gana! Nutilti!

– Taip, jūs spjaunate ir valgote mūsų maistą.

– Ne jūsų maistą. Aš tai paimti iš kareivinių sandėlio.

– Viskas, kas yra ant šio stalo, pagaminta mūsų šalyje: gėrimai, konservai, sausainiai, cukrus. Mūsų šalis maitina jūsų armiją.

Pasiuntinys parausta. Jis atsisėda ant lovos ir susiima galvą rankomis.

– Manote, aš norėti karo ir ateiti į jūsų prakeikta šalis? Aš daug geriau namie, būti ramus, gaminti kėdes ir stalus. Gerti savo krašto vynas, linksmintis su malonios mūsų merginos. Čia visi pikti, net ir jūs, maži vaikai. Sakyti, kad viskas dėl mano kaltės. Ką aš galėti padaryti? Jei nesutikti eiti į karą, važiuoti į jūsų šalį, mane sušaudyti. Jūs paimti viską, nagi, paimti viską nuo stalo. Šventei galas, aš liūdnas, jūs su manim pikti.

Mes sakome:

– Nenorime imti visko, tik keletą konservų ir truputį šokolado. Bet retkarčiais, bent jau žiemą, galėtumėte atnešti pieno miltelių, miltų ar kitokio maisto.

Jis sako:

– Gerai. Šitai aš galiu. Rytoj jūs eiti su manim pas akląją. Bet paskui būti man malonūs. Taip?

Mes atsakome:

– Taip.

Pasiuntinys sukikena. Susirenka jo draugai. Mes išeiname. Visą naktį girdime juos dainuojant.

KLEBONIJOS ŠEIMININKĖ

Vieną rytą žiemai baigiantis sėdime virtuvėje prie stalo su Senele. Kažkas pasibeldžia į duris; įeina jauna moteris. Ji sako:

– Laba diena. Atėjau nupirkti bulvių ponui...

Ji nutyla ir žiūri į mus.

– Jie nuostabūs!

Ji paima taburetę ir atsisėda.

– Ateik čia, tu.

Mes nejudame.

– Arba tu.

Mes nejudame. Ji juokiasi:

– Eikšekit, eikšekit arčiau. Ar jūs manęs bijot?

Mes atsakome:

– Mes nieko nebijom.

Ir prieiname prie jos. Ji sako:

– Dangau! Kokie jūs gražūs! Bet kokie murzini!

Senelė klausia:

– Ko jūs norite?

– Bulvių ponui kunigui. Kodėl jūs tokie murzini? Ar jūs jų niekada neprausiat?

Senelė supyksta.

– Tai ne jūsų reikalas. Kodėl neatėjo senė?

Jaunoji moteris vėl nusijuokia:

– Senė? Ji buvo už jus jaunesnė. Bet vakar pasimirė. Tai mano teta. Aš ją pakeičiau klebonijoje.

Senelė sako:

– Ji buvo penkeriais metais už mane vyresnė. Vadinasi, ji mirė... Kiek bulvių norėsite?

– Dešimt kilogramų arba daugiau, jei turite. Ir obuolių. Ir dar... Ko dar turite? Kunigas liesas kaip vinis, o jo sandėlyje nieko nėra.

Senelė sako:

– Reikėjo apie tai pagalvoti rudenį.

– Šį rudenį manęs pas jį dar nebuvo. Aš ten tik nuo vakar vakaro.

Senelė sako:

– Perspėju, kad šiuo metų laiku viskas, kas valgoma, brangu.

Jaunoji moteris vėl nusijuokia:

– Sakykite kainą. Neturiu kitos išeities. Parduotuvėse beveik nieko nėra.

– Greitai niekur nieko nebus.

Senelė prunkšteli ir išeina. Mes liekame vieni su kunigo šeimininke. Ji mūsų klausia:

– Kodėl niekada nesiprausiate?

– Nėra vonios, nėra muilo. Nėra jokios galimybės nusiprausti.

– O drabužiai! Koks siaubas! Ar neturite kitų?

– Turime lagaminuose po suolu. Bet jie purvini ir suplyšę. Senelė jų niekada neskalbia.

– Tai Ragana – jūsų senelė? Tikrai būna stebuklų!

Grįžta Senelė su dviem krepšiais.

– Bus dvi sidabrinės monetos arba viena auksinė. Banknotų nepriimu. Greitai jie neteks vertės, bus tik popierius.

Šeimininkė klausia:

– Ko yra krepšiuose?

Senelė atsako:

– Maisto. Norit imat, norit ne.

– Imu. Pinigus atnešiu rytoj. Ar vaikai gali padėti man parsinešti krepšius?

– Gali, jei nori. Bet jie nori ne visada. Ir niekam nepaklūsta.

Šeimininkė mūsų klausia:

– Juk jūs norite, tiesa? Jūs abu nešite po krepšį, o aš nešiu lagaminus.

Senelė klausia:

– Kokie čia dar lagaminai?

– Išskalbsiu jų purvinus drabužius. Ir rytoj atnešiu su pinigais.

Senelė prunkšteli:

– Skalbsite jų drabužius? Ką gi, jei jums tai patinka...

Mes išeiname su kunigo šeimininke. Kulniuojame su ja iki pat klebonijos. Matome dvi šviesias kasas, šokančias ant juodo šaliko, storas ilgas kasas. Jos jai siekia ligi juosmens. Po raudonu sijonu linguoja klubai. Tarp sijono ir batų švytruoja kojų lopinėlis. Kojinės juodos, dešiniojoje nubėgusi akis.

MAUDYNĖS

Su šeimininke ateiname į kleboniją. Ji mus įleidžia pro užpakalines duris. Padedame krepšius sandėlyje ir einame į skalbyklą. Ten visur ištemptos skalbinių virvės. Yra įvairiausių rykų, taip pat ir keistos formos cinko vonia, panaši į gilų fotelį.

Šeimininkė atidaro mūsų lagaminus, užmerkia drabužius į šaltą vandenį, paskui užkuria ugnį ir užkaičia vandenį dviejuose dideliuose katiluose. Ji sako:

– Dabar išskalbsiu tai, ko reikės tuojau pat. Kol maudysitės, jie išdžius. Kitus drabužius atnešiu rytoj arba poryt. Juos dar reikia sulopyti.

Ji pripila į vonią verdančio vandens, paskui šliūkšteli šalto.

– Na, kuris pradėsite?

Mes nejudame. Ji klausia:

– Tai tu ar tu? Nusirenkite greičiau!

Mes klausiame:

– Ar jūs būsite čia, kol maudysimės?

Ji garsiai nusijuokia:

– Žinoma, būsiu! Aš net nutrinsiu jums nugaras ir išplausiu galvas. Nagi, manęs nėra ko varžytis. Juk beveik tikčiau jums į motinas.

Mes vis dar nejudame. Tada ji pati ima nusirenginėti.

– Ką gi. Pradėsiu aš. Matote, aš jūsų nesivaržau. Juk jūs visai maži berniukai.

Ji niūniuoja, bet pastebėjusi, kad mes į ją žiūrime, parausta. Jos krūtys stangrios ir stačios kaip ne visai pripūsti balionai. Oda labai balta ir visa apžėlusi šviesiais plaukeliais. Ne tik tarp kojų ir po pažastimis, bet ir ant pilvo, ir ant šlaunų. Ji toliau niūniuoja

vandenyje, trindamasi tualetine pirštine. Išlipusi iš vonios, greit apsivelka peniuarą. Ji pakeičia vandenį vonioje ir pradeda skalbti, atsukusi mums nugarą. Tada mes nusirengiame ir drauge sulipame į vonią. Vietos abiem į valias.

Po kurio laiko šeimininkė paduoda mums dvi dideles baltas paklodes...

– Tikiuosi, visur gerai išsitrynėte.

Susisupę į paklodes, mudu atsisėdame ant suolo ir laukiame, kol išdžius drabužiai. Skalbykla pilna garų, joje labai karšta. Šeimininkė prieina su žirklėmis.

– Nukarpysiu jums nagus. Ir liaukitės maivęsi, aš jūsų nesuvalgysiu.

Ji nukarpo mums rankų ir kojų nagus. Apkerpa plaukus. Pabučiuoja veidą ir kaklą. Ir nesustodama kalba:

– Oi, kokios gražios mažutės kojytės, dailutės, švarutės! Oi, kokios nuostabios ausytės, koks švelnus, švelnutėlis kaklas! Oi, kaip norėčiau turėti du tokius gražučius, tokius dailučius berniukus, kurie būtų tik mano vienos! Iškutenčiau juos visur, visur, visur.

Ji glamonėja ir bučiuoja mums visą kūną. Liežuviu kutena kaklą, pažastis, tarp sėdmenų. Atsiklaupusi čiulpia varpas, kurios didėja ir kietėja jos burnoje.

Dabar ji sėdi tarp mūsų abiejų ir glaudžia prie savęs.

– Jei turėčiau du tokius gražius mažutėlius, duočiau jiems skanaus, saldaus pieno iš čia, čia, štai taip.

Ji prisiglaudžia mūsų galvas prie krūtų, ir mes žindame rausvus spenelius, kurie labai sustangrėja. Susikišusi rankas po peniuaru, šeimininkė trinasi tarpkojį.

– Kaip gaila, kad jūs tokie maži! Ak, kaip gera, kaip gera su jumis žaisti!

Ji dūsauja, pūtuoja, paskui staiga sustingsta.

Kai susiruošiame namo, ji sako:

– Ateikite maudytis kiekvieną šeštadienį. Pasiimkite ir purvinus drabužius. Noriu, kad visada būtumėt švarūs.

Mes sakome:

– Už darbą atnešime jums malkų. Ir žuvų, grybų, kai atsiras.

KUNIGAS

Kitą šeštadienį traukiame į kleboniją išsimaudyti. Po vonios šeimininkė sako:

– Eime į virtuvę. Išvirsiu arbatos, ir valgysime sumuštinius.

Mums bevalgant sumuštinius, į virtuvę įeina kunigas.

Mes sveikinamės:

– Laba diena, pone.

Šeimininkė sako:

– Tėve, čia mano globotiniai. Tai anūkai tos senos moters, kurią žmonės vadina Ragana.

Kunigas sako:

– Aš juos pažįstu. Eime su manim.

Mes nusekame paskui jį. Pereiname kambarį, kuriame stovi tik didelis apvalus stalas, apsuptas kėdžių, ir ant sienos kabo kryžius. Paskui įžengiame į tamsią patalpą, kurios sienos iki lubų nukrautos knygomis. Priešais duris – klauptas su kryžiumi, prie lango – rašomasis stalas, kampe – siaura lova, o palei sieną sustatytos trys kėdės; štai ir visi kambario baldai.

Kunigas sako:

– Jūs labai pasikeitėte. Dabar jūs švarūs. Atrodote kaip du angeliukai. Sėskitės.

Jis pristumia prie rašomojo stalo dvi kėdes; mes atsisėdame. Jis atsisėda už stalo. Ir ištiesia mums voką.

– Štai pinigai.

Imdami voką, mes sakome:

– Greitai galėsite daugiau jų neduoti. Vasarą Kiškio Lūpa išsiverčia pati.

Kunigas sako:

– Ne. Aš ir toliau padėsiu toms dviem moterims. Man gėda, kad to nedariau anksčiau. O dabar gal pakalbėtume apie kitką?

Jis žiūri į mus; mes tylime. Jis sako:

– Niekada nematau jūsų bažnyčioje.

– Mes ten nevaikštome.

– Ar kartais pasimeldžiate?

– Ne, mes nesimeldžiame.

– Vargšės avelės. Aš pasimelsiu už jus. Ar bent mokate skaityti?

– Taip, pone. Mes mokame skaityti.

Kunigas ištiesia mums knygą.

– Štai, paskaitykite šitą. Čia rasite gražių istorijų apie Jėzų Kristų ir šventųjų gyvenimą.

– Tas istorijas mes jau žinome. Mes turime Bibliją. Perskaitėme Senąjį ir Naująjį Testamentą.

Kunigas kilsteli juodus antakius.

– Ką? Jūs perskaitėte visą Šventąją Bibliją?

– Taip, pone. Daugelį skirsnių net mokame atmintinai.

– Kokius, pavyzdžiui?

– Skirsnius iš Pradžios, Išėjimo, Ekleziasto knygų, Apokalipsės ir kitų.

Kunigas valandėlę patyli, paskui sako:

– Vadinasi, žinote Dešimt Dievo įsakymų. Ar jų laikotės?

– Ne, pone, mes jų nesilaikome. Niekas jų nesilaiko. Parašyta: „Nežudyk“, o visi žudo.

Kunigas sako:

– Deja... vyksta karas.

Mes sakome:

– Mielai paskaitytume kitokių knygų, ne vien Bibliją, bet neturime. O jūs turite. Galėtumėte mums paskolinti.

– Šios knygos jums per sunkios.

– Ar jos sunkesnės už Bibliją?

Kunigas pasižiūri į mus. Ir klausia:

– Kokių knygų norėtumėte paskaityti?

– Istorijos ir geografijos. Tokių, kuriose pasakojami tikri, o ne išgalvoti dalykai.

Kunigas sako:

– Kitam šeštadieniui rasiu jums tinkamų knygų. Dabar palikite mane vieną. Grįžkite į virtuvę baigti sumuštinių.

KUNIGO ŠEIMININKĖ IR PASIUNTINYS

Mes su kunigo šeimininke sode skiname vyšnias. Džipu atvažiuoja pasiuntinys ir svetimšalis karininkas. Karininkas eina tiesiai į savo kambarį. Pasiuntinys sustoja prie mūsų. Jis sako:

– Sveiki, mažieji draugai, sveika, gražioji panele. Ar vyšnios jau prinokusios? Aš labai mėgti vyšnias, labai mėgti gražias paneles.

Karininkas pašaukia jį pro langą. Pasiuntinys turi eiti vidun. Šeimininkė mums sako:

– Kodėl nesakėte, kad pas jus yra vyrų?

– Jie svetimšaliai.

– Na ir kas? Karininkas toks gražus vyriškis!

Mes klausiame:

– Ar pasiuntinys jums nepatinka?

– Jis mažas ir storas.

– Užtat malonus ir linksmas. Ir gerai kalba mūsų kalba.

Ji sako:

– Spjaunu į visa tai. Man patinka karininkas.

Karininkas, išėjęs iš trobos, atsisėda ant suolo po langu. Šeimininkės pintinė jau pilna vyšnių, bet, užuot grįžusi į kleboniją, ji lieka čia. Žiūri į karininką ir garsiai juokiasi. Pakimba ant medžio šakos, pasisūpuoja, nušoka, atsigula ant žolės ir galiausiai numeta saulutę karininkui po kojų. Karininkas atsistoja ir grįžta į savo kambarį. Netrukus vėl išeina ir išvažiuoja džipu.

Pasiuntinys išsilenkia pro langą ir sušunka:

– Kas padėti vargšui žmogeliui išvalyti baisiai nešvarus kambarys?

Mes sakome:

– Mielai jums padėsime.

Jis sako:

– Reikia padėti moteris. Reikia gražioji panelė.

Mes sakome šeimininkei:

– Eime. Padėsime truputį.

Visi trys sueiname į karininko kambarį. Šeimininkė paima šluotą ir pradeda šluoti. Pasiuntinys atsisėda ant lovos. Jis sako:

– Aš sapnuoti. Sapne matyti princesė. Princesė turėti man įgnybti, kad pažadintų.

Šeimininkė nusijuokia ir smarkiai įgnybia pasiuntiniui į skruostą.

Pasiuntinys sušunka:

– Jau atsibudau. Aš taip pat norėti įgnybti pikta princesė.

Jis apkabina šeimininkę ir įgnybia jai į sėdmenis. Šeimininkė ginasi, bet pasiuntinys stipriai ją suspaudžia. Jis mums sako:

– Jūs – laukan! Ir uždaryti duris.

Mes klausiame šeimininkės:

– Ar norite, kad pasiliktume?

Ji nusijuokia:

– O kam? Aš puikiausiai apsiginu pati.

Tada mes išeiname iš kambario ir uždarome duris. Šeimininkė prieina prie lango, nusišypso mums, uždaro langines ir langą. Mes užlipame į palėpę ir pro skyles žiūrime, kas dedasi karininko kambaryje.

Pasiuntinys su šeimininke atsigula į lovą. Šeimininkė visai nuoga, pasiuntinys tik su marškiniais ir su kojinėmis. Jis atsigula ant šeimininkės, ir abu ima judėti pirmyn atgal, į dešinę ir į kairę. Pasiuntinys kriuksi kaip Senelės meitėlis, o šeimininkė aikčioja, lyg jai skaudėtų, bet sykiu juokiasi ir šaukia:

– Taip, taip, taip, o, o, o!

Nuo šiol kunigo šeimininkė lankosi pas mus dažnai ir užsidaro su pasiuntiniu. Kartais mes juos stebime, bet ne visada.

Pasiuntiniui labiau patinka, kai šeimininkė pasilenkia arba atsistoja keturpėsčia ir jis ją paima iš užpakalio.

Šeimininkei labiau patinka, kai pasiuntinys guli ant nugaros. Tada ji atsisėda jam ant pilvo ir juda aukštyn žemyn, lyg jodama arkliu.

Kartais pasiuntinys dovanoja šeimininkei šilkines kojines arba odekolono.

SVETIMŠALIS KARININKAS

Sode atliekame nejudrumo pratybas. Karšta. Gulime ant nugaros riešutmedžio pavėsyje. Pro lapus matome dangų, debesis. Medžių lapai nejuda; debesys, atrodo, taip pat, bet ilgai, atidžiai įsižiūrėjęs pastebi, kad jie keičiasi, tįsta.

Iš trobos išsliūkina Senelė. Praeidama ji koja pažeria mums į veidus ir ant viso kūno smėlio ir žvyro. Kažką murmėdama, ji tursena į vynuogyną nusnūsti pogulio.

Karininkas sėdi ant suolo prie savo kambario ligi pusės nuogas, užsimerkęs, galvą atrėmęs į baltą sieną, veidą atstatęs saulei. Staiga jis žengia prie mūsų; kažką pasako, bet mes jam neatsakome ir nė nepažvelgiame į jį. Jis grįžta ir vėl atsisėda ant suolo.

Paskui pasiuntinys mums sako:

– Ponas karininkas jus kviesti ateiti su juo pasikalbėti.

Mes tylime. Tada jis sako:

– Jūs atsikelti ir ateiti. Jei nepaklusti, karininkas supykti.

Mes nejudame.

Karininkas jam kažką paliepia, ir pasiuntinys nueina į kambarį. Girdime, kaip jis tvarkydamasis dainuoja.

Kai saulė paliečia namo stogą ties kaminu, mes atsikeliame. Prieiname prie karininko ir sustojame priešais jį. Jis pašaukia pasiuntinį. Mes klausiame:

– Ko jis nori?

Karininkas klausinėja, pasiuntinys verčia:

– Ponas karininkas klausti, kodėl jūs nejudėti, nekalbėti.

Mes atsakome:

– Atliekame nejudrumo pratybas.

Pasiuntinys vėl išverčia:

– Ponas karininkas sakyti, kad jūs atlikti daug pratybų. Visokių. Jis jus matė mušti vienas kitą diržu.

– Tai buvo kūno grūdinimo pratybos.

– Ponas karininkas klausti, kodėl jūs visa tai daryti?

– Kad priprastume prie skausmo.

– Jis klausti, ar jums patikti, kai skauda?

– Ne. Mes tik norime nugalėti skausmą, karštį, šaltį, alkį ir viską, kas mus kamuoja.

– Ponas karininkas jumis žavėtis. Jis manyti, kad jūs nepaprasti berniukai.

Karininkas priduria keletą žodžių. Pasiuntinys mums sako:

– Gerai, gana. Man reikia išvykti. O jūs greit bėgti iš čia, eiti žvejoti.

Bet karininkas sulaiko mus už rankos ir mostu paliepia pasiuntiniui važiuoti. Pasiuntinys žengia keletą žingsnių ir atsigręžia.

– Jūs marš! Greičiau! Drožti pasivaikščioti į miestelį.

Karininkas pažvelgia į pasiuntinį, ir šis nueina, bet nuo sodo vartų dar sušunka:

– Dingti iš čia! Nepasilikti! Ar nesuprasti, kvailiai?

Jis nueina. Karininkas mums nusišypso ir įsiveda į savo kambarį. Jis atsisėda ant kėdės, prisitraukia mus prie savęs, pasisodina ant kelių. Mes apkabiname jam kaklą ir prisiglaudžiame prie plaukuotos krūtinės. Jis mus sūpuoja.

Po savimi, karininkui tarp kojų, pajuntame judant kažką šiltą. Mudu susižvalgome, paskui pažvelgiame karininkui į akis. Jis švelniai mus atstumia, pašiaušia plaukus ir atsistoja. Padavęs mums du rimbus, išsitiesia lovoje ant pilvo. Jis tepasako vieną žodį, kurį, suprantame net nemokėdami jo kalbos.

Mes pradedame čaižyti. Vienąkart vienas, antrąkart kitas.

Karininko nugarą išvagoja raudoni rumbai. Kapojame vis smarkiau. Karininkas suaimanuoja ir, nekeisdamas pozos, ligi kulkšnių nusimauna kelnes ir trumpikes. Mes iš visų jėgų pliekiame per baltą sėdynę, šlaunis, kojas, nugarą, kaklą, pečius, kol viskas parausta.

Karininko kūnas, plaukai, drabužiai, paklodės, kilimas, mūsų delnai ir rankos nusidažo raudonai. Kraujas trykšta net mums į akis, maišosi su prakaitu, bet plakame tol, kol vyriškiui iš lūpų išsprūsta nežmoniškas pasitenkinimo riksmas, o mes išsekę parkrintame prie jo lovos.

UŽSIENIO KALBA

Karininkas atneša mums žodyną, iš kurio galima išmokti jo kalbos. Mes pradedame mokytis žodžius; pasiuntinys taiso tarimą. Po keleto savaičių jau laisvai kalbame naująja kalba. Ir toliau darome pažangą. Pasiuntiniui daugiau nebereikia versti. Karininkas mumis labai patenkintas. Jis mums padovanoja lūpinę armonikėlę. Taip pat duoda savo kambario raktą, kad galėtume ateiti kada panorėję (mes ir taip ten vaikščiojome su savo raktu, bet paslapčia). Dabar mums nebereikia slėptis, ir galime daryti ką norime: valgyti sausainius ir šokoladą, rūkyti cigaretes.

Į karininko kambarį vaikštome dažnai, nes ten viskas švaru ir ramiau nei virtuvėje. Mokomės dažniausiai tenai.

Karininkas turi gramofoną ir plokštelių. Gulėdami ant lovos, klausomės muzikos. Sykį, norėdami pamaloninti karininką, uždedame jo šalies tautinį himną. Bet jis supyksta ir sudaužo plokštelę kumščio smūgiu.

Kartais užmiegame lovoje, kuri yra labai plati. Vieną rytą pasiuntinys mus joje randa; jis nepatenkintas.

– Koks neatsargumas! Daugiau nedaryti tokių kvailysčių. Kas nutikti, jei karininkas vakare grįžti?

– O kas gali nutikti? Vietos pakaks ir jam.

Pasiuntinys sako:

– Jūs labai kvaili. Kada nors užmokėti už savo kvailumą. Jei karininkas jus nuskriausti, aš jį nužudyti.

– Jis mūsų nenuskriaus. Dėl to nesirūpinkite.

Vieną naktį karininkas grįžęs randa mus užmigusius jo lovoje. Žibalinės lempos šviesa mus pažadina. Mes klausiame:

– Gal mums eiti į virtuvę?

Karininkas paglosto mums galvas ir sako:

– Pasilikite. Žinoma, pasilikite.

Jis nusirengia ir atsigula tarp mudviejų. Apkabinęs sušnabžda į ausį:

– Miegokite. Aš jus myliu. Miegokit ramiai.

Mes vėl užmiegame.Vėliau, paryčiui, jau norime keltis, bet karininkas sulaiko:

– Nesikelkite. Pamiegokite dar.

– Mums reikia nusišlapinti. Turime eiti.

– Neikite. Šlapinkitės čia.

Mes klausiame:

– Kur?

Jis atsako:

– Ant manęs. Taip. Nebijokite. Šlapinkitės! Man ant veido.

Mes taip ir padarome, paskui einame į sodą, nes lova visa šlapia. Saulė jau patekėjusi. Mes griebiamės ryto darbų.

KARININKO DRAUGAS

Kai kada karininkas grįžta su draugu, kitu, jaunesniu, karininku. Jie sykiu praleidžia vakarą, ir draugas pasilieka nakvoti. Mes juos keletą kartų stebėjome pro lubose pragręžtą skylę.

Vasaros vakaras. Pasiuntinys kažką ruošia ant spiritinės lempelės. Stalą jis užkloja staltiese, o mes pamerkiame ant jo gėlių. Karininkas su draugu atsisėda prie stalo; jie geria. Paskui valgo. Pasiuntinys valgo, sėdėdamas ant taburetės prie durų. Po to jie vėl geria. Mes tuo tarpu leidžiame muziką. Keičiame plokšteles, prisukame gramofoną.

Karininko draugas sako:

– Šitie berniūkščiai mane nervina. Varyk juos lauk.

Karininkas klausia:

– Pavydi?

Draugas atsako:

– Šitiems? Juokinga. Dviem laukinukams.

– Jie gražūs, ar tau taip neatrodo?

– Galbūt. Aš į juos nežiūrėjau.

– Šit kaip, tu į juos nežiūrėjai. Tai pažiūrėk.

Draugas parausta.

– Ko tu pagaliau nori? Jų pasalūniška išvaizda mane nervina. Tarytum jie mūsų klausytųsi, šnipinėtų.

– Jie ir klausosi. Puikiai kalba mūsų kalba. Ir viską supranta.

Draugas išbąla ir pašoka.

– To jau per daug! Aš dingstu!

Karininkas sako:

– Nekvailiok. Išeikite, vaikai.

Mes išeiname iš kambario ir užlipame į palėpę. Žiūrime ir klausomės.

Karininko draugas sako:

– Tu mane išjuokei tų kvailų berniūkščių akivaizdoje.

Karininkas sako:

– Šie du vaikai protingiausi iš visų mano kada nors sutiktų.

Draugas sako:

– Taip sakai, norėdamas mane įžeisti, įskaudinti. Visaip mane kankini, žemini. Kada nors aš tave nudėsiu!

Karininkas numeta ant stalo pistoletą.

– Tik to ir prašau! Imk! Nužudyk mane! Nagi pirmyn!

Draugas paima pistoletą ir nusitaiko į karininką.

– Aš tai padarysiu. Pamatysi, padarysiu. Jei dar kartą prasižiosi apie jį, tą kitą, aš tave nušausiu.

Karininkas užmerkia akis ir nusišypso.

– Jis buvo gražus... jaunas... stiprus... grakštus... malonus... kultūringas... švelnus... svajingas... drąsus... Aš jį mylėjau. Jis žuvo Rytų fronte. Jam buvo devyniolika metų. Negaliu be jo gyventi.

Draugas trenkia pistoletą ant stalo ir sako:

– Niekšas!

Karininkas atsimerkia ir pažvelgia į draugą.

– Koks bailumas! Koks ištežimas!

Draugas sako:

– Tai nusišauk pats, jei toks narsus ir taip kankiniesi. Jei negali be jo gyventi, tai eik pas jį. Ir dar nori, kad aš tau padėčiau? Aš ne beprotis! Dvėsk! Dvėsk vienas!

Karininkas paima revolverį ir priglaudžia vamzdį prie smilkinio. Mes nulipame iš palėpės. Pasiuntinys sėdi prie atdarų kambario durų. Mes jo klausiame:

– Ar manote, jis nusižudys?

Pasiuntinys juokiasi:

– Jūs nebijoti. Jie visada taip daryti, kai per daug prisigerti. Aš prieš tai išimti šovinius iš abiejų pistoletų.

Mes įeiname į kambarį ir sakome karininkui:

– Mes jus nušausime, jei tikrai to norite. Duokite revolverį.

Draugas sako:
– Maži nenaudėliai!
Karininkas nusišypso ir sako:
– Ačiū. Jūs labai malonūs. Mes tik žaidėme. Eikite miegoti.
Jis atsistoja paskui mus uždaryti durų ir pamato pasiuntinį.
– Jūs dar čia?
Pasiuntinys sako:
– Negavau leidimo išeiti.
– Dinkit iš čia! Duokite man ramybę! Supratot?
Pro duris dar išgirstame, kaip jis sako draugui:
– Kokia pamoka tau, skudure!
Tada išgirstame grumtynių triukšmą, smūgius, griūvančių kėdžių trinksėjimą, virstančių kūnų dunkstelėjimą, šauksmus, šnopavimą. Paskui stoja tyla.

MŪSŲ PIRMASIS PASIRODYMAS

Šeimininkė dažnai dainuoja. Senas liaudies dainas ir naujas madingas dainas apie karą. Mes tų dainų klausomės ir grojame jas armonikėle. Taip pat paprašome pasiuntinį išmokyti savo krašto dainų.

Vieną vėlų vakarą, kai Senelė atsigula, išeiname į miestelį. Prie pilies senoje gatvėje sustojame priešais žemą namą. Pro duris, atsivėrusias į laiptus, sklinda triukšmas, balsai, dūmai. Mes nusileidžiame akmeniniais laiptais ir patenkame į rūsį, kur įrengtas bufetas. Vyrai, stovėdami arba sėdėdami ant medinių suolų bei statinių, geria vyną. Dauguma seniai, bet yra keletas jaunų ir trys moterys. Niekas nekreipia į mus dėmesio.

Vienas iš mūsų užgroja armonikėle, o kitas uždainuoja žinomą dainą apie moterį, laukiančią į karą išėjusio vyro, kuris greit grįš laimėjęs pergalę.

Žmonės pamažu gręžiasi į mus; balsai nutyla. Mes dainuojame ir grojame vis garsiau ir garsiau, girdime, kaip skamba mūsų melodija, atsimušdama nuo rūsio skliauto, lyg dainuotų ir grotų kažkas kitas.

Baigę dainą, pakeliame akis į pavargusius, sukritusius veidus. Viena moteris juokiasi ir ploja. Jaunas vyras be rankos ištaria gergždžiančiu balsu:

– Dar. Pagrokite dar ką nors!

Mes pasikeičiame rolėmis. Tas, kuris grojo armonikėle, perduoda ją kitam, ir užtraukiame naują dainą.

Liesas kaip ašaka vyras šlitinėdamas prieina prie mūsų ir sušunka į veidą:

– Nutilkit, šunsnukiai!

Vieną iš mūsų jis šiurkščiai pastumia į dešinę, kitą į kairę; mes netenkame pusiausvyros; armonikėlė nukrinta ant žemės. Žmogus užlipa laiptais, laikydamasis už sienos. Atsidūręs gatvėje, jis vis dar rėkauja:

– Tegul visi nutyla!

Mes pakeliame ir nušluostome armonikėlę. Kažkas sako:

– Jis kurčias.

Kitas sako:

– Jis ne tik kurčias. Jis visiškas beprotis.

Vienas senis paglosto mums plaukus. Ašaros rieda jam iš įkritusių akių, apvedžiotų juodais ratilais.

– Kokia nelaimė! Koks nelaimingas pasaulis! Vargšai vaikai! Vargšas pasaulis!

Viena iš moterų sako:

– Kurčias ar beprotis, bet jis sugrįžo. Tu taip pat sugrįžai.

Ji atsisėda ant kelių berankiui vyriškiui. Šis sako:

– Tavo tiesa, gražuole, aš sugrįžau. Bet kuo dabar dirbsiu? Kuo laikysiu pjaunamą lentą? Tuščia švarko rankove?

Kitas jaunas vyras, sėdintis ant suolo, juokdamasis sako:

– Aš taip pat sugrįžau. Bet man suparalyžiuota apačia. Kojos ir visa kita. Daugiau niekada nepatirsiu erekcijos. Jau verčiau būtų paguldę vietoje, iš karto, vienu šūviu.

Kita moteris sako:

– Jūs amžinai nepatenkinti. Visi, kuriuos matau mirštančius ligoninėje, dejuoja: „Kad ir kokios būklės, norėčiau likti gyvas, grįžti namo, pamatyti žmoną, motiną, dar truputį pagyventi, nesvarbu kaip".

Vienas vyras sako:

– Užsičiaupk. Moterys nematė karo.

Moteris atkerta:

– Nematė karo? Sumautas kvaily! Ant mūsų pečių visi darbai, visi rūpesčiai: maitinti vaikus, slaugyti sužeistuosius. O jūs, karui pasibaigus, visi būsite didvyriai. Žuvę – didvyriai. Likę gyvi – didvy-

riai. Sužeisti – didvyriai. Todėl jūs, vyrai, ir sugalvojote karą. Tai jūsų karas. Jūs jo norėjote, tai ir kariaukit, sušikti didvyriai!

Kyla kalbos, šauksmai. Senis prie mūsų sako:

– Niekas nenorėjo šito karo. Niekas, niekas.

Mes išlipame iš rūsio; nutariame čia sugrįžti.

Mėnulis nušviečia gatves ir dulkėtą kelią į Senelės namus.

NAUJŲ NUMERIŲ MOKYMASIS

Mes išmokstame žongliruoti vaisiais: obuoliais, riešutais, abrikosais. Iš pradžių dviem, tai nesunku, paskui trim, keturiais ir galop penkiais.

Sugalvojame fokusų su kortomis ir cigaretėmis.

Pradedame akrobatikos treniruotes. Išmokstame sukti lanką, atlikti pavojingus šuolius, vartytis kūliais pirmyn ir atgal, kuo puikiausiai galime vaikščioti ant rankų.

Apsivelkame senus, mums smarkiai per didelius drabužius, kuriuos radome palėpės lagamine: languotus, laisvus, suplyšusius švarkus ir plačias kelnes, kurias per juosmenį susirišame virvutėmis. Taip pat radome juodą, apvalią, kietą skrybėlę.

Vienas užsideda ant nosies raudonąjį pipirą, o kitas prisiklijuoja netikrus ūsus, padarytus iš kukurūzų plaušų. Gavę lūpų dažų, nusipiešiame dideles burnas, nutįsusias ligi ausų.

Persirengę klounais, traukiame į Turgaus aikštę. Tenai daugiausia parduotuvių ir daugiausia žmonių.

Pasirodymą pradedame keldami baisų triukšmą armonikėle ir būgnu, padarytu iš išskobto moliūgo. Kai aplink mus susirenka pakankamai žiūrovų, imame žongliruoti pomidorais ar net kiaušiniais. Tie pomidorai tikri, o kiaušiniai ištuštinti ir pripilti smulkaus smėlio. Žmonės to nežino, todėl šūkauja, juokiasi, ploja, kai apsimetame kurį nors vos bepagauną.

Spektaklį tęsiame rodydami fokusus, o baigiame akrobatiniais pratimais.

Kol vienas mūsų toliau suka ratą ir atlikinėja pavojingus šuolius, kitas apeina žiūrovus ant rankų, dantyse laikydamas seną skrybėlę.

Vakarais traukiame į bistro nepersirengę.

Netrukus jau žinome visus miestelio bistro, rūsius, kur vynuogių augintojai pardavinėja savo vyną, bufetus, kur geriama stačiomis, kavines, kur ateina gerai apsirengę žmonės ir keletas karininkų, ieškančių merginų.

Geriantys žmonės lengvai dalija pinigus. Ir lengvai pasitiki kitais. Taip sužinome įvairių paslapčių apie įvairius žmones.

Dažnai kas nors pasiūlo išgerti, ir mes pamažu priprantame prie alkoholio. Rūkome ir cigaretes, kuriomis mus vaišina lankytojai.

Visur turime didžiulį pasisekimą. Žmonės sako, kad mūsų gražus balsas; jie mums ploja ir kviečia po keletą kartų.

TEATRAS

Kartais, jei žmonės būna dėmesingi ir ne per daug girti, parodome jiems trumputę teatro pjesę, pavyzdžiui, *Vargšo ir turtuolio istoriją*.

Vienas iš mūsų vaidina vargšą, kitas – turtuolį.

Turtuolis sėdi prie stalo ir rūko. Įeina vargšas.

– Sukapojau jums malkas, pone.

– Gerai. Darbas jums į naudą. Atrodote tiesiog puikiai. Skruostai raudoni.

– Bet rankos sušalusios, pone.

– Prieikite arčiau! Parodykit! Kaip šlykštu! Jūsų rankos visos suskilinėjusios ir aptekusios pūliniais.

– Tai nušalimai, pone.

– Jūs, vargšai, amžinai prisigaudote bjaurių ligų. Jūs nešvarūs, per jus vieni nemalonumai. Imkite, čia jums už darbą.

Jis numeta vargšui pakelį cigarečių, tas vieną užsidega ir pradeda rūkyti. Bet ten, kur jis stovi, prie durų, nėra peleninės, o eiti prie stalo nedrįsta. Todėl pelenus nukrečia į delną. Turtuolis, kuris norėtų, kad vargšas nešdintųsi sau, dedasi nematąs, jog žmogeliui reikia peleninės. Tačiau vargšas neketina taip greit išeiti, nes nori valgyti. Jis sako:

– Jūsų namuose gardžiai kvepia, pone.

– Kvepia švara.

– Ir šilta sriuba. Šiandien dar nieko burnoj neturėjau.

– Be reikalo. Aš eisiu pietauti į restoraną, nes daviau virėjui laisvadienį.

– Bet čia kvepia skania šilta sriuba.

Turtuolis užrinka:

– Čia negali kvepėti sriuba, sriubos mano namuose niekas neverda. Kvapas tikriausiai sklinda iš kaimynų arba jums vaidenasi! Jūs, vargšai, tik ir galvojate, kaip prisikimšti pilvą. Todėl niekad neturite pinigų. Viską, ką uždirbat, išleidžiate sriubai ir dešrelėms. Kiaulės, štai kas jūs esate, va ir dabar teršiate mano parketą cigaretės pelenais! Dinkit iš čia, ir kad daugiau jūsų nematyčiau!

Turtuolis atidaro duris ir spiria vargšui, kuris išsitiesia ant šaligatvio.

Turtuolis uždaro duris, atsisėda priešais lėkštę sriubos ir, pamaldžiai susidėjęs rankas, sako:

– Viešpatie Jėzau, ačiū tau už visas dovanas.

ORO PAVOJAI

Kai atvažiavome pas Senelę, oro pavojų Mažajame Mieste būdavo labai retai. Dabar jie skelbiami vis dažniau. Sirenos pradeda kaukti bet kuriuo dienos ar nakties metu, visai kaip Didžiajame Mieste. Žmonės bėga į slėptuves, glaudžiasi rūsiuose. Tada gatvės būna tuščios. Namų ir parduotuvių durys kartais lieka atidarytos. Mes tuo pasinaudojame ir įėję ramiai pasiimame tai, kas patinka.

Mes niekada nesislepiame rūsyje. Senelė taip pat. Dieną toliau dirbame savo darbus, naktį toliau miegame.

Lėktuvai dažniausiai tik praskrenda virš mūsų miestelio ir lekia bombarduoti anapus sienos. Kartais pasitaiko, kad kokia bomba nukrinta ant namo. Tokiu atveju pagal dūmų kryptį nustatome vietą ir einame pažiūrėti, kas sugriauta. Jei būna likę kas nors, ką verta paimti, paimame.

Pastebėjome, kad bombarduojamo namo rūsyje pasislėpę žmonės visada žūsta. Užtat kaminas beveik visada lieka stovėti.

Kai kada lėktuvas pikiruoja ir ima šaudyti į žmones laukuose ar gatvėje.

Pasiuntinys pamokė, kad reikia būti atsargiems, kai lėktuvas skrenda į mus, o kai pakimba virš galvos, pavojus jau praėjęs.

Dėl oro pavojų draudžiama vakare degti lempą, prieš tai rūpestingai neuždangsčius langų. Senelė mano, jog praktiškiau visai jos nedegti. Patruliai vaikšto kiaurą naktį ir žiūri, kad draudimo būtų paisoma.

Kartą per pietus kalbame apie lėktuvą, kurį matėme krintant apimtą liepsnų. Matėme ir lakūną, šokantį parašiutu.

– Nežinome, kas nutiko tam priešų lakūnui.

Senelė sako:

– Priešų? Tai draugai. Tai mūsų broliai. Netrukus jie ateis.

Vieną dieną vaikštome gatvėje, paskelbus oro pavojų. Prie mūsų pripuola paklaikęs vyriškis:

– Negalima būti lauke per bombardavimą.

Jis čiumpa mus už rankos ir tempia prie durų.

– Eikit, eikit čionai.

– Mes nenorime.

– Ten slėptuvė. Joje būsite saugūs.

Atidaręs duris, jis įstumia mus vidun. Rūsys pilnas žmonių. Jame tvyro mirtina tyla. Moterys glaudžia prie krūtinės vaikus.

Staiga kažkur pradeda sproginėti bombos. Į rūsį mus atvedęs vyriškis puola ant anglių krūvos kampe ir mėgina į ją įsirausti.

Keletas moterų niekinamai prunkšteli. Vyresnė moteris sako:

– Jam pakrikę nervai. Todėl jis ir paleistas atostogų.

Ūmai pajuntame, kad sunku kvėpuoti. Atidarome rūsio duris; aukšta stora moteris mus nustumia ir vėl jas uždaro. Ji sušunka:

– Ar pakvaišot? Dabar negalima išeiti.

Mes sakome:

– Rūsiuose žmonės visada žūsta. Mes norime išeiti.

Storulė užstoja duris. Ji parodo mums Civilinės gynybos raištį.

– Čia vadovauju aš! Jūs liksite rūsyje!

Suleidžiame dantis jai į mėsingą dilbį, spardome į blauzdas. Ji šaukia, mėgina mums suduoti. Žmonės juokiasi. Pagaliau, paraudusi iš pykčio ir gėdos, ji sako:

– Eikit! Nešdinkitės! Dvėskit lauke! Anoks čia nuostolis.

Lauke lengviau atsikvepiame. Pirmą kartą mus buvo apėmusi baimė.

Ir toliau lyja bombomis.

ŽMONIŲ BANDA

Atėjome į kleboniją pasiimti švarių skalbinių. Su šeimininke virtuvėje valgome sumuštinius. Gatvėje pasigirsta šauksmai. Padedame sumuštinius ir išlekiame lauk. Žmonės stovi prie savo namų durų ir žiūri stoties pusėn. Susijaudinę vaikai bėgdami šaukia:

– Jie ateina! Jie ateina!

Iš už gatvės posūkio išlenda karinis džipas su svetimšaliais karininkais. Džipas rieda lėtai, o jam iš paskos žengia kareiviai, persimetę per petį šautuvus. Už jų – kažkokia žmonių banda. Tokie kaip mes vaikai. Tokios kaip mūsų Motina moterys. Tokie kaip batsiuvys seniai.

Du ar trys šimtai žmonių slenka apsupti kareivių. Keletas moterų ant nugaros, ant peties ar prisiglaudusios prie krūtinės nešasi vaikus. Viena parkrinta; žmonių rankos pakelia vaiką ir motiną; jie juos neša, nes kareivis jau prikišo prie jų šautuvą.

Niekas nekalba, niekas neverkia; visų akys nudurtos į žemę. Girdėti tik kaustytų kareiviškų batų kaukšėjimas.

Priešais mus iš minios išlenda liesa ranka, atsigniaužia purvinas delnas ir kažkieno balsas paprašo:

– Duonos.

Kunigo šeimininkė šypsodama duoda sumuštinio likutį; prikiša jį prie ištiestos rankos, paskui, garsiai juokdamasi, prisideda gabalėlį duonos prie burnos, atsikanda ir sako:

– Aš taip pat alkana!

Kareivis, kuris viską matė, plekšteli šeimininkei per užpakalį, įgnybia į skruostą, o ji mojuoja jam nosine, kol saulėlydžio fone lieka tik dulkių debesis.

Mes grįžtame į vidų. Iš virtuvės pamatome kunigą, klūpantį savo kambaryje priešais didelį kryžių.

Šeimininkė sako:

– Baikite sumuštinius.

Mes sakome:

– Nebenorime valgyti.

Ir einame į kambarį. Kunigas atsigręžia.

– Gal norite pasimelsti su manimi, vaikai?

– Mes niekada nesimeldžiam, jūs žinote. Tik norime suprasti.

– Negalite suprasti. Jūs dar per jauni.

– Užtat jūs ne per jaunas. Todėl jūsų ir klausiame: kas tie žmonės? Kur jie vedami? Kodėl?

Kunigas atsistoja ir prieina prie mūsų. Užsimerkęs sako:

– Viešpaties keliai nežinomi.

Jis atsimerkia ir uždeda rankas mums ant galvų.

– Gaila, kad jums teko išvysti tokį reginį. Jūs drebate visu kūnu.

– Jūs taip pat, pone kunige.

– Taip, aš senas, todėl ir drebu.

– O mums šalta. Atbėgome ligi pusės nuogi. Apsivilksime marškinius, kuriuos jūsų šeimininkė išskalbė.

Mes einame į virtuvę. Šeimininkė paduoda krūvelę švarių skalbinių. Abu pasiimame po marškinius. Šeimininkė sako:

– Jūs per daug jautrūs. Geriausia būtų užmiršti, ką matėte.

– Mes niekada nieko neužmirštame.

Ji stumteli mus prie durų.

– Nagi nusiraminkite! Jūsų tai visai neliečia. Jums taip niekada nenutiks. Tie žmonės – tik gyvuliai.

SENELĖS OBUOLIAI

Iš klebonijos nubėgame į batsiuvio namus. Jų lango stiklai išdaužyti, durys išlaužtos. Viduje viskas suniokota. Ant sienų prirašinėta nešvankybių.

Prie gretimo namo ant suolo sėdi sena moteris. Mes jos klausiame:

– Ar batsiuvys išvyko?

– Jau seniai, vargšas žmogelis.

– Tai jo nebuvo tarp tų, kurie šiandien ėjo per miestelį?

– Ne, šiandienykščiai suvežti iš kitur. Gyvuliniais vagonais. Jis buvo nužudytas čia, savo dirbtuvėje, savo įrankiais. Nesijaudinkit. Dievas viską mato. Jis atpažins Savuosius.

Grįžę namo, Senelę randame prie sodo vartų gulinčią ant nugaros, išsiskėtusią, o aplinkui išmėtyti obuoliai.

Senelė nejuda. Jai iš kaktos srūva kraujas.

Nubėgę į virtuvę, suvilgome skudurą, nuo lentynos paimame butelį degtinės. Šlapią skudurą uždedame Senelei ant kaktos, degtinės įpilame į burną. Po kurio laiko ji atmerkia akis ir sako:

– Dar!

Vėl įpilame jai į burną degtinės.

Ji pasikelia ant alkūnių ir ima šaukti:

– Surinkite obuolius! Ko gi laukiat, kodėl nerenkat obuolių, kalės vaikai?

Mes surenkame obuolius nuo dulkėto kelio. Sukrauname juos Senelei į prijuostę.

Skuduras nukrinta jai nuo kaktos. Kraujas bėga į akis. Ji šluostosi jį skarelės kampu.

Mes klausiame:

– Ar jums skauda, Senele?

Ji prunkšteli:

– Smūgis šautuvo buože manęs nepriveiks.

– Kas atsitiko, Senele?

– Nieko. Aš rinkau obuolius. Nuėjau prie vartų pažiūrėti palydos. Prijuostė išsprūdo iš rankų, obuoliai išbiro ir nuriedėjo ant kelio. Į patį minios vidurį. Bet argi dėl to reikia smogti?

– Kas jums smogė, Senele?

– O kaip jūs manote? Juk ne kvaili esat. Jie daužė ir juos. Susimetusius į krūvą. Vis dėlto keletas spėjo suvalgyti mano obuolius!

Mes padedame Senelei atsikelti. Nuvedame į vidų. Ji sėda lupti obuolių kompotui, bet nukrinta ir mes nunešame ją į lovą. Nuauname batus. Jos skarelė nusmunka, pasirodo plikutėlis pakaušis. Užrišame jai skarelę. Ilgai sėdime prie jos lovos, laikome už rankų, klausomės alsavimo.

POLICININKAS

Pusryčiaujame su Senele. Į virtuvę nepasibeldęs įeina vyriškis. Jis parodo policininko kortelę.

Senelė iškart pradeda šaukti:

– Nenoriu policijos savo namuose! Aš nieko nepadariau!

Policininkas sako:

– Ne, niekad, nieko. Tik truputis nuodų šen bei ten.

Senelė sako:

– Šitai nebuvo įrodyta. Jūs nieko negalite man padaryti.

Policininkas sako:

– Nusiraminkite, Senele. Neatkasinėsime mirusiųjų. Jau vargiai spėjame juos užkasinėti.

– Tai ko norite?

Policininkas pažvelgia į mus ir sako:

– Obuolys nuo obels netoli terieda.

Senelė taip pat pažvelgia į mus:

– Tikiuosi. Ką vėl pridirbote, kalės vaikai?

Policininkas klausia:

– Kur buvote vakar vakare?

Mes atsakome:

– Čia.

– Nesitrainiojot po bistro, kaip visada?

– Ne. Buvome čia, nes Senelę ištiko nelaimė.

Senelė skubiai įsiterpia:

– Nukritau lipdama į rūsį. Laiptai apgliaumiję, ir aš paslydau. prasiskėliau galvą. Vaikai mane ištraukė ir slaugė. Kiaurą naktį sėdėjo prie manęs.

Policininkas sako:

– Matau, jums iššokęs dideliausias guzas. Sulaukusi tokių metų, turėtumėte būti atsargesnė. Gerai. Mes apieškosime namą. Ateikite visi trys. Pradėsime nuo rūsio.

Senelė atrakina rūsio duris; mes į jį nusileidžiame. Policininkas perknisa viską – maišus, bidonus, pintines, bulvių krūvą.

Senelė tyliai klausia:

– Ko jis ieško?

Mes patraukome pečiais.

Po rūsio policininkas iškrečia virtuvę. Paskui Senelei tenka atrakinti savo kambarį. Policininkas išnaršo jos lovą. Nei lovoje, nei čiužinyje nieko nėra, tik keletas monetų po pagalve.

Priešais karininko kambario duris policininkas klausia:

– O kas čia?

Senelė atsako:

– Čia kambarys, kurį nuomoju svetimšaliui karininkui. Jo rakto neturiu.

Policininkas pažvelgia į palėpės duris.

– Ar turite kopėčias?

Senelė atsako:

– Jos sulūžusios.

– Tai kaip jūs užlipate?

– Aš ten nelaipioju. Laipioja tik vaikai.

Policininkas sako:

– Nagi pirmyn, vaikai.

Mes užsliuogiame į palėpę virve. Policininkas atidaro skrynią, kurioje laikome mokslams reikalingus daiktus: Bibliją, žodyną, popierių, pieštukus ir storą sąsiuvinį, kur viskas surašyta. Bet policininkas atėjo ne skaityti. Jis dar apžiūri krūvą senų drabužių bei antklodžių, ir mes nulipame. Nusileidęs ant žemės, policininkas apsidairo ir sako:

– Savaime suprantama, aš negaliu perkasti viso sodo. Ką gi. Eime su manim.

Jis nusiveda mus į mišką, prie duobės, kur radome lavoną. Lavono ten jau nebėra. Policininkas klausia:

– Ar jau esate čia buvę?

– Ne. Niekada. Bijome taip toli eiti.

– Ir niekad nematėte šitos duobės ir mirusio kareivio?

– Ne, niekada.

– Kai radome mirusį kareivį, prie jo nebuvo šautuvo, šovinių ir granatų.

Mes sakome:

– Tikriausiai tas kareivis buvo labai išsiblaškęs ir nerūpestingas, jei pametė daiktus, būtinus kariškiui.

Policininkas sako:

– Jis jų nepametė. Po jo mirties juos kažkas pavogė. Jūs dažnai vaikštote į mišką, gal jums kilo kokia mintis?

– Ne, nekilo jokia.

– Tačiau kažkas paėmė jo šautuvą, šovinius ir granatas.

Mes sakome:

– Kas drįstų liesti tokius pavojingus daiktus?

APKLAUSA

Mes esame policininko kabinete. Jis atsisėda prie stalo, o mes liekame stovėti priešais jį. Policininkas pasiima popieriaus, pieštuką. Užsirūko. Ir pradeda mus klausinėti:

– Nuo kada pažįstate klebonijos šeimininkę?

– Nuo pavasario.

– Kur su ja susipažinote?

– Pas Senelę. Ji buvo atėjusi pirkti bulvių.

– Jūs tiekiate klebonijai malkas. Kiek jums už tai moka?

– Nieko. Malkas į kleboniją nešiojame norėdami atsidėkoti šeimininkei, kuri skalbia mums drabužius.

– Ji jums gera?

– Labai gera. Ji mus vaišina sumuštiniais, nukerpa nagus ir plaukus, paruošia vonią.

– Visai kaip motina. O ponas kunigas ar jums geras?

– Labai geras. Jis skolina mums knygas ir daug ko išmoko.

– Kada paskutinį kartą nešėte į kleboniją malkas?

– Prieš penkias dienas. Antradienio rytą.

Policininkas vaikšto po kambarį. Užtraukia užuolaidas ir uždega stalinę lempą. Paima dvi kėdes ir pakviečia mus sėstis. Tada nukreipia lempos šviesą mums į veidus.

– Ar labai mylėjote šeimininkę?

– Taip, labai.

– Ar žinot, kas jai nutiko?

– Jai kažkas nutiko?

– Taip. Baisus dalykas. Šį rytą, kaip paprastai, ji kūrė ugnį ir virtuvės krosnis sprogo. Apdegino jai visą veidą. Ji ligoninėje.

Policininkas nutyla; mes taip pat nepratariame nė žodžio. Tada jis sako:

– Jūs nieko nepasakysite?

Mes sakome:

– Kai sprogimas plieskia į veidą, žmogus neišvengiamai patenka į ligoninę, o kartais ir į lavoninę. Jai pasisekė, kad nežuvo.

– Bet liko subjaurota visam gyvenimui!

Mes tylime. Policininkas taip pat. Jis žiūri į mus. Mes žiūrime į jį. Jis sako:

– Neatrodote labai nuliūdę.

– Mes patenkinti, kad ji gyva. Po tokio nelaimingo atsitikimo!

– Tai nebuvo nelaimingas atsitikimas. Kažkas malkose paslėpė sprogmenį. Kovinio šautuvo šovinį. Buvo rastas patronas.

Mes klausiame:

– Kodėl kažkas taip padarė?

– Norėjo ją nužudyti. Ją arba poną kunigą.

Mes sakome:

– Žmonės žiaurūs. Jie mėgsta žudyti. Karas juos to išmokė. Be to, visur mėtosi sprogmenys.

Policininkas užrinka:

– Pakaks vaidinti! Jūs tiekiate malkas į kleboniją! Jūs kiauras dienas valkiojatės po mišką! Jūs apkraustote numirėlius! Galite padaryti bet ką! Jums tai įaugę į kraują! Jūsų Senelės sąžinę taip pat slegia žmogžudystė. Ji nunuodijo savo vyrą. Ji griebėsi nuodų, jūs – sprogmenų! Prisipažinkit, maži nenaudėliai! Prisipažinkit! Tai jūs!

Mes sakome:

– Ne mes vieni tiekiame klebonijai malkas.

Jis sako:

– Teisybė. Dar yra senis. Aš jį jau apklausiau.

Mes sakome:

– Bet kas gali paslėpti šovinį malkų krūvoje.

– Taip, tačiau bet kas negali turėti šovinių. Nusispjaut man į jūsų šeimininkę! Aš noriu žinoti, kur šoviniai! Kur granatos? Kur šautuvas? Senis viską prisipažino. Paklausinėjau taip gerai, kad

išklojo viską. Bet negalėjo parodyti, kur šoviniai, granatos ir šautuvas. Kaltas ne jis. Tai jūs! Jūs žinote, kur šoviniai, granatos ir šautuvas. Žinot ir man pasakysite!

Mes neatsakome. Policininkas kerta. Abiem rankomis. Dešine ir kaire. Mums iš nosies ir iš burnos plūsteli kraujas.

– Prisipažinkite!

Mes tylime. Jis visas išbąla ir pradeda mus daužyti. Mes nukrintame nuo kėdžių. Jis ima spardyti mums šonus, juosmenį, pilvą.

– Prisipažinkit! Prisipažinkit! Tai jūs! Prisipažinkit!

Mes nebegalime atsimerkti. Nieko nebegirdime. Kūnai apsipylę prakaitu, krauju, šlapimu, išmatomis. Mes prarandame sąmonę.

KALĖJIME

Tysome kameroje ant suplūktos žemės. Pro geležinėmis grotomis apkaltą langelį skverbiasi ruoželis šviesos. Bet mes nežinome, kuri valanda, ar dabar rytas, ar popietė.

Gelia visą kūną. Net nuo menkiausio krustelėjimo vėl temsta sąmonė. Akys aptrauktos migla, ausyse spengia, galvoje ūžia. Baisiai troškina. Burna perdžiūvusi.

Taip praeina keletas valandų. Mes nekalbame. Paskui pasirodo policininkas ir klausia:

– Gal jums ko nors reikia?

Mes sakome:

– Gerti.

– Kalbėkite. Prisipažinkit. Ir gausite gerti, valgyti, visko, ko norėsite.

Mes neatsakome. Jis klausia:

– Seneli, ar norėtumėte ką nors suvalgyti?

Niekas jam neatsako. Jis išeina.

Suprantame, kad kameroje mes ne vieni. Atsargiai kilstelime galvą ir kampe pamatome gulint susirietusį senį. Pamažu prišliaužiame prie jo ir paliečiame. Jis šaltas ir sustingęs. Šliaužte vėl grįžtame į savo vietą prie durų.

Jau sutemus policininkas ateina su kišeniniu žibintuvėliu. Jis pašviečia į senį ir sako:

– Miegokit ramiai. Rytoj rytą galėsite grįžti namo.

Tada pašviečia mums tiesiai į veidus vienam ir kitam.

– Ar vis dar nieko nepasakysite? Man tas pats. Aš turiu laiko. Jūs prabilsite arba padvėsite čia.

Vėliau, naktį, durys vėl atsidaro. Į kamerą įeina policininkas, pasiuntinys ir svetimšalis karininkas. Karininkas pasilenkia prie mūsų. Jis sako pasiuntiniui:

– Paskambinkite į bazę, kad atsiųstų greitąją pagalbą!

Pasiuntinys išeina. Karininkas apžiūri senį. Ir sako:

– Jis jį mirtinai sumušė!

Tada atsigręžia į policininką.

– Tu už tai brangiai užmokėsi, kirmine! Kad tu žinotum, kaip brangiai!

Policininkas mūsų klausia:

– Ką jis pasakė?

– Jis pasakė, kad senis miręs ir kad jūs už tai brangiai užmokėsite, kirmine!

Karininkas paglosto mums galvas.

– Mano mažyliai, mano berniukai. Šita bjauri kiaulė drįso jus nuskriausti!

Policininkas sako:

– Ką jis man padarys? Pasakykite jam, kad aš turiu vaikų... Aš nežinojau... Jis jūsų tėvas ar kas?

Mes sakome:

– Jis mūsų dėdė.

– Reikėjo man pasakyti. Iš kur aš galėjau žinoti? Atleiskite man. Ką galėčiau padaryti...

Mes sakome:

– Melskite Dievą.

Grįžta pasiuntinys su keletu kareivių. Jie paguldo mus ant neštuvų ir nuneša į greitosios pagalbos automobilį. Karininkas atsisėda šalia. Policininkas, apsuptas kareivių, nuvedamas į džipą, kurį vairuoja pasiuntinys.

Karinėje bazėje, didelėje baltoje palatoje, mus iškart apžiūri gydytojas. Jis dezinfekuoja žaizdas, suleidžia vaistų nuo skausmo ir stabligės. Taip pat padaro rentgeno nuotraukas. Niekas nesulaužyta, tik išmušta keletas dantų, bet jie pieniniai.

Pasiuntinys parveža mus pas Senelę. Paguldo į plačią karininko lovą, o pats įsitaiso ant antklodės šalia lovos. Rytą nueina pakviesti Senelės, kuri atneša mums į patalą šilto pieno.

Pasiuntiniui išvažiavus, Senelė klausia:

– Ar prisipažinote?

– Ne, Senele. Mes neturėjome ko prisipažinti.

– Aš taip ir maniau. O kas nutiko policininkui?

– Nežinome. Bet jis tikrai daugiau čia neateis.

Senelė sukikena:

– Kažin, jis ištremtas ar sušaudytas? Kiaulė! Reikia šitai atšvęsti. Pašildysiu vakarykštį viščiuką. Aš taip pat jo nevalgiau.

Vidurdienį atsikeliame iš lovos ir papietaujame virtuvėje.

Valgant Senelė sako:

– Aš vis svarstau, kodėl norėjote ją nužudyti. Matyt, turėjote savų priežasčių.

SENAS PONAS

Iškart po vakarienės ateina senas ponas su vyresne už mus dukterimi.

Senelė klausia:

– Ko jūs norite?

Ponas ištaria kažkieno vardą, ir Senelė mums paliepia:

– Išeikite. Pasivaikščiokit po sodą.

Mes išeiname. Apsukame aplink namą ir atsisėdame po virtuvės langu. Klausomės. Senasis ponas sako:

– Pasigailėkite.

Senelė atsako:

– Kaip galite prašyti tokio dalyko?

Senasis ponas sako:

– Jūs pažinojote jos tėvus. Prieš ištremiami jie man ją patikėjo. Ir davė jūsų adresą tam atvejui, jei pas mane jai pasidarytų nesaugu.

Senelė klausia:

– Ar žinote, kaip rizikuoju?

– Taip, žinau. Bet jos gyvybė pavojuje.

– Mano namuose gyvena svetimšalis karininkas.

– Todėl niekas jos čia ir neieškos. Pakaks pasakyti, kad tai jūsų anūkė, šitų berniukų pusseserė.

– Visi žino, kad, be šitų dviejų, neturiu daugiau anūkų.

– Galite pasakyti, kad ji iš jūsų žento šeimos.

Senelė nusišaipo.

– Aš jo niekada net akyse nemačiau!

Po ilgos tylos senasis ponas prabyla:

– Prašau tik maitinti mergaitę keletą mėnesių. Kol baigsis karas.

– Karas dar gali trukti keletą metų.

– Ne, jis ilgai netruks.

Senelė pradeda verkauti:

– Aš tik vargšė senutė, nepraskirianti rankų per darbus. Kaip išmaitinti šitiek burnų?

Senasis ponas sako:

– Čia visi pinigai, kuriuos jos tėvai turėjo. Ir šeimos brangenybės. Viskas bus jūsų, jei ją išgelbėsite.

Netrukus Senelė mus pašaukia:

– Čia jūsų pusseserė.

Mes sakome:

– Taip, Senele.

Senasis ponas sako:

– Jūs žaisite visi trys, ar ne?

Mes sakome:

– Mes niekada nežaidžiam.

Jis klausia:

– Tai ką tuomet veikiate?

– Dirbame, mokomės, treniruojamės.

Jis sako:

– Suprantu. Jūs – rimti vyrukai. Neturite laiko žaidimams. Jūs globosite savo pusseserę, tiesa?

– Taip, pone. Mes ją globosime.

– Dėkoju.

Mūsų pusseserė sako:

– Aš už jus didesnė.

Mes atsakome:

– Bet mūsų du.

Senasis ponas sako:

– Jūsų teisybė. Du žmonės visada stipresni. Ir neužmirškite vadinti jos pussesere, gerai?

– Gerai, pone. Mes niekada nieko neužmirštame.

– Aš jumis pasitikiu.

MŪSŲ PUSSESERĖ

Pusseserė vyresnė už mus penkeriais metais. Jos akys juodos. Plaukai rusvi, nes nudažyti medžiaga, kuri vadinama chna.

Senelė sako, kad pusseserė – mūsų Tėvo sesers duktė. Tą patį sakome ir žmonėms, kurie teiraujasi apie pusseserę.

Mes žinome, kad Tėvas neturi sesers. Bet taip pat žinome, kad be šio melo pusseserės gyvybei grėstų pavojus. Be to, pažadėjome senajam ponui ją globoti.

Senajam ponui išėjus, Senelė sako:

– Pusseserė miegos su jumis virtuvėje.

Mes sakome:

– Virtuvėje nebėra vietos.

Senelė sako:

– Sukitės patys.

Pusseserė sako:

– Mielai miegosiu ant žemės po stalu, jei duosite antklodę.

Mes sakome:

– Gali miegoti ant suolo ir turėti antklodes. Mes miegosime palėpėje. Jau ne taip šalta.

Ji sako:

– Aš eisiu miegoti į palėpę su jumis.

– Mes tavęs nenorime. Niekada nekelk kojos į palėpę.

– Kodėl?

Mes sakome:

– Tu turi paslaptį. Mes taip pat ją turime. Jei nesaugosi mūsų paslapties, mes nesaugosime tavosios.

Ji klausia:

– Jūs galėtumėte mane įskųsti?

– Jei užlipsi į palėpę, mirsi. Ar aišku?

Ji valandėlę tylėdama žiūri į mus, paskui sako:

– Matau. Jūs – du maži nenaudėliai ir tikri prietrankos. Niekada nelipsiu į jūsų purviną palėpę, pažadu.

Ji tesi pažadą ir niekada nelipa į palėpę. Bet kitur visą laiką mums trukdo.

Ji sako:

– Atneškite man aviečių.

Mes sakome:

– Eik į sodą ir prisirink pati.

Ji sako:

– Nustokite skaitę garsiai. Visas ausis išūžėt.

Mes skaitome toliau.

Ji klausia:

– Ką jūs čia veikiat, ištisas valandas gulėdami ant žemės ir nekrutėdami?

Mes tęsiame nejudrumo pratybas net ir tada, kai ji ima svaidytis supuvusiais vaisiais.

Ji sako:

– Liaukitės tylėję, jūs mane nervinat!

Mes tęsiame tylėjimo pratybas ir jai neatsakome.

Ji klausia:

– Kodėl šiandien nieko nevalgote?

– Šiandien mums badavimo pratybos.

Mūsų pusseserė nedirba, nesimoko, nesitreniruoja. Dažnai žiūri į dangų, kartais verkia.

Senelė pusseserės niekada nemuša. Ir nekeikia. Neliepia dirbti. Nieko neklausinėja. Ir niekada su ja nesikalba.

BRANGENYBĖS

Atvažiavus pusseserei, tą patį vakarą einame miegoti į palėpę. Iš karininko kambario pasiimame dvi antklodes ir pakreikiame ant žemės šieno. Prieš guldamiesi pažiūrime pro skyles. Karininko kambaryje nieko nėra. Senelės miegamajame dega šviesa, kas būna retai.

Senelė iš virtuvės atsinešė žibalinę lempą ir pasikabino virš tualetinio staliuko. Tai senas baldas su trim veidrodžiais. Vidurinis pritvirtintas, abu šoniniai juda. Juos galima sukioti, kai nori pamatyti save iš profilio.

Senelė sėdi priešais staliuką ir žiūrinėjasi veidrodyje. Ant pakaušio, ant juodos skarelės, ji užsidėjusi blizgantį daiktą. Ant kaklo užsikabinusi keletą vėrinių, riešai apkarstyti apyrankėmis, pirštai apmaustyti žiedais. Ji žiūri į veidrodį ir kalba pati su savimi:

– Turtinga, turtinga. Bepigu būti gražiai visu tuo pasipuošus. Bepigu. Ratas sukasi. Brangenybės dabar mano. Mano. Ir tai teisinga. Bet kaip jos blizga, kaip blizga!

Paskui ji sako:

– O jei jie sugrįš? Jei jų pareikalaus? Pavojui praėjus viską užmirš. Jie nežino, kas yra dėkingumas. Prižada aukso kalnus, o paskui... Ne, ne, jie jau mirę. Senasis ponas irgi greit mirs. Jis sakė, kad galiu viską pasilikti... Bet mažė... Ji viską matė, viską girdėjo. Ji norės jas iš manęs atsiimti. Tikrų tikriausiai. Po karo ji jų pareikalaus. Bet aš nenoriu, negaliu jų atiduoti. Jos mano. Visiems laikams.

Reikia, kad ir ji mirtų. Iš niekur nieko, ir nebus jokių įrodymų. Nei kas ką matė, nei girdėjo. Taip, mažė irgi mirs. Jai atsitiks

nelaimė. Prieš pat karo pabaigą. Taip, nelaimė bus geriausia. Ne nuodai. Šįsyk ne nuodai. Nelaimė. Ji nuskęs upėje. Palaikysiu galvą po vandeniu. Sunku. Nustumsiu nuo laiptų į rūsį. Nepakanka aukščio. Nuodai. Lieka tik nuodai. Kas nors lėta. Gerai dozuota. Liga ją grauš ištisus mėnesius. Daktaro nėra. Per karą daug žmonių šitaip miršta negydomi.

Senelė iškelia kumštį ir pagrasina savo atvaizdui veidrodyje:

– Jūs nieko negalėsite man padaryti! Nieko!

Ji sukikena. Nusiima brangenybes, sudeda jas į drobinį maišelį ir įkiša į čiužinį. Tada atsigula, mes taip pat.

Rytojaus rytą, kai pusseserė išeina iš virtuvės, sakome Senelei:

– Senele, norime jums kai ką pasakyti.

– Kas dar?

– Įdėmiai paklausykite, Senele. Mes pažadėjome senajam ponui saugoti pusseserę. Todėl jai nieko neatsitiks. Nebus nei nelaimės, nei ligos. Nieko. Mums taip pat.

Parodome Senelei užklijuotą voką.

– Čia viskas surašyta. Šį laišką atiduosime ponui kunigui. Jei kuriam iš mūsų trijų kas nors atsitiks, kunigas atplėš laišką. Ar gerai supratote, Senele?

Senelė žiūri į mus primerktomis akimis. Ji sunkiai alsuoja. Ir tylutėliai sako:

– Kalės, kekšės ir velnio vaikai! Tebūnie prakeikta diena, kai jūs gimėte!

Po pietų, kai Senelė išeina dirbti į vynuogyną, apieškome čiužinį. Jame nieko nėra.

MŪSŲ PUSSESERĖ IR JOS MYLIMASIS

Pusseserė pasidaro labai rimta ir daugiau mums netrukdo. Ji kasdien prausiasi dideliame dubenyje, kurį nupirkome už kavinėse gautus pinigus. Pusseserė labai dažnai skalbiasi suknelę, kelnaites taip pat. Kol drabužiai džiūsta, vaikšto susisupusi į rankšluostį arba išsitiesia saulėje su kelnaitėmis, kurios džiūsta ant kūno. Ji tamsi. Plaukai siekia ligi sėdynės. Kartais ji apsiverčia ant nugaros ir krūtinę užsidengia plaukais.

Vakarop pusseserė išeina į miestelį. Miestelyje užtrunka vis ilgiau. Vieną vakarą paslapčiomis ją pasekame.

Prie kapinių ji susitinka su būreliu vaikinų ir merginų, visi už mus vyresni. Jie sėdi po medžiais ir rūko. Turi ir keletą butelių vyno. Geria iš kakliuko. Vienas kelkraštyje eina sargybą. Jei kas artinasi, sargybinis, ramiai tebesėdėdamas, ima švilpiniuoti žinomą dainelę. Būrelis iškrinka ir išsislapsto krūmuose arba už antkapių. Pavojui praėjus, sargybinis ima švilpiniuoti kitą dainelę.

Jaunuoliai tyliai kalbasi apie karą, bėgimą, trėmimus, pasipriešinimą, išlaisvinimą.

Anot jų, svetimšaliai kariškiai, esantys mūsų šalyje ir besidedantys sąjungininkais, iš tiesų yra mūsų priešai, o tie, kurie netrukus ateis ir laimės karą, ne priešai, o išvaduotojai.

Jie sako:

– Mano tėvas perėjo į kitą pusę. Jis grįš su jais.

– Mano tėvas pabėgo, kai tik buvo paskelbtas karas.

– Mano tėvai prisidėjo prie partizanų. Aš buvau per mažas eiti su jais.

– Maniškius šitie niekšai išvežė. Ištrėmė.

– Tu daugiau niekada nepamatysi savo tėvų. Aš saviškių taip pat. Dabar jie visi mirę.

– Dar nežinia. Kas nors liks gyvas.

– O už mirusiuosius bus atkeršyta.

– Buvome per jauni. Gaila. Nieko negalėjome padaryti.

– Visa tai greit pasibaigs. *Jie* ateis šiomis dienomis.

– Lauksime jų Didžiojoje Aikštėje su gėlėmis.

Vėlų vakarą būrelis išsiskirsto. Visi grįžta namo.

Mūsų pusseserė nueina su vienu vaikinu. Mes ją sekame. Jie įlenda į pilies užkaborius ir dingsta už sugriuvusių sienų. Mes jų nematome, bet girdime.

Pusseserė sako:

– Atsigulk ant manęs. Šitaip, gerai. Pabučiuok mane. Pabučiuok.

Vaikinas sako:

– Kokia tu graži! Aš tavęs noriu.

– Aš taip pat. Bet bijau. O jei pastosiu?

– Aš tave vesiu. Myliu tave. Po Išlaisvinimo mes susituoksime.

– Mes per jauni. Reikia palaukti.

– Aš negaliu laukti.

– Liaukis! Man skauda. Nereikia, nereikia, brangusis.

Vaikinas sako:

– Taip, tavo tiesa. Bet paglostyk mane. Duok ranką. Paglostyk čia, šitaip, gerai. Apsisuk. Noriu pabučiuoti tave čia ir čia, kol mane glostysi.

Pusseserė sako:

– Ne, nedaryk taip. Man gėda. O! Nesustok, nesustok! Aš tave myliu, aš tave taip myliu.

Mes grįžtame namo.

PALAIMINIMAS

Turime eiti į kleboniją grąžinti kunigui knygų, kurias buvome pasiskolinę.

Duris atidaro sena moteris. Ji mus įleidžia ir sako:

– Ponas kunigas jūsų laukia.

Kunigas sako:

– Sėskitės.

Mes padedame knygas ant jo rašomojo stalo. Atsisėdame.

Kunigas valandėlę žiūri į mus, paskui sako:

– Aš jūsų laukiau. Seniai nebuvote atėję.

Mes sakome:

– Norėjome perskaityti knygas. Be to, esame labai užsiėmę.

– O kodėl neateinate maudytis?

– Dabar viską, ko reikia prausimuisi, turime namuose. Nusipirkome dubenį, muilo, žirkles, dantų šepetėlius.

– Už ką? Už kokius pinigus?

– Už pinigus, kuriuos užsidirbame grodami kavinėse.

– Kavinės – pragaištinga vieta. Ypač jūsų amžiaus vaikams.

Mes tylime. Jis sako:

– Neatėjote ir pasiimti pinigų neregei. Dabar susikaupė nemaža suma. Imkite.

Kunigas ištiesia mums pinigus. Mes sakome:

– Pasilikite juos sau. Jau užtektinai davėte. Jūsų pinigus ėmėme tada, kai būtinai reikėjo. Dabar gauname pakankamai ir galime šelpti Kiškio Lūpą. Be to, išmokėme ją dirbti. Padėjome sukasti sodo žemę ir pasisodinti bulvių, pupelių, moliūgų, pomidorų. Davėme užsiauginti viščiukų, triušių. Ji rūpinasi savo sodu ir gyvulėliais. Daugiau neelgetauja. Jai nebereikia jūsų pinigų.

Kunigas sako:

– Tai pasiimkite šiuos pinigus sau. Tada nebūsite priversti uždarbiauti kavinėse.

– Mes mėgstame uždarbiauti kavinėse.

Jis sako:

– Sužinojau, kad buvote mušami, kankinami.

Mes klausiame:

– Kas nutiko jūsų šeimininkei?

– Ji savanore išvyko į frontą slaugyti sužeistųjų. Ir žuvo.

Mes tylime. Kunigas klausia:

– Gal norėtumėt man pasipasakoti? Privalau saugoti išpažinties paslaptį. Tad galite nieko nebijoti. Atlikite išpažintį.

Mes sakome:

– Neturime ko išpažinti.

– Klystate. Tokį nusikaltimą sunku nešioti. Po išpažinties jums palengvėtų. Dievas atleidžia tiems, kurie nuoširdžiai gailisi dėl nuodėmių.

Mes sakome:

– Nesigailime dėl nieko. Neturime dėl ko gailėtis.

Po ilgos tylos kunigas sako:

– Aš viską mačiau pro langą. Gabalėlis duonos... Bet kerštas priklauso Dievui. Neturite teisės Jo pakeisti.

Mes tylime. Jis klausia:

– Ar galiu jus palaiminti?

– Jei jums tai bus malonu.

Kunigas uždeda rankas mums ant galvų:

– Visagali Dieve, palaimink šiuos vaikus. Kad ir koks būtų jų nusikaltimas, atleisk jiems. Nežmoniškame pasaulyje paklydusios avelės, patys tapę sugedusio mūsų laikmečio aukomis, jie nežino, ką daro. Meldžiu išgelbėti jų vaikiškas sielas, nuplauti savo begaliniu gerumu ir gailestingumu. Amen.

Paskui jis priduria:

– Retkarčiais ateikite manęs aplankyti, nors ir nieko nereikės.

PABĖGIMAS

Šiomis dienomis ant Miestelio sienų pasirodo plakatai. Viename plakate pavaizduotas ant žemės gulintis senis, kurį priešų kareivis pervėrė šautuvo durtuvu. Kitame plakate priešų kareivis smogia vaikui kitu vaiku, laikomu už kojų. Trečiame – priešų kareivis tempia moterį už rankos, o kita ranka plėšia palaidinukę. Moters burna išžiota, iš akių rieda ašaros.

Žmonės žiūri į plakatus pasibaisėję.

Senelė šaiposi ir sako:

– Tai melas. Galite nebijoti.

Žmonės sako, kad Didysis Miestas krito.

Senelė sako:

– Jeigu jie persikėlė per Didžiąją upę, jų niekas nesulaikys. Greit jie bus čia.

Mūsų pusseserė sako:

– Tada aš galėsiu grįžti.

Vieną dieną žmonės ima šnekėti, kad armija pasidavė, kad sudarytos paliaubos ir karas pasibaigė. Kitą dieną pasklinda gandai, kad atsirado nauja vyriausybė ir karas tęsiasi.

Gausybė svetimšalių kareivių atvyksta traukiniais arba sunkvežimiais. Mūsiškių kareivių taip pat. Daug sužeistųjų. Kai žmonės pradeda klausinėti mūsiškius kareivius, šie atsako nieko nežiną. Jie perkerta Miestelį. Ir važiuoja į kitą šalį keliu, einančiu palei stovyklą.

Žmonės kalba:

– Jie bėga. Tai žlugimas.

Kiti sako:

– Jie atsitraukia. Už sienos persigrupuos. Ir ten juos sulaikys. Niekada neleis priešams kirsti sienos.

Senelė sako:

– Pamatysime.

Daugybė žmonių traukia pro Senelės namus. Jie taip pat vyksta į kitą šalį. Sakosi turį amžinai palikti tėvynę, nes atėję priešai ims keršyti. Jie pavergs mūsų tautą.

Vieni kulniuoja pėsti su kuprine ant pečių, kiti stumia dviračius, ant kurių sukrauti įvairiausi daiktai: pūkų patalai, smuikas, paršas gardelyje, puodai. Kiti užsikorę ant arklių traukiamų vežimų ir gabenasi visus baldus.

Dauguma jų iš mūsų miestelio, bet yra keletas ir iš toliau.

Vieną rytą pasiuntinys ir svetimšalis karininkas ateina su mumis atsisveikinti.

Pasiuntinys sako:

– Viskas baigta. Bet verčiau pralaimėti nei žūti.

Jis juokiasi. Karininkas uždeda gramofono plokštelę; sėdėdami ant plačios lovos, tylomis klausomės muzikos. Karininkas verkdamas glaudžia mus prie savęs.

– Daugiau jūsų nebepamatysiu.

Mes sakome:

– Jūs turėsite savo vaikų.

– Aš nenoriu.

Rodydamas plokšteles ir gramofoną, jis priduria:

– Pasilikite atminimui. O žodyno nereikia. Jums teks mokytis kitą kalbą.

LAVONŲ KRŪVA

Vieną naktį išgirstame sprogimus, šautuvų salves, kulkosvaidžių tratėjimą. Išeiname laukan pažiūrėti, kas darosi. Stovyklos vietoje plaikstosi didžiulė liepsna. Pamanome, kad atėjo priešai, bet rytojaus dieną Miestelyje tylu; girdėti tik tolimas patrankų griausmas.

Gale kelio, vedančio į bazę, nestovi sargybinis. Į dangų kyla tiršti dvokiantys dūmai. Nutariame nueiti ten pažiūrėti.

Įžengiame į stovyklą. Ji tuščia. Niekur nieko nėra. Kai kurie pastatai dar tebedega. Tvyro nepakeliama smarvė. Užsikemšame nosis ir vis tiek einame pirmyn. Mus sustabdo spygliuotos vielos užtvara. Užlipame į sargybos bokštelį. Išvystame didžiulę aikštę, kurioje sukrauti keturi juodi laužai. Užtvaroje pamatome spragą, pralandą. Nulipę nuo bokštelio, susirandame įėjimą. Tai platūs geležiniai atdari vartai. Virš jų svetima kalba užrašyta: „Tranzito stovykla“. Įeiname vidun.

Juodi laužai, kuriuos matėme iš viršaus, – tai suanglėję lavonai. Kai kurie sudegę labai gerai, likę tik kaulai. Kiti vos pajuodę. Jų aibė. Didelių ir mažų. Suaugusiųjų ir vaikų. Pamanome, kad jie pirma buvo nužudyti, paskui sukrauti į krūvas, aplieti benzinu ir padegti.

Mes apsivemiam. Išbėgame iš stovyklos. Grįžtame namo. Senelė šaukia mus valgyti, bet mes tebevemiam.

Senelė sako:

– Vėl prisirijot kažkokios bjaurasties.

Mes sakome:

– Taip, neprinokusių obuolių.

Pusseserė sako:

– Stovykla sudegė. Reikėtų nueiti pažiūrėti. Ten tikriausiai nieko nėra.

– Mes jau buvome nuėję. Nėra nieko įdomaus.

Senelė suprunkščia:

– Didvyriai nieko neužmiršo? Viską išsivežė? Nepaliko nieko naudingo? Ar gerai apžiūrėjote?

– Taip, Senele. Apžiūrėjome gerai. Nieko nėra.

Pusseserė išeina iš virtuvės. Mes nusekame jai įkandin. Klausiame:

– Kur susiruošei?

– Į miestelį.

– Jau? Visada ten eini vakare.

Ji nusišypso:

– Taip, bet aš kai ko laukiu. Štai taip!

Pusseserė mums nusišypso ir nubėga miestelio link.

MŪSŲ MOTINA

Mes esame sode. Prie namų sustoja kariškas džipas. Iš jo išlipa Motina, o paskui ją – svetimšalis karininkas. Jie kone bėgte bėga per sodą. Motina ant rankų laiko kūdikį. Pamačiusi mus sušunka:

– Lipkite! Greičiau lipkite į džipą. Mes išvykstame. Paskubėkit. Palikite daiktus ir lipkit!

Mes klausiame:

– Kieno šitas kūdikis?

Ji atsako:

– Tai jūsų mažoji sesutė. Eime. Negalime gaišti laiko.

Mes klausiame:

– Kur važiuosim?

– Į kitą šalį. Neklausinėkit, tik einam.

Mes sakome:

– Nenorim važiuoti. Norim likti čia.

Motina sako:

– Aš priversta ten važiuoti. Ir jūs važiuosite su manim.

– Ne. Mes liksime čia.

Iš trobos išeina Senelė. Ji sako Motinai:

– Ką tu čia veiki? Ką laikai rankose?

Motina sako:

– Atvažiavau pasiimti vaikų. Aš atsiųsiu jums pinigų, motin.

Senelė sako:

– Tavo pinigų man nereikia. O berniukų neatiduosiu.

Motina paprašo karininką nutempti mus jėga. Mes skubiai užsliuogiame virve į palėpę. Karininkas pamėgina mus sučiupti, bet

mes apspardome jį į veidą. Karininkas nusikeikia. Mes įsitraukiame virvę.

Senelė kikena:

– Matai, jie nenori su tavim važiuoti.

Motina garsiai sušunka:

– Liepiu jums tuoj pat nulipti!

Senelė sako:

– Jie niekada neklauso paliepimų.

Motina pravirksta:

– Ateikite, mielieji. Negaliu išvažiuoti be jūsų.

Senelė sako:

– Ar svetimšalio iškekšinio tau negana?

Mes sakome:

– Mums čia gera, Motin. Važiuokite ramiai. Pas Senelę mums labai gera.

Pasigirsta patrankų ir kulkosvaidžių tratėjimas. Karininkas apkabina Motiną per pečius ir bando nusivesti prie automobilio. Bet Motina ištrūksta.

– Jie mano sūnūs, aš jų noriu! Myliu juos!

Senelė sako:

– Man jų reikia. Aš sena. O tu gali prisigimdyti kitų. Štai įrodymas!

Motina sako:

– Maldauju, nelaikykite jų.

Senelė sako:

– Aš jų nelaikau. Nagi, berniukai, tučtuojau lipkite žemyn ir važiuokite su mama.

Mes sakome:

– Mes nenorim važiuoti. Norime likti su jumis, Senele.

Karininkas čiumpa Motiną į glėbį, bet ji jį atstumia. Karininkas sėda į džipą ir užveda variklį. Tą akimirką sode nugriaudi sprogimas. Iškart po jo Motiną pamatome gulinčią ant žemės. Karininkas puola prie jos. Senelė nori nustumti mus šalin. Ji sako:

– Nežiūrėkite! Eikite į vidų!

Karininkas nusikeikia, nulekia į džipą ir nurūksta kaip kulka.

Mes žiūrime į Motiną. Jai iš pilvo lenda žarnos. Ji visa raudona. Kūdikis taip pat. Motinos galva nukarusi į sviedinio išraustą duobę. Akys atmerktos ir dar drėgnos nuo ašarų.

Senelė sako:

– Atneškite kastuvą!

Duobės dugną išklojame antklode ir paguldome ant jos Motiną. Ji tebeglaudžia prie krūtinės kūdikį. Užklojame juos kita antklode ir užkasame duobę.

Grįžusi iš miestelio, pusseserė klausia:

– Ar kažkas atsitiko?

Mes atsakome:

– Taip, sviedinys sode išrausė duobę.

PUSSESERĖS IŠVYKIMAS

Visą naktį girdime šaudymą, sprogimus. Auštant viskas staiga nutyla. Mes užmiegame plačioje karininko lovoje. Jo lova dabar – mūsų lova, o jo kambarys – mūsų kambarys.

Rytą einame pusryčiauti į virtuvę. Senelė stovi prie krosnies. Pusseserė lanksto antklodes.

Ji sako:

– Tikrai per mažai miegojau.

Mes sakome:

– Pamiegosi sode. Triukšmas jau nurimo, lauke šilta.

Ji klausia:

– Ar šiąnakt nebijojote?

Mes patraukome pečiais ir nieko neatsakome.

Kažkas pabeldžia į duris. Įeina civiliais drabužiais apsirengęs vyriškis, o paskui jį – du kareiviai. Kareiviai su automatais ir vilki uniformomis, kurių dar niekada nesame matę.

Senelė kažką pasako kalba, kuria šneka tik išgėrusi degtinės. Kareiviai jai atsako. Senelė pakimba jiems ant kaklo, pabučiuoja vieną, paskui kitą ir kalba toliau.

Civilis klausia:

– Jūs mokate jų kalbą, ponia?

Senelė atsako:

– Tai mano gimtoji kalba, pone.

Pusseserė klausia:

– Jie jau čia? Kada jie atvyko? Mes norėjome laukti jų Didžiojoje Aikštėje su puokštėmis gėlių.

Civilis klausia:

– Kas „mes“?

– Mano draugai ir aš.

Civilis šypsosi:

– Ką gi, jau per vėlu. Jie atvyko šiąnakt. O aš tuoj po jų. Ieškau merginos.

Jis ištaria pavardę. Pusseserė atsako:

– Taip, tai aš. Kur mano tėvai?

Civilis atsako:

– Nežinau. Man pavesta tik surasti vaikus, kurie yra sąraše. Pirmiausia važiuosime į priėmimo centrą Didžiajame Mieste. Paskui pradėsime ieškoti jūsų tėvų.

Pusseserė sako:

– Aš čia turiu draugą. Ar jis taip pat yra jūsų sąraše?

Ji pasako mylimojo vardą. Civilis pasižiūri į sąrašą.

– Taip. Jis jau armijos štabo būstinėje. Judu važiuosite kartu. Pasiimkite daiktus.

Pusseserė džiugiai susideda sukneles ir susivynioja į rankšluostį tualeto reikmenis.

Civilis atsigręžia į mus.

– O jūs? Kokia jūsų pavardė?

Senelė sako:

– Tai mano anūkai. Jie liks pas mane.

Mes sakome:

– Taip, mes liksime pas Senelę.

Civilis sako:

– Vis dėlto norėčiau sužinoti jūsų pavardę.

Mes pasakome. Jis pasižiūri į popierius.

– Jūsų mano sąraše nėra. Galite juos pasilikti, ponia.

Senelė sako:

– O kaipgi! Žinoma, galiu!

Pusseserė sako:

– Aš pasiruošusi. Eime.

Civilis sako:

– Jūs labai skubate. Galėtumėt bent padėkoti poniai ir atsisveikinti su šiais mažais berniukais.

Pusseserė sako:

– Mažais berniukais? Veikiau mažais niekšeliais.

Ji stipriai priglaudžia mus prie savęs.

– Aš jūsų nebučiuosiu, žinau, kad to nemėgstate. Nekrėskite per daug išdaigų, būkite protingi.

Ji priglaudžia mus dar stipriau ir apsiverkia. Civilis paima ją už rankos ir sako Senelei:

– Ponia, dėkoju jums už viską, ką padarėte dėl šitos mergaitės.

Visi išeiname laukan. Prie sodo vartų stovi džipas. Abu kareiviai atsisėda priekyje, o civilis su pussesere – užpakaly. Senelė dar kažką šaukia. Kareiviai juokiasi. Džipas pajuda. Mūsų pusseserė neatsigręžia.

NAUJŲ SVETIMŠALIŲ ATVYKIMAS

Išvažiavus pusseserei, einame į miestelį pažiūrėti, kas ten darosi.

Kiekviename gatvės kampe stovi tankas. Didžiojoje Aikštėje pilna sunkvežimių, džipų, motociklų, furgonų ir visur daugybė kariškių. Negrįstoje Turgaus aikštėje jie stato palapines ir įrenginėja virtuves po atviru dangumi.

Mums einant pro šalį, jie šypsosi, kažką kalba, bet mes nesuprantame, ką jie sako.

Be kariškių, gatvėse nėra nė gyvos dvasios. Namų durys užrakintos, langinės uždarytos, parduotuvių štoros nuleistos.

Grįžę namo, sakome Senelei:

– Miestelyje visur ramu.

Ji juokiasi:

– Kol kas jie ilsisi, bet po pietų pamatysite!

– O kas bus, Senele?

– Jie darys kratas. Visur landžios, viską raus. Ir ims ką panorėję. Aš jau pergyvenau vieną karą, žinau, kaip būna. Bet mes galime nebijoti: čia nėra ko imti, be to, aš moku jų kalbą.

– Ko jie ieško, Senele?

– Šnipų, ginklų, šaudmenų, laikrodžių, aukso, moterų.

Popiet kariškiai iš tiesų pradeda nuodugniai kratyti namus. Jei šeimininkai jų neįsileidžia, jie šauna į orą, paskui išlaužia duris.

Daugelis namų tušti. Gyventojai išvykę suvisai arba slepiasi miške. Tie namai iškrečiami kaip ir visi kiti, parduotuvės bei kioskai taip pat.

Po kariškių antpuolio parduotuves ir apleistus namus pradeda siaubti vagys. Dažniausiai tai vaikai ir seniai, dar keletas moterų, kurios nieko nebijo arba skursta.

Mes susitinkame Kiškio Lūpą. Kaimynė nešasi glėbį drabužių ir batų. Ji sako:

– Paskubėkite, kol dar yra ką imti. Aš prisišlaviau jau trečią kartą.

Mes einame į knygyną, kurio durys išlaužtos. Ten tik keletas už mus mažesnių vaikų. Jie ima pieštukus bei spalvotas kreideles, trintukus, drožtukus, portfelius.

Ramiai išsirenkame, ko mums reikia: daugiatomę enciklopediją, pieštukų ir popieriaus.

Gatvėje senis ir senė mušasi dėl rūkyto kumpio. Aplink susirinkę žiopliai juokiasi ir drąsina mušeikas. Moteris trenkia seniui antausį ir galiausiai išsikovoja kumpį.

Vagys geria pavogtą alkoholį, kivirčijasi, daužo namų langus ir apiplėštų parduotuvių vitrinas, indus, mėto ant žemės daiktus, kurių jiems nereikia arba kurių negali išsinešti.

Kariškiai taip pat geria ir vėl traukia į namus, šįkart ieškoti moterų.

Visur aidi šūviai ir prievartaujamų moterų riksmai.

Didžiojoje Aikštėje vienas kareivis groja akordeonu. Kiti šoka ir dainuoja.

GAISRAS

Jau keletą dienų sode nematome kaimynės. Nebesutinkame Kiškio Lūpos. Todėl nueiname jų aplankyti.

Lūšnelės durys atdaros. Įeiname vidun. Langai mažyčiai. Kambaryje tamsu, nors lauke šviečia saulė.

Kai akys pripranta prie tamsos, pamatome kaimynę, tysančią ant virtuvės stalo. Jos kojos nukarusios, rankos uždėtos ant veido. Ji nejuda.

Kiškio Lūpa guli ant lovos. Ji nuoga. Tarp išžergtų kojų – sudžiūvusio kraujo ir spermos bala. Blakstienos sulipusios visiems laikams, lūpos virš pajuodusių dantų išsišiepusios į amžiną šypseną. Kiškio Lūpa mirusi.

Kaimynė sako:

– Nešdinkitės iš čia.

Mes prieiname prie jos ir klausiame:

– Tai jūs ne kurčia?

– Ne. Aš ir ne akla. Nešdinkitės iš čia.

Mes sakome:

– Norime jums padėti.

Ji sako:

– Man nereikia pagalbos. Man nieko nereikia. Nešdinkitės.

Mes klausiame:

– Kas čia atsitiko?

– Patys matote. Ji mirusi, ar ne?

– Taip. Tai naujieji svetimšaliai?

– Taip. Ji pati juos pasišaukė. Išėjo į kelią ir pamojo ranka. Jų buvo dvylika ar penkiolika. Ir kol ją tvarkė, ji be perstojo šaukė:

„Kokia aš patenkinta, kokia patenkinta! Ateikite visi, ateikite, dar vienas ir dar!" Ji mirė laiminga, negyvai užmylėta. Bet aš tai nemiriau! Jau nežinia kiek laiko drybsau čia nevalgiusi, negėrusi. O mirtis vis neateina. Kai jos šaukiesi, niekada neateina. Jai patinka mus kankinti. Jau šitiek metų jos šaukiuosi, o ji manęs nepaiso.

Mes klausiame:

– Ar tikrai trokštate mirti?

– O ko dar galėčiau trokšti? Jei norite ką nors dėl manęs padaryti, padekite namą. Nenoriu, kad žmonės mus rastų šitokias.

Mes sakome:

– Bet jūs žiauriai kentėsite.

– Dėl to nesirūpinkit. Padekite namą, ir viskas, jei pakaks ryžto tai padaryti.

– Taip, ponia, pakaks. Galite mumis pasikliauti.

Skustuvu perpjauname jai gerklę, paskui prisipumpuojame benzino iš kariško automobilio. Benzinu aplaistome abu kūnus ir lūšnelės sienas. Tada padegame ir grįžtame namo.

Rytą Senelė sako:

– Kaimynės namas sudegė. Juodvi su dukra liko viduje. Duktė tikriausiai paliko ką nors ant ugnies, juk ji priekvaišė.

Nueiname ten pasiimti vištų ir triušių, bet kiti kaimynai naktį juos jau paėmę.

KARO PABAIGA

Ištisas savaites matome priešais Senelės namus žygiuojančią pergalingą naujųjų svetimšalių armiją, kuri dabar vadinama Išvaduotojų armija.

Per sieną dieną naktį važiuoja tankai, patrankos, sunkvežimiai. Frontas vis labiau tolsta į kaimyninę šalį.

Priešinga kryptimi plūsta kitas srautas: karo belaisviai, nugalėtieji. Tarp jų daug mūsų krašto žmonių. Jie dar tebevilki uniformas, bet neturi ginklų ir antsiuvų. Nuleidę galvas, jie pėsti traukia į geležinkelio stotį, o ten sėda į vagonus. Kur ir kuriam laikui bus išvežti, niekas nežino.

Senelė sako, kad jie vežami labai toli, į šaltą negyvenamą kraštą, kur bus priversti dirbti taip sunkiai, jog nė vienas negrįš. Visi mirs iš šalčio, nuovargio, bado ir įvairiausių ligų.

Nuo mūsų šalies išvadavimo praėjus mėnesiui, karas visur baigiasi ir Išvaduotojai įsikuria pas mus, šnekama, visam laikui. Tada paprašome Senelės išmokyti mus jų kalbos. Ji sako:

– Kaipgi aš jus išmokysiu? Juk aš ne mokytoja.

Mes sakome:

– Tai paprasta, Senele. Jums tereikia visą dieną kalbėti su mumis ta kalba, ir mes galop pradėsime ją suprasti.

Netrukus išmokstame tiek, kad galėtume vertėjauti gyventojams ir Išvaduotojams. Mes tuo naudojamės ir prekiaujame produktais, kurių armija turi į valias: cigaretėmis, tabaku, šokoladu. Juos keičiame į tai, ką turi civiliai: vyną, degtinę, vaisius.

Pinigai prarado vertę; visi viską maino.

Merginos miega su kareiviais už šilkines kojines, papuošalus, kvepalus, laikrodžius ir kitus daiktus, kareivių paimtus miestuose, pro kuriuos žygiavo.

Senelė nebevaikšto į turgų su karučiu. Dabar gerai apsirengusios damos pačios ateina pas ją maldauti, kad iškeistų vištą ar dešrą į žiedą ar auskarus.

Žmonėms dalijamos maisto kortelės. Jie stovi eilėse prie mėsinės ir duoninės nuo keturių valandų ryto. Kitos parduotuvės uždarytos, nes nėra prekių.

Visiems visko trūksta.

Senelei ir mums netrūksta nieko.

Vėliau suformuojama nauja mūsų armija ir vyriausybė, bet mūsų armijai ir vyriausybei vadovauja Išvaduotojai. Jų vėliavos plaikstosi virš visų visuomeninių pastatų. Visur prikabinėta jų vado portretų. Jie mus moko savo dainų, šokių ir mūsų kino teatruose rodo savo filmus. Mokyklose Išvaduotojų kalba privaloma, o kitos užsienio kalbos uždraustos.

Išvaduotojų ir mūsų naujosios vyriausybės neleidžiama kritikuoti ar pašiepti. Dėl paprasčiausio įskundimo bet kas sodinamas į kalėjimą be tyrimo ir be teismo. Vyrai ir moterys dingsta nežinia kodėl, ir jų šeimos niekada negaus apie juos jokios žinelės.

Siena vėl atkurta. Dabar ji neperžengiama.

Mūsų šalis apjuosta spygliuota viela. Mes visiškai atskirti nuo likusio pasaulio.

MOKYKLA VĖL VEIKIA

Rudenį visi vaikai, išskyrus mus, grįžta į mokyklą.

Mes sakome Senelei:

– Senele, daugiau niekada nenorime lankyti mokyklos.

Ji sako:

– Tikiuosi. Man jūsų reikia čia. Ir ko gi dar galėtumėt išmokti mokykloje?

– Nieko, Senele, absoliučiai nieko.

Netrukus gauname laišką. Senelė klausia:

– Kas ten parašyta?

– Parašyta, kad jūs už mus atsakinga ir kad mes privalome eiti į mokyklą.

– Sudeginkite laišką. Aš nemoku skaityti, jūs taip pat. Šito laiško niekas neskaitė.

Mes sudeginame laišką. Bet greitai gauname kitą. Jame parašyta, kad, jei nelankysime mokyklos, Senelė bus nubausta pagal įstatymą. Šį laišką taip pat sudeginame. Ir sakome Senelei:

– Senele, neužmirškite, kad vienas iš mūsų aklas, o kitas kurčias.

Po kelių dienų pas mus ateina vyriškis. Jis sako:

– Aš esu pradinių mokyklų inspektorius. Jūs turite du vaikus, kurie pagal amžių privalo lankyti mokyklą. Jūs dėl to jau gavote du perspėjimus.

Senelė sako:

– Turite galvoje laiškus? Aš nemoku skaityti. Vaikai taip pat.

Vienas iš mūsų klausia:

– Kas jis toks? Ką sako?

– Jis klausia, ar mokame skaityti. Koks jis?

– Jis aukštas ir atrodo piktas.

Mudu drauge sušunkame:

– Išeikite! Nedarykite mums nieko bloga! Nežudykite mūsų! Gelbėkit!

Mes pasislepiame po stalu. Inspektorius klausia Senelės:

– Kas jiems? Kas jiems atsitiko?

Senelė atsako:

– O, vargšeliai, jie visų bijo! Didžiajame Mieste patyrė daug žiaurumų. Be to, vienas kurčias, kitas aklas. Kurčius turi aiškinti neregiui, ką mato, o neregys aiškina kurčiui, ką girdi. Kitaip jie nieko nesupranta.

Mes rėkiame po stalu:

– Gelbėkit! Gelbėkit! Tuoj sprogs! Koks baisus trenksmas! Kokie žaibai!

Senelė aiškina:

– Kai išsigąsta, jie girdi ir mato nesamus dalykus.

Inspektorius sako:

– Jiems haliucinacijos. Juos reikėtų gydyti ligoninėje.

Pasiuntame rėkti dar garsiau.

Senelė sako:

– Jokiu būdu! Ta nelaimė ir atsitiko ligoninėje. Jie lankė joje dirbančią motiną. Kai ant ligoninės ėmė kristi bombos, vaikai ten buvo, matė sužeistuosius ir žuvusiuosius. Patys keletą dienų gulėjo ištikti komos.

Inspektorius sako:

– Vargšai berniukai. Kur jų tėvai?

– Mirę ar dingę. Kas žino?

– Tikriausiai jie jums labai sunki našta.

– Ką padarysi? Be manęs, jie nieko daugiau neturi.

Prieš išeidamas inspektorius paduoda Senelei ranką.

– Jūs – narsi moteris.

Mes gauname trečią laišką, kur parašyta, kad esame atleidžiami nuo mokyklos dėl luošumo ir dėl psichinės traumos.

SENELĖ PARDUODA VYNUOGYNĄ

Pas Senelę ateina karininkas ir prašo parduoti vynuogyną. Jos sklype armija nori statyti užkardą pasieniečiams.

Senelė klausia:

– Kuo jūs man sumokėsite? Pinigai nieko verti.

Karininkas sako:

– Už sklypą įvesime į jūsų namus vandenį ir elektrą.

Senelė sako:

– Man nereikia nei jūsų elektros, nei vandens. Visą gyvenimą apsiėjau be jų.

Karininkas sako:

– Jūsų vynuogyną galime paimti, mainais nieko neduodami. Taip ir padarysime, jei nesutiksite su mūsų pasiūlymu. Armijai reikia jūsų sklypo. Jūsų, kaip patriotės, pareiga jį atiduoti.

Senelė išsižioja kažko sakyti, bet mes ją pertraukiame:

– Senele, jūs nebejauna ir pavargusi. Vynuogyne reikia daug dirbti, o naudos beveik jokios. Užtat namo vertė, įvedus vandenį ir elektrą, smarkiai padidės.

Karininkas sako:

– Jūsų anūkai protingesni už jus, senele.

Senelė sako:

– Bepigu jums sakyti! Pakalbėkite su jais. Tegul jie sprendžia.

Karininkas sako:

– Bet man reikia jūsų parašo.

– Pasirašysiu ką tik norėsite. Aš vis tiek nemoku rašyti.

Senelė pravirksta, atsistoja ir sako mums:

– Aš jumis pasitikiu.

Ji išeina į vynuogyną.

Karininkas sako:

– Vargšė senutė, kaip ji myli savo vynuogyną. Vadinasi, sutarta?

Mes sakome:

– Kaip patys matėte, šis sklypas turi jai didelę sentimentalią vertę, ir armija tikrai nenorės atimti sunkiai įgyto sklypo iš vargšės senutės, kuri, be kita ko, kilusi iš mūsų didvyriškų Išvaduotojų šalies.

Karininkas sako:

– Šit kaip? Ji kilusi...

– Taip. Ji puikiai kalba jų kalba. Mes taip pat. Ir jei ketinate piktnaudžiauti...

Karininkas skubiai pertraukia:

– Ne, ne! Ko jūs norėtumėte?

– Be vandens ir elektros, dar norėtume vonios.

– Tik tiek! Kur jums tą vonią įrengti?

Mes nuvedame jį į savo kambarį ir parodome, kur norėtume vonios.

– Čia, greta mūsų kambario. Septynių ar aštuonių kvadratinių metrų. Įmūryta maudyklė, kriauklė, dušas, vandens šildytuvas, tualetas.

Jis ilgai žiūri į mus, paskui sako:

– Tai įmanoma.

Mes sakome:

– Ir dar norėtume radijo imtuvo. Mes jo neturime ir negalime nusipirkti.

Jis klausia:

– Ar jau viskas?

– Taip, viskas.

Jis nusijuokia:

– Turėsite vonią ir radiją. Bet verčiau jau būčiau derėjęsis su jūsų senele.

SENELĖS LIGA

Vieną rytą Senelė neišeina iš savo kambario. Mes pabeldžiame į duris, pašaukiame, bet ji neatsiliepia.

Apsukame aplink namą ir išdaužiame jos kambario lango stiklą, kad galėtume patekti vidun.

Senelė guli ant lovos ir nejuda. Bet kvėpuoja, jos širdis plaka. Vienas iš mūsų lieka prie jos, kitas eina pakviesti daktaro.

Daktaras apžiūri Senelę. Ir sako:

– Jūsų senelei apopleksijos priepuolis, kraujas išsiliejo į smegenis.

– Ar ji mirs?

– Nežinau. Ji sena, bet jos širdis stipri. Duokite jai šitų vaistų tris kartus per dieną. Be to, reikėtų žmogaus, kuris ją slaugytų.

Mes sakome:

– Patys ją slaugysime. Ką turime daryti?

– Maitinti, prausti. Tikriausiai ji liks paralyžiuota visam laikui.

Daktaras išeina. Mes išverdame daržovių košės ir pamaitiname Senelę šaukšteliu. Vakarop kambaryje smarkiai pasmirsta. Pakeliame antklodes: ant čiužinio pilna išmatų.

Iš vieno kaimiečio parsinešame šiaudų, nuperkame vaikiškas gumines kelnaites ir vystyklų.

Tada nurengiame Senelę, nuprausiame savo vonioje ir pataisome švarią lovą. Ji tokia liesa, kad vaikiškos kelnaitės puikiausiai tinka. Vystyklus keičiame keletą kartų per dieną.

Po savaitės Senelė pradeda judinti rankas. Vieną rytą ji mus pasitinka keiksmais:

– Kalės vaikai! Išvirkite vištą! Kaipgi atgausiu jėgas nuo jūsų žalumynų ir košių? Ir dar noriu ožkos pieno! Tikiuosi, nieko neapleidote, kol sirgau!

– Ne, Senele, neapleidome nieko.

– Padėkite man atsikelti, veltėdžiai!

– Senele, jums reikia gulėti, daktaras liepė.

– Daktaras, daktaras! Koks kvailys! Liks paralyžiuota visam laikui! Aš jam parodysiu, kaip liksiu paralyžiuota!

Mes padedame jai atsikelti, nuvedame į virtuvę ir pasodiname ant suolo. Kai višta išverda, ji ją sušveičia viena. Pavalgiusi sako:

– Ko laukiate? Padarykite man tvirtą lazdą, ir paskubėkite, tinginiai, eisiu patikrinti, ar viskas gerai.

Mes nubėgame į mišką, susirandame tinkamą šaką ir, Senelės prižiūrimi, išdrožiame lazdą pagal jos dydį. Senelė ją nusičiumpa ir pagrasina:

– Saugokitės, jei kur nors bus netvarka!

Ji eina į sodą. Mes iš tolo ją sekame. Ji užsidaro tualete, ir mes išgirstame ją murmant:

– Kelnaitės! Ir prasimanyk tu man! Tikri bepročiai!

Senelei grįžus namo, einame į tualetą pažiūrėti. Kelnaites ir vystyklus ji išmetusi į skylę.

SENELĖS LOBIS

Vieną vakarą Senelė sako:

– Gerai uždarykite visas duris ir langus. Man reikia su jumis pasikalbėti, ir nenoriu, kad mus kas nors išgirstų.

– Pro čia niekas nevaikšto, Senele.

– Pasieniečiai landžioja visur, jūs tai gerai žinote. Jie nesivaržo pasiklausyti prie durų. Taip pat atneškite lapą popieriaus ir pieštuką.

Mes klausiame:

– Jūs ketinate rašyti, Senele?

Ji sušunka:

– Darykit, kas liepta! Ir neklausinėkite!

Mes uždarinėjame langus ir duris, atnešame popieriaus ir pieštuką. Atsisėdusi prie stalo, Senelė kažką nupiešia popieriaus lape. Tada pašnibždomis sako:

– Čia paslėptas mano lobis.

Ji ištiesia mums popierių. Ten nupieštas keturkampis, kryžius, o po kryžiumi – apskritimas. Senelė klausia:

– Ar supratote?

– Taip, Senele, supratome. Bet mes tai jau žinojom.

– Ką jau žinojot?

Mes pašnibždomis atsakome:

– Kad jūsų lobis paslėptas po Senelio kapo kryžiumi.

Senelė valandėlę patyli, paskui sako:

– Turėjau susiprotėti. Ar seniai tai žinote?

– Labai seniai, Senele. Nuo tada, kai pamatėme, kad jūs prižiūrite Senelio kapą.

Senelė giliai alsuoja.

– Neverta nervintis. Šiaip ar taip, viskas atiteks jums. Dabar jūs pakankamai protingi ir žinote, ką su juo daryti.

Mes sakome:

– Kol kas kažin ko padaryti negalima.

Senelė sako:

– Negalima. Jūsų teisybė. Reikia palaukti. Ar mokėsite laukti?

– Taip, Senele.

Valandėlę visi patylime, paskui Senelė sako:

– Tai dar ne viskas. Kai mane ištiks antras priepuolis, žinokite, kad nenoriu nei jūsų vonios, nei kelnaičių, nei vystyklų.

Ji atsistoja ir pasirausia ant lentynos tarp stiklainių. Susiranda ten mažą mėlyną buteliuką.

– Užuot girdę savo šlykščiais vaistais, skystį iš šio buteliuko supilsite į mano rytinį puodelį pieno.

Mes nieko neatsakome. Ji ima šaukti:

– Ar supratote, kalės vaikai?

Mes neatsakome. Tada Senelė sako:

– Gal bijote skrodimo, geltonsnapiai? Skrodimas nebus daromas. Niekas neieškos pernykščio sniego, jei sena moteris numirs po antro apopleksijos priepuolio.

Mes sakome:

– Skrodimo nebijome, Senele. Tik galvojame, kad galite atsigauti ir antrą sykį.

– Ne. Daugiau neatsigausiu. Aš tai žinau. Todėl reikia viską greičiau baigti.

Mes nieko nesakome. Senelė pravirksta:

– Jūs nežinote, ką reiškia būti paralyžiuotai. Viską matai, viską girdi ir nepajėgi pasijudinti. Jei negalite man padaryti net šios mažutės paslaugos, tai jūs nedėkingi padarai, gyvatės, kurias sušildžiau užantyje.

Mes sakome:

– Neverkite, Senele. Mes tai padarysime, jei tikrai norite, padarysime.

MŪSŲ TĖVAS

Kai atvažiuoja Tėvas, mes visi trys dirbame virtuvėje, nes lauke smarkiai lyja.

Tėvas sustoja prie durų susikryžiavęs rankas, išžergęs kojas. Jis klausia:

– Kur mano žmona?

Senelė nusišaipo:

– Žiūrėk tu man! Ji tikrai turėjo vyrą.

Tėvas sako:

– Taip, aš jūsų dukters vyras. O čia mano sūnūs.

Jis pasižiūri į mus ir priduria:

– Jūs labai išaugote. Bet nepasikeitėte.

Senelė sako:

– Mano duktė, jūsų žmona, vaikus patikėjo man.

Tėvas sako:

– Verčiau būtų patikėjusi kam nors kitam. Kur ji? Girdėjau, išvyko į užsienį. Ar tai tiesa?

Senelė sako:

– Tai nutiko seniai. Kur buvote ligi šiol?

Tėvas sako:

– Buvau karo belaisvis. Dabar noriu susirasti žmoną. Ir nemėginkite ką nors nuo manęs slėpti, sena ragana.

Senelė sako:

– Man patinka, kaip atsidėkojate už viską, ką padariau dėl jūsų vaikų.

Tėvas ima šaukti:

– Man į tai nusispjaut! Kur mano žmona?

Senelė sako:

– Jums nusispjaut? Į savo vaikus ir į mane? Gerai, aš jums parodysiu, kur jūsų žmona!

Senelė nueina į sodą, mes nusekame pridurmui. Lazda ji parodo gėlių lysvę, kurią pasodinome ant Motinos kapo.

– Štai! Jūsų žmona čia. Po žeme.

Tėvas klausia:

– Ji žuvo? Kaip? Kada?

Senelė sako:

– Žuvo. Nuo sviedinio. Keletą dienų prieš karo pabaigą.

Tėvas sako:

– Draudžiama laidoti žmones kur pakliuvo.

Senelė sako:

– Ji palaidota ten, kur žuvo. Ir ne kur pakliuvo. Čia mano sodas. O kai buvo maža, buvo ir jos sodas.

Tėvas pažvelgia į šlapias gėles ir sako:

– Noriu ją pamatyti.

Senelė sako:

– Neturėtumėt to daryti. Negalima drumsti mirusiųjų ramybės.

Tėvas sako:

– Šiaip ar taip, ją reikia palaidoti kapinėse. Toks įstatymas. Atneškite kastuvą.

Senelė trukteli pečiais.

– Atneškite jam kastuvą.

Lyjant lietui žiūrime, kaip Tėvas ardo mūsų gėlynėlį, kaip rausia žemę. Prisikasęs ligi antklodžių, jas praskiria. Ten guli didelis skeletas su mažyčiu skeletėliu, prigludusiu jam prie krūtinės.

Tėvas klausia:

– Kas čia toks ant jos?

Mes atsakome:

– Kūdikis. Mūsų mažoji sesutė.

Senelė sako:

– Juk sakiau, kad duotumėte mirusiesiems ramybę. Eikite į virtuvę nusiprausti.

Tėvas nieko neatsako. Žiūri į skeletus. Jo veidas šlapias nuo prakaito, ašarų, lietaus. Jis sunkiai išlipa iš duobės ir neatsigręždamas nueina purvinomis rankomis ir drabužiais.

Mes klausiame Senelės:

– Ką darysime?

Ji sako:

– Reikia užkasti duobę. Ką daugiau galime daryti?

Mes sakome:

– Eikite į vidų, Senele. Mes viskuo pasirūpinsime.

Ji grįžta namo.

Sukrovę ant antklodės, nunešame skeletus į palėpę ir išdėliojame kaulus ant šiaudų, kad išdžiūtų. Tada nulipame žemyn ir užkasame duobę, kurioje nieko nebėra.

Ištisus mėnesius gludiname, lakuojame Motinos ir kūdikio kaukoles bei kaulus, paskui rūpestingai atkuriame skeletus, kiekvieną kaulą rišdami plona vielute. Baigę darbą, Motinos skeletą pakabiname ant palėpės sijos, o kūdikio skeletėlį – jai ant kaklo.

TĖVAS GRĮŽTA

Tėvą pamatysime tik po keleto metų.

Tuo tarpu Senelę ištiko antras priepuolis ir mes padėjome jai numirti, kaip buvo prašiusi. Dabar ji palaidota tame pačiame kape, kaip ir Senelis. Prieš atkasant duobę, mes pasiėmėme lobį ir paslėpėme po suolu prie savo lango, kur dar tebėra šautuvas, šoviniai ir granatos.

Vieną vakarą atvažiuoja Tėvas ir klausia:

– Kur jūsų Senelė?

– Ji mirė.

– Jūs gyvenate vieni? Kaip verčiatės?

– Labai gerai, Tėve.

Jis sako:

– Atėjau čia paslapčiomis. Turite man padėti.

Mes sakome:

– Šitiek metų nedavėte apie save jokios žinutės.

Jis mums parodo rankas. Jos be nagų. Jie nuplėšti nuo pat pašaknų.

– Aš išėjau iš kalėjimo. Jie mane kankino.

– Kodėl?

– Nežinau. Šiaip sau. Aš – politiškai įtartinas asmuo. Negaliu dirbti pagal profesiją. Esu sekamas. Mano butas nuolat kratomas. Nebegaliu ilgiau gyventi šioje šalyje.

Mes sakome:

– Norite kirsti sieną.

Jis sako:

– Taip. Jūs, gyvendami čia, turėtumėt žinoti, turėtumėt pažinoti...

– Taip, mes žinome, mes pažįstame. Siena neįveikiama.

Tėvas nuleidžia galvą, kurį laiką stebi savo rankas, paskui sako:

– Turi būti kokia nors silpna vieta. Turi būti koks nors būdas ją pereiti.

– Rizikuojant gyvybe, taip.

– Verčiau mirti nei likti čia.

– Turite apsispręsti žinodamas, kas ir kaip, Tėve.

Jis sako:

– Klausau jūsų.

Mes aiškiname:

– Pirmoji kliūtis – pasiekti pirmąją spygliuotos vielos užtvarą nesusitikus patrulio, nepamatytam iš stebėjimo bokšto. Tai įmanoma. Žinome, kada praeina patruliai ir kaip išdėstyti bokštai. Užtvara pusantro metro aukščio ir metro pločio. Reikia dviejų lentų. Viena – užlipti ant užtvaros, kita – padėti taip, kad ant jos būtų galima atsistoti. Jei prarasite pusiausvyrą, nukrisite tarp vielų ir jau niekada neišeisite.

Tėvas sako:

– Aš neprarasiu pusiausvyros.

Mes aiškiname toliau:

– Abi lentas reikia pasiimti, kad tokiu pat būdu pereitumėte antrą užtvarą, kuri yra už septynių metrų.

Tėvas nusijuokia:

– Tai vaikų žaidimas.

– Taip, bet laukas tarp abiejų užtvarų užminuotas.

Tėvas išbąla.

– Tuomet tai neįmanoma.

– Ne. Viskas priklauso nuo to, kaip pasiseks. Minos išdėstytos zigzagais, *w* raidės forma. Jei eisite tiesia linija, rizikuosite pataikyti tik ant vienos minos. Žengdamas dideliais žingsniais, turite vieną šansą iš septynių jos išvengti.

Tėvas valandėlę pagalvoja, paskui sako:

– Aš sutinku su šia rizika.

Mes sakome:

– Tuomet norime jums padėti. Palydėsime jus ligi pirmosios užtvaros.

Tėvas sako:

– Sutarta. Ačiū jums. Gal turite ko užvalgyti?

Duodame jam duonos su ožkos sūriu. Taip pat įpilame vyno iš buvusio Senelės vynuogyno. Į taurę įlašiname keletą lašų migdomųjų, kuriuos Senelė taip gerai mokėjo ruošti iš žolelių.

Nuvedame Tėvą į savo kambarį ir sakome:

– Labanakt, Tėve. Saldžių sapnų. Rytoj jus pažadinsime.

Patys einame miegoti ant kampinio virtuvės suolo.

IŠSISKYRIMAS

Rytojaus rytą atsikeliame labai anksti. Įsitikiname, kad Tėvas kietai miega.

Paruošiame keturias lentas.

Iškasame Senelės lobį: aukso bei sidabro monetas ir daug brangenybių. Didžiąją jų dalį sudedame į drobinį maišelį. Abu pasiimame po granatą, jei kartais užkluptų patrulis. Jį pašalinę galėtume laimėti laiko.

Tada atliekame žvalgybą prie sienos, norėdami rasti geriausią vietą: nematomą kampą tarp dviejų bokštų. Tenai po dideliu medžiu paslepiame drobinį maišelį ir dvi lentas.

Grįžę papusryčiaujame. Tada nunešame pusryčius Tėvui. Turime jį papurtyti, kad atsibustų. Jis pasitrina akis ir sako:

– Jau seniai nebuvau taip gerai miegojęs.

Padedame jam ant kelių padėklą. Jis sako:

– Kokia puota! Pienas, kava, kiaušiniai, kumpis, sviestas, uogienė! Šitų daiktų Didžiajame Mieste neįmanoma rasti. Iš kur jūs jų gaunate?

– Mes dirbame. Valgykite, Tėve. Neturėsime laiko dar ko nors jums pasiūlyti prieš išeinant.

Jis klausia:

– Tai bus šį vakarą?

Mes sakome:

– Tai bus tuojau pat. Kai tik susiruošite.

Jis sako:

– Ar išprotėjot? Aš neisiu per tą prakeiktą sieną dienos aky! Jie mus pamatys.

Mes sakome:

– Mums taip pat reikia matyti, Tėve. Tik kvailiai mėgina pereiti sieną naktį. Naktį patruliai vaikšto keturiskart dažniau, ir zona nuolat pliskinama prožektoriais. O apie vienuoliktą valandą ryto budrumas sumažėja. Pasieniečiai mano, kad neatsiras tokio bepročio, kuris mėgintų kirsti sieną tokiu metu.

Tėvas sako:

– Tikriausiai jūsų tiesa. Aš jumis pasitikiu.

Mes klausiame:

– Ar leisite iškratyti jūsų kišenes, kol valgysite?

– Kišenes? O kam?

– Nereikia, kad jus atpažintų. Jei jums kas nutiks ir jie sužinos, kad jūs – mūsų Tėvas, būsime apkaltinti bendrininkavimu.

Tėvas sako:

– Jūs apie viską pagalvojote.

Mes sakome:

– Esame priversti galvoti apie savo saugumą.

Apieškome jo drabužius. Paimame jo dokumentus, asmens tapatybės kortelę, adresų knygutę, traukinio bilietą, sąskaitas ir Motinos nuotrauką. Viską, išskyrus nuotrauką, sudeginame virtuvės krosnelėje.

Vienuoliktą valandą išeiname. Abu nešamės po lentą.

Tėvas neneša nieko. Paprašome jį tik kuo tyliau sekti mums iš paskos.

Ateiname prie sienos. Liepiame Tėvui gultis už didelio medžio ir nejudėti.

Netrukus už keleto metrų pro mus praeina du patruliai. Girdime juos kalbant:

– Svarstau, kas bus paėsti.

– Toks pat mėšlas kaip visada.

– Vis mėšlas ir mėšlas. Vakar buvo šlykštynė, bet kartais būna skanu.

– Skanu? Taip nesakytum, jei būtum ragavęs mano motinos sriubos.

– Niekada neragavau tavo motinos sriubos. Ir motinos niekada neturėjau. Visada valgiau tik mėšlą. Armijoje bent retkarčiais pavalgau padoriai.

Patruliai nutolsta. Mes sakome:

– Eikite, Tėve. Turime dvidešimt minučių, kol pasirodys kiti patruliai.

Tėvas pasikiša po pažastimis dvi lentas, žengia pirmyn, vieną lentą atremia į užtvarą, lipa.

Gulėdami ant pilvų už didelio medžio, rankomis užsikemšame ausis ir išsižiojame.

Nugriaudi sprogimas.

Bėgame prie užtvaros su dviem kitomis lentomis ir drobiniu maišeliu.

Tėvas guli prie antrosios užtvaros.

Taip, yra būdas perkirsti sieną: reikia ką nors praleisti pirma savęs.

Pasiėmęs drobinį maišelį, taikydamas į Tėvo pėdas ir peržengęs jo nejudantį kūną, vienas iš mūsų nueina į kitą šalį.

Tas, kuris lieka, grįžta į Senelės namus.

ĮRODYMAS

I

Grįžęs į Senelės namus, Lukas atsigula prie sodo tvoros krūmų pavėsyje. Jis laukia. Prie pasieniečių pastato sustoja kariškas automobilis. Iš jo išlipę kariškiai paguldo ant žemės kūną, suvyniotą į maskuojamąjį brezentą. Iš pastato išeina seržantas, duoda ženklą kareiviams, ir šie praskleidžia brezentą. Seržantas švilpteli:

– Nustatyti jo asmens tapatybę bus ne pyragai! Reikia būti visiškam idiotui, kad mėgintum kirsti šitą velnio sieną, ir dar dienos aky!

Vienas kareivis sako:

– Žmonės turėtų žinoti, kad tai neįmanoma.

Kitas kareivis sako:

– Čionykščiai žmonės žino. Mėgina atvykėliai iš kitur.

Seržantas sako:

– Ką gi, užsukime pas tą kvailį iš namo priešais. Gal jis ką nors žino.

Lukas įeina vidun. Atsisėda ant kampinio virtuvės suolo. Paraiko duonos, pastato ant stalo butelį vyno, padeda ožkos sūrį. Kažkas pabeldžia į duris. Įeina seržantas ir vienas kareivis.

Lukas sako:

– Aš jūsų laukiau. Sėskitės. Vaišinkitės vynu ir sūriu.

Kareivis sako:

– Mielai.

Jis paima duonos su sūriu, Lukas įpila vyno.

Seržantas klausia:

– Jūs mūsų laukėte? Kodėl?

– Girdėjau sprogimą. Po sprogimų visada kas nors ateina paklausti, ar ko nemačiau.

– Ir jūs nieko nematėte?

– Ne.

– Kaip visada.

– Taip, kaip visada. Niekas man nepraneša apie savo ketinimą kirsti sieną.

Seržantas nusijuokia. Jis taip pat paima vyno ir sūrio.

– Galėjote matyti ką nors bastantis čia arba miške.

– Aš nieko nemačiau.

– Jei būtumėt ką nors matęs, ar pasakytumėt?

– Jei pasakyčiau, kad pasakysiu, jūs manim nepatikėtumėte.

Seržantas vėl nusijuokia:

– Kartais svarstau, kodėl žmonės jus vadina kvailiu.

– Aš taip pat svarstau. Aš tik sergu nervų liga, gauta po psichinės traumos vaikystėje, per karą.

Kareivis klausia:

– O kas tai yra? Ką jis sako?

Lukas paaiškina:

– Mano galva truputį sukrėsta nuo bombardavimo. Tai atsitiko, kai buvau dar vaikas.

Seržantas sako:

– Jūsų sūris labai skanus. Ačiū. Eime su mumis.

Lukas nuseka paskui juos. Rodydamas kūną, seržantas klausia:

– Ar pažįstate šį žmogų? Ar esate jį matęs?

Lukas žiūri į sumaitotą Tėvo kūną.

– Jo veidas neatpažįstamai sudarkytas.

Seržantas sako:

– Žmogų galima atpažinti iš drabužių, iš apavo ar net iš rankų ir plaukų.

Lukas sako:

– Matau tik tiek, kad jis ne iš mūsų miestelio. Jo drabužiai ne čionykščiai. Mūsų miestelyje niekas nenešioja tokių elegantiškų drabužių.

Seržantas sako:

– Dėkoju. Šitai ir patys žinome. Mes taip pat ne idiotai. Aš jūsų klausiu, ar esate jį matęs ar kur nors pastebėjęs.

– Ne. Niekur. Bet matau, kad jam nuplėšti nagai. Jis sėdėjo kalėjime.

Seržantas sako:

– Mūsų kalėjimuose žmonės nekankinami. Keisčiausia, kad jo kišenės visiškai tuščios. Nei nuotraukos, nei rakto, nei piniginės. Bet jis privalėjo turėti asmens tapatybės kortelę ir net leidimą patekti į pasienio zoną.

Lukas sako:

– Bus juos išmetęs miške.

– Ir aš taip manau. Jis nenorėjo, kad jo tapatybė būtų nustatyta. Svarstau, ką stengėsi šitaip apsaugoti. Jei kartais grybaudamas ką nors rastumėt, atneškite mums, gerai, Lukai?

– Pasikliaukite manimi, seržante.

Lukas atsisėda ant suolo sode ir atremia galvą į baltą namo sieną. Saulė spigina į akis. Jis užsimerkia.

– Ką dabar daryti?

– Ką ir anksčiau. Ir toliau praustis rytais, gultis vakarais ir daryti viską, ko reikia pragyvenimui.

– Tai truks ilgai.

– Galbūt visą gyvenimą.

Luką pažadina gyvulių kvyksmas. Jis atsistoja ir eina liuobtis. Pašeria kiaules, triušius, palesina vištas. Nupėdina prie upės pas ožkas, parsiveda jas, pamelžia. Pieną nuneša į virtuvę. Atsisėda ant kampinio suolo ir kiurkso ligi sutemų. Tada atsistoja, išeina laukan, palaisto sodą. Šviečia mėnulio pilnatis. Grįžęs į virtuvę, Lukas suvalgo gabalėlį sūrio, išgeria vyno. Persilenkęs per langą, viską išvemia. Nukrausto stalą. Nusliūkina į Senelės kambarį, atidaro langą pravėdinti. Atsisėdęs prie tualetinio staliuko, žiūri į save veidrodyje. Paskui atidaro savo kambario duris. Pažvelgia į plačią lovą. Uždaro duris ir eina į miestelį.

Gatvės tuščios. Lukas kulniuoja sparčiai. Prie apšviesto atdaro lango sustoja. Tai virtuvė. Šeima vakarieniauja. Aplink stalą sėdi

motina ir trys vaikai. Du berniukai ir mergaitė. Jie valgo bulvienę. Tėvo nėra. Gal jis darbe, gal kalėjime ar kokioje stovykloje. O gal negrįžo iš karo.

Lukas žingsniuoja pro triukšmingus bistro, kur dar taip neseniai kartais grodavo armonikėle. Vidun neužsuka, eina toliau. Traukia neapšviestomis pilies gatvelėmis, paskui tamsia gatve, vedančia į kapines. Sustoja prie Senelio ir Senelės kapo.

Senelė mirė pernai nuo antro kraujo išsiliejimo į smegenis.

Senelis mirė jau seniai. Miestelėnai šnekėjo, esą jį nunuodijusi žmona.

Tėvas žuvo šiandien, mėgindamas kirsti sieną, ir Lukas niekada nesužinos, kur jo kapas.

Jis grįžta namo. Virve užsliuogia į palėpę. Ten patiestas šiaudų čiužinys, numesta sena kariška antklodė, stovi skrynia. Lukas atsidaro skrynią, paima iš jos storą mokyklinį sąsiuvinį ir parašo keletą sakinių. Užvertęs sąsiuvinį, atsigula ant čiužinio.

Virš jo, nušviesti pro langelį spindinčios mėnesienos, siūbuoja ant sijos kabantys Motinos ir kūdikio skeletai.

Luko Motiną ir mažąją sesutę prieš penkerius metus, likus keletui dienų iki karo pabaigos, čia, Senelės sode, užmušė sviedinys.

Lukas sėdi ant suolo sode. Jo akys užmerktos. Prie namų sustoja arklio traukiamas vežimas. Jo dardėjimas pažadina Luką. Į sodą įeina daržovių pardavėjas Jožefas. Lukas pažvelgia į jį.

– Ko norite, Jožefai?

– Ko noriu? Šiandien – turgadienis. Laukiau jūsų ligi septintos valandos.

Lukas sako:

– Atsiprašau, Jožefai. Užmiršau, kokia šiandien diena. Jei norite, galime greitai sukrauti prekes.

– Juokaujat? Jau antra valanda dienos. Aš atvažiavau ne pasikrauti daržovių, o paklausti, ar dar norite, kad pardavinėčiau jūsų prekes. Jeigu ne, reikia pasakyti. Man vis tiek. Aš jas pardavinėju, norėdamas padaryti jums paslaugą.

– Žinoma, Jožefai. Aš tiesiog užmiršau, kad šiandien turgadienis.

– Užmiršote ne tik šiandien. Užmiršote ir praeitą savaitę, ir užpraeitą.

Lukas nustemba:

– Tris savaites? Aš net nepastebėjau.

Jožefas palinguoja galva.

– Pas jus ne viskas gerai klojasi. Ką tris savaites darėte su daržovėmis ir vaisiais?

– Nieko. Bet, atrodo, kasdien laisčiau sodą.

– Atrodo? Eime pažiūrėti.

Jožefas eina į daržą už namo, Lukas seka jam įkandin. Pardavėjas pasilenkia prie lysvių ir nusikeikia:

– Po perkūnais! Jūs viską palikote pūti! Pažiūrėkit – pomidorai ant žemės, pupelės peraugusios, agurkai pageltę, braškės pajuodusios! Išprotėjot, ar ką? Šitaip sugadinti geras prekes! Jus reikėtų pakarti ar sušaudyti! Jūsų žirneliai šiemet nuėjo šuniui ant uodegos, abrikosai taip pat. Obuolius ir slyvas dar galima išgelbėti. Atneškite kibirą!

Lukas atneša kibirą, ir Jožefas pradeda rinkti į žolę nukritusius obuolius ir slyvas. Jis sako Lukui:

– Paimkite kitą kibirą ir surinkite supuvusius vaisius. Gal kiaulės suės. O Viešpatie! Jūsų gyvuliai!

Jožefas puola į gyvulių kiemą, Lukas – jam iš paskos. Šluostydamasis kaktą, Jožefas sako:

– Ačiū Dievui, jie nenugaišo. Duokite šakes, truputį pavalysiu. Stebuklas, kad neužmiršote pašerti gyvulių!

– Kur čia juos užmirši! Kai išalksta, paleidžia gerkles.

Jožefas dirba keletą valandų, Lukas jam padeda ir klauso jo nurodymų.

Saulei leidžiantis, abu eina į virtuvę.

Jožefas sako:

– Terauna mane velniai! Dar niekada neuosčiau tokios smarvės. Kas čia taip dvokia?

Apsidairęs aplinkui, jis pamato didelę puodynę, pilną ožkos pieno.

– Pienas sugižo. Išneškite jį iš čia ir išpilkite į upę.

Lukas paklūsta. Grįžęs randa Jožefo jau išvėdintą virtuvę ir išplautas grindis. Lukas nulipa į rūsį ir atneša butelį vyno bei lašinių.

Jožefas sako:

– Juos reikia valgyti su duona.

– Aš neturiu.

Netaręs nė žodžio, Jožefas atsistoja ir atneša iš vežimo kriaukšlę duonos.

– Štai. Nupirkau pasibaigus turgui. Namuose duonos nebekepame.

Jožefas valgo ir geria. Jis klausia:

– Jūs negeriat? Ir nevalgot. Kas atsitiko, Lukai?

– Aš pavargęs. Negaliu valgyti.

– Jūs išbalęs, nors veidas ir įdegęs, iš jūsų liko vien oda ir kaulai.

– Niekis. Praeis.

Jožefas sako:

– Taip ir maniau, kad jums susisuko galvelė. Tikriausiai kalta mergina.

– Ne, kalta ne mergina.

– Tai kas tada?

– Nežinau.

– Nežinote? Tuomet reikia eiti pas gydytoją.

– Nesirūpinkite dėl manęs, Jožefai, viskas susitvarkys.

– Susitvarkys, susitvarkys. Jis apleidžia sodą, palieka gižti pieną, nevalgo, negeria ir mano, kad šitaip gali gyventi toliau.

Lukas tyli.

Išeidamas Jožefas sako:

– Klausykite, Lukai. Kad daugiau neužmirštumėt turgadienio, aš atsikelsiu valanda anksčiau, atvažiuosiu jūsų pažadinti, ir mudu drauge pakrausime parduoti skirtas daržoves, vaisius ir gyvulius. Ar gerai?

– Taip, ačiū, Jožefai.

Lukas paduoda Jožefui kitą butelį vyno ir palydi iki vežimo.

Sudrožęs botagu arkliui, Jožefas šūkteli:

– Pasisaugokite, Lukai! Meilė kartais būna mirtina.

Lukas sėdi ant suolo sode. Jo akys užmerktos. Atsimerkęs jis pamato mergytę, besisupančią ant vyšnios šakos.

Lukas klausia:

– Ką tu čia veiki? Kas tu?

Mergytė nušoka ant žemės ir pasičiupinėja rausvus kaspinus, įrištus kasų galiukuose.

– Teta Leonija prašo jus nueiti pas poną kunigą. Jis visai vienas, nes teta Leonija daugiau negali dirbti, guli namuose ir nesikelia, ji labai sena. O motina neturi laiko eiti pas poną kunigą, nes dirba fabrike, tėvas taip pat.

Lukas sako:

– Suprantu. Kiek tau metų?

– Gerai nežinau. Per paskutinį gimtadienį man sukako penkeri, bet tai buvo žiemą. O dabar jau ruduo, ir aš galėčiau eiti į mokyklą, jei nebūčiau gimusi per vėlai.

– Jau ruduo!

Mergytė nusijuokia:

– Jūs to nežinojote? Jau dvi dienos ruduo, nors žmonės ir mano, kad dar vasara, nes šilta.

– Kiek daug tu žinai!

– Taip. Aš turiu didelį brolį, kuris mane visko išmoko. Jo vardas Simonas.

– O kuo tu vardu?

– Agnesė.

– Gražus vardas.

– Lukas taip pat. Aš žinau, kad jūs Lukas, nes teta sakė: „Nueik pas Luką, jis gyvena paskutiniame name, priešais pasieniečių užkardą“.

– Ar pasieniečiai tavęs nesustabdė?

– Jie manęs nematė. Atėjau iš kitos pusės.

Lukas sako:

– Norėčiau turėti mažą sesutę, tokią kaip tu.

– Bet neturi?

– Ne. Jei turėčiau, padaryčiau jai sūpuokles. Ar nori sūpuoklių?

Agnesė sako:

– Namuose turiu. Bet man labiau patinka suptis ant ko nors kito. Taip smagiau.

Ji pašoka, nusitveria didelę vyšnios šaką ir juokdamasi ima suptis.

Lukas klausia:

– Ar tau niekada nebūna liūdna?

– Ne, nes dėl vienų dalykų mane visada paguodžia kiti.

Ji nušoka ant žemės.

– Turite greičiau nueiti pas poną kunigą. Teta man sakė jau vakar ir užvakar, ir dar anksčiau, bet aš vis užmiršdavau. Ji mane bars.

Lukas sako:

– Nesirūpink. Nueisiu šįvakar.

– Gerai, tai aš grįžtu.

– Pabūk dar truputį. Ar norėtum paklausyti muzikos?

– Kokios muzikos?

– Pamatysi. Eime.

Paėmęs mergytę ant rankų, Lukas nusineša ją į savo kambarį, pasodina ant plačios lovos ir uždeda plokštelę ant seno gramofono. Atsisėdęs ant žemės šalia lovos, parėmęs galvą delnais, jis klausosi.

Agnesė sako:

– Tu verki?

Lukas papurto galvą.

Ji sako:

– Aš bijau. Man nepatinka šita muzika.

Lukas suima mergytės koją ir suspaudžia. Ji pradeda šaukti:

– Man skauda! Paleisk!

Lukas atgniaužia pirštus.

Plokštelei pasibaigus, jis atsistoja apversti jos kita puse. Mergytė jau dingusi. Lukas klausosi plokštelių ligi saulėlydžio.

Vakare Lukas prikrauna į pintinę daržovių, bulvių, kiaušinių, sūrio. Papjauna ir nupeša vištą, paima pieno ir butelį vyno.

Jis paskambina į klebonijos duris, bet niekas neatidaro. Tada įeina pro atrakintas užpakalines duris ir pastato pintinę virtuvėje. Pabeldęs į kambario duris, žengia vidun.

Kunigas, aukštas liesas senis, sėdi prie rašomojo stalo. Žvakės šviesoje jis vienas žaidžia šachmatais.

Prisitraukęs prie stalo kėdę, Lukas atsisėda priešais senį ir sako:

– Atleiskite, tėve.

Kunigas sako:

– Aš jums po truputį grąžinsiu skolą, Lukai.

Lukas klausia:

– Ar ilgai nebuvau atėjęs?

– Nuo vasaros pradžios. Nejau neprisimenate?

– Ne. Kas jus per tą laiką maitino?

– Leonija kasdien atnešdavo šlakelį sriubos. Bet jau keletą dienų ji serga.

Lukas sako:

– Dovanokite man, tėve.

– Dovanoti? Už ką? Juk aš jums nemokėjau daugelį mėnesių. Nebeturiu pinigų. Valstybė atskirta nuo Bažnyčios, ir už darbą man niekas nemoka. Privalau gyventi iš tikinčiųjų aukų. Bet žmonės bijo susilaukti nemalonumų, jei vaikščios į bažnyčią. Mišiose dalyvauja tik keletas neturtingų senučių.

Lukas sako:

– Nelankiau jūsų ne dėl pinigų, kuriuos jūs man skolingas. Viskas daug blogiau.

– Kaip blogiau?

Lukas nuleidžia galvą.

– Aš jus visiškai užmiršau. Užmiršau sodą, turgų, pieną, sūrį. Užmiršau net valgyti. Ištisus mėnesius miegojau palėpėje, bijojau įeiti į savo kambarį. Išdrįsau įkelti ten koją tik šiandien, kai pas mane atbėgo maža mergytė, Leonijos dukterėčia. Ji man priminė ir pareigą jums.

– Jūs man niekuo neįsipareigojęs, nieko neprivalote. Pardavinėjate savo prekes ir iš to gyvenate. Jei negaliu jums toliau mokėti, normalu, kad daugiau man jų nebetiekiate.

– Kartoju, tai ne dėl pinigų. Supraskite mane.

– Paaiškinkite. Aš jūsų klausau.

– Nežinau, kaip man toliau gyventi.

Kunigas atsistoja ir suima delnais Luko veidą.

– Kas jums atsitiko, sūnau?

Lukas papurto galvą.

– Negaliu pasakyti nieko daugiau. Tai kaip liga.

– Matau. Savotiška sielos liga. Ji jus apniko todėl, kad jūs toks jaunas ir galbūt per daug vienišas.

Lukas sako:

– Galbūt. Einu išvirsiu vakarienę, ir mes drauge pavalgysime. Aš irgi jau seniai nevalgiau. Kai pamėginu valgyti, vemiu. Su jumis gal ir galėsiu.

Lukas nueina į virtuvę, užkuria ugnį, užkaičia vištą su daržovėmis. Paruošia stalą, atkemša butelį vyno.

Į virtuvę ateina ir kunigas.

– Kartoju, Lukai, nebegaliu daugiau jums mokėti.

– Bet jūs turite valgyti.

– Taip, tačiau tokios puotos man nereikia. Užtektų trupučio bulvių ir kukurūzų.

Lukas sako:

– Valgysite tai, ką atnešiu, ir daugiau nekalbėsime apie pinigus.

– Aš negaliu imti.

– Duoti lengviau negu imti, tiesa? Išdidumas – nuodėmė, tėve.

Jiedu valgo tylėdami. Geria vyną. Lukas nevemia. Po vakarienės jis suplauna indus. Kunigas grįžta į savo kambarį. Lukas užsuka pas jį.

– Dabar man reikia eiti.

– Kur trauksite?

– Pasivaikščiosiu po gatves.

– Galėčiau išmokyti jus žaisti šachmatais.

Lukas sako:

– Nemanau, kad jie mane domintų. Tai sudėtingas žaidimas, reikalaujantis didelio susikaupimo.

– Pamėginkime.

Kunigas paaiškina taisykles. Jie sužaidžia partiją. Lukas laimi. Kunigas klausia:

– Kur išmokote žaisti šachmatais?

– Iš knygų. Bet iš tikrųjų žaidžiu pirmą kartą.

– Ar ateisite pažaisti?

Lukas pradeda lankytis klebonijoje kas vakarą. Ponas kunigas daro pažangą, partijos įdomėja, bet Lukas visada laimi.

Lukas vėl miega savo kambaryje, plačioje lovoje. Daugiau nebeužmiršta turgadienių, nesugižina pieno. Rūpinasi gyvuliais, sodu, ruoša. Vaikšto į mišką grybauti ir rinkti malkų. Vėl pradeda žvejoti.

Vaikystėje Lukas gaudė žuvis rankomis arba meškere. Dabar sugalvoja sistemą, iš upės vagos žuvis nukreipiančią į baseiną, iš kur jos nebegali išplaukti. Lukui tereikia išsigriebti jas tinkleliu, kai užsinori šviežių žuvų.

Vakarais Lukas pavalgo su ponu kunigu, sužaidžia vieną ar dvi šachmatų partijas, paskui eina pasibastyti po miestelio gatves.

Vieną naktį užsuka į pirmą pasitaikiusį bistro. Kitados, net per karą, tai buvo gerai prižiūrima kavinė. Dabar čia tamsu ir beveik tuščia.

Negraži, pavargusi padavėja šaukia nuo prekystalio:

– Kiek?

– Tris.

Lukas atsisėda prie stalo, aplaistyto raudonuoju vynu ir apibarstyto cigarečių pelenais. Padavėja atneša tris šimtus gramų vietinio raudonojo vyno. Pinigus paima iškart.

Išgėręs tris taures, Lukas atsikelia ir išeina. Nužingsniuoja iki Centrinės aikštės. Sustoja priešais knygyną-rašymo reikmenų parduotuvę, ilgai spokso į vitriną: ten išdėlioti mokykliniai sąsiuviniai, pieštukai, trintukai ir keletas knygų.

Lukas įeina į bistro priešais.

Čia žmonių truputį daugiau, bet dar nešvariau nei aname bistro. Ant grindų pribarstyta pjuvenų.

Lukas atsisėda prie atdarų durų, nes patalpa daugiau niekaip nevėdinama.

Prie ilgo stalo sėdi būrelis pasieniečių. Su jais yra merginų. Jie dainuoja.

Prie Luko stalo prisėda skarmaluotas seniokas.

– Sakyk, ar pagrosi ką nors?

Lukas šūkteli:

– Puslitrį ir dvi taures!

Seniokas sako:

– Aš nenorėjau, kad nupirktum išgerti, norėjau tik, kad pagrotum. Kaip kitados.

– Nebegaliu groti kaip kitados.

– Suprantu. Bet vis tiek pagrok. Man bus labai malonu.

Lukas įpila vyno:

– Gerk.

Jis išsitraukia iš kišenės armonikėlę ir užgroja liūdną dainą, meilės ir išsiskyrimo dainą.

Pasieniečiai ir merginos pagauna melodiją.

Viena mergina priėjusi atsisėda prie Luko ir paglosto jam plaukus.

– Pažiūrėkite, koks jis meilutis.

Lukas nustoja grojęs ir atsikelia.

Mergina nusijuokia:

– Koks drovuolis!

Lauke lyja. Lukas užeina į trečią bistro ir paprašo dar trijų šimtų gramų. Kai pradeda groti, veidai atsigręžia į jį, paskui vėl palinksta prie taurių. Čia žmonės geria, bet nesikalba.

Staiga aukštas tvirtas vyriškis be vienos kojos atsistoja salės viduryje, po vienintele plika lempute ir, pasirėmęs ant ramentų, užtraukia draudžiamą dainą.

Lukas pritaria jam armonikėle.

Lankytojai paskubomis ištuština taures ir vienas po kito išsivaikšto.

Vyrui per skruostus rieda ašaros, dainuojant dvi paskutines eilutes:

Ši tauta su kaupu jau išpirko
Ir praeities, ir ateities kaltes.

Rytojaus dieną Lukas eina į knygyną-rašymo reikmenų parduotuvę. Jis išsirenka tris pieštukus, paką popieriaus lapų ir storą sąsiuvinį.

Kai prieina prie kasos, pardavėjas, apkūnus išbalęs vyras, jam sako:

– Jau seniai jūsų nemačiau. Gal buvote išvykęs?

– Ne, tiesiog buvau labai užsiėmęs.

– Jūs suvartojate neregėtai daug popieriaus. Kartais svarstau, ką su juo veikiate.

Lukas atsako:

– Mėgstu pieštuku marginti baltus lapus. Mane tai prablaško.

– Per tiek laiko turbūt prirašėte kalnus.

– Daug sueikvoju. Sugadintais lapais prakuriu ugnį.

Pardavėjas sako:

– Deja, neturiu daugiau tokių uolių klientų kaip jūs. Prekyba apmirusi. Prieš karą reikalai klostėsi gerai. Čia buvo daug mokyklų. Aukštųjų mokyklų, internatų, koledžų. Studentai vakarais vaikštinėdavo po gatves, linksmindavosi. Be to, buvo muzikos konservatorija, kas savaitę vykdavo koncertai, teatro spektakliai. Pažvelkite į gatves dabar. Vieni vaikai ir seniai. Keletas darbininkų, keletas vynuogių augintojų. Šiame mieste nebėra jaunimo. Visos mokyklos, išskyrus pradinę, buvo perkeltos į šalies vidurį. Jaunuoliai, net ir nestudijuojantys, išvažinėjo kitur, į gyvus miestus. O mūsų miestas miręs, tuščias. Pasienio zona, uždara, užmiršta zona. Iš matymo pažįstame visus gyventojus. Amžinai tie patys veidai. Čia negali pasirodyti joks svetimšalis.

Lukas sako:

– Yra pasieniečių. Jie jauni.

– Taip, vargšeliai. Uždaryti kareivinėse, patruliuoja naktį. Ir kas pusmetį keičiami, kad nesusidraugautų su vietiniais žmonėmis. Šiame miestelyje dešimt tūkstančių gyventojų, bet yra daugiau nei trys tūkstančiai svetimšalių kareivių ir du tūkstančiai pasieniečių. Prieš karą turėjome penkis tūkstančius studentų, vasarą privažiuodavo turistų. Turistų būdavo ir iš mūsų šalies, ir iš anapus sienos.

Lukas klausia:

– Tai siena buvo atvira?

– Matyt. Tenykščiai valstiečiai atveždavo čia pardavinėti savo prekes, mūsų studentai eidavo ten į kaimo vakarėlius. Traukinys

taip pat važiuodavo ligi artimiausio didelio tos šalies miesto. O dabar mūsų miestelis – galinė stotis. Visi išlipa! Ir rodo dokumentus!

Lukas klausia:

– Buvo galima važinėti laisvai? Galėjai vykti į užsienį?

– Žinoma. Jums to neteko patirti. Dabar žingsnio nežengsi, kad iš tavęs nebūtų pareikalauta asmens tapatybės kortelės. Ir specialaus leidimo į pasienio zoną.

– O jei neturi?

– Verčiau jau turėti.

– Aš neturiu.

– Kiek jums metų?

– Penkiolika.

– Reikėtų įsigyti. Net vaikai turi asmens tapatybės kortelę, išduotą mokyklos. Kaip jūs išvažiuojate iš miesto ir į jį sugrįžtate?

– Aš niekada nevažiuoju iš miesto.

– Niekada? Net į gretimą miestą, kai prireikia nusipirkti to, ko čia nėra?

– Ne. Nebuvau iškėlęs kojos iš šio miestelio nuo tada, kai Motina prieš šešerius metus mane čia atvežė.

Pardavėjas sako:

– Jei nenorite turėti nemalonumų, įsigykite asmens tapatybės kortelę. Nueikite į meriją ir paaiškinkite, koks jūsų atvejis. Jei atsirastų kokių kliūčių, kreipkitės į Peterį N. Pasakykite, kad jus siunčia Viktoras. Peteris kilęs iš to paties miesto, kaip ir aš. Iš šiaurės. Partijoje jis užima svarbų postą.

Lukas sako:

– Jūs labai malonus. Bet kodėl turėtų atsirasti kliūčių įsigyjant asmens tapatybės kortelę?

– Niekada negali žinoti.

Lukas įeina į didelį pastatą prie pilies. Ant jo fasado plaikstosi vėliavos. Keletas juodų lentų su paauksuotomis raidėmis nurodo įstaigų pavadinimus:

Revoliucinės partijos politinis biuras

Revoliucinės partijos sekretoriatas
Revoliucinio jaunimo asociacija
Revoliucinių moterų asociacija
Revoliucinių profsąjungų federacija.

Kitapus durų kabo paprasta pilka lentelė su raudonomis raidėmis:

„Komunaliniai reikalai antrame aukšte".

Lukas užlipa laiptais ir pabeldžia į tamsų langelį, virš kurio užrašyta: „Asmens tapatybės kortelės".

Vyras pilka palaidine atidaro stumdomą langelį ir tylėdamas pažvelgia į Luką.

Lukas sako:

– Laba diena, pone. Aš norėčiau pasiimti asmens tapatybės kortelę.

– Norite pasakyti, pratęsti. Jūsiškės kortelės pasibaigė galiojimo terminas?

– Ne, pone. Aš jos neturiu. Ir niekada neturėjau. Man sakė, kad reikėtų įsigyti.

Tarnautojas klausia:

– Kiek jums metų?

– Penkiolika.

– Tada tikrai privalote turėti. Duokite mokinio kortelę.

Lukas sako:

– Aš neturiu kortelės. Jokios.

Tarnautojas sako:

– Negali būti. Jei dar nebaigėte pradinės mokyklos, turite mokinio kortelę, jei esate studentas, turite studento kortelę, jei mokotės amatų mokykloje, turite moksleivio kortelę.

Lukas sako:

– Man labai gaila. Neturiu nei vienos, nei kitos. Aš niekada nelankiau mokyklos.

– Kaip nelankėte? Iki keturiolikos metų mokykla privaloma visiems.

– Aš buvau atleistas nuo mokyklos dėl traumos.

– O dabar? Ką veikiate dabar?

– Gyvenu iš to, ką užsiauginu sode. Taip pat vakarais groju kavinėse.

Tarnautojas sako:

– A, tai jūs. Jūsų vardas – Lukas T.?

– Taip.

– Su kuo gyvenate?

– Gyvenu Senelės name prie sienos. Vienas. Senelė pernai mirė.

Tarnautojas pasikaso galvą.

– Klausykite, jūsų atvejis – ypatingas. Turiu pasitarti. Negaliu spręsti vienas. Ateikite po kelių dienų.

Lukas sako:

– Gal tai galėtų sutvarkyti Peteris N.?

– Peteris N.? Partijos sekretorius? Jūs jį pažįstate?

Jis paima telefoną. Lukas sako:

– Mane rekomendavo ponas Viktoras.

Tarnautojas padeda ragelį ir išlenda iš savo biuro.

– Ateikite. Lipsime į pirmą aukštą.

Jis pabeldžia į duris, ant kurių užrašyta: „Revoliucinės partijos sekretoriatas". Jie įeina. Už rašomojo stalo sėdi jaunas vyras. Tarnautojas ištiesia jam tuščią kortelę.

– Čia dėl asmens tapatybės kortelės.

– Aš tai sutvarkysiu. Palikite mus.

Tarnautojui išėjus, jaunasis vyriškis atsistoja ir paduoda Lukui ranką.

– Laba diena, Lukai.

– Jūs mane pažįstate?

– Jus pažįsta visas miestas. Labai džiaugiuosi galėdamas jums padėti. Užpildykime jūsų kortelę. Pavardė, vardas, adresas, gimimo data. Jums tik penkiolika metų? Pagal savo amžių jūs labai aukštas. Amatas? Rašau: „Muzikantas"?

Lukas sako:

– Aš dar verčiuosi sodininkyste.

– Tada rašysime: „Sodininkas", taip bus rimčiau. Gerai, plaukai kaštoniniai, akys pilkos... Politinė priklausomybė?

Lukas sako:

– Šitai išbraukite.

– Taip. O čia, ką norite, kad įrašyčiau čia: „Valdžios įvertinimas“?

– „Idiotas“, jei galite. Aš buvau traumuotas ir dabar nesu visiškai normalus.

Vyriškis juokiasi:

– Nesate visiškai normalus? Kas tuo patikės? Bet jūsų tiesa. Toks įvertinimas padės išvengti daugybės nemalonumų. Pavyzdžiui, karinės tarnybos. Vadinasi, rašau: „Chroniški psichiniai sutrikimai“. Ar gerai?

Lukas sako:

– Taip, pone. Ačiū, pone.

– Vadinkite mane Peteriu.

Lukas sako:

– Ačiū, Peteri.

Peteris prieina artyn ir paduoda Lukui kortelę. Kita ranka švelniai paliečia jam veidą. Lukas užsimerkia. Peteris ilgai bučiuoja jį į lūpas, delnais suėmęs galvą. Dar valandėlę pažiūrėjęs Lukui į veidą, vėl atsisėda už rašomojo stalo.

– Atleiskite, Lukai, jūsų grožis mane sujaudino. Turiu labai saugotis. Partija tokių dalykų neatleidžia.

Lukas sako:

– Niekas nesužinos.

Peteris sako:

– Tokios ydos negali slėpti visą gyvenimą. Šiame poste ilgai neužsibūsiu. Čia esu tik todėl, kad dezertyravau, pasidaviau ir grįžau su pergalinga Išvaduotojų armija. Buvau dar studentas, kai mane išsiuntė į karą.

Lukas sako:

– Turėtumėte vesti ar bent įsigyti meilužę, kad nukreiptumėte įtarimus. Jums būtų lengva suvilioti moterį. Jūs toks gražus, vyriškas. Ir liūdnas. Moterys myli liūdnus vyrus. Be to, ir jūsų padėtis puiki.

Peteris nusijuokia:

– Neturiu jokio noro vilioti moters.

Lukas sako:

– Bet juk tikriausiai yra moterų, kurias galima savaip mylėti.

– Pagal savo amžių jūs daug žinote, Lukai!

– Aš nieko nežinau, tik spėju.

Peteris sako:

– Jei jums ko prireiks, ateikite pas mane.

Paskutinė metų diena. Žemę kausto smarkus šaltis, atėjęs iš šiaurės.

Lukas patraukia prie upės. Nuneš ponui kunigui žuvų naujametinei vakarienei.

Jau sutemę. Lukas turi žibintą ir kastuvą. Pradėjęs daužyti baseiną dengiantį ledą, išgirsta verkiant vaiką. Į balso pusę nukreipia žibintą.

Ant tiltelio, kurį Lukas pastatė prieš daugelį metų, sėdi moteris. Susisupusi į antklodę, ji žiūri į upę, plukdančią sniego ir ledo lytis. Po antklode verkia kūdikis.

Lukas prieina artyn ir klausia moters:

– Kas tu? Ką čia veiki?

Ji neatsako. Didelės juodos akys įsmeigtos į žibinto šviesą.

Lukas sako:

– Eikš.

Apkabinęs dešine ranka, jis parsiveda ją namo, pasišviesdamas kelią. Vaikas tebeverkia.

Virtuvėje šilta. Moteris atsisėda, išsitraukia krūtį ir įkiša kūdikiui spenelį.

Lukas nusigręžia, pastato ant ugnies likusią daržovių sriubą.

Vaikas užmiega motinai ant kelių. Motina pažvelgia į Luką.

– Norėjau jį nuskandinti. Bet negalėjau.

Lukas klausia:

– Ar nori, kad aš tai padaryčiau?

– O tu galėtum?

– Esu skandinęs peles, kačiukus, šuniukus.

– Vaikas – visai kas kita.

– Tai nori ar ne, kad jį nuskandinčiau?

– Dabar jau ne. Per vėlu.

Patylėjęs Lukas sako:

– Čia yra laisvas kambarys. Gali ten miegoti su vaiku.

Ji pakelia į Luką juodas akis.

– Ačiū. Mano vardas Jasmina.

Lukas atidaro Senelės kambario duris.

– Paguldyk vaiką ant lovos. Duris paliksiu atdaras, kad kambarys sušiltų. Kai pavalgysi, atsigulsi šalia jo.

Jasmina paguldo vaiką ant Senelės lovos ir grįžta į virtuvę.

Lukas klausia:

– Ar nori valgyti?

– Nuo vakar vakaro nieko burnoj neturėjau.

Lukas pripila dubenėlį sriubos.

– Pavalgyk ir gulkis. Pasikalbėsime rytoj. Dabar man reikia išeiti.

Jis grįžta prie baseino, tinkleliu pagauna dvi žuvis ir eina į kleboniją.

Ten, kaip visada, paruošia vakarienę, pavalgo su kunigu ir sužaidžia šachmatų partiją. Lukas pirmą kartą pralaimi.

Ponas kunigas supyksta:

– Šįvakar jūs išsiblaškęs, Lukai. Darote didelių klaidų. Pradėkime iš pradžių, ir susikaupkite.

Lukas sako:

– Aš pavargęs. Turiu grįžti.

– Vėl valkiositės po bistro.

– Jūs gerai informuotas, pone kunige.

Kunigas nusijuokia:

– Susitinku daug senų moterų. Jos man papasakoja viską, kas dedasi mieste. Nesiraukykite! Eikite ir gerai pasilinksminkite. Juk šiandien naujametinis vakaras.

Lukas atsistoja.

– Linkiu jums laimingų metų, tėve.

Kunigas taip pat atsistoja ir uždeda ranką Lukui ant galvos.

– Telaimina jus Dievas. Ir tesuteikia sielos ramybę.

Lukas sako:

– Aš niekada neturėsiu ramybės.

– Reikia melstis ir tikėti, sūnau.

Lukas išeina į gatvę. Kulniuoja pro triukšmingus bistro, bet nesustoja, paspartina žingsnį, net pasileidžia bėgte neapšviestu keliu, vedančiu į Senelės namus.

Jis atveria virtuvės duris. Jasmina dar tebesėdi ant kampinio suolo. Atsidariusi krosnelės duris, žiūri į ugnį. Ant stalo stovi pilnas dubenėlis atšalusios sriubos.

Lukas atsisėda priešais Jasminą.

– Tu nevalgei.

– Aš nealkana. Dar sustirusi nuo šalčio.

Lukas paima nuo lentynos butelį degtinės ir įpila dvi taureles.

– Gerk. Ji tave sušildys iš vidaus.

Lukas išgeria, Jasmina taip pat. Jis įpila dar. Juodu geria tylėdami. Girdėti tolumoje skambantys miesto varpai.

Lukas sako:

– Vidurnaktis. Prasideda Naujieji metai.

Užsikniaubusi veidu ant stalo, Jasmina pravirksta.

Lukas atsistoja ir nuima antklodę, kuria buvo susisupusi Jasmina. Paglosto ilgus, juodus, blizgančius plaukus. Paskui pradeda glostyti pritvinkusias krūtis. Atsagsto palaidinukę, pasilenkia ir ima žįsti pieną.

Rytojaus rytą Lukas įeina į virtuvę. Jasmina sėdi ant suolo, laikydama ant kelių kūdikį.

Ji sako:

– Dar norėčiau išmaudyti vaiką. Tada išeisiu.

– Kur tu eisi?

– Nežinau. Negaliu likti šiame mieste po to, kas atsitiko.

Lukas klausia:

– O kas atsitiko? Pasidarei vaiką? Mieste yra ir daugiau vienišų motinų. Tavęs atsižadėjo tėvai?

– Aš neturiu tėvų. Motina mirė mane gimdydama. Gyvenau su tėvu ir teta, motinos seserimi. Teta mane išaugino. Grįžęs iš karo, tėvas ją vedė. Bet jis jos nemylėjo. Mylėjo tik mane.

Lukas sako:

– Matau.

– Taip. Ir kai teta šitai sužinojo, ji mus įskundė. Tėvas sėdi kalėjime. Aš iki gimdymo dirbau ligoninėje valytoja. Šįryt išėjau iš ligoninės, pasibeldžiau į savo namų duris, bet teta neatidarė. Ji mane aprėkė iš anapus durų.

Lukas sako:

– Aš žinau tavo istoriją. Apie tai kalbama kavinėse.

– Taip, visi apie tai šneka. Čia mažas miestas. Aš negaliu čia likti. Norėjau nuskandinti vaiką, paskui pereiti sieną.

– Siena neįveikiama. Užlipsi ant minos.

– Man vis tiek, jei žūsiu.

– Kiek tau metų?

– Aštuoniolika.

– Per anksti mirti. Gali pradėti gyvenimą iš naujo kur nors kitur. Kitame mieste, vėliau, kai paaugs vaikas. O kol kas gali būti čia kiek tik norėsi.

Ji sako:

– Bet miesto žmonės!

– Žmonės nustos plepėję. Galiausiai nutils. Tau nebūtina su jais matytis. Čia ne miestas, o mano namai.

– Tu laikysi mane savo namuose su vaiku?

– Gali gyventi šiame kambaryje, gali vaikščioti į virtuvę, bet niekada nekelk kojos į mano kambarį ir nelipk į palėpę. Ir niekada nieko neklausinėk.

Jasmina sako:

– Aš nieko neklausinėsiu ir tau netrukdysiu. Vaikui taip pat neleisiu trukdyti. Virsiu valgį ir tvarkysiuosi. Aš viską moku daryti. Namų apyvoka tekdavo man, nes teta dirba gamykloje.

Lukas sako:

– Vanduo užvirė. Gali ruošti vonią.

Jasmina pastato ant stalo didelį dubenį, nurengia ir išvysto vaiką. Lukas virš viryklės pašildo vonios rankšluostį. Jasmina prausia vaiką, Lukas žiūri į ją.

Jis sako:

– Jo pečiai deformuoti.

– Taip. Kojos irgi. Šitai man buvo pasakyta ligoninėje. Aš dėl to kalta. Veržiau pilvą korsetu, kad paslėpčiau nėštumą. Jis bus luošas. Jei man būtų užtekę drąsos jį nuskandinti...

Lukas paima ant rankų suvystytą vaiką ir žiūri į mažą susiraukšlėjusį veiduką.

– Nereikia daugiau apie tai kalbėti, Jasmina.

Ji sako:

– Jis bus nelaimingas.

– Tu taip pat nelaiminga, nors ir nesi luoša. Gal jis nebus nelaimingesnis už tave ar kurį kitą žmogų.

Jasmina paima vaiką, jos akys pilnos ašarų.

– Tu geras, Lukai.

– Žinai mano vardą?

– Mieste tave visi pažįsta. Šnekama, kad tu trenktas, bet aš taip nemanau.

Lukas išeina ir parsineša lentų.

– Padarysiu jam lopšį.

Jasmina skalbia žlugtą, ruošia valgį. Kai lopšys gatavas, jie paguldo į jį vaiką ir ima supti.

Lukas klausia:

– Kuo jis vardu? Ar jau davei jam vardą?

– Taip. Ligoninėje klausia vardo, kad galėtų pranešti merijai. Aš jį pavadinau Matiašu. Tai mano tėvo vardas. Joks kitas neatėjo į galvą.

– Tu jį taip mylėjai?

– Aš turėjau tik jį.

Vakare, grįždamas iš klebonijos, Lukas neužsuka į bistro. Krosnelėje dar kūrenasi ugnis. Pro praviras duris Lukas girdi tyliai niūniuojant Jasminą. Jis įeina į Senelės kambarį. Jasmina tik su marškiniais prie lango sūpuoja kūdikį. Lukas klausia:

– Kodėl tu dar negulei?

– Laukiau tavęs.

– Neturėtum manęs laukti. Dažniausiai aš grįžtu daug vėliau.

Jasmina nusišypso.

– Žinau. Tu groji kavinėse.

Lukas prieina artyn ir klausia:

– Jis miega?

– Jau seniai. Bet man patinka jį supti.

Lukas sako:

– Eime į virtuvę. Galime jį prižadinti.

Virtuvėje atsisėdę vienas priešais kitą, jie tylėdami išgeria degtinės. Paskui Lukas klausia:

– Kada tai prasidėjo? Tarp tėvo ir tavęs.

– Iš karto. Kai tik jis grįžo.

– Kiek tau buvo metų?

– Dvylika.

– Jis tave išprievartavo?

Jasmina nusijuokia.

– O ne! Jis manęs neišprievartavo. Tik atsiguldavo šalimais, glausdavo prie savęs, bučiuodavo, glamonėdavo ir verkdavo.

– Kur tuo metu būdavo tavo teta?

– Ji pamainomis dirbdavo fabrike. Kai ji išeidavo į naktinę pamainą, tėvas miegodavo su manimi mano lovoje. Tai buvo siaura lovelė sandėliuke be lango. Toje lovoje mes abu buvome laimingi.

Lukas įpila degtinės ir sako:

– Pasakok toliau!

– Aš augau. Tėvas glostydavo man krūtis ir kalbėdavo: „Greitai tu būsi moteris ir išeisi su kokiu nors vaikinu“. Aš sakydavau: „Ne, niekada neišeisiu“. Vieną naktį per miegus paėmiau jo ranką ir pasidėjau tarp kojų. Suspaudžiau jo pirštus ir pirmą kartą pajutau malonumą. Kitą vakarą jau pati paprašiau suteikti man tą neregėtai saldžią palaimą. Jis verkė, sakė, kad nereikia to daryti, nes tai blogai, bet aš spyriausi, maldavau. Tada jis pasilenkė man prie makšties, ėmė ją laižyti, čiulpti, bučiuoti ir aš patyriau dar didesnį malonumą nei pirmąsyk.

Vieną vakarą jis atsigulė ant manęs, įkišo varpą man tarp šlaunų ir tarė: „Suspausk kojas, stipriai suspausk ir neleisk man įeiti, nenoriu tavęs nuskriausti“.

Šitaip mudu mylėjomės keletą metų, bet vieną naktį nepajėgiau susilaikyti. Per daug jo geidžiau, todėl išskėčiau kojas, visiškai atsivėriau, ir jis į mane įėjo.

Jasmina nutyla ir pažvelgia į Luką. Didelės juodos akys blizga, putlios lūpos prasiveria. Ji ištraukia iš marškinių krūtį ir klausia:

– Ar nori?

Griebęs už plaukų, Lukas nusitempia ją į kambarį, parverčia ant Senelės lovos ir paima, kandžiodamas kaklą.

Kitas dienas Lukas vėl vaikšto į bistro. Vėl klaidžioja po tuščias miesto gatves.

Grįžęs eina tiesiai į savo kambarį.

Tačiau vieną vakarą girtas jis atidaro Senelės kambario duris. Jį apšviečia iš virtuvės krintanti šviesa. Jasmina miega, vaikas taip pat.

Lukas nusirengia ir atsigula į Jasminos lovą. Ji visa dega, o Luko kūnas kaip ledinis. Jasmina nusisukusi į sieną. Lukas prisiglaudžia jai prie nugaros ir įkiša varpą tarp šlaunų.

Ji suspaudžia šlaunis ir sudejuoja:

– Tėve, o tėve!

Lukas sušnabžda jai į ausį:

– Suspausk. Suspausk stipriau.

Ji ginasi, sunkiai alsuoja. Jis į ją įsiskverbia, ji šaukia.

Lukas delnu užčiaupia Jasminai burną ir užtraukia ant galvos antklodę.

– Tylėk. Pažadinsi vaiką!

Ji kandžioja jam pirštus, čiulpia nykštį.

Baigę jie paguli dar keletą minučių, paskui Lukas atsikelia.

Jasmina verkia.

Lukas eina į savo kambarį.

Vasara. Vaiko pilna visur. Senelės kambaryje, virtuvėje, sode. Jis šliaužioja keturiomis.

Matiašas kuprotas, luošas. Jo kojos per daug liesos, rankos per daug ilgos, kūnas neproporcingas.

Vaikas eina ir į Luko kambarį. Mažais kumšteliais tol daužo duris, kol Lukas jas atidaro. Jis užsikaria ant plačios lovos.

Lukas uždeda ant gramofono plokštelę, ir vaikas linguoja ant lovos.

Lukas uždeda kitą plokštelę, ir vaikas pasislepia po apklotais.

Paėmęs lapą popieriaus, Lukas nupiešia triušį, vištą, kiaulę. Vaikas juokiasi ir bučiuoja popierių.

Lukas nupiešia žirafą ir dramblį, vaikas papurto galvą ir suplėšo lapą.

Lukas jam sukala smėlio dėžę, nuperka kastuvėlį, laistytuvą, karutį.

Padaro sūpuokles, sumeistrauja vežimą su gardimis ir ratais. Įsodina vaiką tarp gardžių ir vežioja. Parodo jam žuvis, įleidžia į triušių narvą. Vaikas nori juos paglostyti, bet išsigandę gyvulėliai išsilaksto į visas puses.

Vaikas pravirksta.

Lukas nueina į miestą ir nuperka pliušinį meškiuką.

Vaikas pažiūri į meškiuką, paima jį, „pašnekina“, papurto ir numeta Lukui po kojų.

Jasmina pakelia meškiuką, paglosto.

– Meškiukas geras. Meškiukas labai geras.

Vaikas pažvelgia į motiną ir ima daužyti galva į virtuvės grindis. Jasmina padeda meškiuką ir paima vaiką ant rankų. Vaikas klykia, rankomis muša motiną per galvą, kojomis spardo pilvą. Jasmina jį paleidžia, ir vaikas ligi vakaro slepiasi po stalu.

Vakare Lukas parneša mažą kačiuką, išgelbėtą nuo Jožefo šakių. Stovėdamas ant virtuvės grindų, gyvūnėlis miaukia ir dreba visu kūneliu.

Jasmina pastato priešais jį dubenėlį pieno, bet kačiukas vis tiek miaukia.

Jasmina įkelia kačiuką į vaiko lopšį.

Vaikas taip pat ten įsiropščia, atsigula šalia kačiuko ir priglaudžia jį prie savęs. Kačiukas gindamasis apdrasko vaikui veidą ir rankas.

Po keleto dienų kačiukas ėda viską, kas jam duodama, ir miega lopšyje prie vaiko kojų.

Lukas paprašo Jožefą parūpinti jam šuniuką.

Vieną dieną Jožefas atneša juodą šunytį ilgais garbanotais plaukais. Jasmina sode džiausto skalbinius, vaikas miega pogulio. Jasmina pabeldžia į Luko duris ir šūkteli:

– Pas tave kažkas atėjo!

Pati pasislepia Senelės kambaryje.

Lukas pasitinka Jožefą. Jožefas sako:

– Čia šuniukas, kurį jums buvau pažadėjęs. Tai stepių aviganis. Jis bus geras sargas.

Lukas sako:

– Ačiū, Jožefai. Užeikite išgerti taurės vyno.

Jie įeina į virtuvę, geria vyną. Jožefas klausia:

– Ar nenorite man pristatyti savo žmonos?

Lukas sako:

– Jasmina man ne žmona. Ji neturėjo kur eiti, ir aš ją priėmiau.

Jožefas sako:

– Visas miestas žino jos istoriją. Tai labai daili mergina. Šuniukas turbūt jos vaikui.

– Taip, Jasminos vaikui.

Prieš išeidamas Jožefas dar sako:

– Jūs per jaunas užsikrauti ant sprando žmoną ir vaiką, Lukai. Tai didelė atsakomybė.

Lukas sako:

– Čia mano reikalas.

Jožefui išėjus, pasirodo Jasmina. Lukas laiko ant rankų šuniuką.

– Žiūrėk, ką Jožefas atnešė Matiašui.

Jasmina sako:

– Jis mane matė. Ar nieko nesakė?

– Sakė. Tu jam labai graži. Jasmina, be reikalo jaudiniesi, ką žmonės apie mus pagalvos. Kada nors turėtum nueiti su manim į miestą nusipirkti drabužių. Vilki tą pačią suknelę, su kuria čia atėjai.

– Šitos suknelės man užtenka. Nenoriu kitos. Aš neisiu į miestą.

Lukas sako:

– Eime parodysim Matiašui šuniuką.

Vaikas su kačiuku tupi virtuvėje po stalu.

Jasmina sako:

– Mati, čia tau. Dovana.

Lukas su šuniuku atsisėda ant kampinio suolo, vaikas užsikaria jam ant kelių. Jis žiūri į šuniuką, praskiria ant snukučio krintančius plaukus. Šuo palaižo berniukui veidą. Katinas purkšteli ant šuns ir pabėga į sodą.

Darosi vis šalčiau. Lukas sako Jasminai:

– Matiašui reikia šiltų drabužių, tau taip pat.

Jasmina sako:

– Aš moku megzti. Man reikia vilnonių siūlų ir virbalų.

Lukas nuperka pintinę siūlų kamuolių ir įvairaus dydžio virbalų. Jasmina primezga megztinių, kojinių, šalikų, pirštinių, kepurių. Iš likusių siūlų mezga įvairiaspalves antklodes. Lukas ją pagiria.

Jasmina sako:

– Aš moku ir siūti. Namuose turėjau seną motinos siuvimo mašiną.

– Ar nori, kad ją parneščiau?

– Tu išdrįsi nueiti pas tetą?

Lukas nusistumia karutį. Pasibeldžia į Jasminos tetos namus. Duris atidaro dar jauna moteris.

– Ko jūs norite?

– Atėjau pasiimti Jasminos siuvimo mašinos.

Ji sako:

– Užeikite.

Lukas įeina į labai švarią virtuvę. Jasminos teta žiūri į jį.

– Vadinasi, tai jūs. Vargšas berniukas. Jūs dar visai vaikas.

Lukas sako:

– Man septyniolika metų.

– O jai netrukus sukaks devyniolika. Kaip ji laikosi?

– Gerai.

– O vaikas?

– Taip pat labai gerai.

Patylėjusi ji sako:

– Girdėjau, kad vaikas gimė luošas. Tai Dievo bausmė.

Lukas klausia:

– Kur siuvimo mašina?

Teta atidaro ankšto belangio sandėliuko duris.

– Čia viskas, kas jai priklauso. Imkite.

Sandėliuke yra siuvimo mašina ir iš žilvičių pinta skrynia. Lukas klausia:

– Ar čia daugiau nieko nebuvo?

– Jos lova. Aš ją sudeginau.

Lukas įkelia į karutį siuvimo mašiną ir skrynią. Jis sako:

– Ačiū, ponia.

– Nėra už ką. Keliaukite sveikas.

Dažnai lyja. Jasmina siuva ir mezga. Vaikas nebegali žaisti lauke. Ištisas dienas leidžia su šuniu ir kate, palindęs po virtuvės stalu.

Berniukas jau taria kai kuriuos žodžius, bet dar nevaikšto. Kai Lukas pamėgina jį pastatyti, jis ginasi, sprunka keturpėsčias ir pasislepia po stalu.

Lukas nueina į knygyną. Pasiima didelių baltų popieriaus lapų, spalvotų pieštukų ir knygučių su paveikslėliais.

Viktoras klausia:

– Jūs turite vaiką?

– Taip. Bet jis ne mano.

Viktoras sako:

– Dabar pilna našlaičių. Peteris teiravosi, kaip laikotės. Turėtumėte jį aplankyti.

Lukas sako:

– Aš labai užsiėmęs.

– Suprantu. Su vaiku. Jūsų metų.

Lukas grįžta. Vaikas miega ant kilimo po virtuvės stalu. Jasmina siuva Senelės kambaryje. Lukas padeda ryšulį šalia vaiko. Tada nueina į kambarį, pabučiuoja Jasminą į kaklą ir ji nustoja siūti.

Vaikas piešia. Jis piešia šunį ir katę. Piešia ir kitus gyvulius. Piešia medžius, gėles, namą. Taip pat piešia motiną.

Lukas jo klausia:

– Kodėl niekada nepieši manęs?

Vaikas papurto galvą ir su knygutėmis pasislepia po stalu.

Kalėdų išvakarėse Lukas miške nukerta eglę. Nuperka spalvoto stiklo rutulių ir žvakių. Jasminos padedamas, papuošia medį Senelės kambaryje. Po egle sudedamos dovanos: medžiagų ir pora šiltų batų Jasminai, megztinis Lukui, knygų ir supamasis arkliukas Matiašui.

Jasmina krosnyje iškepa antį. Išverda bulvių, kopūstų, džiovintų pupelių. Sausainiai paruošti jau prieš keletą dienų.

Danguje pasirodžius pirmajai žvaigždei, Lukas uždega ant eglutės žvakes. Į kambarį įeina Jasmina su Matiašu ant rankų.

Lukas sako:

– Eik pasiimti dovanų, Matiašai. Knygos ir arkliukas tau.

Vaikas sako:

– Aš noriu arkliuko. Arkliukas gražus.

Jis pamėgina užlipti arkliukui ant nugaros, bet nesėkmingai. Tada ima šaukti:

– Arkliukas per didelis. Tai Lukas jį padarė. Lukas negeras. Jis padarė Mačiui per didelį arkliuką.

Vaikas pravirksta ir pradeda daužyti galvą į kambario grindis. Lukas jį pakelia, papurto.

– Arkliukas ne per didelis. Tai Matiašas per mažas, nes nenori atsistoti. Visąlaik vaikšto keturiomis, kaip gyvuliai! Tu juk ne gyvulys!

Lukas laiko vaiką už smakro, norėdamas priversti jį žiūrėti jam į akis. Ir piktai sako:

– Jei nenori vaikščioti, nevaikščiosi niekada. Niekada, supratai?

Vaikas pradeda spiegti, ir Jasmina išplėšia jį Lukui iš rankų.

– Duok jam ramybę! Jis greit vaikščios.

Ji užsodina vaiką arkliukui ant nugaros ir ima supti. Lukas sako:

– Man reikia išeiti. Paguldyk vaiką ir palauk manęs. Aš ilgai neužtruksiu.

Jis nueina į virtuvę, perpjauna per pusę keptą antį, padeda į šiltą dubenį, apkrauna daržovėmis ir bulvėmis ir suvynioja dubenį į skudurą. Kai ateina į kleboniją, valgis dar šiltas.

Jiedviem su kunigu pavalgius, Lukas sako:

– Atleiskite, tėve, bet man reikia grįžti, manęs laukia.

Kunigas sako:

– Žinau, sūnau. Aš iš tiesų stebiuosi, kad šįvakar atėjai. Žinau, kad gyveni nuodėmėje su nuodėminga moterim ir su neteisėtos jos meilės vaisium. Tas vaikas net nekrikštytas, nors vadinasi vieno iš mūsų šventųjų vardu.

Lukas tyli, kunigas sako:

– Ateikite abu į vidurnakčio mišias bent šį vakarą.

Lukas sako:

– Negalime palikti vaiko be priežiūros.

– Tuomet ateik vienas.

Lukas sako:

– Jūs mane tujinate, tėve.

– Atleiskite, Lukai. Aš pasidaviau pykčiui. Bet taip nutiko tik todėl, kad laikau jus sūnumi ir drebu dėl jūsų sielos.

Lukas sako:

– Tujinkite ir toliau, tėve. Man tai malonu. Tačiau jūs puikiai žinote, kad niekada nevaikštau į bažnyčią.

Lukas grįžta. Senelės namuose visos šviesos užgesintos. Katė su šuniu miega virtuvėje, ant stalo stovi nepaliesta pusė keptos anties.

Lukas nori įeiti į kambarį. Durys užrakintos. Jis pasibeldžia, bet Jasmina neatsiliepia.

Lukas patraukia į miestą. Už langų dega žvakės. Kavinės uždarytos. Lukas ilgai klaidžioja po gatves, paskui įžengia į bažnyčią. Didžiulė bažnyčia šalta ir beveik tuščia. Lukas atsiremia į sieną prie durų. Kitame gale, prie altoriaus, kunigas aukoja mišias.

Luko petį paliečia kažkieno ranka. Peteris sako:

– Lukai, einam į lauką.

Lauke jis klausia:

– Ką jūs čia veikiate?

– O jūs, Peteri?

– Aš atsekiau paskui jus. Pamačiau jus, išėjęs iš Viktoro.

Lukas sako:

– Kai kavinės uždarytos, jaučiuosi pasiklydęs šiame mieste.

– O aš visada čia jaučiuosi pasiklydęs. Einam pas mane, sušilsite prieš grįždamas.

Peteris gyvena gražiame name Centrinėje aikštėje. Jo namuose stovi gilūs foteliai, sienas dengia knygų lentynos, viduje šilta. Peteris įpila degtinės.

– Šiame mieste neturiu jokio draugo, tik Viktorą, kuris yra malonus ir išsilavinęs, bet nuobodus. Jis be paliovos skundžiasi.

Lukas užmiega. Kai auštant atsibunda, Peteris tebesėdi priešais ir žiūri į jį.

Kitą vasarą vaikas atsistoja. Įsikibęs šuniui į nugarą, jis šaukia:

– Lukai! Žiūrėk! Žiūrėk!

Lukas atbėga. Vaikas sako:

– Matis didesnis už šunį. Matis stovi.

Šuo pasitraukia, vaikas parkrinta. Lukas paima jį ant rankų, iškelia virš galvos ir sako:

– Matiašas didesnis už Luką!

Vaikas juokiasi. Kitą dieną Lukas nuperka jam triratuką.

Jasmina sako Lukui:

– Tu išleidi per daug pinigų žaislams.

Lukas sako:

– Triratukas padės vystytis jo kojoms.

Rudenį vaikas vaikšto jau tvirtai, bet labai smarkiai šlubuoja.

Vieną rytą Lukas sako Jasminai:

– Po pusryčių išmaudyk vaiką ir švariai aprenk. Nuvesiu jį pas gydytoją.

– Pas gydytoją? Kam?

– Argi nematai, kad jis raišuoja?

Jasmina atsako:

– Stebuklas, kad jis išvis vaikšto.

Lukas sako:

– Noriu, kad jis vaikščiotų kaip visi.

Jasminos akys pritvinksta ašarų.

– Aš myliu jį tokį, koks yra.

Lukas paima už rankos nupraustą ir aprengtą vaiką.

– Mes ilgai eisime, Matiašai. Kai pavargsi, aš tave panešiu.

Jasmina klausia:

– Tu su juo eisi per miestą iki ligoninės?

– O kodėl ne?

– Žmonės į jus spoksos. Galite sutikti mano tetą.

Lukas nieko neatsako.

Jasmina priduria:

– Jei jie norės paguldyti jį į ligoninę, juk tu jo nepaliksi, tiesa, Lukai?

Lukas sako:

– Koks gali būti klausimas!

Grįžęs iš ligoninės, Lukas teištaria:

– Tavo buvo teisybė, Jasmina.

Jis užsidaro savo kambaryje, klausosi plokštelių, o kai vaikas pasibeldžia į duris, neatidaro.

Vakare, Jasminai paguldžius vaiką, Lukas eina į Senelės kambarį. Kaip ir kiekvieną vakarą, atsisėda prie lopšio ir papasakoja Matiašui istoriją. Baigęs sako:

– Lopšys greitai tau bus per mažas. Reikės padaryti lovą.

Vaikas sako:

– Lopšį paliksime šuniui ir katei.

– Taip, paliksime. Ir dar padarysiu lentyną knygoms, kurias jau turi ir kurių tau dar nupirksiu.

Vaikas sako:

– Papasakok dar vieną istoriją.

– Turiu eiti dirbti.

– Naktį nėra darbo.

– Man visada yra darbo. Turiu uždirbti daug pinigų.

– O kam tie pinigai?

– Kad galėtume nusipirkti, ko mums visiems trims reikia.

– Drabužių ir batų?

– Taip. Ir dar žaislų, knygų, plokštelių.

– Žaislai ir knygos gerai. Eik dirbti.

Lukas sako:

– O tu miegok, kad užaugtum.

Vaikas sako:

– Aš neužaugsiu, tu puikiai žinai. Gydytojas sakė.

– Tu blogai supratai, Matiašai. Tu užaugsi. Lėčiau už kitus vaikus, bet užaugsi.

Vaikas klausia:

– Kodėl lėčiau?

– Todėl, kad visi žmonės skirtingi. Tu būsi mažesnis už kitus, bet protingesnis. Ūgis nesvarbu, svarbu tik protas.

Lukas išeina iš namų. Bet, užuot sukęs į miestą, nusileidžia prie upės, atsisėda ant šlapios žolės ir įsižiūri į juodą, purviną vandenį.

3

Lukas sako Viktorui:

– Visos vaikiškos knygos panašios, o jose pasakojamos istorijos kvailos. Tai nepriimtina ketverių metų vaikui.

Viktoras patrauko pečiais:

– Ko gi jūs norite? Knygos suaugusiesiems tokios pat. Pažvelkite. Keletas romanų, liaupsinančių režimą. Galima pamanyti, kad mūsų šalyje nebėra rašytojų.

Lukas sako:

– Taip, aš žinau tuos romanus. Popieriaus gadinimas. Kas nutiko ankstesnėms knygoms?

Jos uždraustos. Pradangintos. Išimtos iš apyvartos. Gal jų rastumėte bibliotekoje, jei ji dar tebėra.

– Biblioteka mūsų mieste? Niekada apie ją negirdėjau. Kur ji yra?

– Pirmoje gatvėje iš kairės, einant nuo pilies. Negaliu pasakyti gatvės pavadinimo, viskas nuolat keičiasi. Jie be perstojo vadina ir pervadina gatves.

Lukas sako:

– Aš ją rasiu.

Viktoro nurodyta gatvė tuščia. Lukas palaukia. Iš vieno namo išeina senis. Lukas jo klausia:

– Ar žinote, kur yra biblioteka?

Žmogelis parodo seną, pilką, apgriuvusį namą.

– Čia. Bet, manau, neilgai. Atrodo, jie išsikelia. Kas savaitę atvažiuoja sunkvežimis ir išveža knygas.

Lukas įeina į pilkąjį namą. Jis žingsniuoja ilgu tamsiu koridorium, pasibaigiančiu įstiklintomis durimis, ant kurių kabo surūdijusi lentelė: „Viešoji biblioteka“.

Lukas pasibeldžia. Moteriškas balsas atsako:

– Įeikite!

Lukas įeina į erdvią patalpą, apšviestą besileidžiančios saulės. Už rašomojo stalo sėdi žilaplaukė moteris. Ji su akiniais. Moteris klausia:

– Ko jūs norite?

– Norėčiau pasiimti knygų.

Moteris nusiima akinius ir pažvelgia į Luką.

– Pasiimti knygų? Nuo tada, kai esu čia, niekas nebuvo atėjęs imti knygų.

– Ar jūs čia seniai?

– Jau dveji metai. Man pavesta padaryti čia tvarką. Turiu peržiūrėti kūrinius ir atrinkti tuos, kurie įtraukti į sąrašą.

– O kas paskui? Kur jas dedate?

– Kraunu į dėžes, jos išnešamos ir sunaikinamos.

– Ar daug knygų sąraše?

– Beveik visos.

Lukas pasižiūri į dideles dėžes, pilnas knygų.

– Jūsų darbas labai liūdnas.

Ji klausia:

– Jūs mėgstate knygas?

– Perskaičiau visas pono kunigo knygas. Jis jų turi daug, bet ne visos įdomios.

Ji nusišypso.

– Įsivaizduoju.

– Perskaičiau ir tas, kurios parduodamos knygynuose. Jos dar neįdomesnės.

Ji vėl nusišypso.

– Kokias knygas norėtumėte perskaityti?

– Tas, kurios įtrauktos į sąrašą.

Ji užsideda akinius ir sako:

– Tai neįmanoma. Apgailestauju. Išeikite!

Lukas nejuda. Ji pakartoja:

– Liepiau jums išeiti.

Lukas sako:

– Jūs panaši į mano Motiną.

– Tikiuosi, aš jaunesnė?

– Ne. Mano Motina buvo jaunesnė už jus, kai žuvo.

Ji sako:

– Atleiskite. Man labai gaila.

– Motinos plaukai dar buvo juodi. O jūsų plaukai žili ir nešiojate akinius.

Moteris atsistoja.

– Penkios valandos. Biblioteka uždaroma.

Gatvėje Lukas sako:

– Aš jus palydėsiu. Duokite krepšį. Jis man atrodo labai sunkus.

Jie eina tylėdami. Prie stoties, priešais mažą, žemą namelį, ji sustoja.

– Aš gyvenu čia. Ačiū. Kuo jūs vardu?

– Lukas.

– Ačiū, Lukai.

Ji paima krepšį. Lukas klausia:

– Kas jame?

– Anglių briketai.

Rytojaus dieną, po pietų, Lukas vėl ateina į biblioteką. Žilaplaukė moteris sėdi prie savo stalo. Lukas sako:

– Vakar jūs užmiršote paskolinti man knygą.

– Juk sakiau, kad tai neįmanoma.

Lukas paima knygą iš didelės dėžės.

– Duokite tik vieną. Štai šitą.

Ji pakelia balsą:

– Jūs net nepažvelgėte į pavadinimą. Padėkite knygą į dėžę ir eikite lauk!

Lukas padeda knygą į dėžę.

– Nepykite. Neimsiu jokios knygos. Palauksiu, kol uždarysite biblioteką.

– Nieko jūs nelauksite! Nešdinkitės iš čia, niekingas provokatoriau! Kaip jums ne gėda, toks jaunas!

Ji pratrūksta raudoti:

– Kada baigsite mane šnipinėti, sekti, įtarinėti?

Lukas išeina iš bibliotekos, atsisėda ant kitapus gatvės esančio namo laiptų ir ima laukti. Truputį po penkių šypsodama pasirodo moteris.

– Atleiskite man. Aš taip bijau. Visą laiką bijau. Visų.

Lukas sako:

– Aš daugiau neprašysiu knygų. Atėjau tik todėl, kad jūs panaši į mano Motiną.

Jis išsitraukia iš kišenės nuotrauką.

– Pažiūrėkite.

Ji pažvelgia į nuotrauką.

– Nematau jokio panašumo. Jūsų motina jauna, graži, elegantiška.

Lukas klausia:

– Kodėl avite žemakulniais bateliais ir dėvite šį bespalvį kostiumėlį? Kodėl elgiatės kaip sena moteris?

Ji sako:

– Man trisdešimt penkeri.

– Motinai šioje nuotraukoje tiek pat. Galėtumėte bent plaukus nusidažyti.

– Mano plaukai pražilo per vieną naktį. Tada, kai *jie* pakorė mano vyrą už tėvynės išdavimą. Tai buvo prieš trejus metus.

Ji paduoda Lukui krepšį.

– Palydėkite mane.

Priešais jos namą Lukas klausia:

– Ar galiu užeiti?

– Pas mane niekada niekas neužeina.

– Kodėl?

– Šiame mieste aš nieko nepažįstu.

– Dabar pažįstate mane.

Ji nusišypso.

– Gerai. Užeikite, Lukai.

Virtuvėje Lukas sako:

– Aš nežinau jūsų vardo. Nenoriu jūsų vadinti ponia.

– Mano vardas Klara. Galite nunešti krepšį į kambarį ir iškrauti prie krosnies. Aš išvirsiu arbatos.

Lukas iškrauna į medinę dėžę anglių briketus. Jis prieina prie lango, pamato apleistą sodelį, o tolėliau – geležinkelio pylimą, apaugusį piktžolėmis.

Į kambarį įeina Klara.

– Pamiršau nupirkti cukraus.

Ji pastato ant stalo padėklą ir prieina prie Luko.

– Čia ramu. Traukiniai daugiau nebevažinėja.

Lukas sako:

– Jūsų gražus namas.

– Tai tarnybinis namas. Jis priklausė žmonėms, pabėgusiems į užsienį.

– Baldai taip pat?

– Šio kambario baldai – taip. Kitame kambaryje baldai mano. Mano lova, mano rašomasis stalas, mano knygų spinta.

Lukas klausia:

– Ar galiu pamatyti jūsų kambarį?

– Gal kitą kartą. Eime gerti arbatos.

Lukas išgeria karčią arbatą, paskui sako:

– Man jau laikas, turiu darbo. Bet galiu ateiti vėliau.

Ji sako:

– Ne, neateikite. Aš guluosi labai anksti, taupau anglis.

Grįžęs namo, Lukas randa Jasminą su Matiašu virtuvėje. Jasmina sako:

– Mažylis nenorėjo gultis be tavęs. Aš jau pašėriau gyvulius, pamelžiau ožkas.

Lukas papasakoja Matiašui istoriją ir eina į kleboniją. Galop grįžta prie namelio Stoties gatvėje. Jame nedega šviesa.

Lukas laukia gatvėje. Klara išeina iš bibliotekos. Krepšio nesineša. Ji sako Lukui:

– Juk nesiruošiate laukti manęs čia kasdien?

– Kodėl? Ar jums tai nepatinka?

– Taip. Tai juokinga ir nereikalinga.

Lukas sako:

– Norėčiau jus palydėti.

– Aš be krepšio. Be to, einu ne namo. Reikia apsipirkti.

Lukas klausia:

– Ar galiu ateiti vėliau?

– Ne!

– Kodėl? Šiandien penktadienis. Rytoj nedirbsite. Nebūtina gultis anksti.

Klara sako:

– Gana! Dėl manęs nesukite galvos ir nesirūpinkite, kada guluosi. Nustokite manęs laukęs ir sekiojęs iš paskos kaip šunytis.

– Tai iki pirmadienio jūsų nepamatysiu?

Ji atsidūsta, palinguoja galva.

– Nei pirmadienį, nei kurią kitą dieną. Neįkyrėkite man, Lukai, prašau. Ko jūs iš manęs norite?

Lukas sako:

– Man malonu jus matyti. Net su šiuo senu kostiumėliu ir žilais plaukais.

– Akiplėša!

Klara apsisuka ant kulnų ir nužingsniuoja Centrinės aikštės link. Lukas nuseka jai įkandin.

Klara eina į drabužių parduotuvę, paskui į batų. Lukas ilgai laukia. Vėliau ji dar užsuka į bakalėjos krautuvę. Kai patraukia Stoties gatvės link, abiejose rankose nešasi po krepšį. Lukas ją pasiveja.

– Leiskite jums padėti.

Klara nesustodama sako:

– Atsikabinkit! Eikite sau! Ir kad daugiau jūsų nematyčiau!

– Gerai, Klara. Daugiau jūs manęs nematysite.

Lukas grįžta namo. Jasmina jam sako:

– Matiašas jau atsigulė.

– Jau? Kodėl?

– Manau, kad jis įsižeidęs.

Lukas įeina į Senelės kambarį.

– Tu jau miegi, Matiašai?

Vaikas neatsako. Lukas išeina iš kambario. Jasmina klausia:

– Ar šįvakar grįši vėlai?

– Šiandien penktadienis.

Ji sako:

– Sodas ir gyvuliai duoda pakankamai lėšų. Turėtum liautis grojęs bistro, Lukai. Dėl keleto monetų, kurias gauni, neverta būti ten visą naktį.

Lukas neatsako. Nudirba vakaro darbus ir eina į kleboniją.

Kunigas sako:

– Jau seniai nežaidėme šachmatais.

Lukas sako:

– Šiuo metu aš labai užsiėmęs.

Jis eina į miestą, užsuka į vieną bistro, groja armonikėle, geria. Išgeria visuose miesto bistro ir traukia prie Klaros namų.

Pro užtrauktas virtuvės langų užuolaidas skverbiasi šviesa. Lukas apsuka namų kvartalą ir, grįžęs geležinkelio bėgiais, įeina į Klaros sodą. Čia užuolaidos plonesnės, ir Lukas įžiūri du siluetus kambaryje, kuriame vakar buvo. Po kambarį vaikštinėja vyriškis, Klara rymo prie krosnies. Vyriškis prieina prie jos, nueina, vėl prieina. Jis kalba. Lukas girdi jo balsą, bet žodžių nesupranta.

Abu siluetai susilieja. Tai trunka ilgai. Paskui jie išsiskiria. Miegamajame užsidega šviesa. Svetainėje nieko nebėra.

Kai Lukas prieina prie kito lango, šviesa užgęsta.

Lukas vėl atsistoja priešais namą. Pasislėpęs šešėlyje, laukia.

Brėkštant vyriškis išeina iš Klaros namų ir sparčiais žingsniais nutolsta. Lukas nuseka paskui jį. Vyriškis įeina į vieną namą Centrinėje aikštėje.

Grįžęs Lukas užsuka į virtuvę atsigerti vandens. Iš Senelės kambario išeina Jasmina.

– Laukiau tavęs visą naktį. Jau šešta valanda ryto. Kur tu buvai?

– Gatvėje.

– Kas negerai, Lukai?

Ji ištiesia ranką, norėdama paglostyti jam veidą. Jis tą ranką atstumia, išeina iš virtuvės ir užsidaro savo kambaryje.

Šeštadienio vakarą Lukas vaikšto iš vieno bistro į kitą. Žmonės girti ir dosnūs.

Staiga pro dūmus Lukas pamato *ją*. Ji viena sėdi prie durų ir geria raudonąjį vyną. Lukas prisėda prie jos stalelio.

– Klara! Ką jūs čia veikiate?

– Aš negalėjau užmigti. Norėjau pamatyti žmones.

– Šituos?

– Bet kokius. Negaliu būti namuose viena, visada viena.

– Vakar vakare buvote ne viena.

Klara nieko neatsako, įsipila vyno, geria. Lukas ištraukia taurę jai iš rankų.

– Užteks!

Ji juokiasi:

– Ne. Niekada neužtenka. Noriu gerti ir gerti.

– Ne čia! Ne su jais!

Lukas suspaudžia Klarai riešą. Ji pasižiūri į jį ir sušnibžda:

– Aš jūsų ieškojau.

Lukas sako:

– Jūs nenorėjote manęs daugiau matyti.

Ji nieko neatsako, nusisuka.

Lankytojai reikalauja muzikos.

Lukas numeta ant stalo monetą.

– Eime!

Jis paima Klarą už rankos ir nusiveda prie išėjimo.

Juos lydi pastabos ir šiurkštūs juokeliai.

Lauke lyja. Klara svirduliuoja, slydinėja ant aukštų kulnų. Lukui tenka ją beveik nešte nešti.

Savo kambaryje ji krinta ant lovos, dreba. Lukas nuauna jai batelius, užkloja. Tada nueina į kitą kambarį, užkuria ugnį krosnelėje, šildančioje dvi patalpas. Virtuvėje išverda arbatos ir atneša du puodelius. Klara sako:

– Virtuvės spintelėje yra romo.

Lukas atneša romo, įpila į puodelius.

Klara sako:

– Tu per jaunas gerti alkoholį.

Lukas sako:

– Man dvidešimt metų. Gerti išmokau būdamas dvylikos.

Klara užsimerkia.

– Beveik galėčiau būti tavo motina.

Paskui priduria:

– Būk čia. Nepalik manęs vienos.

Lukas atsisėda ant kėdės prie rašomojo stalo ir ima apžiūrinėti kambarį. Be lovos, jame yra tik didelis rašomasis stalas ir knygų lentynėlė. Jis peržvelgia knygas, visos jos neįdomios, jis jas žino.

Klara miega. Viena ranka nukarusi nuo lovos. Lukas pabučiuoja tą ranką, paskui delną. Tada ima laižyti, jo liežuvis kyla ligi alkūnės. Klara nejuda.

Dabar kambaryje šilta. Lukas nutraukia antklodę. Ir pamato Klaros kūną, baltą ir juodą.

Kol Lukas buvo virtuvėje, Klara nusivilko sijoną, megztinį. Lukas numauna jai juodas kojines, nusega juodą korsetą, juodą liemenėlę. Baltą kūną vėl užkloja antklode. Paskui jos apatinius drabužius sudegina kito kambario krosnelėje. Atsinešęs iš ten fotelį, atsisėda šalia lovos. Ant grindų pamato knygą. Apžiūri ją. Tai sena, nusitrynusi knyga, ant titulinio puslapio bibliotekos antspaudas. Lukas skaito, valandos slenka.

Klara sudejuoja. Jos akys užmerktos, veidas išpiltas prakaito, galva ant pagalvės sukinėjasi tai į vieną, tai į kitą pusę, ji murma nesuprantamus žodžius.

Lukas nueina į virtuvę, suvilgo skudurą ir uždeda jį Klarai ant kaktos. Nesuprantami žodžiai virsta riksmu.

Lukas ją papurto, kad atsibustų. Ji atmerkia akis.

– Mano stalo stalčiuje. Raminamieji. Baltoje dėžutėje.

Lukas suranda raminamuosius vaistus, Klara praryja dvi tabletes su ataušusia arbata. Ji sako:

– Niekis. Visada sapnuoju tą patį košmarą.

Ji užsimerkia. Kai jos alsavimas pasidaro lygus, Lukas išeina. Ir išsineša knygą.

Lyjant lietui, jis lėtai žingsniuoja tuščiomis gatvėmis iki Senelės namų kitame miesto gale.

Sekmadienį po pietų Lukas ateina pas Klarą. Pasibeldžia į virtuvės duris.

Klara klausia:

– Kas ten?

– Tai aš, Lukas.

Klara atidaro duris. Ji išbalusi, apsivilkusi senu raudonu peniuaru.

– Ko jūs norite?

Lukas sako:

– Ėjau pro šalį. Pamaniau, ar jūs gerai jaučiatės.

– Taip, jaučiuosi labai gerai.

Duris laikanti jos ranka dreba.

Lukas sako:

– Atleiskite. Aš bijojau.

– Ko? Dėl manęs jums nėra ko bijoti.

Lukas tylutėliai sako:

– Klara, prašau mane įsileisti.

Klara papurto galvą.

– Jūs mokate pasiekti savo, Lukai. Na užeikite, išgerkite puodelį kavos.

Jie susėda virtuvėje, geria kavą.

Klara klausia:

– Kas atsitiko vakar vakare?

– Argi jūs neprisimenate?

– Ne. Aš gydausi po vyro mirties. Vaistai, kuriuos vartoju, kartais smarkiai sutrikdo atmintį.

Lukas sako:

– Aš jus parvedžiau iš bistro. Jei geriate vaistus, turėtumėte susilaikyti nuo alkoholio.

Ji užsidengia veidą rankomis.

– Jūs negalite įsivaizduoti, ką aš išgyvenau.

Lukas sako:

– Aš patyriau išsiskyrimo skausmą.

– Mirė jūsų motina.

– Atsitiko ir dar kai kas. Netekau brolio, su kuriuo buvome kaip vienas asmuo.

Klara pakelia galvą, pažvelgia į Luką.

– Mudu su Tomu taip pat buvome kaip vienas asmuo. *Jie* jį nužudė. Ar *jie* nužudė ir jūsų brolį?

– Ne. Jis išvyko. Perėjo sieną.

– Kodėl nėjote drauge su juo?

– Kažkas turėjo likti čia, rūpintis gyvuliais, sodu, Senelės namu. Be to, turėjome išmokti gyventi be kits kito. Vieni.

Klara uždeda ranką Lukui ant rankos.

– Kuo jis buvo vardu?

– Klausas.

– Jis grįš. O Tomas negrįš niekada.

– Ar norite, kad užkurčiau ugnį kambaryje? Jūsų rankos kaip ledinės.

Klara sako:

– Jūs toks malonus. Aš iškepsiu blynų. Šiandien dar nieko nevalgiau.

Lukas išvalo krosnelę. Juodų apatinių drabužių nelieka nė žymės. Jis užkuria ugnį ir grįžta į virtuvę.

– Daugiau nebėra anglių.

Klara sako:

– Atnešiu iš rūsio.

Ji paima skardinį kibirą, Lukas sako:

– Leiskite man nueiti.

– Ne! Ten nėra šviesos. Aš pripratusi.

Lukas atsisėda į fotelį svetainėje, išsitraukia iš kišenės knygą, kurią buvo paėmęs iš Klaros. Jis skaito.

Klara atneša blynų.

Lukas klausia:

– Kas jūsų meilužis?

– Jūs mane šnipinėjote?

Lukas sako:

– Dėl jo nusipirkote juodus apatinius drabužius, dėl jo apsiavėte aukštakulniais bateliais. Dar reikėjo nusidažyti plaukus.

Klara sako:

– Tai ne jūsų reikalas. Ką skaitote?

Lukas ištiesia jai knygą.

– Vakar pasiskolinau iš jūsų. Ji man labai patinka.

– Neturėjote teisės neštis jos namo. Privalau grąžinti ją į biblioteką.

Lukas sako:

– Nepykite, Klara. Atsiprašau.

Klara nusisuka.

– O kur mano apatiniai? Ar juos taip pat pasiskolinote?

– Ne. Aš juos sudeginau.

– Sudeginote? Kokią turėjote teisę?

Lukas atsistoja:

– Manau, man verčiau išeiti.

– Taip, eikite. Jūsų laukia.

– Kas manęs laukia?

– Žmona su vaiku, kaip girdėjau.

– Jasmina man ne žmona.

– Ji su vaiku gyvena pas jus jau ketverius metus.

– Vaikas ne nuo manęs, bet dabar jis mano.

Pirmadienį Lukas laukia priešais biblioteką. Temsta, o Klaros vis nėra. Lukas įeina į seną pilką pastatą, nužingsniuoja ilgu koridorium, pabeldžia į įstiklintas duris. Jokio atsako, durys užrakintos.

Lukas nubėga į Klaros namus. Nepasibeldęs įpuola į virtuvę, paskui į svetainę. Miegamojo durys praviros. Lukas pašaukia:

– Klara?

– Įeikite, Lukai.

Lukas įeina į miegamąjį. Klara guli lovoje. Atsisėdęs ant krašto, Lukas paima Klaros ranką, ji deganti. Jis paliečia jai kaktą.

– Pakviesiu gydytoją.

– Ne, nereikia. Tai tik persišaldymas. Man skauda galvą ir gerklę, štai ir viskas.

– Ar turite vaistų nuo skausmo ir karščiavimo?

– Ne, nieko neturiu. Matysime rytoj. Tik užkurkite ugnį ir išvirkite truputį arbatos.

Gerdama arbatą, ji sako:

– Ačiū, kad atėjote, Lukai.

– Juk žinojote, kad ateisiu.

– Tikėjausi. Baisu sirgti, kai esi visiškai viena.

Lukas sako:

– Daugiau niekada nebūsite viena, Klara.

Klara priglaudžia Luko ranką prie skruosto.

– Buvau jums negera.

– Elgėtės su manimi kaip su šuniu. Bet tai nesvarbu.

Jis paglosto drėgnus nuo prakaito Klaros plaukus.

– Pasistenkite užmigti. Eisiu nupirkti vaistų ir grįšiu.

– Vaistinė jau tikrai bus uždaryta.

– Priversiu atidaryti.

Lukas nuskuba į Centrinę aikštę, paskambina į vienintelio miesto vaistininko duris. Skambina keletą kartų. Pagaliau medinėse duryse atsiveria mažas langelis ir vaistininkas klausia:

– Ko norite?

– Vaistų nuo karščiavimo ir skausmo. Tai skubu.

– Ar turite receptą?

– Neturėjau laiko nueiti pas gydytoją.

– Nenuostabu. Tačiau be recepto vaistai brangūs.

– Nesvarbu.

Lukas ištraukia iš kišenės banknotą, ir vaistininkas atneša dėžutę tablečių.

Lukas nubėga į Senelės namus. Jasminą su vaiku randa virtuvėje. Jasmina sako:

– Aš jau pašėriau gyvulius.

– Ačiū, Jasmina. Ar gali šįvakar nunešti valgyti ponui klebonui. Aš skubu.

Jasmina sako:

– Aš nepažįstu pono klebono. Nenoriu jo matyti.

– Tau tereikia padėti pintinę virtuvėje ant stalo.

Jasmina tylėdama žiūri į Luką. Lukas atsigręžia į Matiašą.

– Šįvakar istoriją tau papasakos Jasmina.

Vaikas sako:

– Jasmina nemoka pasakoti istorijų.

– Tada tu jai kokią nors papasakosi. Ir nupieši man gražų piešinį.

– Taip, gražų piešinį.

Lukas grįžta pas Klarą. Stiklinėje vandens ištirpina dvi tabletes ir nuneša Klarai.

– Išgerkite.

Klara išgeria. Ir greitai užmiega.

Lukas nusileidžia į rūsį, pasišviesdamas kišeniniu žibintuvėliu. Kampe guli krūvelė anglių, o pasieniais sustatyti maišai. Vieni atviri, kiti užrišti virvutėmis. Lukas žvilgteli į vieną maišą, jis pilnas bulvių. Tada atriša kito maišo virvutę, tenai anglių briketai. Jis parverčia maišą ant žemės, iš jo iškrinta keturi ar penki briketai ir gal dvidešimt knygų. Lukas išsirenka vieną, o kitas sudeda atgal į maišą. Su knyga ir kibiru anglių užlipa į viršų.

Atsisėdęs ant lovos krašto, pradeda skaityti.

Rytą Klara klausia:

– Jūs čia išbuvote visą naktį?

– Taip. Aš labai gerai miegojau.

Jis išverda arbatos, paduoda Klarai tabletes, užkuria ugnį. Klara pasimatuoja temperatūrą, ji dar turi karščio.

Lukas sako:

– Gulėkite. Aš grįšiu apie vidurdienį. Ko norėtumėte valgyti?

Ji sako:

– Aš nealkana. Bet gal galiu paprašyti užeiti į komunalinį biurą pranešti, kad sergu?

– Aš tai padarysiu. Nesijaudinkite.

Lukas užeina į komunalinį biurą, paskui grįžta namo, papjauna vištą ir išverda su daržovėmis. Vidurdienį nuneša buljoną Klarai. Ji išgeria šlakelį.

Lukas jai sako:

– Vakar buvau nulipęs į rūsį anglių. Mačiau knygas. Parsinešate jų krepšyje, tiesa?

Ji sako:

– Taip. Negaliu leisti, kad *jie* jas visas sunaikintų.

– Ar duosite man paskaityti?

– Skaitykit, ką norite. Bet būkite atsargus. Man gresia tremtis.

– Žinau.

Vakarop Lukas grįžta namo. Šiuo metų laiku sode nėra ką veikti. Lukas paliuobia gyvulius, paskui savo kambaryje klausosi plokštelių. Į duris pasibeldžia vaikas, jis jį įleidžia.

Vaikas įsitaiso ant plačios lovos ir klausia:

– Kodėl Jasmina verkia?

– Ji verkia?

– Taip. Beveik visą laiką. Kodėl?

– Ar ji tau nesakė?

– Aš bijau klausti.

Lukas nusigręžia pakeisti plokštelės.

– Tikriausiai ji verkia dėl tėvo, kuris sėdi kalėjime.

– Kas yra kalėjimas?

– Tai didelis namas su grotuotais langais. Į jį uždaromi žmonės.

– Kodėl?

– Dėl įvairių priežasčių. Manoma, kad jie pavojingi. Mano Tėvas taip pat buvo uždarytas.

Vaikas pakelia į Luką dideles juodas akis.

– Ar tave taip pat gali uždaryti?

– Taip, gali.

Vaikas sušniurkščia, jo smakriukas ima drebėti.

– O mane?

Lukas pasisodina jį ant kelių, bučiuoja.

– Ne, tavęs ne. Vaikai neuždarinėjami.

– O kai užaugsiu?

Lukas sako:

– Ligi to laiko viskas pasikeis ir niekas nebebus uždarinėjamas.

Vaikas valandėlę patyli, paskui klausia:

– Tie, kurie uždaryti, niekada negalės išeiti iš kalėjimo!

Lukas sako:

– Vieną dieną jie išeis.

– Jasminos tėvas taip pat?

– Taip, žinoma.

– Ir ji daugiau neverks?

– Ne, neverks.

– Ar ir tavo tėvas išeis?

– Jis jau išėjo.

– Kur jis?

– Mirė. Jam atsitiko nelaimė.

– Jei nebūtų išėjęs, nelaimė nebūtų atsitikusi.

Lukas sako:

– Dabar turiu eiti. Grįžk į virtuvę ir nekalbėk su Jasmina apie jos tėvą. Kitaip dar labiau ją pravirkdysi. Būk jai geras ir paklusnus.

Stovėdama ant virtuvės slenksčio, Jasmina klausia:

– Tu išeini, Lukai?

Lukas sustingsta prie sodo vartų. Jis nieko neatsako.

Jasmina sako:

– Noriu tik žinoti, ar vėl pačiai teks eiti pas poną kunigą.

Lukas neatsigręždamas atsako:

– Būk gera, Jasmina. Aš neturiu laiko.

Lukas iki penktadienio naktis leidžia pas Klarą.

Penktadienio rytą Klara sako:

– Man jau geriau. Pirmadienį vėl pradėsiu dirbti. Jums nebūtina čia nakvoti. Ir taip skyrėte man daug laiko.

– Ką norite pasakyti, Klara?

– Šįvakar norėčiau pabūti viena.

– *Jis* ateis! Ar ne?

Ji nuleidžia akis ir tyli. Lukas sako:

– Negalite taip su manim elgtis!

Klara pažvelgia Lukui į akis.

– Jūs man priekaištavote, kad atrodau kaip senė. Jūsų buvo tiesa. Aš dar jauna.

Lukas klausia:

– Kas jis? Kodėl ateina tik penktadieniais? Kodėl jūsų neveda?

– Jis vedęs.

Klara pravirksta. Lukas klausia:

– Ko jūs verkiate? Verkti greičiau reikėtų man.

Vakare Lukas patraukia į bistro. Kai jis užsidaro, vaikštinėja gatvėmis. Sninga. Lukas sustoja prie Peterio namų. Langai tamsūs. Lukas paskambina, bet niekas neatsako. Atsidaro vienas langas, ir Peteris klausia:

– Kas čia?

– Tai aš, Lukas.

– Palaukite, Lukai. Ateinu.

Langas užsidaro, ir netrukus atsiveria durys. Peteris sako:

– Užeikite, siela be vietos.

Peteris apsivilkęs chalatu. Lukas sako:

– Aš jus prižadinau. Atleiskite.

– Nieko baisaus. Sėskitės.

Lukas atsisėda į odinį fotelį.

– Nenoriu grįžti per tokį šaltį. Labai toli, ir aš per daug išgėriau. Ar galiu pernakvoti pas jus?

– Žinoma, Lukai. Gulkitės į mano lovą. Aš įsitaisysiu ant sofos.

– Verčiau ant sofos gulsiu aš. Tada atsibudęs galėsiu išeiti jums netrukdydamas.

– Kaip norite, Lukai. Gulkitės. Tuoj atnešiu antklodę.

Lukas nusivelka striukę, nusiauna batus ir atsigula ant sofos. Peteris atneša storą antklodę. Jis apkloja Luką, padeda po galva pagalvėlių ir atsisėda šalia jo ant sofos.

– Jums kažkas negerai, Lukai? Tai dėl Jasminos?

Lukas papurto galvą.

– Namuose viskas gerai. Tik norėjau jus pamatyti.

Peteris sako:

– Aš jumis netikiu, Lukai.

Lukas paima Peterio ranką ir prisispaudžia prie papilvės. Peteris ją atitraukia ir pakyla:

– Ne, Lukai. Neženkite į pasaulį, kuriam priklausau aš.

Jis išeina į savo kambarį ir uždaro duris.

Lukas palaukia. Po keleto valandų atsikelia, tyliai atidaro duris, prisėlina prie Peterio lovos. Peteris miega. Lukas išeina iš kambario, uždaro duris, apsiauna batus, pasiima striukę, pasitikrina, ar kišenėje turi „ginklus“, ir atsargiai išslenka iš buto. Jis nueina į Stoties gatvę ir ima laukti prie Klaros namų.

Iš namo išeina vyriškis, Lukas nuseka jam įkandin, paskui aplenkia kitu šaligatviu. Pakeliui į namus vyriškiui reikia praeiti pro skverelį. Čia Lukas ir pasislepia už krūmų. Jis apsivynioja galvą dideliu raudonu šaliku, numegztu Jasminos, ir kai vyriškis prisiartina, išdygsta priešais jį. Jis jį atpažįsta. Tai vienas iš ligoninės gydytojų, kurie apžiūrėjo Matiašą.

Gydytojas sako:

– Kas jūs? Ko jums reikia?

Lukas čiumpa vyriškį už apsiausto apykaklės ir išsitraukia iš kišenės skustuvą.

– Jei dar kartą nueisite pas ją, perpjausiu jums gerklę.

– Jūs tikras beprotis! Aš grįžtu iš ligoninės po naktinio budėjimo.

– Neverta meluoti. Aš nejuokauju. Galiu padaryti bet ką. Šiandien tik perspėju.

Iš striukės kišenės išsitraukęs žvyro pripiltą kojinę, Lukas smogia vyriškiui per galvą, ir šis be sąmonės krinta ant sušalusios žemės.

Lukas grįžta pas Peterį, atsigula ant lovos ir užmiega. Peteris pažadina jį septintą valandą, išviręs puodelį kavos.

– Jau buvau jūsų pažiūrėti. Maniau, išėjote į namus.

Lukas sako:

– Nepajudėjau iš čia visą naktį. Tai svarbu, Peteri.

Peteris ilgai žiūri į jį.

– Sutarta, Lukai.

Lukas grįžta namo. Jasmina jam sako:

– Buvo atėjęs policininkas. Turi prisistatyti į komisariatą. Kas čia darosi, Lukai?

Matiašas sako:

– Jie uždarys Luką į kalėjimą. Ir Lukas niekada negrįš.

Vaikas kikena. Jasmina griebia jį už rankos ir skelia antausį.

– Ar nenutilsi?

Lukas išplėšia vaiką iš Jasminos ir paima ant rankų. Nušluosto per skruostus riedančias ašaras.

– Nebijok, Matiašai. Manęs niekas neuždarys.

Vaikas įsmeigia žvilgsnį Lukui į akis. Jis nebeverkia. Sako:
– Gaila.

Lukas nueina į policijos nuovadą. Jam parodomas komisaro biuras. Lukas pasibeldžia ir įeina. Priešais policininką sėdi Klara ir gydytojas.

Komisaras sako:

– Laba diena, Lukai. Sėskitės.

Lukas atsisėda ant kėdės šalia vyriškio, kurį prieš keletą valandų pritrenkė.

Komisaras klausia:

– Ar atpažįstate užpuoliką, daktare?

– Aš nebuvau užpultas, kartoju jums. Paslydau ant plikledžio.

– Ir parkritote ant nugaros. Mūsų policininkai rado jus gulintį ant nugaros. Keista, bet mėlynė ant kaktos.

– Tikriausiai parkritau priekiu, bet paskui, šviesėjant sąmonei, apsiverčiau.

Komisaras sako:

– Šit kaip. Jūs taip pat teigiate naktį budėjęs ligoninėje. Pasitikrinę sužinojome, kad iš ligoninės išėjote devintą valandą vakaro ir naktį praleidote pas ponią.

Gydytojas sako:

– Aš nenorėjau jos kompromituoti.

Komisaras atsisuka į Luką.

– Ponios kaimynės keletą kartų matė jus pas ją lankantis.

Lukas sako:

– Jau kurį laiką vaikštau už ją į parduotuves. Ypač paskutinę savaitę, kai ji sirgo.

– Žinome, kad šiąnakt nenakvojote namie. Kur buvote?

– Buvau per daug pavargęs grįžti namo. Užsidarius visiems bistro, nuėjau pas vieną draugą ir pernakvojau pas jį. Iš jo išėjau pusę aštuonių.

– Kas tas draugas? Turbūt koks bičiulis iš bistro?

– Ne, tai partijos sekretorius.

– Teigiate naktį praleidęs pas partijos sekretorių?

– Taip. Septintą valandą ryto jis man išvirė kavos.

Komisaras išeina iš kabineto.

Gydytojas atsigręžia į Luką ir ilgai žiūri į jį. Lukas atlaiko jo žvilgsnį. Gydytojas pasižiūri į Klarą, Klara žiūri pro langą. Gydytojas įsižiūri priešais save ir sako:

– Aš jūsų neįskundžiau, nors puikiai jus atpažįstu. Pasienio patrulis rado mane ir atvedė čia kaip kokį girtuoklį. Visa tai man labai nemalonu. Prašyčiau jus saugoti paslaptį. Aš – tarptautinio lygio psichiatras. Aš turiu vaikų.

Lukas sako:

– Vienintelė išeitis jums – išvažiuoti iš šio miesto. Mūsų miestelis mažas. Anksčiau ar vėliau visi tai sužinos. Net jūsų žmona.

– Tai grasinimas?

– Taip.

– Aš esu ištremtas į šią prakeiktą skylę. Ne nuo manęs priklauso, kur važiuosiu.

– Nesvarbu kur. Pasiprašysite perkeliamas į kitą vietą.

Grįžta komisaras su Peteriu. Peteris nužvelgia Luką, paskui Klarą, paskui gydytoją. Komisaras sako:

– Jūsų alibi patvirtintas, Lukai.

Jis atsisuka į gydytoją.

– Manau, daktare, tuo ir baigsime. Jūs paslydote grįždamas iš ligoninės. Reikalas sutvarkytas.

Gydytojas klausia Peterio:

– Ar galiu pamatyti jus rytoj jūsų kabinete? Norėčiau išvažiuoti iš šio miesto.

Peteris sako:

– Žinoma. Galite pasikliauti manimi.

Gydytojas atsistoja ir ištiesia Klarai ranką.

– Man labai gaila.

Klara nusisuka, gydytojas išeina iš kabineto taręs:

– Ačiū, ponai.

Lukas sako Klarai:

– Aš jus palydėsiu.

Klara praeina pro jį nieko neatsakydama.

Lukas su Peteriu taip pat išeina iš komisariato. Peteris pasižiūri į tolstančią Klarą.

– Vadinasi, viskas dėl jos.

Lukas sako:

– Padarykite, ką galite, Peteri, kad tas žmogus iš čia išvažiuotų. Jei liks mūsų mieste, jis žuvęs.

Peteris sako:

– Aš jumis tikiu. Tam jums pakaks beprotystės. Jis išvyks. Bet, jei jinai jį myli, ar suprantat, ką būsite jai padaręs?

Lukas sako:

– Ji jo nemyli.

Kai Lukas grįžta iš komisariato, jau beveik vidurdienis.

Vaikas klausia:

– Tai jie tavęs neuždarė?

Jasmina sako:

– Tikiuosi, nieko rimta?

Lukas sako:

– Ne. Viskas gerai. Reikėjo pabūti liudytoju dėl vienų peštynių.

Jasmina sako:

– Turėtum aplankyti poną kunigą. Jis nieko nevalgo. Radau neliesta viską, ką nunešiau vakar iš užvakar.

Lukas paima butelį ožkos pieno ir eina į kleboniją. Ant virtuvės stalo stovi sustingę valgiai. Viryklė šalta. Lukas pereina tuščią kambarį ir nepasibeldęs įžengia į miegamąjį. Kunigas guli lovoje.

Lukas klausia:

– Jūs sergate?

– Ne, man tik šalta. Man visada šalta.

– Prinešiau jums pakankamai malkų. Kodėl nesišildote?

Kunigas sako:

– Reikia taupyti. Malkas ir visa kita.

– Jūs tiesiog tingite užkurti ugnį.

– Aš senas ir nebeturiu jėgų.

– Jėgų neturite todėl, kad nevalgote.

– Praradau apetitą. Nuo tada, kai valgį ėmei nešioti ne tu, aš praradau apetitą.

Lukas paduoda kunigui chalatą.

– Apsirenkite, ir eime į virtuvę.

Jis padeda senukui apsivilkti chalatą, padeda nueiti į virtuvę, padeda atsisėsti ant suolo, įpila puodelį pieno. Kunigas geria. Lukas sako:

– Negalite toliau gyventi vienas. Jūs tam per senas.

Kunigas padeda puodelį, pažvelgia į Luką.

– Aš išvažiuoju, Lukai. Vyresnybė mane pašaukė. Vykstu ilsėtis į vienuolyną. Šiame mieste nebebus kunigo. Gretimo miesto kunigas kartą per savaitę atvažiuos aukoti mišių.

– Tai protingas sprendimas. Džiaugiuosi dėl jūsų.

– Man bus gaila šio miesto. Praleidau jame keturiasdešimt penkerius metus.

Patylėjęs kunigas vėl prabyla:

– Tu daug metų rūpinaisi manimi kaip tikras sūnus. Norėčiau tau atsidėkoti. Bet kaip atsidėkoti už tokią meilę ir tokį gerumą?

Lukas sako:

– Nereikia dėkoti. Manyje nėra jokios meilės ir jokio gerumo.

– Tai tu taip manai, Lukai. O aš įsitikinęs, kad priešingai. Tu gavai žaizdą, nuo kurios dar nepasveikai.

Lukas tyli, ir kunigas kalba toliau:

– Man toks įspūdis, jog palieku tave ypač sunkiu tavo gyvenimo metu, bet mintimis būsiu su tavimi ir nuolat melsiuosi už tavo sielos išganymą. Tu pasukai blogais keliais, ir kartais aš klausiu savęs, kur nueisi. Aistringa ir nerami tavo prigimtis gali nuvesti tave labai toli, pastūmėti į blogiausius kraštutinumus. Tačiau neprarandu vilties. Dievo gailestingumas beribis.

Kunigas atsistoja ir suima delnais Luko veidą.

– „Atmink Kūrėją savo jaunystės dienomis, dar skausmo dienoms neatėjus ir dar neatėjus metams, apie kuriuos sakysi: „Man jie nemalonūs... “

Lukas nuleidžia galvą ir kakta paliečia seniui krūtinę.

– „...dar neužtemus saulės, mėnulio ir žvaigždžių šviesai ir lietų nešantiems debesims nesugrįžus...“ Tai Ekleziastas.

Liesą senio kūną supurto rauda:

– Taip. Tu jį atpažinai. Tu jį dar prisimeni. Vaikystėje atmintinai mokėjai ištisus Biblijos puslapius. Ar dabar turi laiko kartais ją paskaityti?

Lukas išsivaduoja iš kunigo rankų.

– Aš turiu daug darbo. Be to, skaitau kitas knygas.

Kunigas sako:

– Suprantu. Taip pat suprantu, kad mano pamokslai tau nuobodūs. Dabar eik ir daugiau nebegrįžk. Rytoj išvažiuoju pirmu traukiniu.

Lukas sako:

– Linkiu jums ramaus poilsio, tėve.

Grįžęs jis sako Jasminai:

– Ponas kunigas rytoj išvažiuoja. Daugiau nereikės nešioti jam valgyti.

Vaikas klausia:

– Ar jis išvažiuoja todėl, kad daugiau jo nemyli? Mes su Jasmina taip pat išvažiuosim, jei mūsų nemylėsi.

Jasmina sako:

– Nutilk, Matiašai!

Vaikas pradeda šaukti.

– Čia ji taip sakė! Bet tu mus myli, tiesa, Lukai?

Lukas paima jį ant rankų.

– Žinoma, Matiašai.

Klaros namuose svetainės krosnelėje kūrenasi ugnis. Miegamojo durys praviros.

Lukas įeina į miegamąjį. Klara guli su knyga rankoje. Ji pažvelgia į Luką, užverčia knygą ir padeda ją ant naktinio stalelio.

Lukas sako:

– Atleisk, Klara.

Klara nusimeta pūkinę antklodę. Ji nuoga. Įdėmiai žiūri į Luką.

– Jūs šito norėjote, ar ne!

– Nežinau. Aš gerai nežinau, Klara.

Klara užgesina lempelę.

– Tai ko gi laukiate?

Lukas uždega stalinę lempą ir nukreipia ją į lovą. Klara užsimerkia.

Lukas atsiklaupia prie lovos, išskečia Klarai kojas, paskui lytines lūpas. Ten teka plonytė srovelė kraujo. Lukas pasilenkia ir ima laižyti, gerti kraują. Klara sudejuoja, jos rankos įsikimba Lukui į plaukus.

Lukas nusirengia, atsigula ant Klaros, įeina į ją, surinka. Paskui atsikelia ir atidaro langą. Lauke sninga. Lukas grįžta į lovą. Klara jį apkabina. Lukas dreba. Ji sako:

– Nusiramink.

Ji glosto Lukui plaukus, veidą. Jis klausia:

– Ar nepykstate ant manęs už tą kitą?

– Ne. Geriau, kad jis išvažiavo.

Lukas sako:

– Žinojau, kad jo nemylite. Jūs buvote tokia nelaiminga aną savaitę, kai atėjote į bistro.

Klara sako:

– Susipažinau su juo ligoninėje. Jis mane gydė, kai vasarą vėl prislėgė nauja depresija. Ketvirta žuvus Tomui.

– Ar dažnai sapnuojate Tomą?

– Kasnakt. Bet tik jo egzekuciją. Laimingo, gyvo Tomo – niekada.

Lukas sako:

– Aš savo brolį matau visur. Savo kambaryje, sode, einantį šalia manęs gatve. Jis su manim kalba.

– Ką jis sako?

– Sako, kad gyvena mirtinoje vienatvėje.

Lukas užmiega Klaros glėbyje. Vėlią naktį jis vėl ją paima, švelniai, lėtai, lyg sapne.

Dabar Lukas visas naktis leidžia pas Klarą.

Žiema šiais metais labai šalta. Penkis mėnesius nepasirodė saulė. Tuščią miestą gaubia ledinis rūkas, žemė sušalusi, upė taip pat.

Senelės namų virtuvėje be perstojo kūrenasi ugnis. Malkos greit senka. Kiekvieną popietę Lukas eina jų parnešti ir sukrauna prie viryklės džiūti.

Virtuvės durys atdaros, kad prišiltų Jasminos ir vaiko kambarys. Luko kambarys nešildomas.

Kai Jasmina siuva ar mezga kambaryje, Lukas sėdi su vaiku ant didelio Jasminos megzto kilimo, dengiančio virtuvės grindis, ir abu žaidžia su šuniu ir kate. Varto knygas su paveikslėliais, piešia. Pasitelkęs skaitytuvus, Lukas moko Matiašą skaičiuoti.

Jasmina išverda vakarienę. Jie visi trys sėdi virtuvėje ant kampinio suolo. Valgo bulves, džiovintas pupeles ir kopūstus. Vaikas šio maisto nemėgsta, jis valgo mažai. Lukas užtepa jam sumuštinių su uogiene.

Po vakarienės Jasmina suplauna indus. Lukas nuneša vaiką į kambarį, nurengia, paguldo ir papasakoja istoriją. Kai vaikas užmiega, Lukas eina pas Klarą, į kitą miesto galą.

Stoties gatvėje žydi kaštonai. Balti žiedlapiai tokiu storu sluoksniu dengia žemę, kad Lukas negirdi net savo žingsnių. Vėlią naktį jis grįžta iš Klaros.

Vaikas sėdi virtuvėje ant kampinio suolo. Lukas sako:

– Dar tik penkios valandos. Kodėl taip anksti atsikėlei?

Vaikas klausia:

– Kur Jasmina?

– Ji išvažiavo į Didįjį Miestą. Jai čia buvo nuobodu.

Vaikas išplečia juodas akis.

– Išvažiavo? Be manęs?

Lukas nusigręžia, užkuria viryklėje ugnį. Vaikas klausia:

– Ar ji sugrįš?

– Ne, nemanau.

Lukas įpila į puodą ožkos pieno ir pastato šildyti.

Vaikas klausia:

– Kodėl nepasiėmė manęs? Ji žadėjo pasiimti mane su savimi.

Lukas sako:

– Pagalvojo, kad tau bus geriau su manimi, ir aš taip manau.

Vaikas sako:

– Man ne geriau su tavimi. Man bet kur geriau su ja.

Lukas sako:

– Didžiajame Mieste vaikams nesmagu. Ten nėra sodų ir gyvulių.

Vaikas sako:

– Bet yra mano motina.

Jis žiūri pro langą. Kai atsisuka, mažas jo veidelis iškreiptas skausmo.

– Ji manęs nemyli, nes aš luošas. Todėl ir paliko mane čia.

– Tai netiesa, Matiašai. Ji tave myli visa širdimi. Ir tu tai puikiai žinai.

– Tada ji grįš manęs pasiimti.

Vaikas atstumia puodelį, lėkštę ir išeina iš virtuvės. Lukas eina laistyti sodo. Teka saulė.

Po medžiu miega šuo, vaikas prieina prie jo su lazda rankoje. Lukas žiūri į vaiką. Vaikas pakelia lazdą ir suduoda šuniui. Šuo inkšdamas nubėga. Vaikas žiūri į Luką.

– Aš nemyliu gyvulių. Nemyliu ir sodo.

Vaikas ima kapoti lazda salotas, pomidorus, moliūgus, pupeles, gėles. Lukas tylėdamas žiūri į jį.

Vaikas grįžta į vidų ir atsigula Jasminos lovoje. Priėjęs prie jo, Lukas atsisėda ant lovos krašto.

– Tai tu toks nelaimingas, kad likai su manimi? Kodėl?

Vaiko akys įsmeigtos į lubas.

– Todėl, kad tavęs nekenčiu.

– Tu manęs nekenti?

– Taip, ir visada nekenčiau.

– Aš nežinojau. Ar gali pasakyti, kodėl?

– Todėl, kad tu didelis ir gražus, ir todėl, kad maniau, jog Jasmina tave myli. Bet, jei išvažiavo, vadinasi, tavęs taip pat nemylėjo. Tikiuosi, tu toks pat nelaimingas, kaip ir aš.

Lukas užsidengia veidą rankomis. Vaikas klausia:

– Tu verki?

– Ne, neverkiu.

– Bet tau liūdna dėl Jasminos?

– Ne, ne dėl Jasminos. Man liūdna dėl tavęs, dėl tavo skausmo.

– Tai tiesa? Dėl manęs? Taip tau ir reikia.

Jis nusišypso.

– Bet aš tik mažas luošys, o Jasmina graži.

Patylėjęs vaikas klausia:

– O kur tavo motina?

– Ji mirusi.

– Ar ji mirė dėl to, kad buvo labai sena?

– Ne, ji žuvo per karą. Ją užmušė sviedinys, ją ir jos kūdikį, kuris buvo mano mažoji sesutė.

– Kur jos dabar?

– Mirusieji yra niekur ir visur.

Vaikas sako:

– Jos palėpėje. Aš jas mačiau. Dideli kaulai ir maži kaulai.

Lukas tyliai klausia:

– Tu buvai užlipęs į palėpę? Kaip tau tai pavyko?

– Aš užsliuogiau. Tai visai nesunku. Aš tau parodysiu.

Lukas tyli. Vaikas sako:

– Nebijok, aš niekam nesakysiu. Nenoriu, kad jas iš mūsų atimtų. Aš jas myliu.

– Myli?

– Taip. Ypač kūdikį. Jis bjauresnis ir mažesnis už mane. Ir niekada neužaugs. Nežinojau, kad tai mergaitė. Negali suprasti, kai tie daiktai padaryti vien iš kaulų.

– Tie daiktai vadinami skeletais.

– Taip. Skeletais. Aš juos dar mačiau didelėje knygoje, kuri guli tavo viršutinėje lentynoje.

Lukas su vaiku stovi sode. Nuo palėpės durų, iškeltos Luko rankos aukštyje, karo virvė. Jis sako vaikui:

– Parodyk, kaip tu lipi.

Vaikas prisitraukia sodo suolą, stovintį tolėliau, po Luko kambario langu. Jis užlipa ant suolo, pašoka, sugauna virvę, įsispiria pėdomis į sieną, kad ji nesiūbuotų, ir kabindamasis rankomis bei kojomis, užsliuogia iki palėpės durų. Lukas nuseka paskui jį. Juodu atsisėda ant čiužinio ir žiūri į skeletus, kabančius ant sijos.

Vaikas klausia:

– O brolio skeleto nepasilikai?

– Kas tau sakė, kad aš turėjau brolį?

– Niekas. Girdėjau, kaip tu su juo kalbėjai. Tu su juo kalbi, o jis yra niekur ir visur, vadinasi, jis irgi miręs.

Lukas sako:

– Ne, jis nemiręs. Išvykęs į kitą šalį. Jis grįš.

– Kaip Jasmina. Ji taip pat grįš.

– Taip, mano broliui ir tavo motinai nutiko tas pats.

Vaikas sako:

– Tai vienintelis skirtumas tarp mirusiųjų ir tų, kurie išvyko, tiesa? Tie, kurie nemirė, sugrįš.

Lukas sako:

– Bet iš kur žinoti, ar jie per tą laiką nenumirė?

– Negali žinoti.

Vaikas valandėlę patyli, paskui klausia:

– Kaip tu jauteisi, kai brolis išvyko?

– Nežinojau, kaip toliau gyventi be jo.

– O dabar žinai?

– Taip. Nuo tada, kai atsiradai tu, žinau.

Vaikas atidaro skrynią.

– Kokie čia stori sąsiuviniai skrynioje?

Lukas uždaro skrynią.

– Jokie. Viešpatie! Laimė, tu dar nemoki skaityti.

Vaikas nusijuokia:

– Klysti. Jei parašyta spausdintomis raidėmis, aš jau moku skaityti. Žiūrėk.

Jis atidaro skrynią ir ištraukia iš jos Senelės Bibliją. Skaito žodžius, ištisus sakinius.

Lukas klausia:

– Kur išmokai skaityti?

– Iš knygų, savaime aišku. Iš savo ir iš tavo.

– Su Jasmina?

– Ne, vienas. Jasmina nemėgsta skaityti. Ji sakė, kad niekada nelankysiu mokyklos. Bet aš greitai ten eisiu, ar ne, Lukai?

Lukas sako:

– Aš galėsiu išmokyti tave visko, ką reikia žinoti.

Vaikas sako:

– Nuo šešerių metų lankyti mokyklą privaloma.

– Tau neprivaloma. Galima gauti atleidimą.

– Dėl mano luošumo, ar ne? Bet man nereikia tavo atleidimo. Aš noriu eiti į mokyklą, kaip visi vaikai.

Lukas sako:

– Jei nori, eisi. Bet kodėl nori?

– Todėl, kad žinau, jog mokykloje būsiu stipriausias, protingiausias.

Lukas nusijuokia:

– Ir, be abejonės, didžiausias garbėtroška. O aš visada nekenčiau mokyklos. Apsimečiau kurčium, kad nereikėtų jos lankyti.

– Tu taip pasielgei?

– Taip. Klausyk, Matiašai. Gali laipioti čia kada panorėjęs. Gali eiti į mano kambarį, net kai manęs ten nėra. Gali skaityti Bibliją, žodyną, visą enciklopediją, jei tau patinka. Bet sąsiuvinių tu neskaitysi, velnio vaike.

Jis priduria:

– Senelė mus taip vadindavo – velnio vaikais.

– Ką „jus"? Tave ir ką dar? Tave ir tavo brolį?

– Taip. Mano brolį ir mane.

Jie nulipa iš palėpės ir nueina į virtuvę. Lukas ruošia valgį. Vaikas klausia:

– Kas plaus indus, skalbs, tvarkys drabužius?

– Mes abu. Drauge. Tu ir aš.

Jie pavalgo. Persilenkęs per langą, Lukas apsivemia. Jis atsigręžia prakaito išpiltu veidu, praranda sąmonę ir krinta ant virtuvės grindų.

Vaikas sušunka:

– Nedaryk taip, Lukai, nedaryk taip!

Lukas atmerkia akis.

– Nerėk, Matiašai. Padėk man atsikelti.

Vaikas trukteli jį už rankos, ir Lukas įsikimba į stalą. Svyruodamas išeina iš virtuvės ir atsisėda sode ant suolo. Atsistojęs priešais, vaikas žiūri į jį.

– Kas atsitiko, Lukai? Kurį laiką tu buvai miręs!

– Ne, man tik pasidarė bloga nuo karščio.

Vaikas klausia:

– Juk nieko tokio, kad ji išvyko, tiesa? Tai ne taip baisu, sakyk? Juk tu dėl to nemirsi?

Lukas nieko neatsako. Vaikas atsisėda Lukui prie kojų, apkabina blauzdas ir padeda juodaplaukę garbanotą galvą jam ant kelių.

– Gal vėliau aš būsiu tavo sūnus.

Vaikui užmigus, Lukas vėl užlipa į palėpę. Pasiima iš skrynios sąsiuvinius, suvynioja juos į džiuto drobę ir išeina į miestą.

Paskambina prie Peterio durų.

– Norėčiau, kad juos pasaugotumėt, Peteri.

Jis padeda ryšulį ant svetainės stalo.

Peteris klausia:

– Kas čia?

Lukas praskleidžia drobę.

– Mokykliniai sąsiuviniai.

Peteris palinguoja galva.

– Viktoras man taip ir sakė. Jūs rašote. Perkate nežmoniškai daug popieriaus ir pieštukų. Daugybę metų perkate pieštukus, languotą popierių ir storus mokyklinius sąsiuvinius. Jūs rašote knygą?

– Ne, ne knygą. Aš tik šį tą užsirašinėju.

Peteris pakilnoja sąsiuvinius.

– Užsirašinėjate! Pustuzinis storų sąsiuvinių.

– Susikaupia per tiek metų. Nors daug ką praleidžiu. Saugau tik tai, kas būtina.

Peteris klausia:

– Kodėl norite juos paslėpti? Bijote policijos?

– Policijos? Ką jūs! Tai dėl vaiko. Jis mokosi skaityti ir visur knaisiojasi. Nenoriu, kad jis perskaitytų šituos sąsiuvinius.

Peteris nusišypso.

– Vaiko motina taip pat neturi jų perskaityti, ar ne?

Lukas sako:

– Jasmina pas mane nebegyvena. Ji išvyko. Visada svajojo apie Didįjį Miestą. Aš jai daviau pinigų.

– O ji jums paliko vaiką?

– Vaiką norėjau pasilikti.

Peteris užsidega cigaretę ir tylėdamas žiūri į Luką.

Lukas klausia:

– Tai galite ar ne pasaugoti sąsiuvinius savo namuose?

– Žinoma, galiu.

Peteris vėl suvynioja sąsiuvinius ir nuneša į miegamąjį. Grįžęs sako:

– Paslėpiau po lova. Geresnę slėptuvę rasiu rytoj.

Lukas sako:

– Ačiū, Peteri.

Peteris nusijuokia:

– Nedėkokite. Jūsų sąsiuviniai mane domina.

– Ketinate juos perskaityti?

– Suprantama. Jei nenorėjote, kad perskaityčiau, reikėjo juos nešti pas Klarą.

Lukas atsistoja.

– Jokiu būdu! Klara skaito viską, ką galima perskaityti. Bet galėčiau juos patikėti Viktorui.

– Tuomet perskaityčiau pas Viktorą. Jis nieko negali man atsakyti. Beje, jis netrukus išvyksta. Nori grįžti į gimtąjį miestą pas seserį. Ruošiasi parduoti namą ir knygyną.

Lukas sako:

– Grąžinkite sąsiuvinius. Užkasiu juos miške.

– Taip, užkaskite. Arba verčiau sudeginkit. Tai vienintelė išeitis, kad niekas negalėtų jų perskaityti.

Lukas sako:

– Privalau juos išsaugoti. Klausui. Šie sąsiuviniai skirti Klausui. Jam vienam.

Peteris įjungia radiją. Ilgai sukioja rankenėlę, kol randa švelnią muziką.

– Sėskitės, Lukai, ir pasakykite, kas tas Klausas.

– Mano brolis.

– Nežinojau, kad turėjote brolį. Niekada apie jį nepasakojote. Niekas nepasakojo, net Viktoras, kuris jus pažįsta nuo vaikystės.

Lukas sako:

– Mano brolis jau daug metų gyvena anapus sienos.

– Kaip jis ją perkirto? Juk ji garsėja kaip neįveikiama.

– Perkirto, ir tiek.

Patylėjęs Peteris klausia:

– Ar judu susirašinėjate?

– Ką jūs vadinate susirašinėjimu?

– Ką ir visi. Ar jis jums rašo? Ar jūs jam rašote?

– Aš jam kasdien rašau į sąsiuvinius. Tikriausiai ir jis daro tą pat.

– Ir niekada negaunate iš jo laiško?

– Jis negali čia siųsti man laiškų.

– Iš anapus sienos ateina daug laiškų. Ar brolis niekada neparašė jums, kai išvyko? Nedavė savo adreso?

Lukas papurto galvą ir vėl atsistoja.

– Manote, kad jis miręs, ar ne? Bet Klausas nemirė. Jis gyvas ir sugrįš.

– Taip, Lukai, jūsų brolis sugrįš. Dėl sąsiuvinių, tai galėčiau pažadėti, kad jų neskaitysiu, bet jūs manim nepatikėtumėt.

– Jūsų tiesa, nepatikėčiau. Žinojau, kad nesusilaikysite jų neperskaitęs. Žinojau eidamas čionai. Ką gi, skaitykite. Jau verčiau jūs negu Klara ar kas nors kitas.

Peteris sako:

– Dar vieno dalyko niekaip nesuprantu: jūsų santykių su Klara. Ji už jus daug vyresnė.

– Metai neturi reikšmės. Aš jos meilužis. Ar tai viskas, ką norėjote sužinoti?

– Ne, ne viskas. Šitai aš jau žinojau. Bet ar jūs ją mylite?

Lukas atidaro duris.

– Aš nežinau šio žodžio reikšmės. Ir niekas nežino. Nesitikėjau iš jūsų tokio klausimo, Peteri.

– Bet gyvenime dažnai būsite to klausiamas. Ir kartais teks atsakyti.

– O jums, Peteri? Jums taip pat teks atsakyti į kai kuriuos klausimus. Kartais dalyvaudavau jūsų politiniuose susirinkimuose. Jūs rėžiate kalbas, salė jums ploja. Ar nuoširdžiai tikite tuo, ką sakote?

– Esu priverstas tikėti.

– O ką apie tai galvojate širdies gilumoje?

– Aš negalvoju. Negaliu leisti sau tokios prabangos. Manyje nuo pat vaikystės įsišaknijusi baimė.

Klara stovi prie lango ir žiūri į tamsoje skendintį sodą. Lukui įėjus į kambarį, neatsigręžia. Ji sako:

– Vasara – siaubingas metas. Būtent vasarą mirtis yra arčiausiai. Viskas išdžiūsta, užtrokšta, sustingsta. Jau ketveri metai, kai *jie* nužudė Tomą. Rugpjūčio mėnesį, anksti rytą, auštant. *Jie* jį pakorė. Baisiausia, kad kiekvieną vasarą *jie* šitai pradeda iš naujo. Auštant, kai jūs grįžtate namo, aš prieinu prie lango ir *juos* matau. *Jie* pradeda iš naujo, nors to paties žmogaus negalima nužudyti keletą kartų.

Lukas pabučiuoja Klarai į kaklą.

– Kas jums, Klara? Kas jums šiandien nutiko?

– Šiandien gavau laišką. Oficialų laišką. Jis ten, ant mano stalo, galite perskaityti. Jame pranešama, kad Tomas reabilituojamas, kad jis nekaltas. Jo nekaltumu aš niekada neabejojau. *Jie* man rašo: „Jūsų vyras nekaltas. Mes jį nužudėme per klaidą. Daug žmonių nužudėme per klaidą, bet dabar visur įvedėme tvarką, mes atsiprašome ir pažadame, kad tokios klaidos daugiau nepasikartos". *Jie* žudo ir reabilituoja. *Jie* atsiprašo, bet Tomas negyvas! Ar *jie* gali jį prikelti? Ar gali ištrinti tą naktį, kai pražilo mano plaukai, kai netekau proto?

Tą vasaros naktį buvau viena savo bute, mudviejų su Tomu bute. Buvau ten viena jau daug mėnesių. Nuo tada, kai *jie* įkalino Tomą, niekas nenorėjo, negalėjo, nedrįso manęs aplankyti. Buvau jau pripratusi prie vienatvės, nebuvo nieko nepaprasta, kad esu viena. Aš nemiegojau, bet tai taip pat buvo įprasta. Neįprasta buvo tai, kad tą naktį neverkiau. Iš vakaro radijas pranešė, jog keletas asmenų už tėvynės išdavimą bus nubausti mirtimi. Tarp kitų pavardžių aiškiai išgirdau Tomo pavardę. Trečią ryto, bausmės vykdymo valandą, pažvelgiau į laikrodį. Žiūrėjau į jį ligi septynių, tada nuėjau į darbą, į didelę sostinės biblioteką. Atsisėdau prie savo rašomojo stalo, buvau skaityklos vedėja. Viena po kitos

mane apsupo kolegės, jos šnibždėjosi: „Ji atėjo!"– „Ar matėte jos plaukus?" Aš išėjau iš bibliotekos, ligi vakaro basčiausi gatvėmis, pasiklydau, nesusivokiau, kokiame kvartale atsidūriau, nors labai gerai pažinojau miestą. Namo grįžau taksi. Trečią valandą ryto pažvelgiau pro langą ir išvydau *juos: jie* korė Tomą ant priešais stovinčio namo fasado. Aš ėmiau šaukti. Atbėgo kaimynai. Greitoji pagalba išvežė mane į ligoninę. Dabar *jie* sako, kad tai tebuvo klaida. Tomo nužudymas, mano liga, ligoninėje praleisti mėnesiai, pražilę plaukai tebuvo klaida. Tada tegul grąžina man Tomą, gyvą, šypsantį. Tomą, kuris spausdavo mane glėbyje, glostydavo plaukus, šiltomis rankomis laikydavo veidą, bučiuodavo akis, ausis, lūpas.

Lukas suima Klarą už pečių ir atgręžia į save.

– Kada liausitės man kalbėjusi apie Tomą?

– Niekada. Niekada nesiliausiu kalbėjusi apie Tomą. O jūs? Kada jūs pradėsite kalbėti man apie Jasminą?

Lukas sako:

– Neturiu ką sakyti. Ypač dabar, kai jos čia nebėra.

Klara ima daužyti ir draskyti Lukui veidą, kaklą, pečius. Ji sušunka:

– Jos čia nebėra? Kur ji? Ką jūs jai padarėte?

Lukas nusitempia Klarą į lovą ir atsigula ant jos.

– Nusiraminkit. Jasmina išvažiavo į Didįjį Miestą. Štai ir viskas.

Klara suspaudžia Luką glėbyje.

– *Jie* atskirs mane nuo tavęs, kaip atskyrė nuo Tomo. *Jie* uždarys tave į kalėjimą, pakars.

– Ne, viskas pasibaigė. Užmirškite Tomą, kalėjimą ir virvę.

Auštant Lukas atsikelia.

– Turiu grįžti. Vaikas anksti atsibunda.

– Jasmina čia paliko vaiką?

– Tas vaikas luošas. Ką ji su juo darytų Didžiajame Mieste?

Klara kartoja:

– Kaip ji galėjo jį palikti?

Lukas sako:

– Ji norėjo jį pasiimti. Bet aš neleidau.

– Neleidot? Kokią turėjote teisę? Tai jos vaikas. Jis priklauso jai.

Klara žiūri į besirengiantį Luką. Ji sako:

– Jasmina išvažiavo todėl, kad jos nemylėjote.

– Aš jai padėjau, kai atsidūrė sunkioje padėtyje. Nieko jai nežadėjau.

– Man jūs taip pat nieko nežadėjote.

Lukas grįžta ruošti Matiašui pusryčių.

Lukas ateina į knygyną. Viktoras klausia:

– Jums reikia popieriaus ir pieštukų, Lukai?

– Ne. Norėčiau su jumis pasikalbėti. Peteris man sakė, kad ketinate parduoti namą.

Viktoras atsidūsta:

– Mūsų laikais niekas neturi tiek pinigų, kad galėtų nusipirkti namą su parduotuve.

Lukas sako:

– Aš norėčiau jį nusipirkti.

– Jūs, Lukai? O už ką, vaikeli?

– Už pinigus, gautus pardavus Senelės namą. Armija siūlo man gerą kainą.

– Bijau, kad to neužteks, Lukai.

– Man taip pat priklauso didelis žemės sklypas. Turiu ir kitų daiktų. Vertingų daiktų, kuriuos paveldėjau iš Senelės.

Viktoras sako:

– Vakare ateikite į mano butą. Lauko duris paliksiu neužrakintas.

Vakare Lukas užlipa siaurais tamsiais laiptais į butą virš knygyno. Pabeldžia į vienas duris, pro kurių apačią skverbiasi šviesos ruoželis.

Viktoras šūkteli:

– Užeikite, Lukai!

Lukas įžengia į kambarį, kur plaukioja daugybės cigarų dūmai, nors langas ir atviras. Lubos apskretusios rusvu purvu, tiulinės užuolaidos pageltusios. Kambarys užgriozdintas senais baldais, sofomis, kanapomis, staliukais, lempomis, dailiais niekučiais. Sie-

nos nukabinėtos paveikslais, graviūromis, o grindys nuklotos vienas ant kito patiestais susidėvėjusiais kilimais.

Viktoras sėdi palei langą prie stalo, užtiesto raudona pliušine staltiese. Ant stalo guli cigarų bei cigarečių dėžutės ir įvairiausios peleninės, pilnos nuorūkų, o greta stovi taurelės ir grafinas, ligi pusės pripiltas gelsvo skysčio.

– Prieikite arčiau, Lukai. Sėskitės ir pasiimkite taurelę.

Lukas atsisėda, Viktoras įpila jam išgerti, ištuština savo taurelę, vėl ją prisipila.

– Norėčiau pasiūlyti jums geriausios degtinės, pavyzdžiui, tos, kurios atvežė sesuo, bet, deja, jos nebeliko. Sesuo pas mane lankėsi liepos mėnesį, buvo labai karšta, prisimenate. Aš nemėgstu karščio, nemėgstu vasaros. Lietinga, vėsi vasara – gerai, bet nuo šuniško karščio tiesiog susergu.

Sesuo atvežė litrą abrikosų degtinės, kuri dažniausiai geriama mano tėviškėje. Ji, be abejonės, manė, kad to butelio užteks visiems metams ar bent iki Kalėdų. O iš tiesų patį pirmąjį vakarą aš išgėriau pusę. Kadangi man buvo gėda, iš pradžių paslėpiau butelį, paskui nupirkau vidutiniškos degtinės – kitokios parduotuvėse nėra – ir supyliau į sesers butelį, kurį pastačiau matomoje vietoje, ant indaujos, priešais jus.

Šitaip, kas vakarą gerdamas prastos kokybės abrikosų degtinę, nuraminau seserį, rodydamas jos butelį, kurio turinys beveik nemažėjo. Vieną ar du kartus, kad atrodytų natūraliau, įsipyliau mažą taurelę tos degtinės ir apsimečiau ją skanaująs, nors kokybė jau buvo pasikeitusi.

Nekantriai laukiau, kada sesuo išvažiuos. Ji man netrukdė, priešingai. Virė valgį, adė kojines, lopė drabužius, mazgojo virtuvę ir viską, kas buvo purvina. Taigi ji man buvo naudinga, be to, uždarius parduotuvę, mudu maloniai šnekučiuodavomės, valgydami gardžius patiekalus. Ji miegojo mažame kambarėlyje čia, šalimais. Guldavosi anksti, elgėsi tyliai. Kiaurą naktį galėjau pirmyn atgal vaikštinėti po savo kambarį, po virtuvę, po koridorių.

Žinokite, Lukai, seserį myliu labiau už viską pasaulyje. Tėvas su motina mirė, kai buvome jauni, aš dar visai vaikas. Sesuo šiek

tiek vyresnė, vyresnė penkeriais metais. Gyvenome pas tolimus giminaičius, dėdes ir tetas, bet, užtikrinu jus, iš tiesų mane auklėjo sesuo.

Laikui bėgant, meilė nesumažėjo. Negalite įsivaizduoti, kaip apsidžiaugiau, išvydęs ją lipančią iš traukinio. Buvau nematęs jos dvylika metų. Trukdė karas, skurdas, pasienio zona. Kai, pavyzdžiui, jai pavykdavo sutaupyti truputį pinigų kelionei, tai negaudavo leidimo į pasienio zoną, ir taip toliau. O aš visada turiu labai mažai grynųjų pinigų ir negaliu uždaryti knygyno kada panorėjęs. Ji taip pat negali staiga palikti klienčių. Ji siuvėja, o moterims siuvėja reikalinga net sunkiais metais. Sunkiais metais labiausiai, nes tada jos neišgali nusipirkti naujų apdarų. Sunkiais metais moterys prašydavo seserį daryti neįtikėtinus darbus. Iš velionio vyro kelnių pasiūti trumpą sijoną, iš marškinių – palaidinukę, o vaikų drabužėliams tikdavo bet kokia audeklo atraiža.

Kai sesuo pagaliau surinko reikiamą pinigų sumą, popierius ir būtinus leidimus, apie savo atvykimą pranešė man laišku.

Viktoras atsistoja, pasižiūri pro langą.

– Dar nėra dešimtos, ar ne?

Lukas sako:

– Ne, dar nėra.

Viktoras vėl atsisėda, įsipila išgerti, užsidega cigarą.

– Laukiau sesers stotyje. Pirmą kartą kažko laukiau šioje stotyje. Nusprendžiau laukti kelių traukinių, jei reikės. Sesuo atvažiavo paskutiniu. Keliavo visą dieną. Suprantama, aš iškart ją atpažinau, bet ji taip skyrėsi nuo paveikslo, kurį saugojau atmintyje! Pasidarė mažytė, mažytė. Visada buvo smulki, bet ne tokia. Veidas, reikia pasakyti, nedailus, dabar buvo išvagotas daugybės raukšlelių. Žodžiu, ji labai paseno. Žinoma, aš jai nieko nesakiau, pastabas pasilikau sau, užtat ji verkdama sušuko: „O, Viktorai! Kaip tu pasikeitei! Vos bepažinau. Sustorėjai, nuplikai ir siaubingai apsileidai“.

Aš paėmiau jos lagaminus. Jie buvo sunkūs, prikrauti uogienių, dešrų, abrikosų degtinės. Visa tai ji sudėjo virtuvėje. Atvežė net pupelių iš savo sodo. Iškart paragavau degtinės. Kol ji virė pupe-

les, išgėriau beveik ketvirtadalį butelio. Suplovusi indus, ji atėjo į mano kambarį. Langai buvo atlapoti, tvyrojo baisus karštis. Aš gėriau toliau, nuolat vaikščiojau prie lango ir rūkiau cigarus. Sesuo pasakojo apie nepakenčiamas klientes, apie vienišą, sunkų savo gyvenimą, o aš jos klausiausi gerdamas degtinę ir rūkydamas cigarus.

Dešimtą valandą lange priešais įsižiebė šviesa. Pasirodė žilaplaukis vyras. Jis kažką kramtė. Tokiu metu jis visada valgo. Dešimtą valandą vakaro prieina prie lango ir pradeda valgyti. Sesuo kalbėjo toliau. Parodžiau jai jos kambarį ir pasakiau: „Tu tikriausiai pavargusi. Kelionė buvo ilga. Ilsėkis“. Ji pabučiavo mane į abu skruostus, nuėjo į gretimą kambarėlį, atsigulė ir, atrodo, užmigo. Aš toliau gėriau ir, vaikščiodamas pirmyn atgal, rūkiau cigarus. Retsykiais pažvelgdavau pro langą ir pamatydavau žilaplaukį vyrą, rymantį ant palangės. Girdėjau, kaip jis klausinėja retų praeivių: „Kiek valandų? Ar galite pasakyti, kiek dabar valandų?“ Kažkas iš gatvės jam atsakė: „Vienuolika valandų dvidešimt minučių“.

Miegojau labai blogai. Man trukdė tylus sesers buvimas gretimame kambaryje. Kitą dieną buvo sekmadienis, ir aš vėl išgirdau, kaip nakviša klausia, kiek valandų, o kažkas jam atsako: „Be penkiolikos minučių septynios“. Vėliau, kai atsikėliau, sesuo jau triūsė virtuvėje, langas priešais buvo uždarytas.

Ką jūs apie tai manote, Lukai? Sesuo, kurios nemačiau dvylika metų, atvažiuoja manęs aplankyti, o aš nekantriai laukiu, kada ji atsiguls, kad galėčiau ramiai stebėti nakvišą iš namo priešais, nes, tiesą sakant, jis vienintelis mane domina, nors užvis labiau myliu seserį.

Jūs nieko nesakote, Lukai, bet žinau, ką manote. Manote, kad aš beprotis, ir esate teisus. Mane apsėdo tas senis, atidarantis langą dešimtą valandą vakaro ir uždarantis septintą ryto. Prie lango jis praleidžia kiaurą naktį. Ką daro paskui, nežinau. Gal miega, o gal turi kitą kambarį ar virtuvę, kur būna dieną? Niekada jo nematau gatvėje, nematau dieną, aš jo nepažįstu ir niekada apie jį nesiklausinėjau. Jums pirmajam apie jį pasakoju. Apie ką jis galvoja, kiaurą naktį rymodamas ant palangės? Iš kur man žinoti? Po

vidurnakčio gatvė visiškai ištuštėja. Jis net negali pasiteirauti praeivių, kiek valandų. Negali to padaryti ligi šeštos ar septintos ryto. Ar jam tikrai reikia žinoti, kiek valandų, ar jis tikrai neturi jokio laikrodžio nė žadintuvo? Tada kaip jis pasirodo prie lango lygiai dešimtą valandą vakaro? Štai kokie klausimai man apie jį kyla.

Vieną vakarą, kai sesuo buvo jau išvažiavusi, nakviša mane užkalbino. Sėdėjau prie lango ir stebėjau dangų, ieškodamas debesų, nešančių audrą, kuri buvo pranašaujama jau keletą dienų. Žmogus iš kitapus gatvės kreipėsi į mane. Jis tarė: „Žvaigždžių nematyti. Artinasi audra“. Aš jam nieko neatsakiau. Žiūrėjau kitur. Dairiausi į dešinę, į kairę. Nenorėjau su juo susidėti. Aš jo nepažinojau.

Atsisėdau savo kambario kampe, kur jis negalėjo manęs matyti. Dabar suvokiu, kad, jei liksiu čia, nedarysiu nieko daugiau, tik gersiu, rūkysiu ir pro langą stebėsiu nakvišą, o paskui ir pats pavirsiu nakviša.

Viktoras pažvelgia pro langą ir atsidusęs drimba į fotelį.

– Jis čia. Jis čia ir mane stebi. Laukia progos užmegzti pokalbį. Bet aš nesileisiu, jis veltui stengiasi, paskutinis žodis bus ne jo.

Lukas sako:

– Nusiraminkite, Viktorai. Gal tai tik į pensiją išėjęs naktinis sargas, įpratęs miegoti dieną.

Viktoras sako:

– Naktinis sargas? Gali būti. Nesvarbu. Jei liksiu čia, jis mane sužlugdys. Aš jau pusiau pamišęs. Ir sesuo tai pastebėjo. Prieš lipdama į traukinį, tarė man: „Aš per sena dar kartą leistis į tokią ilgą ir varginančią kelionę. Mes turime apsispręsti, Viktorai, kitaip, bijau, daugiau niekada nepasimatysime“. Aš paklausiau: „Dėl ko apsispręsti?“ Ji tarė: „Tavo reikalai prasti, aš tai pastebėjau. Visą dieną kiurksai parduotuvėje, ir neateina joks pirkėjas. Naktį vaikštai po butą, o rytą būni išsekęs. Tu per daug geri, išgėrei beveik pusę mano atvežtos degtinės. Jei ir toliau taip bus, tapsi alkoholiku“.

Aš jai, aišku, nepasakiau, kad per jos viešnagę išgėriau šešis butelius degtinės, jau neskaitant vyno, kurio atsikimšdavome per

kiekvienus pietus. Žinoma, neužsiminiau ir apie nakvišą. Ji kalbėjo toliau: „Tu prastai atrodai. Paakiai pajuodę, tu išblyškęs ir aptukęs. Valgai per daug mėsos, nepakankamai judi, neini pasivaikščioti, nesveikai gyveni“. Aš atsakiau: „Dėl manęs nesijaudink. Jaučiuosi puikiai“. Aš užsidegiau cigarą. Traukinys vėlavo. Sesuo su pasibjaurėjimu nusigręžė: „Tu per daug rūkai. Dūmiji be perstojo“.

Nepasakiau jai ir to, kad gydytojai prieš dvejus metus nustatė man arterijų ligą, sukeltą tabako. Mano kairioji šoninė arterija užsikimšusi, kraujas necirkuliuoja arba blogai cirkuliuoja į kairiąją koją, man skauda klubą ir blauzdą, kairės kojos didysis pirštas nejautrus. Gydytojai prirašė vaistų, bet sveikata nepagerės, jei nesiliausiu rūkęs ir nedarysiu pratimų. Bet aš nenoriu liautis rūkęs. Be to, visiškai neturiu valios. Iš alkoholiko negalima reikalauti valios. Taigi, norint mesti rūkyti, pirmiausia reikia nustoti gerti.

Kartais pagalvoju, kad reikėtų mesti rūkyti, bet tuoj pat užsidegu cigarą ar cigaretę ir rūkydamas galvoju, kad, jei nenustosiu rūkęs, kraujas greit visai nebepateks į kairiąją koją ir prasidės gangrena, o tada reikės nupjauti pėdą ar visą koją.

Nieko nesakiau, nenorėdamas gąsdinti sesers, bet ji nerimavo. Prieš sėsdama į traukinį, ji pabučiavo mane į abu skruostus ir tarė: „Parduok knygyną ir grįžk pas mane į tėviškę. Gyvensime kukliai vaikystės namuose. Vaikščiosime po mišką, aš viskuo rūpinsiuosi, tu nustosi rūkyti ir gerti ir parašysi knygą“.

Traukinys išvažiavo, aš grįžau namo, įsipyliau taurelę degtinės ir ėmiau svarstyti, apie kokią knygą ji kalbėjo.

Tą vakarą, be įprastų vaistų kraujotakai gerinti, išgėriau migdomųjų ir degtinę, likusią sesers butelyje, kitaip tariant, beveik pusę litro. Nors ir išgėręs migdomųjų vaistų, kitą rytą atsibudau labai anksti, visiškai nejausdamas kairės kojos. Buvau pažliugęs prakaitu, širdis daužėsi kaip pašėlusi, rankos drebėjo, mane kaustė šlykšti baimė, nerimas. Pažvelgiau į žadintuvą, norėdamas sužinoti, kuri valanda, bet jis buvo sustojęs. Tada nusivilkau prie lango, senis iš namo priešais tebebuvo ten. Per tuščią gatvę aš jo paklausiau: „Ar negalėtumėte pasakyti, kiek dabar valandų, mano

laikrodis sustojo". Jis nusigręžė, neva pažiūrėjo į laikrodį ir atsakė: „Pusė septynių". Norėjau apsirengti, bet buvau jau su drabužiais. Miegojau nenusirengęs ir nenusiavęs. Aš nusileidau į gatvę ir nuėjau prie artimiausios bakalėjos parduotuvės. Ji buvo dar uždaryta. Vaikštinėdamas pirmyn atgal, ėmiau laukti. Pagaliau pasirodė vedėjas, jis atidarė krautuvę ir mane aptarnavo. Nusipirkau butelį kažkokios degtinės, grįžau namo, išgėriau keletą taurelių, ir nerimas išsisklaidė, o žmogus kitapus gatvės uždarė langą.

Nulipęs į knygyną, atsisėdau už prekystalio. Neatėjo joks pirkėjas. Buvo dar vasara, mokiniai atostogavo, niekam nereikėjo knygos ar ko nors kito. Sėdėdamas spoksojau į knygas, išdėliotas lentynose, ir prisiminiau savo knygą, knygą, apie kurią kalbėjo sesuo, knygą, kurią ketinau parašyti būdamas paauglys. Norėjau tapti rašytoju, rašyti knygas, tai buvo mano jaunystės svajonė, mudu su seserim dažnai apie ją šnekėdavomės. Ji manimi tikėjo, aš taip pat savimi tikėjau, bet juo toliau, juo mažiau ir galop svajonę rašyti knygas visai užmiršau.

Man tik penkiasdešimt metų. Jei nustosiu rūkyti ir gerti, arba veikiau gerti ir rūkyti, dar galėsiu parašyti knygą. Knygų – ne, tačiau vieną knygą – galbūt. Aš įsitikinęs, Lukai, jog kiekvienas žmogus gimė tam, kad parašytų knygą, ir niekam daugiau. Genialią ar vidutinišką knygą, nesvarbu, bet tas, kuris nieko neparašys, bus žuvęs, jis tik pereis per žemę nepalikdamas pėdsakų.

Jei ir toliau gyvensiu čia, niekada neparašysiu knygos. Vienintelė mano viltis – parduoti namą su knygynu ir išvažiuoti pas seserį. Ji man neleis gerti ir rūkyti, mudu gyvensime sveikai, ji viskuo rūpinsis, man nereikės nieko daryti, tik rašyti knygą, kai jau būsiu atsikratęs alkoholio ir tabako. Jūs ir pats, Lukai, rašote knygą. Apie ką, apie kokius asmenis, nežinau. Bet rašote. Nuo vaikystės nuolat perkate popierių, pieštukus, sąsiuvinius.

Lukas sako:

– Jūsų tiesa, Viktorai. Rašyti svarbiausia. Pasakykite kainą, ir aš nupirksiu jūsų namą su knygynu. Po keleto savaičių galėsime baigti sandėrį.

Viktoras klausia:

– Kokie tie vertingi daiktai, kuriuos minėjote?

– Aukso bei sidabro monetos. Ir brangenybės.

Viktoras nusišypso.

– Ar norite apžiūrėti namą?

– Tai nebūtina. Jei reikės, aš kai ką pakeisiu. Šių dviejų kambarių mums dviem užteks.

– Jei gerai prisimenu, buvote trise.

– Dabar likom dviese. Vaiko motina išvažiavo.

Lukas sako vaikui:

– Mes greit išsikraustysime. Gyvensime mieste, Centrinėje aikštėje. Aš nupirkau knygyną.

Vaikas sako:

– Gerai. Man bus arčiau mokykla. Bet kaip Jasmina mus ras, kai sugrįš?

– Mažame miestelyje ji lengvai mus suras.

Vaikas klausia:

– Ar daugiau neturėsime gyvulių ir sodo?

– Turėsime nediduką sodelį. Pasiliksime šunį, katę ir keletą vištų, kad turėtume kiaušinių. Kitus gyvulius parduosime Jožefui.

– Kur aš miegosiu? Tenai nėra Senelės kambario.

– Miegosi mažame kambarėlyje greta manojo. Būsime vienas šalia kito.

– Iš ko gyvensime be gyvulių ir sodo gėrybių?

– Iš knygyno. Aš pardavinėsiu pieštukus, knygas, popierių. Tu galėsi man padėti.

– Taip, aš tau padėsiu. Kada persikraustome?

– Rytoj. Jožefas atvažiuos su vežimu.

Lukas su vaiku įsikuria Viktoro namuose. Lukas perdažo kambarius, dabar jie šviesūs ir švarūs. Greta virtuvės, buvusiame sandėlyje, Lukas įrengia vonią.

Vaikas klausia:

– Ar savo kambaryje galiu laikyti skeletus?

– Tai neįmanoma. Įsivaizduok, kad kažkas įeina į tavo kambarį.

– Niekas neįeis į mano kambarį. Tik Jasmina, kai sugrįš.

Lukas sako:

– Gerai. Gali turėti skeletus. Vis dėlto paslėpsime juos už užuolaidos.

Lukas su vaiku sukasa Viktoro apleistą sodą. Vaikas parodo vieną medį.

– Pažvelk į šį medį, Lukai, jis visas pajuodęs.

Lukas sako:

– Šis medis nudžiūvęs. Reikia jį nukirsti. Kiti medžiai taip pat meta lapus, bet šis jau nudžiūvęs.

Dažnai vaikas pabunda vidury nakties ir skuba į Luko kambarį, į jo lovą, ir jei Luko ten nėra, laukia, kada galės papasakoti jam savo košmarą. Lukas atsigula šalia vaiko ir tol glaudžia prie savęs liesą kūnelį, kol berniukas nustoja drebėjęs.

Vaikas papasakoja savo košmarus, visada tuos pačius, nuolat besikartojančius ir kamuojančius jį naktimis.

Vienas sapnas apie upę. Vaikas, gulėdamas vandens paviršiuje, leidžiasi nešamas bangų ir žiūri į žvaigždes. Jis laimingas, bet iš lėto artėja kažkas baisaus, staiga tas daiktas atsiduria šalimais, jis sprogsta, šaukia, klykia, akina.

Kitas sapnas apie tigrą, gulintį prie vaiko lovos. Tigras tarytum miega, jis atrodo švelnus ir geras, ir vaikui labai maga jį paglostyti. Jis bijo, bet vis labiau trokšta paglostyti tigrą ir jau nebegali atsispirti šiam norui. Vaiko pirštai paliečia šilkinį tigro kailį, ir tigras, sugriebęs letena, nuplėšia jam ranką.

Trečias sapnas apie negyvenamą salą. Vaikas ten žaidžia su karučiais. Jis pripila į juos smėlio ir, nuvežęs kitur, išpila, tada nueina toliau, vėl pripila karučius, paskui išpila ir taip pilsto smėlį ilgai, bet ūmai sutemsta naktis, pasidaro šalta, aplinkui nieko nėra, tik žvaigždės žiba begalinėje vienatvėje.

Dar vienas sapnas: vaikas nori grįžti į Senelės namus, jis eina miesto gatvėmis, bet jų neatpažįsta, paklysta, gatvės tuščios, namo nėra ten, kur turėtų būti, viskas ne savo vietose, Jasmina verkdama jį šaukia, bet vaikas nežino, kokia gatve, kokiu keliu pasukti, kad pas ją nueitų.

Baisiausias sapnas – apie nudžiūvusį medį, pajuodusį sodo medį. Vaikas žiūri į medį, o jis tiesia į jį plikas šakas. Medis sako: „Aš –

tik nudžiūvęs medis, bet myliu tave taip pat, kaip ir tada, kai buvau gyvas. Eikš, mažuti, eikš pas mane". Medis kalba Jasminos balsu, vaikas prieina, ir negyvos, pajuodusios šakos jį apsiveja, dusina.

Lukas nupjauna nudžiūvusį medį, sukapoja ir užkuria sode laužą. Kai ugnis užgęsta, vaikas sako:

– Dabar iš jo liko tik krūva pelenų.

Jis nueina į savo kambarį. Lukas atsikemša butelį degtinės. Išgeria. Jį suima šleikštulys. Jis grįžta į sodą, išsivemia. Nuo juodų pelenų dar kyla balti dūmai, bet pradeda kristi stambūs lietaus lašai ir liūtis užbaigia ugnies darbą.

Vėliau vaikas randa Luką gulintį šlapioje žolėje, purve. Jis jį papurto.

– Kelkis, Lukai. Grįžk vidun. Lyja. Jau naktis. Šalta. Ar gali paeiti?

Lukas sako:

– Palik mane čia. Eik namo. Rytoj viskas bus gerai.

Vaikas atsisėda šalia Luko ir ima laukti.

Pateka saulė, Lukas atmerkia akis.

– Kas atsitiko, Matiašai?

– Tai tik dar vienas košmaras.

5

Nakviša ir toliau kas vakarą dešimtą valandą pasirodo lange. Vaikas jau miega. Lukas išeina iš namų, nakviša paklausia jo, kiek valandų, Lukas jam atsako ir eina pas Klarą. Kai auštant grįžta, nakviša vėl paklausia, kiek valandų, Lukas jam atsako ir eina gulti. Po keleto valandų nakvišos kambaryje užgęsta šviesa ir langą aptupia balandžiai.

Vieną rytą nakviša pašaukia namo grįžtantį Luką:

– Pone!

Lukas sako:

– Dabar penkios.

– Žinau. Manęs nedomina, kiek valandų. Tai būdas užmegzti su žmonėmis pokalbį. Aš tik noriu jums pasakyti, kad vaikas šiąnakt buvo labai neramus. Jis atsibudo apie antrą valandą, keletą kartų buvo nuėjęs į jūsų kambarį, ilgai žiūrėjo pro langą. Net buvo išėjęs į gatvę, nubėgo iki bistro, paskui grįžo ir turbūt atsigulė.

– Ar jis dažnai taip daro?

– Taip, jis dažnai atsibunda. Beveik kasnakt. Bet pirmąkart mačiau jį naktį išeinantį iš namų.

– Dieną jis taip pat neišeina iš namų.

– Manau, jis jūsų ieškojo.

Lukas užlipa į butą, vaikas kietai miega savo lovoje. Lukas pažvelgia pro langą, nakviša klausia:

– Ar viskas gerai?

– Taip, jis miega. O jūs? Argi jūs niekada nemiegate?

– Kartais užsnūstu, bet kaip reikiant niekada neužmiegu. Nemiegu jau aštuoneri metai.

– Ką veikiate dieną?

– Vaikštinėju. Kai pavargstu, atsisėdu skvere. Skvere maloniausiai praleidžiu laiką. Ten kartais keletą minučių užmiegu sėdėdamas ant suolo. Gal norite kada nors su manim ten nueiti?

Lukas sako:

– Dabar, jei norite.

– Sutarta. Palesinsiu balandžius ir nulipsiu.

Jie žingsniuoja tuščiomis miegančio miesto gatvėmis Senelės namų link. Nakviša sustoja prie keleto kvadratinių metrų plotelio pageltusios žolės, kur du seni medžiai tiesia plikas šakas.

– Štai mano skveras. Vienintelė vieta, kur galiu valandėlę nusnūsti.

Senis atsisėda ant vienintelio suolo prie neveikiančio fontano, apaugusio samanomis ir surūdijusio. Lukas sako:

– Mieste yra gražesnių skverų.

– Tik ne man.

Jis pakelia lazdą ir parodo didelį gražų namą.

– Kitados mudu su žmona čia gyvenome.

– Ji mirė?

– Ji buvo nužudyta keletu revolverio šūvių praėjus trejiems metams po karo. Dešimtą valandą vakaro.

Lukas atsisėda šalia senio.

– Aš ją prisimenu. Mes gyvenome prie sienos. Grįždami iš miesto, buvome įpratę sustoti čia atsigerti vandens ir pailsėti. Pamačiusi mus pro langą, jūsų žmona nulipdavo ir atnešdavo mums po didelį gabalą bulvių cukraus. Nuo to laiko daugiau niekada jo nevalgiau. Taip pat prisimenu jos šypseną, akcentą, jos žūtį. Visas miestas apie tai kalbėjo.

– Ką žmonės sakė?

– Sakė, jog *jie* ją nužudė tam, kad galėtų nacionalizuoti tris tekstilės fabrikus, kurie jai priklausė.

Senis sako:

– Tuos fabrikus ji paveldėjo iš tėvo. Aš ten dirbau inžinierium. Mudu susituokėme, ir ji liko čia, nes labai mylėjo šį miestą. Tačiau ji išsaugojo savo tautybę ir *jie* buvo priversti ją nužudyti. Tai

buvo vienintelė išeitis. *Jie* ją nužudė mūsų miegamajame. Iš vonios kambario girdėjau šūvius. Žudikas įėjo ir išėjo per balkoną. Jis šovė jai į galvą, krūtinę ir pilvą. Tyrimo išvadoje buvo parašyta, jog tai iš keršto padarė pagiežingas darbininkas, kuris paskui pabėgo į užsienį, perkirtęs sieną.

Lukas sako:

– Tuo metu siena jau buvo neįveikiama, be to, joks darbininkas neturėjo revolverio.

Nakviša užsimerkia ir tyli. Lukas klausia:

– Ar žinote, kas dabar gyvena jūsų namuose?

– Ten pilna vaikų. Mūsų namai tapo našlaičių prieglauda. Bet jums reikia grįžti, Lukai. Greit atsibus Matiašas, ir jums reikia atidaryti knygyną.

– Jūsų tiesa. Jau pusė aštuonių.

Kartais Lukas nueina į skverą paplepėti su nakviša. Senis pasakoja apie praeitį, apie laimingą praeitį su žmona:

– Ji visąlaik juokdavosi. Buvo laiminga, nerūpestinga kaip vaikas. Mėgo vaisius, gėles, žvaigždes, debesis. Temstant išeidavo į balkoną ir žiūrėdavo į dangų. Ji tvirtino, kad niekur pasaulyje nebūna tokių nuostabių saulėlydžių, kaip šiame mieste, niekur kitur dangaus spalvos nebūna tokios ryškios ir gražios.

Žmogus užmerkia juodais ratilais apvedžiotas, nemigos išdegintas akis. Ir persimainiusiu balsu kalba toliau:

– Po jos žūties valdininkai rekvizavo namą ir viską, kas jame buvo: baldus, indus, knygas, žmonos brangenybes ir sukneles. Man leido išsinešti tik lagaminą su dalimi drabužių. Ir patarė išvažiuoti iš miesto. Aš netekau vietos gamykloje, nebeturėjau darbo, namų ir pinigų.

Nuėjau pas vieną draugą, gydytoją, tą patį, kurį kviečiau žmogžudystės vakarą. Jis davė man pinigų traukiniui. Ir pasakė: „Niekada negrįžk į šį miestą. Tiesiog stebuklas, kad *jie* paliko tave gyvą“.

Aš įlipau į traukinį ir nuvažiavau į kaimyninį miestą. Atsisėdau stoties laukiamojoje salėje. Man dar buvo likę truputis pinigų keliauti toliau, gal net į sostinę. Bet aš neturėjau ką veikti nei sos-

tinėje, nei jokiame kitame mieste. Todėl prie langelio nusipirkau bilietą ir grįžau čia. Pasibeldžiau į kuklų namą priešais knygyną. Pažinojau visus mūsų fabrikų darbininkus ir darbininkes. Pažinojau moterį, kuri man atidarė duris. Ji nieko manęs neklausė, pakvietė įeiti ir nuvedė į kambarį. „Galite gyventi čia, kiek tik panorėsite, pone".

Tai nebejauna moteris, per karą ji neteko vyro, dviejų sūnų ir dukters. Jos dukrai tebuvo septyniolika metų. Ji žuvo fronte, išvyko ten dirbti sesele po baisios nelaimės, sudarkiusios jai veidą. Mano šeimininkė niekada apie tai nekalba, ji apskritai beveik nekalba. Duoda man ramybę kambaryje, išeinančiame į gatvę, o pati gyvena kitame kambaryje, mažesniame, išeinančiame į sodą. Virtuvės langai taip pat išeina į sodą. Galiu ten vaikščioti kada panorėjęs, ant viryklės visada yra šilto viralo. Kiekvieną rytą randu išvalytus batus, išskalbtus ir išlygintus marškinius, pakabintus ant kėdės atlošo priešais mano duris koridoriuje. Šeimininkė niekada neina į mano kambarį, ir aš ją susitinku retai. Mūsų skirtinga dienotvarkė. Nežinau, iš ko ji gyvena. Tikriausiai iš kariškio našlės pensijos ir daržo.

Įsikūręs pas ją, po keleto mėnesių nuėjau į komunalinį biurą ir pasisiūliau dirbti bet kokį darbą. Valdininkai siuntinėjo mane iš vieno biuro į kitą, jie bijojo kaip nors mano klausimą spręsti, aš buvau įtartinas dėl vedybų su užsieniete. Galop dirbti visokiems darbams mane nusamdė partijos sekretorius Peteris. Buvau kiemsargis, ploviau langus ir plyteles, šluosčiau dulkes, šlaviau nukritusius lapus ir sniegą. Peterio dėka dabar turiu teisę į pensiją, kaip ir visi žmonės. Aš netapau elgeta ir galiu baigti gyvenimą šiame mieste, kuriame gimiau, kur visada gyvenau.

Savo pirmąją algą vakare padėjau virtuvėje ant stalo. Tai buvo juokinga suma, bet mano šeimininkei tai atrodė dideli pinigai, per dideli, jos manymu. Pusę ji paliko ant stalo, taip mes darome ir toliau: kas mėnesį dedu savo kuklią pensiją šalia jos lėkštės, o ji lygiai pusę sumos paslenka prie manosios.

Iš našlaičių prieglaudos išeina moteris, apsisupusi dideliu šaliku. Ji liesa ir išbalusi, kaulėtame veide blizga milžiniškos akys. Ji sustoja priešais suolą, pažvelgia į Luką ir sako seniui:

– Matau, susiradote draugą.

– Taip, draugą. Pristatau jums Luką, Judita. Jis turi knygyną Centrinėje aikštėje. Judita – našlaičių prieglaudos direktorė.

Lukas atsistoja, Judita paspaudžia jam ranką.

– Reikėtų nupirkti vaikams knygų, bet aš apsikrovusi darbais ir biudžetas labai skurdus.

Lukas sako:

– Galiu atsiųsti jums knygų per Matiašą. Kokio amžiaus jūsų vaikai?

– Nuo penkerių iki dešimties metų. Kas tas Matiašas?

Senis sako:

– Lukas taip pat rūpinasi vienu našlaičiu.

Lukas sako:

– Matiašas – ne našlaitis. Jo motina išvykusi. Dabar jis mano.

Judita nusišypso:

– Mano vaikai taip pat ne visi našlaičiai. Daugiausia gimusių nuo nežinomų tėvų, o motinos, išprievartautos ar tapusios prostitutėmis, juos paliko.

Ji atsisėda šalia senio, palenkia galvą jam ant peties ir užsimerkia.

– Greitai reikės šildyti patalpas, Miklošai. Jei orai nepasikeis, pirmadienį pradėsime šildyti.

Senis priglaudžia ją prie savęs.

– Sutarta, Judita. Pirmadienį būsiu čia penktą valandą ryto.

Lukas žiūri į moterį ir vyrą, prisiglaudusius vienas prie kito, užsimerkusius drėgname rudens ryto šaltyje, visiškoje užmiršto miestelio tyloje. Jis tyliai žengia keletą žingsnių, norėdamas eiti sau, bet Judita krūpteli, atsimerkia ir atsistoja.

– Pasilikite, Lukai. Vaikai tuoj atsibus. Turiu paruošti jiems pusryčius.

Ji pabučiuoja senį į kaktą.

– Iki pirmadienio, Miklošai. Iki pasimatymo, Lukai, iš anksto dėkoju už knygas.

Ji grįžta į vidų, o Lukas vėl atsisėda.

– Ji labai graži.

– Taip, labai graži.

Nakviša nusijuokia:

– Iš pradžių ji manim nepasitikėjo. Kasdien matydavo čia sėdintį ant suolo. Galbūt laikė satyru. Vieną dieną ji atsisėdo šalia manęs ir paklausė, ką čia veikiu. Aš jai viską papasakojau. Tai buvo praeitų metų žiemos pradžioje. Ji man pasiūlė padėti jai kūrenti kambarius, viena ji nespėjanti, turinti tik šešiolikametę pagalbininkę virtuvėje. Centrinio šildymo namuose nėra, kambariuose stovi koklinės krosnys, o kambariai septyni. Kad jūs žinotumėt, kaip apsidžiaugiau, galėdamas vėl patekti į mūsų namus, į mūsų kambarius! Ir galėdamas padėti Juditai. Ši moteris daug iškentėjusi. Jos vyras dingo per karą, ji pati buvo ištremta ir priėjo ligi pat pragaro vartų. Tai ne vaizdingas posakis. Už tų vartų degė tikra ugnis, užkurta žmogiškųjų būtybių deginti kitų žmogiškųjų būtybių kūnams.

Lukas sako:

– Žinau, apie ką kalbate. Tokius dalykus mačiau savo akimis šiame mieste.

– Tada tikriausiai buvote labai jaunas.

– Buvau dar vaikas. Bet nieko neužmiršau.

– Užmiršite. Gyvenimas taip sutvarkytas. Ilgainiui viskas išsitrina. Prisiminimai išblėsta, skausmas apmalšta. Žmoną prisimenu taip, kaip prisimenamas paukštis, gėlė. Ji buvo gyvenimo stebuklas pasaulyje, kur viskas atrodė lengva, gera, gražu. Iš pradžių vaikščiojau čia dėl jos, dabar ateinu dėl Juditos, dėl gyvos moters. Jums tai gali pasirodyti juokinga, Lukai, bet aš įsimylėjęs Juditą. Už jos stiprybę, gerumą, švelnumą svetimiems vaikams.

Lukas sako:

– Man tai visai neatrodo juokinga.

– Mano amžiaus?

– Amžius – smulkmena. Svarbiausia esmė. Jūs ją mylite ir ji jus myli.

– Ji laukia grįžtant vyro.

– Daug moterų laukia ir verkia dingusių ar žuvusių vyrų. Bet jūs pats ką tik sakėte: „Skausmas apmalšta, prisiminimai išblėsta“.

Nakviša pakelia akis į Luką.

– Taip, sakiau, kad apmalšta, išblėsta, bet nesakiau, kad pradingsta.

Tą patį rytą Lukas parenka vaikiškų knygų, sudeda į dėžę ir sako Matiašui:

– Ar galėtum nunešti knygas į našlaičių prieglaudą, kuri yra šalia skvero, pakeliui į Senelės namus? Tai didelis pastatas su balkonu ir fontanu priešais.

Vaikas sako:

– Puikiai žinau, kur ji yra.

– Direktorė vardu Judita, perduosi jai šias knygas nuo manęs.

Vaikas su knygomis išeina ir netrukus grįžta. Lukas klausia:

– Kaip tau patiko Judita ir vaikai?

– Aš nemačiau nei Juditos, nei vaikų. Knygas padėjau prie durų.

– Nebuvai įėjęs vidun?

– Ne. Kodėl turėjau ten eiti? Kad jie mane pasiliktų?

– Ką? Ką tu kalbi, Matiašai!

Vaikas užsidaro savo kambaryje. Lukas dirba knygyne ligi pat uždarymo, paskui paruošia vakarienę ir pavalgo vienas. Tada nusiprausia po dušu ir pradeda rengtis, bet ūmai į kambarį įbėga vaikas.

– Tu išeini, Lukai? Kur vaikštai kiekvieną vakarą?

Lukas sako:

– Einu dirbti, tu puikiai žinai.

Vaikas atsigula ant Luko lovos.

– Lauksiu tavęs čia. Jei dirbtum kavinėse, grįžtum vidurnaktį, kai jos uždaromos. Bet tu grįžti daug vėliau.

Lukas atsisėda ant kėdės priešais vaiką.

– Taip, Matiašai, tai tiesa. Grįžtu vėliau. Aš turiu draugų ir einu jų aplankyti, kai uždaromos kavinės.

– Kokių draugų?

– Tu jų nepažįsti.

Vaikas sako:

– Aš ištisas naktis vienas.

– Naktimis turėtum miegoti.

– Miegočiau, jei žinočiau, kad tu čia, savo kambaryje, ir taip pat miegi.

Lukas atsigula šalia vaiko, apkabina jį.

– Ar tu tikrai pamanei, jog siunčiu tave į našlaičių prieglaudą, kad ten pasiliktum? Kaip galėjai tuo patikėti?

– Aš per daug ir netikėjau. Bet, atėjęs prie durų, išsigandau. Niekada negali žinoti. Jasmina taip pat žadėjo niekada manęs nepalikti. Daugiau manęs ten nesiųsk. Nemėgstu eiti Senelės namų link.

Lukas sako:

– Aš tave suprantu.

Vaikas sako:

– Našlaičiai – tai vaikai, neturintys tėvų. Aš taip pat neturiu tėvų.

– Ne. Tu turi motiną Jasminą.

– Jasmina išvyko. O mano tėvas? Kur jis?

– Aš tavo tėvas.

– O tas kitas? Tikrasis?

Kiek patylėjęs Lukas atsako:

– Jis žuvo prieš tau gimstant per nelaimingą atsitikimą, kaip ir maniškis.

– Tėvai visada žūsta per nelaimingus atsitikimus. Nejau ir tu greit pateksi į nelaimingą atsitikimą?

– Ne. Aš labai saugausi.

Vaikas su Luku dirba knygyne. Vaikas ima iš dėžės knygas ir duoda Lukui, kuris, stovėdamas ant kopėtėlių, deda jas į lentynas. Lietingas rudens rytas.

Į parduotuvę įeina Peteris. Jis apsivilkęs peleriną su gobtuvu, lietus teka jam per veidą, varva ant grindų. Iš po pelerinos jis ištraukia paketą, suvyniotą į džiuto drobę.

– Imkite, Lukai. Aš jums juos grąžinu. Negaliu ilgiau laikyti. Mano namuose jie nebesaugūs.

Lukas sako:

– Jūs išbalęs, Peteri. Kas atsitiko?

– Nejau neskaitote laikraščių? Nesiklausote radijo?

– Niekada neskaitau laikraščių ir klausausi tik senų plokštelių.

Peteris atsigręžia į vaiką:

– Čia Jasminos sūnus?

Lukas sako:

– Taip, tai Matiašas. Pasisveikink su Peteriu, Matiašai. Jis mano draugas.

Vaikas tylėdamas žiūri į Peterį.

Peteris sako:

– Matiašas jau pasisveikino su manim akimis.

Lukas sako:

– Eik pašerk gyvulius, Matiašai.

Vaikas nuleidžia akis ir ima raustis knygų dėžėje.

– Gyvulius šerti dar ne laikas.

Lukas sako:

– Tavo tiesa. Lik čia ir perspėk mane, jei ateis koks pirkėjas. Lipkime į viršų, Peteri.

Jie užlipa į Luko kambarį.

Peteris sako:

– To vaiko nuostabios akys.

– Taip, Jasminos akys.

Peteris paduoda Lukui paketą.

– Jūsų sąsiuviniuose trūksta kai kurių puslapių, Lukai.

– Taip, Peteri. Aš jums jau sakiau: kai ką ten taisau, praleidžiu, išmetu tai, kas nereikalinga.

– Taisote, praleidžiate, išmetate. Jūsų brolis Klausas nieko nesupras.

– Klausas supras.

– Aš taip pat supratau.

– Todėl man juos ir grąžinate? Nes tariatės viską supratęs?

Peteris sako:

– Tai, kas vyksta, neturi nieko bendra su jūsų sąsiuviniais, Lukai. Tai daug svarbiau. Mūsų šalyje rengiamas sukilimas. Kontrrevoliucija. Viskas prasidėjo nuo intelektualų, kurie rašė tai, ko ne-

turėjo rašyti. Toliau tą reikalą tęsė studentai. Studentai visada pasiruošę sėti netvarką. Jie suorganizavo demonstraciją, kuri peraugo į maištą prieš tvarką palaikančias pajėgas. Bet tikras pavojus iškilo tada, kai prie studentų prisijungė darbininkai ir net dalis mūsų armijos. Vakar vakare kariškiai išdalijo ginklus neatsakingiems asmenims. Sostinėje žmonės šaudo vieni į kitus, judėjimas jau plinta provincijoje, valstiečių klasėje.

Lukas sako:

– Apima visus gyventojų sluoksnius.

– Išskyrus vieną. Tą, kuriam priklausau aš.

– Jūsų nedaug, palyginti su tais, kurie prieš jus.

– Teisybė. Bet mes turime galingų draugų.

Lukas tyli. Peteris atidaro duris.

– Mes, be abejonės, daugiau nepasimatysime, Lukai. Išsiskirkime be neapykantos.

Lukas klausia:

– Kur jūs važiuosite?

– Partijos vadovai turi atsiduoti svetimšalių armijos globai.

Lukas atsistoja, suima Peterį už pečių ir pažvelgia į akis.

– Pasakykite, Peteri! Ar jums ne gėda?

Peteris sugriebia Luko rankas ir prisiglaudžia prie veido. Jis užsimerkia ir tylutėliai sako:

– Taip, Lukai. Man baisiai gėda.

Iš po užmerktų vokų nurieda keletas ašarų. Lukas sako:

– Ne. Tik ne tai. Tvardykitės.

Lukas išlydi Peterį į gatvę. Jis nuseka žvilgsniu juodą siluetą, kuris nuleidęs galvą per lietų sliūkina stoties link.

Kai Lukas grįžta į knygyną, vaikas jam sako:

– Tas ponas gražus. Kada jis vėl ateis?

– Nežinau, Matiašai. Galbūt niekada.

Vakare Lukas nueina pas Klarą. Jis įžengia į namą, kur visos šviesos užgesintos. Klaros lova šalta ir tuščia. Lukas uždega lempą ant naktinio stalelio. Ant pagalvės guli Klaros raštelis:

„Vykstu keršyti už Tomą“.

Lukas grįžta namo. Vaiką randa savo lovoje. Jis jam sako:

– Man nusibodo kas vakarą užtikti tave šitoje lovoje. Eik į savo kambarį ir miegok.

Vaiko smakras dreba, jis šniurkščioja:

– Girdėjau Peterį sakant, kad sostinėje žmonės šaudo vieni į kitus. Kaip tau atrodo, ar Jasminai gresia pavojus?

– Jasminai pavojus negresia, nesirūpink.

– Sakei, kad Peteris galbūt niekada daugiau neateis. Ar manai, jis žus?

– Ne, aš taip nemanau. Bet Klara – tikriausiai.

– Kas ta Klara?

– Draugė. Eik į savo lovą, Matiašai, ir miegok. Aš labai pavargęs.

Mažajame Mieste beveik nieko nevyksta. Nuo visuomeninių pastatų dingsta svetimos vėliavos, vadovų portretai taip pat. Per miestą traukia procesija, nešina buvusiomis šalies vėliavomis, giedodama buvusį tautinį himną ir dainuodama senas dainas, primenančias kitą revoliuciją, vykusią praeitame amžiuje.

Kavinėse pilna žmonių. Jie kalba, juokiasi, dainuoja garsiau nei visada.

Lukas nuolat klausosi radijo ligi tos dienos, kai žinias pakeičia klasikinė muzika.

Lukas pasižiūri pro langą. Centrinėje aikštėje stovi svetimšalių armijos tankas.

Lukas išeina iš namų nusipirkti pakelio cigarečių. Visos parduotuvės ir kioskai uždaryti. Lukui tenka kulniuoti ligi stoties. Kelyje jis sutinka daugiau tankų. Tankų vamzdžiai atsisuka jo pusėn, jie jį seka. Gatvės tuščios, langai uždaryti, langinės taip pat. Bet stotyje ir aplink ją daug vietinių kareivių ir pasieniečių be ginklų. Lukas vieną jų užkalbina:

– Kas čia dedasi?

– Aš nežinau. Mes demobilizuoti. Norite sėsti į traukinį? Civiliams gyventojams traukinių nėra.

– Aš nenoriu sėsti į traukinį. Atėjau tik nusipirkti cigarečių. Parduotuvės uždarytos.

Kareivis ištiesia Lukui pakelį cigarečių.

– Jums negalima eiti į stoties pastatą. Imkite pakelį ir grįžkite namo. Gatvėse vaikščioti pavojinga.

Lukas grįžta. Vaikas jau atsikėlęs, jie drauge klausosi radijo.

Daug muzikos ir keletas trumpų pranešimų:

„Mes laimėjome revoliuciją. Liaudis pasiekė pergalę. Mūsų vyriausybė paprašė mūsų didžiojo gynėjo pagalbos kovoje su liaudies priešais".

Taip pat:

„Elkitės ramiai. Draudžiama rinktis daugiau nei po du žmones. Draudžiama pardavinėti alkoholį. Restoranai bei kavinės ir toliau turi būti uždaryti ligi naujo įsakymo. Individualios kelionės traukiniais ir autobusais uždraustos. Laikykitės komendanto valandos. Sutemus neikite iš namų".

Vėl muzika, paskui rekomendacijos ir grasinimai:

„Gamyklos vėl turi pradėti dirbti. Darbininkai, nesusirinkę į darbo vietas, bus atleisti. Sabotažininkai stos prieš aukščiausiąjį tribunolą. Jiems gresia mirties bausmė".

Vaikas sako:

– Aš nieko nesuprantu. Kas laimėjo revoliuciją? Ir kodėl viskas uždrausta? Kodėl jie tokie pikti?

Lukas išjungia radiją.

– Nereikia daugiau klausytis radijo. Tai nieko neduoda.

Dar nesiliauja pasipriešinimas, mūšiai, streikai. Nesiliauja areštai, žmonės sodinami į kalėjimą, dingsta, vykdomos mirties bausmės. Apimti panikos, du šimtai tūkstančių gyventojų palieka šalį.

Po keleto mėnesių vėl įsivyrauja tyla, ramybė, tvarka.

Lukas paskambina į Peterio duris.

– Žinau, kad sugrįžote. Kodėl nuo manęs slepiatės?

– Aš nuo jūsų nesislepiu. Tik pagalvojau, kad nenorite manęs matyti. Laukiau, kol jūs žengsite pirmąjį žingsnį.

Lukas nusijuokia:

– Aš žengiau. Apskritai viskas kaip ir anksčiau. Revoliucija nieko nedavė.

Peteris sako:

– Istorija nuspręs.

Lukas vėl nusijuokia:

– Kokie skambūs žodžiai. Kas jums atsitiko, Peteri?

– Nesijuokite. Aš įveikiau sunkią krizę. Iš pradžių atsistatydinau iš partijos, paskui leidausi įtikinamas vėl užimti savo postą šiame mieste. Aš visa siela prie jo prisirišęs. Kai jame pagyveni, negali negrįžti. Be to, čia esate jūs, Lukai.

– Tai meilės prisipažinimas?

– Ne, draugystės. Žinau, kad iš jūsų nėra ko laukti. O kaip Klara? Ar grįžo?

– Ne, Klara negrįžo. Jos name jau gyvena kažkas kitas.

Peteris sako:

– Sostinėje žuvo trisdešimt tūkstančių žmonių. Šaudyta net į eiseną, kurioje buvo moterų ir vaikų. Jeigu Klara kur nors dalyvavo...

– Klara tikriausiai dalyvavo visuose sostinės renginiuose. Manau, ji nuėjo pas Tomą, ir taip geriau. Ji be perstojo apie jį kalbėjo. Galvojo tik apie Tomą, mylėjo tik Tomą, sirgo Tomu. Šiaip ar taip, ji būtų mirusi dėl Tomo.

Patylėjęs Peteris sako:

– Tuo neramiu metu, kai siena buvo nesaugoma, ją kirto daug žmonių. Kodėl jūs nepasinaudojote proga ir neišvykote pas brolį?

– Aš apie tai nė nepagalvojau. Kaip galėjau palikti vaiką vieną?

– Galėjote paimti jį su savimi.

– Į panašius nuotykius nesileidžiama su tokio amžiaus vaiku.

– Leidžiamasi bet kur, bet kada ir bet su kuo, jei tikrai norima. Vaikas – tik pretekstas.

Lukas nuleidžia galvą.

– Vaikas turi likti čia. Jis laukia grįžtant motinos. Jis nebūtų ėjęs su manimi.

Peteris nieko neatsako. Lukas pakelia galvą ir pažvelgia į Peterį.

– Jūsų tiesa. Nenoriu vykti pas Klausą. Tai jis turi grįžti, nes jis išvyko.

Peteris sako:

– Tas, kuris neegzistuoja, negali grįžti.

– Klausas egzistuoja, ir jis sugrįš!

Peteris žengia prie Luko ir suspaudžia jam petį.

– Nusiraminkite. Pagaliau privalote pažvelgti tiesai į akis. Nei jūsų brolis, nei vaiko motina negrįš, jūs tai puikiai žinote.

Lukas sumurma:

– Ne, Klausas sugrįš.

Jis krinta nuo fotelio, kakta atsitrenkia į žemo staliuko kraštą ir nuvirsta ant kilimo. Peteris užkelia jį ant kanapos, suvilgo rankšluostį ir nušluosto suprakaitavusį Luko veidą. Kai Lukas atsipeikėja, Peteris duoda jam atsigerti ir ištiesia uždegtą cigaretę.

– Atleiskit man, Lukai. Daugiau apie tuos dalykus nekalbėsime.

Lukas klausia:

– Apie ką mes kalbėjome?

– Apie ką?

Peteris užsidega kitą cigaretę.

– Žinoma, apie politiką.

Lukas nusijuokia:

– Tikriausiai buvo labai nuobodu, jei užmigau ant jūsų kanapos.

– Taip ir buvo, Lukai. Politika visados įvarydavo jums nuobodulį, ar ne?

Vaikui šešeri su puse metų. Pirmą dieną Lukas nori palydėti jį į mokyklą, bet vaikas nusprendžia verčiau eiti ten vienas. Kai jis vidurdienį grįžta, Lukas klausia, ar viskas gerai sekėsi, ir vaikas atsako, kad labai gerai.

Kitas dienas vaikas irgi sako, kad mokykloje jam viskas sekasi gerai. Tačiau vieną dieną jis grįžta su žaizda skruoste. Aiškina parkritęs. Kitą dieną raudonos dėmės atsiranda ant dešinės rankos. Rytojaus dieną tos rankos pirštų nagai pajuoduoja, išskyrus nykščio. Vaikas sako prisivėręs pirštus durimis. Keletą savaičių jam tenka rašyti kaire ranka.

Vieną vakarą vaikas grįžta praskelta ištinusia lūpa. Jis negali valgyti. Lukas nieko neklausia, įpila vaikui į burną pieno, paskui pa-

deda ant virtuvės stalo smėlio pripiltą kojinę, išaštrintą akmenį ir skustuvą. Jis sako:

– Tai buvo mūsų ginklai, kai turėjome gintis nuo kitų vaikų. Imk juos. Ginkis!

Vaikas sako:

– Jūs buvote du. O aš vienas.

– Vienam irgi reikia mokėti gintis.

Vaikas pasižiūri į daiktus ant stalo.

– Aš negaliu. Niekada negalėsiu kam nors suduoti, ko nors sužeisti.

– Kodėl? Juk kiti tave muša, žeidžia.

Vaikas pažvelgia Lukui į akis.

– Kūno žaizdos, kurias gaunu, man nesvarbios. Bet, jei pats turėčiau ką nors sužeisti, tos žaizdos pasidarytų kitokios, ir aš jų negalėčiau ištverti.

Lukas klausia:

– Ar nori, kad pasikalbėčiau su tavo mokytoju?

Vaikas sako:

– Jokiu būdu! Aš tau draudžiu! Niekada to nedaryk, Lukai! Argi aš skundžiuosi? Argi prašau tavo pagalbos? Tavo ginklų?

Jis nušluoja nuo stalo gynybos priemones.

– Aš už juos visus stipresnis. Drąsesnis ir, svarbiausia, protingesnis. Tik tai turi reikšmės.

Lukas išmeta į šiukšlių dėžę akmenį ir smėlio pripiltą kojinę. Užlenkęs skustuvą, įsikiša jį į kišenę.

– Aš jį dar tebesinešioju, bet jau nesinaudoju.

Vaikui atsigulus, Lukas įeina į jo kambarį ir atsisėda ant lovos krašto.

– Daugiau nesikišiu į tavo reikalus, Matiašai. Ir nieko neklausinėsiu. Kai norėsi mesti mokyklą, pasakysi man, gerai?

Vaikas sako:

– Aš niekada nemesiu mokyklos.

Lukas klausia:

– Sakyk, Matiašai, ar kartais verki vakarais, kai būni vienas?

Vaikas sako:

– Aš įpratęs būti vienas. Aš niekada neverkiu, tu puikiai žinai.

– Taip, žinau. Bet niekada ir nesijuoki. Kai buvai mažas, visąlaik juokdavaisi.

– Tai tikriausiai buvo prieš Jasminos mirtį.

– Ką tu kalbi, Matiašai? Jasmina nemirė.

– Ne. Ji mirė. Seniai tai žinau. Kitaip būtų jau grįžusi.

Patylėjęs Lukas sako:

– Net ir išvykus Jasminai, tu dar juokeisi, Matiašai.

Vaikas žiūri į lubas.

– Taip, galbūt. Kol dar nebuvome išsikėlę iš Senelės namų. Nereikėjo išsikelti iš Senelės namų.

Lukas suima delnais vaiko veidą.

– Gal ir tavo teisybė. Gal ir nereikėjo išsikelti iš Senelės namų.

Vaikas užsimerkia, Lukas pabučiuoja jį į kaktą.

– Saldžių sapnų, Matiašai. O kai pasidarys per daug sunku, per daug liūdna, ir jei nenorėsi su niekuo apie tai pasikalbėti, pradėk rašyti. Tai tau padės.

Vaikas atsako:

– Aš jau rašau. Viską užrašiau. Viską, kas man nutiko gyvenant čia. Savo košmarus, mokyklą, viską. Aš taip pat turiu storą sąsiuvinį, kaip ir tu. Tu jų turi keletą, o aš tik vieną, dar ploną. Niekada neleisiu tau jo skaityti. Tu man uždraudei skaityti savo sąsiuvinius, aš tau draudžiu skaityti manąjį.

Dešimtą valandą ryto į knygyną įeina pagyvenęs barzdotas žmogus. Lukas jį yra matęs. Tai vienas iš geriausių jo klientų. Lukas atsistoja ir šypsodamas klausia:

– Ko pageidaujate, pone?

– Turiu visko, ko reikia, ačiū. Atėjau pasikalbėti apie Matiašą. Aš jo mokytojas. Išsiunčiau jums keletą laiškų, prašydamas ateiti pas mane.

Lukas sako:

– Negavau nė vieno laiško.

– Bet jūs juos pasirašėte.

Mokytojas išsitraukia iš kišenės tris vokus ir ištiesia Lukui.

– Ar čia ne jūsų parašas?

Lukas apžiūri laiškus.

– Ir taip, ir ne. Tai puikiai padirbtas mano parašas.

Mokytojas nusišypso ir pasiima laiškus.

– Galiausiai ir aš taip pamaniau. Matiašas nenori, kad aš su jumis kalbėčiausi. Todėl nusprendžiau ateiti per pamokas. Paprašiau vyresnį mokinį prižiūrėti maniškius, kol manęs nebus. Mano apsilankymas liks paslaptyje, jei norite.

Lukas sako:

– Taip, manau, šitaip bus geriau. Matiašas uždraudė man su jumis kalbėtis.

– Tai labai ambicingas, net išdidus vaikas. Jis neginčytinai protingiausias mokinys klasėje. Ir vis dėlto galiu duoti jums vienintelį patarimą – pasiimti vaiką iš mokyklos. Aš pasirašysiu reikiamus dokumentus.

Lukas sako:

– Matiašas nenori mesti mokyklos.

– Kad jūs žinotumėt, ką jam tenka iškęsti! Vaikų žiaurumas tiesiog nesuvokiamas. Mergaitės iš jo tyčiojasi. Vadina jį voru, kuprium, mergvaikiu. Jis sėdi vienas pirmoje eilėje, ir niekas nenori sėstis šalia. Berniukai jį muša, spardo, kumščiuoja. Kaimynas, sėdintis už nugaros, stalu prispaudė jam pirštus. Aš keletą kartų įsikišau, bet tai tik pablogino padėtį. Net jo protingumas atsigręžė prieš jį. Kiti vaikai negali pakęsti, kad Matiašas žino viską, geriausiai išmano visus dalykus. Jie pavydi ir daro jo gyvenimą nepakeliamą.

Lukas sako:

– Aš žinau, nors jis niekada man to nepasakoja.

– Ne, jis niekada nesiskundžia. Ir net neverkia. Jis nepaprastai tvirto būdo. Bet negali amžinai kęsti tokių pažeminimų. Paimkite jį iš mokyklos, kas vakarą ateisiu čia duoti jam pamokų, man bus tikras malonumas dirbti su tokiu gabiu vaiku.

Lukas sako:

– Dėkoju jums, pone. Bet tai ne nuo manęs priklauso. Matiašas spiriasi būtinai lankyti mokyklą, kaip ir visi vaikai. Mesti mokyklą jam reikštų prisipažinti, kad jis kitoks, luošas.

Mokytojas sako:

– Suprantu. Tačiau jis ir yra kitoks, ir kada nors turės su tuo susitaikyti.

Lukas tyli, mokytojas vaikštinėja, apžiūrinėdamas knygas lentynose.

– Tai labai erdvi patalpa. Kodėl gi čia nepastačius keleto stalų su kėdėmis ir neįrengus skaityklos vaikams, kaip jūs manote? Atneščiau naudotų knygų, prisikaupė jų tiek, kad nežinau, kur dėti. Šitaip vaikai, kurių tėvai neturi jokios knygos, – o tokių daug, patikėkit manim, – galėtų ateiti čia ir ramiai skaityti valandą ar dvi.

Lukas žiūri į mokytoją.

– Manote, šitai galėtų pakeisti Matiašo santykius su kitais vaikais, ar ne? Taip, verta pamėginti. Gal tai ir gera mintis, pone mokytojau.

Dešimta valanda vakaro. Peteris skambina į Luko duris. Lukas išmeta jam pro langą laukujų durų raktą.

– Ar jums netrukdau?

– Anei kiek. Priešingai. Aš jūsų ieškojau, bet buvote dingęs. Net Matiašas sunerimo, kodėl jūsų nėra.

Peteris sako:

– Malonu. Ar jis miega?

– Jis savo kambaryje, bet nežinia, ar miega, ar ką nors veikia. Jis atsibunda bet kuriuo nakties metu ir ima skaityti, rašyti, galvoti, mokytis.

– Ar jis gali mus išgirsti?

– Taip, jei nori, gali.

– Tuomet verčiau einam pas mane.

– Sutarta.

Savo namuose Peteris visuose kambariuose atlapoja langus. Ir drimba į fotelį.

– Šitas karštis tiesiog nepakeliamas. Pasiimkite ko nors išgerti ir sėskitės. Parėjau iš stoties, keliavau visą dieną. Keturis kartus teko persėsti ir be galo ilgai laukti kito traukinio.

Lukas įsipila gėrimo:

– Iš kur parvažiavote?

– Iš gimtojo miesto. Mane ten skubiai iškvietė tardytojas dėl Viktoro bylos. Jis pasmaugė seserį, užėjus *delirium tremens* priepuoliui.

Lukas sako:

– Vargšas Viktoras. Ar jūs jį matėte?

– Taip, mačiau. Jis psichiatrinėje ligoninėje.

– Kaip jis jaučiasi?

– Labai gerai, labai ramiai. Mažumėlę išpurtęs nuo vaistų. Jis džiaugėsi mane matydamas, teiravosi, kaip sekasi jums, knygynui, vaikui. Siunčia jums linkėjimų.

– O ką sako apie seserį?

– Jis ramiai pasakė: „Kas padaryta – padaryta, nieko nebegalima pakeisti".

Lukas klausia:

– Kas jam bus?

– Nežinau. Teismas dar neįvyko. Manau, jis liks ligoninėje iki gyvos galvos. Viktoro vieta ne kalėjime. Paklausiau, ką galėčiau dėl jo padaryti, ir jis paprašė nuolat siuntinėti rašymo priemonių. „Popieriaus ir pieštukų, tai viskas, ko man reikia. Čia pagaliau galėsiu parašyti knygą", – pasakė jis.

– Taip, Viktoras norėjo parašyti knygą. Jis man tai sakė, kai pirkau knygyną. Dėl to viską ir pardavė.

– Taip, ir jau pradėjo tą knygą rašyti.

Peteris išsitraukia iš portfelio pundą mašinėle prirašytų lapų.

– Perskaičiau juos traukinyje. Imkite, perskaitykite ir grąžinkite man. Jis juos atspausdino mašinėle šalia sesers lavono. Pasmaugė seserį ir sėdo prie stalo rašyti. Jie taip ir buvo rasti Viktoro kambaryje – sesuo pasmaugta ir paguldyta į lovą, Viktoras spausdina mašinėle, geria degtinę ir rūko cigarus. Policiją rytojaus dieną pašaukė sesers klientės. Įvykdęs nusikaltimą, Viktoras išėjo iš namų, pasiėmė iš banko pinigų, nusipirko degtinės, cigarečių ir cigarų. Klientėms, atėjusioms pasimatuoti drabužių ir laukiančioms prie durų, pasakė, jog sesuo negaluojanti dėl karščio ir nereikią jos trukdyti. Klientės buvo atkaklios ir, be abejonės, nekantravo pasisiūdinti naujas sukneles, todėl kitą dieną vėl atėjo, pradėjo belsti į duris, šnekėtis su kaimynėmis, joms visa tai pasirodė įtartina, ir galop jos ryžosi pakviesti policiją. Policininkai išlaužė duris ir rado Viktorą girtą kaip pėdą, ramiai spausdinantį mašinėle savo rankraštį. Išvedamas Viktoras nesipriešino, tik pasiėmė jau prirašytus lapus. Perskaitykite juos. Nors ir yra daugybė klaidų, tekstas įskaitomas ir labai įdomus.

Lukas su Viktoro rankraščiu grįžta namo ir naktį imasi jį perrašinėti į savo sąsiuvinį.

Šiandien rugpjūčio 15 diena, jau tris savaites kepina nežmoniškas karštis. Ir viduje, ir lauke nepakeliama šutra. Niekur negali nuo jos pasislėpti. Aš nemėgstu karščio, nemėgstu vasaros. Lietingą, vėsią vasarą – taip, bet daga mane visada susargdindavo.

Ką tik pasmaugiau seserį. Ji guli mano lovoje, aš ją užklojau paklode. Tokiame karštyje kūnas greitai ims dvokti. Nesvarbu. Vėliau ką nors sugalvosiu. Užrakinau lauko duris, ir kai kas nors beldžiasi, neatidarau. Taip pat uždariau langus ir langines.

Su seserim gyvenau beveik dvejus metus. Pardaviau knygyną ir namą, kurį turėjau tolimame miestelyje prie sienos. Atvažiavau gyventi pas seserį, kad galėčiau parašyti knygą. Tolimame miestelyje man tai atrodė neįmanoma dėl per didelės vienatvės, kuri grėsė mane susargdinti ir paversti alkoholiku. Maniau, kad šalia sesers, kuri rūpinsis namais, valgiu ir drabužiais, pradėsiu sveiką gyvenimą, subalansuotą gyvenimą, ir pagaliau įstengsiu parašyti knygą, kurią visada norėjau parašyti.

Deja, tykus ir ramus gyvenimas, kurį įsivaizdavau, labai greit virto pragaru.

Sesuo mane prižiūrėjo, nuolat sekė. Kai tik atvažiavau, iškart uždraudė gerti ir rūkyti, kai grįždavau iš parduotuvės ar pasivaikščiojimo, ji meiliai mane pabučiuodavo, bet, aš tai žinojau, vien tam, kad užuostų nuo manęs sklindantį alkoholio ar tabako kvapą.

Keletą mėnesių susilaikiau negėręs, bet niekaip negalėjau apsieiti be tabako. Rūkydavau pasislėpęs kaip vaikas, nusipirkdavau cigarų ar pakelį cigarečių ir eidavau pasivaikščioti į mišką. Grįždamas kramtydavau eglių spyglius, čiulpdavau mėtinius saldainius, kad išnyktų kvapas. Taip pat rūkydavau naktį atsidaręs langą, net žiemą.

Dažnai atsisėsdavau prie rašomojo stalo su popieriaus lapais, bet galvoje būdavo absoliuti tuštuma.

Ką galėjau parašyti? Mano gyvenime nieko nevyko, mano gyvenime niekada nieko nebuvo įvykę, aplinkui taip pat. Nieko, ką

būtų verta užrašyti. Be to, sesuo visąlaik trukdė, landžiojo į mano kambarį, prasimetusi įvairiausiomis dingstimis. Nešiodavo arbatą, šluostydavo nuo baldų dulkes, dėliodavo į spintą švarius baltinius. Persilenkusi per petį žiūrėdavo, kiek pasistūmėjo mano rašymas. Dėl to buvau priverstas marginti ištisus lapus, o kadangi nežinojau, kuo juos užpildyti, kopijavau tekstus iš knygų, iš bet kokių knygų. Kartais sesuo per petį perskaitydavo kokį sakinį, jis jai pasirodydavo gražus, ir ji mane drąsindavo patenkinta šypsena.

Nebuvo ko bijoti, kad sesuo atskleistų apgavystę, nes ji niekada neskaitė, gyvenime gal nebuvo perskaičiusi nė vienos knygos, neturėjo tam laiko, nuo vaikystės dirbo nuo ryto ligi vakaro.

Vakarais ji versdavo mane ateiti į svetainę.

– Šiandien pakankamai dirbai. Paplepėkime truputį.

Tebesiūdama rankomis ar sena kojine siuvimo mašina, ji įsileisdavo į šnekas. Apie kaimynes, apie klientes, sukneles ir medžiagas, apie savo nuovargį, apie tai, kaip ji aukojasi dėl darbo ir apie jos brolio, mano, Viktoro, sėkmę.

Būdavau priverstas sėdėti ten be tabako, be alkoholio ir klausytis kvailų plepalų. Kai ji pagaliau nueidavo į savo kambarį, aš smukdavau į savąjį, užsidegdavau cigarą ar cigaretę, paimdavau lapą popieriaus ir išmargindavau jį keiksmais, skirtais seseriai, jos bukoms klientėms ir juokingoms suknelėms. Tą lapą paslėpdavau tarp kitų lapų, kurie tebuvo padrikos pastraipų kopijos iš bet kokių knygų.

Kalėdoms sesuo padovanojo man rašomąją mašinėlę.

– Tavo rankraštis jau labai storas, manau, netrukus pabaigsi knygą. Paskui reikės perspausdinti ją mašinėle. Prekybos mokykloje lankei daktilografijos kursus ir, net jei truputį primiršai nesipraktikuodamas, greit viską prisiminsi.

Aš puoliau į didžiausią neviltį, bet, norėdamas padaryti seseriai malonumą, tuoj pat sėdau prie rašomojo stalo ir negrabiai atspausdinau keletą puslapių teksto, jau nukopijuoto iš kokios nors knygos. Sesuo žiūrėjo į mane ir patenkinta linksėjo galva.

– Tau ne taip jau prastai sekasi, Viktorai, aš nustebusi, tau net visai gerai sekasi. Netrukus spausdinsi taip pat greitai, kaip kitados.

Likęs vienas, perskaičiau atspausdintus puslapius. Ten buvo aibė klaidų, apsirikimų ir taisymų.

Po keleto dienų, grįždamas iš „sveikatingumo" pasivaikščiojimo, užėjau į priemiesčio bistro. Norėjau tik mažumėlę apšilti, gerdamas puodelį arbatos, nes rankos ir kojos buvo sušalusios ir visiškai sustingusios dėl blogos kraujotakos. Atsisėdau prie stalo šalia krosnies ir, kai padavėjas paklausė, ko pageidauju, atsakiau:

– Arbatos.

Paskui pridūriau:

– Su romu.

Nežinau, kodėl tai pridūriau, visai neketinau to daryti, bet padariau. Išgėriau arbatą su romu ir paprašiau dar romo, šįkart be arbatos, paskui užsisakiau trečią taurelę.

Neramiai apsidairiau aplinkui. Miestas nelabai didelis, beveik visi pažįsta mano seserį. Jei iš klienčių ar kaimynių ji sužinotų, kad buvau užsukęs į bistro! Bet pamačiau tik pavargusius, apatiškus, bejausmius vyrų veidus ir nerimas išsisklaidė. Išgėriau dar vieną taurelę romo ir išėjau iš bistro. Žengiau netvirtu žingsniu, buvau negėręs keletą mėnesių, ir alkoholis labai greit mušė į galvą.

Nežinojau, kaip reikės grįžti. Bijojau sesers. Kurį laiką klaidžiojau po gatves, paskui nusipirkau parduotuvėje dėžutę mėtinių saldainių ir du iškart įsidėjau į burną. Mokėdamas pinigus, nežinia kodėl, taip sakant, prieš savo valią, abejingai tariau pardavėjai:

– Ir dar duokite man butelį slyvų degtinės, du pakelius cigarečių ir tris cigarus.

Butelį įsidėjau į vidinę lietpalčio kišenę. Lauke snigo, jaučiausi labai laimingas. Daugiau nebijojau grįžti, nebijojau sesers. Kai parėjau, ji šūktelėjo iš kambario, atstojančio jai siuvyklą:

– Turiu skubaus darbo, Viktorai. Šilta vakarienė krosnyje. Aš pavalgysiu vėliau.

Greitai pavalgiau virtuvėje, nuėjau į savo kambarį ir užsirakinau duris. Pirmąsyk išdrįsau užsirakinti duris. Kai sesuo norėjo įeiti į kambarį, aš sušukau, išdrįsau sušukti:

– Netrukdyk! Man kilo puikių minčių! Turiu jas užsirašyti, kol neišgaravo.

Sesuo nuolankiai atsakė:

– Neketinau tau trukdyti. Norėjau tik palinkėti labos nakties.

– Labos nakties, Sofija!

Ji vis nesitraukė.

– Mano klientė labai reikli. Jos suknelė turi būti gatava Naujiesiems metams. Atleisk, Viktorai, kad teko vakarieniauti vienam.

– Nieko baisaus, – maloningai atsakiau, – eik gulti, Sofija, jau vėlu.

Patylėjusi ji paklausė:

– Kodėl užsirakinai duris, Viktorai? Nereikėjo užsirakinti. Tai visai nebūtina.

Truktelėjau gurkšnį degtinės, kad nusiraminčiau.

– Nenoriu, kad man kas trukdytų. Aš rašau.

– Gerai. Labai gerai, Viktorai.

Išgėriau butelį degtinės, – jame buvo tik pusė litro, – surūkiau du cigarus ir daugybę cigarečių. Nuorūkas mėčiau pro langą. Lauke tebesnigo. Sniegas užklojo nuorūkas ir tuščią butelį, kurį taip pat sviedžiau pro langą toli į gatvę.

Kitą rytą sesuo pasibeldė į mano duris. Aš neatsiliepiau. Ji pasibeldė dar kartą. Aš sušukau:

– Duok man pamiegoti!

Išgirdau, kaip ji nuėjo.

Atsikėliau tik antrą valandą dienos. Virtuvėje laukė valgis ir sesuo. Štai mūsų dialogas:

– Valgį šildžiau tris kartus.

– Aš nealkanas. Išvirk man kavos.

– Jau antra valanda. Kaip gali taip ilgai miegoti?

– Rašiau ligi penkių ryto. Aš menininkas. Turiu teisę dirbti kada noriu, kai pagauna įkvėpimas. Rašyti – ne tas pats, kas siūti sukneles. Įsikalk šitai į galvą, Sofija.

Sesuo žiūrėjo į mane susižavėjusi.

– Tavo tiesa, Viktorai, atleisk man. Ar greitai baigsi knygą?

– Taip, greitai.

– Kokia laimė! Tai bus labai graži knyga. Perskaičiusi keletą pastraipų, tuo įsitikinau.

Aš pagalvojau:

„Višta nelaiminga!“

Gėriau vis daugiau, pasidariau neatsargus. Užmiršdavau pakelius cigarečių lietpalčio kišenėje. Sesuo, rankiodama pūkus šepečiu ir valydama, rausdavosi po kišenes. Kartą ji įėjo į mano kambarį, mosuodama pustuščiu pakeliu.

– Tu rūkai!

Aš įžūliai atkirtau:

– Taip, rūkau. Nerūkydamas negaliu rašyti.

– Pažadėjai man daugiau nerūkyti!

– Ir sau buvau pažadėjęs. Bet supratau, kad, jei nerūkysiu, negalėsiu rašyti. Man tai sunkus klausimas, Sofija. Jei nustosiu rūkyti, nustosiu ir rašyti. Nusprendžiau verčiau rūkyti ir rašyti, negu gyventi be rašymo. Greit baigsiu knygą, turėtum duoti man laisvę, Sofija, kol ją pabaigsiu, ir nesvarbu, rūkau aš ar ne.

Seseriai tai padarė didelį įspūdį, ir ji nuėjo, paskui grįžo su pelenine, kurią padėjo ant mano rašomojo stalo.

– Ką gi, rūkyk, tai ne taip jau baisu, jeigu knygos labui...

Gėrimui pasirinkau tokią taktiką: pirkdavau po litrą degtinės įvairiuose miesto kvartaluose, stengdamasis du kartus neiti į tą pačią parduotuvę. Butelį parsinešdavau vidinėje lietpalčio kišenėje ir paslėpdavau skėčių dėtuvėje, o kai sesuo išeidavo ar atsiguldavo, pasiimdavau butelį ir, užsirakinęs savo kambaryje, gerdavau ir rūkydavau visą naktį.

Lankytis kavinėse vengiau, iš pasivaikščiojimų grįždavau blaivus, ir santykiai su seserim buvo geri ligi šių metų pavasario, kai Sofija pradėjo nekantrauti.

– Kada pagaliau baigsi knygą, Viktorai? Ilgiau negali taip tęstis. Niekada neatsikeli anksčiau kaip antrą valandą, blogai atrodai, susirgsi pats ir susargdinsi mane.

– Aš ją baigiau, Sofija. Dabar turiu ištaisyti ir atspausdinti mašinėle. Tai didelis darbas.

– Niekada nepagalvojau, kad knygai parašyti reikia tiek laiko.

– Knyga – tai ne suknelė, Sofija, neužmiršk šito.

Atėjo vasara. Baisiai kentėjau nuo karščio. Popietes leidau miške, gulėdamas po medžiais. Kartais užmigdavau ir sapnuodavau neaiškius sapnus. Vieną vakarą miegantį mane užklupo audra, baisi audra. Buvo rugpjūčio keturiolikta diena. Lėkiau iš miško taip greitai, kaip tik galėjau su nesveika koja. Nuskubėjau prisiglausti į pirmą pasitaikiusią kavinę. Ten gėrė darbininkai, paprasti žmonės. Jie visi džiaugėsi audra, nes jau keletą mėnesių nebuvo lietaus. Aš užsisakiau limonado, ir jie ėmė juoktis, o vienas ištiesė man taurę raudonojo vyno. Aš ją priėmiau. Paskui užsakiau butelį vyno ir pavaišinau visus. Tai truko, kol lijo lietus, aš užsakinėjau vieną butelį po kito ir jaučiausi nuostabiai, apgaubtas šiltos draugystės. Išleidau visus pinigus, kuriuos buvau pasiėmęs su savimi. Draugai vienas po kito skirstėsi, bet aš nenorėjau grįžti, jaučiausi vienišas, neturėjau savo kampo, nežinojau kur eiti, mielai būčiau važiavęs į savo namus, knygyną, į tolimą miestelį, kuris buvo ideali vieta, – dabar tai tikrai žinojau, – niekada nereikėjo palikti to pasienio miestelio ir trenktis pas seserį, kurios nekenčiau nuo pat vaikystės.

Šeimininkas tarė:

– Kavinė uždaroma!

Gatvėje mano kairė, skaudama, koja sulinko, ir aš parkritau.

Daugiau nieko neprisimenu. Pabudau išpiltas prakaito savo lovoje. Nedrįsau išeiti iš kambario. Pamažu grįžo prisiminimų nuotrupos. Kvatojantys, vulgarūs veidai priemiesčio kavinėje... Vėliau – lietus, purvas... mane parvežusių policininkų uniformos... persikreipęs sesers veidas... aš ją keikiu... policininkai juokiasi...

Name buvo tylu. Lauke vėl švietė saulė, karštis tiesiog dusino.

Aš atsikėliau, išsitraukiau iš po lovos lagaminą ir ėmiau krautis į jį drabužius. Tai buvo vienintelė išeitis. Kuo greičiau iš čia išvažiuoti. Man sukosi galva. Akys, lūpos, gerklė degė. Mane suėmė svaigulys, teko atsisėsti. Pagalvojau, kad tokios būklės nepajėgsiu nusigauti iki stoties. Pasirausiau popierių pintinėje ir radau vos pradėtą butelį degtinės. Patraukiau iš kaklelio. Pasijutau geriau. Pasičiupinėjau galvą. Už kairiosios ausies buvo iššokęs skaudamas guzas. Vėl paėmiau butelį ir pakėliau prie lūpų, bet į kambarį įėjo

sesuo. Pastačiau butelį atgal, laukiau. Sesuo irgi laukė. Tyla truko ilgai. Tai ji ją nutraukė ramiu, keistu balsu:

– Ką nori man pasakyti?

– Nieko, – atsakiau.

Ji užriko:

– Tai per daug lengva! Būtų per daug lengva! Ponas neturi ką pasakyti! Policija jį atranda girtą kaip pėdą, gulintį purve, ir ponas neturi ką pasakyti!

Aš atsakiau:

– Duok man ramybę. Aš išeinu.

Ji sušnypštė:

– Taip, matau, krauniesi lagaminą. Bet kur tu eisi, nelaimingas kvaily, kur dėsies be pinigų?

– Banke dar liko pinigų už parduotą knygyną.

– Šit kaip? Įdomu, kiek jų liko, tų tavo pinigų? Savo knygyną iškišai už skatikus, o tuos apgailėtinus pinigus, kuriuos už jį gavai, iššvaistei gėrimams ir cigaretėms.

Savaime suprantama, niekada nebuvau jai užsiminęs apie aukso ir sidabro monetas nei apie brangenybes, kurias dar gavau ir kurias taip pat buvau padėjęs į banką. Atsakiau tik tiek:

– Man liko pakankamai pinigų, kad galėčiau išvykti.

Ji tarė:

– O aš? Man tai nesumokėta. Aš tave maitinau, daviau pastogę, prižiūrėjau. Kas man už visa tai atlygins?

Aš uždariau lagaminą.

– Aš atlyginsiu. Leisk man išvažiuoti.

Staiga sušvelnėjusi, ji tarė:

– Nebūk vaikas, Viktorai. Atleidžiu tau paskutinį kartą. Tai, kas nutiko vakar, tebuvo atsitiktinumas, atkrytis. Viskas pasikeis, kai baigsi knygą.

Aš paklausiau:

– Kokią knygą?

Ji kilstelėjo mano „rankraštį“.

– Šitą knygą. Savo knygą.

– Aš neparašiau nė vienos eilutės.

– Čia beveik du šimtai mašinėle spausdintų puslapių.

– Taip, du šimtai puslapių, perrašytų iš įvairiausių knygų.

– Perrašytų? Nieko nesuprantu.

– Tu niekada nieko nesuprasi. Šituos du šimtus puslapių nurašiau iš knygų. Mano nėra nė vienos eilutės.

Ji žiūrėjo į mane. Aš pakėliau butelį ir patraukiau. Gerą gurkšnį. Ji palingavo galva:

– Aš tavim netikiu. Tu girtas. Šneki, kas ant seilės užėjo. Kam tu taip darai?

Aš vyptelėjau.

– Kad patikėtum, jog rašau. Bet čia aš negaliu rašyti. Tu mane varžai, nuolat šnipinėji, trukdai rašyti, vien tavo vaizdas, tavo buvimas trukdo rašyti. Tu viską griauni, viską gadini, žlugdai bet kokią kūrybą, gyvenimą, laisvę, įkvėpimą. Nuo pat vaikystės tu mane seki, man vadovauji, įkyri, nuo pat vaikystės!

Ji valandėlę patylėjo, paskui prakalbo, ėmė berti kaip žirnius, žiūrėdama į kambario grindis, į nubrizgusį kilimą:

– Aš viską paaukojau dėl tavo darbo, dėl tavo knygos. Savo darbą, savo klientes, paskutinius savo metus. Vaikščiojau ant pirštų galų, kad tau netrukdyčiau. O tu neparašei nė vienos eilutės per beveik dvejus metus, kai esi čia? Tik valgai, geri ir rūkai! Tu apsimetėlis, veltėdis, girtuoklis, parazitas! Apie tavo knygos pasirodymą pranešiau visoms klientėms! O tu nieko neparašei? Aš tapsiu pajuoka visam miestui! Tu užtraukei gėdą mano namams! Turėjau leisti tau pūti tame bjauriame miesteliūkštyje, tavo mėšliname knygyne. Daugiau nei dvidešimt metų gyvenai vienas, tai kodėl neparašei knygos ten, kur aš tau netrukdžiau, kur niekas tau netrukdė? Kodėl? Ogi todėl, kad nesugebi parašyti nė menkiausios eilutės net vidutiniškai knygai, net būdamas palankiausioje aplinkoje, net turėdamas geriausias sąlygas.

Kol ji kalbėjo, aš vis gėriau ir tarytum iš toli, tarytum iš kito kambario, išgirdau jai atsakantį savo balsą. Pripažinau, kad jos tiesa, kad negalėjau ir negalėsiu nieko parašyti, kol ji bus gyva. Priminiau mūsų vaikiškus seksualinius bandymus, kurių iniciatorė buvo ji, nes ji už mane keleriais metais vyresnė, ir kurie mane šokiravo labiau, nei ji galėjo įsivaizduoti.

Sesuo atsakė, jog tai tebuvo vaikų žaidimai ir netaktiška vėl prabilti apie tokius dalykus, juoba kad ji liko skaisti ir „tai“ jau seniai jos nedomina.

Atkirtau žinąs, kad „tai“ jos nedomina, ji tenkinasi glostydama klientėms klubus ir krūtis, pastebėjau tai per prisimatavimus, mačiau, kaip jai malonu liesti jaunas ir gražias klientes, kokia pati niekada nebuvo, nes ji visada tebuvo ydų maišas.

Išrėžiau, kad per savo bjaurumą ir apsimestinį puritoniškumą ji niekada negalėjo sudominti jokio vyro, tegul ir paties prasčiausio. Tada atsigręžė į klientes ir neva matuodama, lygindama audeklą čiupinėdavo jaunas ir gražias moteris, kurios pas ją siūdindavosi sukneles.

Sesuo sušuko:

– Tu peržengei ribas, Viktorai, užteks!

Ji griebė butelį, mano degtinės butelį, trinktelėjo jį į rašomąją mašinėlę, ir degtinė išsiliejo ant stalo. Sesuo, laikydama rankoje sudaužyto butelio kaklelį, ėmė artintis prie manęs.

Aš pašokau, suspaudžiau jai ranką, pasukau riešą, ir ji paleido butelį. Mudu parkritome ant lovos, aš ją užguliau, pirštais sugniaužiau liesą kaklą ir, kai ji nustojo spurdėti, patyriau ejakuliaciją.

Rytojaus dieną Lukas grąžina Viktoro rankraštį Peteriui.

Po keleto mėnesių Peteris vėl važiuoja į gimtąjį miestą dalyvauti teisme. Jo nėra keletą savaičių. Grįžęs jis ateina į knygyną, paglosto Matiašui galvą ir sako Lukui:

– Užsukite pas mane šį vakarą.

Lukas sako:

– Regis, kažkas rimta, Peteri?

Peteris papurto galvą.

– Dabar neklausinėkite. Vėliau.

Peteriui išėjus, vaikas atsigręžia į Luką.

– Ar Peteriui atsitiko nelaimė?

– Ne, ne Peteriui, bijau, kad vienam jo draugui.

Vaikas sako:

– Tai tas pats, o gal net blogiau.

Lukas priglaudžia Matiašą prie savęs.

– Tavo tiesa. Kartais blogiau.

Nuėjęs pas Peterį, Lukas klausia:

– Kas yra?

Peteris vienu mauku ištuština taurelę degtinės, kurią buvo ką tik įsipylęs.

– Kas yra? Nuteistas myriop. Vakar rytą pakartas. Gerkite!

– Jūs girtas, Peteri!

Peteris pakelia butelį, pažiūri, kiek dar liko, ir nusijuokia:

– Taip, išgėriau jau pusę butelio. Seku Viktoro pėdomis.

Lukas atsistoja.

– Ateisiu kitą dieną. Neverta kalbėtis, kai jūs tokios būklės.

Peteris sako:

– Priešingai. Apie Viktorą ir galiu kalbėti tik būdamas tokios būklės. Sėskitės. Štai, imkite, tai jums. Viktoras siunčia.

Jis pastumia prie Luko drobinį maišelį.

Lukas klausia:

– Kas čia?

– Aukso monetos ir brangenybės. Ir pinigai. Viktoras nespėjo jų išleisti. Jis man pasakė: „Grąžinkite tai Lukui. Jis per daug sumokėjo už namą ir knygyną. O jums, Peteri, palieku savo namą, sesers ir tėvų namą. Nei sesuo, nei aš neturime paveldėtojų. Parduokite šitą namą, jis prakeiktas, prakeiksmas slegia jį nuo pat mūsų vaikystės. Parduokite ir grįžkite į tolimąjį miestelį, idealią vietą, kurios niekada neturėjau palikti“.

Patylėjęs Lukas sako:

– Buvote numatęs Viktorui lengvesnę bausmę. Net tikėjotės, kad jis išvengs kalėjimo ir dienas baigs prieglaudoje.

– Aš apsirikau, štai ir viskas. Negalėjau numatyti, kad psichiatrai pripažins Viktorą atsakingą už savo veiksmus ir kad Viktoras per teismą elgsis kaip kvailys. Jis neparodė nė menkiausios sąžinės graužaties, nesigailėjo, neatgailavo. Tik nuolat kartojo: „Turėjau tai padaryti, turėjau ją nužudyti, tai buvo vienintelė išeitis, kad galėčiau parašyti knygą“. Prisiekusieji nutarė, kad niekas ne-

turi teisės žudyti žmogaus vien todėl, kad jis trukdo parašyti knygą. Jie taip pat pareiškė, kad būtų per daug paprasta išgerti keletą taurelių, nužudyti garbingą asmenį ir išlipti iš balos sausam. Jie padarė išvadą, kad Viktoras egoistas, ištvirkėlis, pavojingas visuomenei. Išskyrus mane, visi liudytojai liudijo prieš jį ir gyrė seserį, kuri gyveno pavyzdingą, dorą gyvenimą, buvo visų vertinama, ypač klienčių.

Lukas klausia:

– Ar matėte jį ne teismo salėje?

– Paskelbus nuosprendį – taip. Galėjau eiti į jo kamerą ir būti kiek tinkamas. Palaikiau jam kompaniją ligi paskutinės dienos.

– Ar jis bijojo?

– Bijojo? Manau, tai ne tas žodis. Iš pradžių jis netikėjo, negalėjo patikėti. Gal vylėsi malonės, stebuklo, nežinau. Tą dieną, kai parašė ir pasirašė savo testamentą, tikriausiai jau nebeturėjo iliuzijų. Paskutinį vakarą jis man pasakė: „Žinau, kad greit mirsiu, Peteri, bet aš nesuprantu. Vietoj vieno lavono, sesers, bus ir antras, mano. Bet kam to antro lavono reikia? Dievui tikrai ne, mūsų kūnai Jam nerūpi. Visuomenei? Ji gautų knygą arba keletą knygų, jei paliktų mane gyvą, užuot gavusi dar vieną lavoną, kuris niekam nebus naudingas".

Lukas klausia:

– Ar dalyvavote vykdant mirties bausmę?

– Ne. Jis manęs to prašė, bet aš atsisakiau. Manote, kad pasielgiau kaip bailys, ar ne?

– Ne pirmą kartą. Bet aš jus suprantu.

– O jūs ar būtumėte galėjęs ten dalyvauti?

– Taip, jei jis būtų manęs paprašęs, būčiau tai padaręs.

7

Knygynas paverstas skaitykla. Keletas vaikų jau įprato ateiti čia skaityti ar piešti, kiti užsuka atsitiktinai, kai sušąla ar pavargsta ilgai žaidę sniege. Jie pabūna vos ketvirtį valandos, kol sušyla, vartydami knygas su paveikslėliais. Yra ir tokių, kurie žiūri pro parduotuvės vitriną ir pabėga, kai tik Lukas išeina pakviesti jų vidun.

Retkarčiais Matiašas nulipa iš savo buto, atsisėda šalia Luko su knyga, po valandos ar dviejų vėl užlipa į viršų ir grįžta tik uždarant knygyną. Jis nebendrauja su kitais vaikais. Kai jie visi išeina, Matiašas tvarkingai sudeda knygas, ištuština popierių pintinę, sukelia ant stalų kėdes, peršluosto skuduru purvinas grindis. Ir suveda sąskaitas:

– Jie vėl pavogė septynis spalvotus pieštukus, tris knygas ir sugadino dešimtis lapų popieriaus.

Lukas sako:

– Tai niekis, Matiašai. Jei paprašytų, aš jiems padovanočiau. Jie drovūs, todėl verčiau paima paslapčia. Nieko baisaus.

Sykį vakarop, visiems tyliai skaitant, Matiašas pastumia prie Luko popieriaus lapą. Jame parašyta: „Pažvelk į tą moterį!“ Už vitrinos, tamsioje gatvėje, moters šešėlis, siluetas be veido, žiūri į apšviestą knygyno salę. Lukas atsistoja, ir šešėlis dingsta.

Matiašas pašnibždomis sako:

– Ji sekioja mane visur. Per pertraukas žiūri per tvorą į mokyklos kiemą. Eina iš paskos, kai grįžtu namo.

Lukas klausia:

– Ar ji su tavim kalba?

– Ne. Sykį, prieš keletą dienų, ji ištiesė man obuolį, bet aš neėmiau. Kitą sykį, kai keturi berniukai pargriovė mane į sniegą ir norėjo nurengti, ji juos išbarė ir apdalijo antausiais. Aš pabėgau.

– Vadinasi, ji nebloga, ji tave apgynė.

– Taip, bet kodėl? Juk neturi jokios priežasties mane ginti. Ir kodėl ji mane sekioja? Kodėl į mane žiūri? Aš bijau jos žvilgsnio. Bijau jos akių.

Lukas sako:

– Nekreipk dėmesio, Matiašai. Per karą daug moterų prarado vaikus. Jos negali jų užmiršti. Todėl prisiriša prie kito vaiko, kuris joms primena paveikslą to, kurio neteko.

Matiašas vypteli:

– Nustebčiau, jei galėčiau kam nors priminti jo vaiko paveikslą.

Vakare Lukas paskambina į Jasminos tetos duris. Ji atidaro langą.

– Ko jūs norite?

– Noriu su jumis pasikalbėti.

– Aš neturiu laiko. Man reikia eiti į darbą.

– Aš jūsų palauksiu.

Kai ji išeina iš namų, Lukas sako:

– Aš jus palydėsiu. Ar dažnai dirbate naktį?

– Kas trečią savaitę. Kaip ir visi. Apie ką norite pasikalbėti? Apie mano darbą?

– Ne. Apie vaiką. Noriu tik paprašyti, kad paliktumėt jį ramybėje.

– Aš jam nieko nepadariau.

– Žinau. Bet jūs jį sekiojate, žiūrite į jį. Jam dėl to neramu. Suprantate?

– Taip. Vargšas mažylis. Ji jį paliko...

Jiedu tylėdami žingsniuoja apsnigta tuščia gatve. Moteris slepia veidą šalike, jos pečius purto nebyli rauda.

Lukas klausia:

– Kada jūsų vyras išeis iš kalėjimo?

– Mano vyras? Jis miręs. Ar jūs nežinojote?

– Ne. Apgailestauju.

– Oficiali versija – jis nusižudė. Bet vienas jį ten pažinojęs žmogus, išėjęs į laisvę, man pasakojo, kad tai buvo ne savižudybė. Kameros kaimynai nužudė jį už tai, ką padarė dukteriai.

Dabar jie stovi priešais didelį fabriką, apšviestą neonų. Iš visų pusių renkasi sustirę skubantys šešėliai ir dingsta už metalinių vartų. Net čia girdėti kurtinantis mašinų gausmas.

Lukas klausia:

– Jei jūsų vyras nebūtų žuvęs, ar vėl jį priimtumėte?

– Nežinau. Šiaip ar taip, jis nedrįstų grįžti į šį miestą. Manau, jis važiuotų į sostinę ieškoti Jasminos.

Sukaukia fabriko sirena. Lukas sako:

– Aš jus palieku. Kitaip pavėluosite.

Moteris pakelia išblyškusį, dar jauną veidą, kuriame blizga didelės juodos Jasminos akys.

– Dabar, kai esu viena, jei norite, jei sutiktumėt, galbūt galėčiau pasiimti vaiką.

Lukas užstaugia garsiau nei fabriko sirena:

– Pasiimti Matiašą? Niekada! Jis mano, mano vieno! Draudžiu jums prie jo prisiartinti, žiūrėti į jį, kalbėti su juo, paskui jį sekioti!

Moteris atatupsta traukiasi prie fabriko vartų.

– Nusiraminkite. Ar išprotėjot? Tai buvo tik pasiūlymas.

Lukas apsisuka ir parbėga į knygyną. Čia, atsirėmęs į namo sieną, palaukia, kol nurims širdis.

Į knygyną įeina mergina ir, sustojusi priešais Luką, nusišypso.

– Jūs manęs nepažįstate, Lukai?

– O ar turėčiau pažinti?

– Aš – Agnesė.

Lukas pagalvoja.

– Neprisimenu, apgailestauju, panele.

– O vis dėlto mes seni draugai. Kartą buvau atėjusi pas jus pasiklausyti muzikos. Tiesa, tada man buvo tik šešeri metai. Jūs norėjote padaryti man sūpuokles.

Lukas sako:

– Prisiminiau. Jus siuntė teta Leonija.

– Taip, tikrai. Ji mirusi. Dabar mane siunčia fabriko direktorius nupirkti lopšelinukams knygų su paveikslėliais.

– Jūs dirbate fabrike? Dar turėtumėte lankyti mokyklą.

Agnesė parausta.

– Man penkiolika metų. Mokyklą mečiau pernai. Aš nedirbu fabrike, aš – vaikų darželio auklėtoja. Vaikai mane vadina panele.

Lukas nusijuokia:

– Aš jus taip pat pavadinau panele.

Ji ištiesia Lukui banknotą.

– Duokite man knygų, popieriaus ir spalvotų pieštukų.

Agnesė ateina dažnai. Ji ilgai ieško knygų lentynose, atsisėda tarp vaikų, skaito ir piešia su jais.

Pirmąkart ją išvydęs, Matiašas sako Lukui:

– Ji labai graži moteris.

– Moteris? Tai tik mergiotė.

– Ji turi krūtis, taigi jau nebe mergiotė.

Lukas pažvelgia į Agnesės krūtis, pūpsančias po raudonu megztiniu.

– Tavo tiesa, Matiašai, ji turi krūtis. Aš jų nepastebėjau.

– O plaukų taip pat? Jos labai gražūs plaukai. Pažiūrėk, kaip jie blizga šviesoje.

Lukas pasižiūri į ilgus šviesius Agnesės plaukus, blizgančius šviesoje. Matiašas nesiliauja:

– Pažvelk, kokios juodos blakstienos.

Lukas sako:

– Tai tušas.

– O burna.

– Tai lūpų dažai. Būdama tokių metų, neturėtų dažytis.

– Tavo tiesa, Lukai. Ji būtų graži ir neišsidažiusi.

Lukas nusijuokia:

– O tu tokių metų dar neturėtum dairytis į merginas.

– Į savo klasės mergaites aš ir nesidairau. Jos kvailos ir bjaurios.

Agnesė atsistoja ir užlipa ant kopėtėlių pasiimti knygos. Jos sijonėlis trumputis, matyti korseto segtukai ir juodos kojinės, kurių viena akis nubėgusi. Tai pastebėjusi ji paseilina smilių ir taip

pamėgina sulaikyti akį. Norėdama tai padaryti, ji pasilenkia, o tada sušvytruoja ir baltos, rausvomis gėlytėmis išmargintos kelnaitės, mažos mergytės kelnaitės.

Vieną vakarą Agnesė užsibūna ligi parduotuvės uždarymo. Ji sako Lukui:

– Padėsiu jums susitvarkyti.

Lukas sako:

– Viską sutvarko Matiašas. Jis tai daro labai gerai.

Matiašas sako Agnesei:

– Jei man padėsite, greičiau baigsime ir aš galėsiu iškepti jums blynų su uogiene, jei mėgstate.

Agnesė sako:

– Visi mėgsta blynus su uogiene.

Lukas užlipa į savo kambarį. Truputį vėliau Matiašas jį pašaukia:

– Eikš valgyti, Lukai.

Virtuvėje jie valgo blynus su uogiene, geria arbatą. Lukas nekalba, Agnesė su Matiašu daug juokiasi. Po vakarienės Matiašas sako:

– Reikia palydėti Agnesę. Jau naktis.

Agnesė sako:

– Galiu grįžti ir viena. Aš nebijau tamsos.

Lukas sako:

– Eime. Aš jus palydėsiu.

Prie savo namų Agnesė klausia:

– Ar nenorėtumėte užeiti?

– Ne.

– Kodėl?

– Jūs dar vaikas, Agnese.

– Ne, aš jau nebe vaikas. Aš – moteris. Jūs būtumėte ne pirmas vyriškis, užėjęs į mano kambarį. Tėvų nėra. Jie dirba. Bet net jei ir būtų... Aš turiu atskirą kambarį ir darau ten ką noriu.

Lukas sako:

– Labanakt, Agnese. Man reikia eiti.

Agnesė sako:

– Žinau, kur jūs einate. Ten toliau, į mažą gatvelę, pas kareivių mergšes.

– Visai teisingai. Bet tai ne jūsų reikalas.

Kitą dieną Lukas sako Matiašui:

– Prieš ką nors kviesdamas pas mus vakarieniauti, galėtum atsiklausti mano nuomonės.

– Ar Agnesė tau nepatinka? Gaila. Ji tave įsimylėjusi. Tai matyti. Dėl tavęs ir vaikšto čia taip dažnai.

Lukas sako:

– Tavo laki vaizduotė, Matiašai.

– Ar nenorėtum jos vesti?

– Vesti? Kas per mintis! Ne, tikrai ne.

– Kodėl? Tebelauki Jasminos? Ji nebegrįš.

Lukas sako:

– Aš nieko nenoriu vesti.

Pavasaris. Į sodą išeinančios durys atidarytos. Matiašas triūsinėja apie savo augalus ir gyvulius. Jis turi baltų triušių, keletą kačių ir juodą šunį, padovanotą Jožefo. Be to, nekantriai laukia išsiritant viščiukų, kuriuos višta peri vištidėje.

Lukas žiūri į salę, kur skaito prie knygų palinkę vaikai.

Mažas berniukas pakelia akis ir nusišypso Lukui. Jo plaukai šviesūs, akys mėlynos, jis čia atėjo pirmą kartą.

Lukas negali atitraukti nuo to vaiko akių. Jis atsisėda už prekystalio, atsiverčia knygą ir toliau žiūri į nepažįstamą vaiką. Staiga ant knygos padėtą kairiąją ranką perveria aštrus skausmas. Kone paralyžiuotas to baisaus skausmo, Lukas lėtai atsigręžia į Matiašą.

– Kodėl taip padarei?

Matiašas iškošia pro dantis:

– Nenoriu, kad į jį žiūrėtum!

– Aš į nieką nežiūriu.

– Žiūri! Nemeluok! Mačiau, kaip į jį žiūri. Nenoriu, kad šitaip į jį žiūrėtum!

Lukas ištraukia skriestuvą ir nosine užspaudžia įdurtą vietą.

– Einu į viršų dezinfekuoti žaizdos.

Kai jis nulipa, vaikų jau nebėra, Matiašas nuleidęs geležinę durų užuolaidą.

– Pasakiau jiems, kad šiandien uždarome knygyną anksčiau.

Lukas paima Matiašą ant rankų, nuneša į butą, paguldo į lovą.

– Kas tau, Matiašai?

– Kodėl tu žiūrėjai į šviesiaplaukį berniuką?

– Jis man kai ką priminė.

– Kažką, ką tu mylėjai?

– Taip, mano brolį.

– Neturi mylėti nieko kito, net savo brolio, tik mane.

Lukas tyli, vaikas kalba toliau:

– Nieko nereiškia būti protingam. Verčiau norėčiau būti gražus šviesiaplaukis. Jei vestum, galėtum turėti tokių vaikų kaip jis, tas šviesiaplaukis berniukas, kaip tavo brolis. Susilauktum savo vaikų, gražių, šviesiaplaukių ir neluošų. Aš – ne tavo sūnus. Aš – Jasminos sūnus.

Lukas sako:

– Tu – mano sūnus. Nenoriu kitų vaikų.

Jis parodo aprištą ranką.

– Tu mane įskaudinai, ar žinai?

Vaikas sako:

– Tu taip pat mane įskaudinai, tik to nežinai.

Lukas sako:

– Nenorėjau tavęs įskaudinti. Įsikalk į galvą, Matiašai: pasaulyje man brangi vienintelė būtybė – tai tu.

Vaikas sako:

– Aš tavim netikiu. Tik Jasmina mane tikrai mylėjo, bet ji mirė. Jau daug kartų tau tai sakiau.

– Jasmina nemirė. Ji tik išvažiavo.

– Be manęs ji nebūtų išvažiavusi, vadinasi, ji mirė.

Vaikas dar sako:

– Reikia panaikinti skaityklą. Kaip tau šovė mintis atidaryti skaityklą?

– Aš taip pasielgiau dėl tavęs. Maniau, ten susirasi draugų.

– Man nereikia draugų. Ir niekada tavęs neprašiau atidaryti skaityklą. Priešingai, prašau ją uždaryti.

Lukas sako:

– Aš ją uždarysiu. Rytoj vakare pasakysiu vaikams, kad tokiu gražiu oru jie gali skaityti ir piešti lauke.

Kitą dieną šviesiaplaukis berniukas vėl ateina. Lukas į jį nežiūri. Jo akys įsmeigtos į eilutes, į knygos raides. Matiašas sako:

– Daugiau nedrįsti į jį žiūrėti? Nors ir labai nori. Jau penkias minutes nepervertei nei vieno knygos puslapio.

Lukas užverčia knygą ir užsidengia veidą rankomis.

Į knygyną įeina Agnesė, Matiašas nubėga jos pasitikti, pabučiuoja. Jis klausia:

– Kodėl nustojote pas mus vaikščiojusi?

– Neturėjau laiko. Gretimame mieste lankiau kursus, kad tapčiau auklėtoja. Grįždavau retai.

– Bet dabar liksite čia, mūsų mieste?

– Taip.

– Ar šįvakar ateisite pas mus valgyti blynų?

– Mielai ateičiau, bet turiu prižiūrėti broliuką. Mūsų tėvai dirba.

Matiašas sako:

– Atsiveskite ir broliuką. Blynų užteks visiems. Einu maišyti tešlos.

– O aš už tave sutvarkysiu parduotuvę.

Matiašas užlipa į butą, o Lukas sako vaikams:

– Galite pasiimti knygas, kurios guli ant stalų. Popieriaus lapus taip pat, ir kiekvienas po dėžutę spalvotų pieštukų. Gražiu oru nėra ko čia užsidaryti. Skaityti ir piešti eikite į sodus ar parkus. Jei ko nors pristigsite, galite paprašyti manęs.

Vaikai išeina, ir galop lieka tik šviesiaplaukis berniukas, kuris klusniai tebesėdi savo vietoje. Lukas švelniai jo klausia:

– O tu? Kodėl neini namo?

Vaikas nieko neatsako, Lukas atsigręžia į Agnesę.

– Nežinojau, kad čia jūsų brolis. Nieko apie jį nežinojau.

– Jis nedrąsus. Jo vardas Samuelis. Aš pati jam patariau ateiti čionai, kai truputį pramoko skaityti. Tai pagrandukas. Mano brolis Simonas jau penkerius metus dirba fabrike. Jis – sunkvežimio vairuotojas.

Šviesiaplaukis vaikas atsistoja ir paima seserį už rankos.

– Eisim valgyti blynų pas šitą poną?

Agnesė sako:

– Taip, eime. Reikia padėti Matiašui.

Jie laiptais užlipa į butą. Virtuvėje Matiašas maišo blynų tešlą. Agnesė sako:

– Matiašai, čia mano broliukas. Jis vardu Samuelis. Judu galėtumėte susidraugauti, esate beveik vienų metų.

Matiašas išplečia akis, paleidžia iš rankos medinį šaukštą ir išbėga iš virtuvės. Agnesė atsisuka į Luką.

– Ar kas nors negerai?

Lukas sako:

– Matiašas turbūt nuėjo ko nors atsinešti iš kambario. Pradėkite kepti blynus, Agnese, aš tuoj grįšiu.

Lukas nueina į Matiašo kambarį. Vaikas guli ant patalų, jis sako:

– Palik mane ramybėje. Aš noriu miego.

– Pats juos pasikvietei, Matiašai. Taip nemandagu.

– Aš pasikviečiau Agnesę. Nežinojau, kad jis jos brolis.

– Aš taip pat nežinojau. Pasistenk dėl Agnesės, Matiašai. Juk tu myli Agnesę?

– O tu myli jos brolį. Kai pamačiau jus įeinant į virtuvę, supratau, kas yra tikra šeima. Gražūs šviesiaplaukiai tėvai ir gražus šviesiaplaukis vaikas. O aš neturiu šeimos. Neturiu nei tėvo, nei motinos, nesu šviesiaplaukis, aš bjaurus ir luošas.

Lukas priglaudžia jį prie savęs.

– Matiašai, mano berniuk. Tu – visas mano gyvenimas.

Matiašas nusišypso:

– Gerai, eime valgyti.

Virtuvėje jau padengtas stalas, o viduryje stovi didelė krūva blynų. Agnesė daug kalba, dažnai keliasi papilstyti arbatos. Ji vienodai rūpinasi broliuku ir Matiašu.

– Uogienės? Sūrio? Šokolado?

Lukas stebi Matiašą. Jis valgo mažai, žvilgsniu ryte ryja šviesiaplaukį berniuką. Berniukas valgo daug, jis šypsosi Lukui, kai jųdviejų akys susitinka, šypsosi seseriai, kai ši jam ką nors paduo-

da, bet kai mėlynos akys susitinka juodas Matiašo akis, jis jas nuleidžia.

Agnesė su Matiašu suplauna indus, Lukas nueina į savo kambarį. Vėliau Matiašas jį pašaukia:

– Reikia palydėti Agnesę ir jos brolį.

Agnesė sako:

– Mes nebijome grįžti ir vieni.

Matiašas užsispiria:

– Taip nemandagu. Palydėk juos.

Lukas palydi. Palinki jiems labos nakties ir, nuėjęs į nakvišos skverą, atsisėda ant suolo.

Nakviša sako:

– Dabar pusė keturių. Vienuoliktą valandą vaikas savo kambaryje uždegė šviesą. Leidau sau jį užkalbinti, nors ir neturiu tokio įpročio. Išsigandau gaisro. Paklausiau vaiką, ką jis veikia, o jis atsakė, kad nesirūpinčiau, jis tik degina skardiniame kibire prie lango sugadintus užduočių lapus. Paklausiau, kodėl nedegina popierių krosnelėje, o jis atsakė nenorįs dėl to eiti į virtuvę. Netrukus ugnis užgeso ir aš daugiau nemačiau vaiko ir negirdėjau triukšmo.

Lukas užlipa laiptais, įeina į savo, paskui į vaiko kambarį. Prie lango stovi skardinis kibiras su sudegintais popieriais. Vaiko lova tuščia. Ant pagalvės – užverstas mėlynas sąsiuvinis. Ant baltos etiketės užrašyta: MATIAŠO SĄSIUVINIS. Lukas atsiverčia sąsiuvinį. Ten tik tušti puslapiai ir išplėštų lapų pėdsakai. Lukas atitraukia tamsiai raudonas užuolaidas. Šalia Motinos ir kūdikio skeletų kabo jau pamėlęs mažytis Matiašo kūnelis.

Nakviša išgirsta pratisą riksmą. Jis nusileidžia į gatvę ir paskambina į Luko duris. Niekas neatsiliepia. Senis užlipa laiptais, įeina į Luko kambarį, pamato kitas duris ir jas atidaro. Lukas guli ant lovos, spausdamas prie krūtinės vaiko kūną.

– Lukai!

Lukas neatsako, plačiai išplėstos akys įsmeigtos į lubas.

Nakviša nusileidžia į gatvę ir nuėjęs paskambina į Peterio duris. Peteris atidaro langą.

– Kas atsitiko, Miklošai?

– Lukui jūsų reikia. Atsitiko didelė nelaimė. Eime.

– Grįžkite, Miklošai. Aš viskuo pasirūpinsiu.

Peteris užlipa į Luko butą. Pamato skardinį kibirą ir du kūnus, gulinčius ant lovos. Jis atitraukia užuolaidas, pamato skeletus ir ant to paties kablio kabantį virvagalį, nupjautą skustuvu. Tada grįžta prie lovos, atsargiai nustumia vaiko kūną ir porąkart suduoda Lukui per veidą.

– Atsipeikėkit!

Lukas užsimerkia, Peteris jį papurto.

– Pasakykite man, kas atsitiko!

Lukas sako:

– Tai Jasmina. Ji jį iš manęs atėmė.

Peteris šiurkščiai sako:

– Niekada nekartokite šitų žodžių kam nors girdint, išskyrus mane, Lukai. Ar supratot? Pažvelkite į mane!

Lukas pasižiūri į Peterį.

– Taip, supratau. Ką man dabar daryti, Peteri?

– Nieko. Gulėkite. Atnešiu jums raminamųjų vaistų. Ir pasirūpinsiu visais formalumais.

Lukas apsikabina Matiašo kūną.

– Ačiū, Peteri. Man nereikia raminamųjų vaistų.

– Ne? Tada pamėginkite bent jau paverkti. Kur jūsų raktai?

– Nežinau. Gal liko lauko duryse.

– Aš jus užrakinsiu. Tokios būklės neikite į gatvę. Aš grįšiu.

Peteris virtuvėje susiranda maišą, nukabina skeletus, įkiša juos į maišą ir išsineša.

Lukas su Peteriu eina paskui Jožefo vežimą, kuriame paguldytas vaiko karstas.

Kapinėse duobkasys, sėdėdamas ant žemių krūvos, valgo lašinius su svogūnais.

Matiašas palaidojamas Luko Senelės ir Senelio kape.

Duobkasiui užkasus duobę, Lukas pats įsmeigia kryžių, ant kurio išgraviruota: „Matiašas“ ir dvi datos. Vaikas gyveno septynerius metus ir keturis mėnesius.

Jožefas klausia:

– Ar jus parvežti, Lukai?

Lukas sako:

– Grįžkite, Jožefai, ir ačiū. Ačiū už viską.

– Nėra ko čia pasilikti.

Peteris sako:

– Važiuokite, Jožefai. Aš grįšiu su jumis.

Lukas girdi, kaip vežimas nutolsta. Jis atsisėda šalia kapo. Čiulba paukščiai.

Juodais drabužiais apsirengusi moteris tyliai prieina ir padeda prie kryžiaus puokštę žibučių.

Paskui grįžta Peteris. Jis paliečia Lukui petį:

– Eime. Greit sutems.

Lukas sako:

– Negaliu naktį palikti čia jo vieno. Jis bijo tamsos. Jis dar mažas.

– Ne, jis daugiau nieko nebijo. Eime, Lukai.

Lukas atsistoja, pasižiūri į duobę.

– Turėjau leisti jam važiuoti su motina. Padariau mirtiną klaidą, Peteri, norėdamas pasilikti vaiką bet kuria kaina.

Peteris sako:

– Kiekvienas savo gyvenime padaro mirtiną klaidą, o kai tai supranta, jau nieko negalima pataisyti.

Jie grįžta į miestą. Priešais knygyną Peteris klausia:

– Norite eiti pas mane ar verčiau būsite namie?

– Verčiau būsiu namie.

Lukas grįžta namo. Jis atsisėda prie rašomojo stalo, pažvelgia į uždarytas vaiko kambario duris, atsiverčia mokyklinį sąsiuvinį ir užrašo:

„Matiašui viskas gerai. Jis – mokyklos pirmūnas ir daugiau nebesapnuoja košmarų“.

Lukas užverčia sąsiuvinį, išeina iš namų, grįžta į kapines ir užmiega ant vaiko kapo.

Auštant jį pažadina nakviša.

– Eime, Lukai. Reikia atidaryti knygyną.

– Taip, Miklošai.

Klausas atvažiuoja traukiniu. Maža stotis nepasikeitė, bet dabar joje keleivių laukia autobusas.

Klausas nesėda į autobusą, pėsčias patraukia į miesto centrą. Žydi kaštonai, gatvė tokia pat tuščia ir tyli kaip kitados.

Centrinėje aikštėje Klausas sustoja. Paprastų, žemų namelių vietoje stūkso didelis trijų aukštų pastatas. Tai viešbutis. Klausas įeina vidun ir pasiteirauja priimamajame:

– Kada pastatytas šis viešbutis?

– Maždaug prieš dešimt metų, pone. Ar norėtumėte kambario?

– Dar nežinau. Grįšiu po keleto valandų. Ar negalėtumėte pasaugoti mano lagaminų?

– Mielai.

Klausas vėl išeina, perkerta miestą, palieka užpakaly paskutinius namus ir pasuka neasfaltuotu keliu, vedančiu į sporto aikštelę. Klausas ją pereina ir atsisėda žolėje ant upės kranto. Vėliau vaikai pradeda žaisti sviediniu. Klausas vieno jų paklausia:

– Ar seniai įrengta ši sporto aikštelė?

Vaikas gūžteli pečiais.

– Aikštelė? Ji visada čia buvo.

Klausas grįžta į miestą, užlipa į pilį, paskui nueina į kapines. Ilgai ieško, bet neranda Senelės ir Senelio kapo. Tada patraukia į miestą, atsisėda ant suolo Centrinėje aikštėje ir ima žiūrėti į žmones, apsiperkančius, grįžtančius iš darbo, vaikštančius ir važinėjančius dviračiu. Automobilių labai mažai. Parduotuvėms užsidarius, aikštė ištuštėja ir Klausas vėl nueina į viešbutį.

– Aš išsinuomosiu kambarį, panele.

– Kiek dienų būsite?

– Dar nežinau.

– Gal galėtumėte parodyti pasą, pone?

– Prašau.

– Jūs užsienietis? Kur taip gerai išmokote mūsų kalbą?

– Čia. Šiame mieste praleidau vaikystę.

Ji žiūri į jį.

– Matyt, tai buvo seniai.

Klausas nusijuokia:

– Vadinasi, aš jums atrodau toks senas?

Jauna moteris parausta.

– Ne, ne, aš ne tai norėjau pasakyti. Duosiu jums patį gražiausią mūsų kambarį, jie beveik visi laisvi, sezonas dar neprasidėjo.

– Ar pas jus atvažiuoja daug turistų?

– Vasarą daug. Taip pat patariu apsilankyti mūsų restorane, pone.

Klausas užlipa į savo kambarį antrame aukšte. Abu jo langai išeina į aikštę.

Klausas pavalgo tuščiame restorane ir grįžta į savo kambarį. Atidaro lagaminą, sudeda į spintą drabužius, prisitraukia prie lango fotelį ir žiūri į nykią gatvę. Kitapus aikštės seni namai liko nepaliesti. Jie restauruoti, perdažyti rausva, geltona, mėlyna, žalia spalva. Kiekvieno namo pirmame aukšte įrengtas kioskas ar parduotuvė: bakalėja, „suvenyrai", pieninė, knygynas, „mados". Knygynas mėlyname name, kur buvo ir tada, kai Klausas dar vaikas ateidavo nusipirkti popieriaus ir pieštukų.

Rytojaus dieną Klausas vėl eina į sporto aikštelę, pilį, kapines, stotį. Kai pavargsta, užsuka į bistro, pasėdi parke. Vakarop grįžta į Centrinę aikštę ir užeina į knygyną.

Prie prekystalio sėdi žilaplaukis vyras ir skaito stalinės lempos šviesoje. Parduotuvė skendi prieblandoje, nėra nė vieno pirkėjo. Žilaplaukis vyras atsistoja.

– Atleiskite, užmiršau uždegti šviesą.

Salė ir vitrinos nušvinta. Vyriškis klausia:

– Ko pageidaujate?

Klausas sako:

– Nesirūpinkite. Aš tik pažiūrėsiu.

Vyriškis nusiima akinius.

– Lukai!

Klausas nusišypso:

– Jūs pažįstate mano brolį! Kur jis?

Vyriškis pakartoja:

– Lukai!

– Aš – Luko brolis. Mano vardas Klausas.

– Nejuokaukite, Lukai, prašau jūsų.

Klausas išsitraukia iš kišenės pasą.

– Pažiūrėkite pats.

Žmogus apžiūri pasą.

– Tai nieko neįrodo.

Klausas sako:

– Apgailestauju, daugiau neturiu kaip įrodyti savo tapatybę. Aš – Klausas T. ir ieškau savo brolio Luko. Jūs jį pažįstate. Jis veikiausiai pasakojo jums apie mane, savo brolį Klausą.

– Taip, jis man dažnai apie jus kalbėdavo, bet, turiu prisipažinti, niekada netikėjau, kad jūs egzistuojate.

Klausas nusijuokia:

– Kai aš kam nors pasakodavau apie Luką, manimi taip pat niekas netikėdavo. Tai komiška, ar jums taip neatrodo?

– Ne, tikrai ne. Ateikite, sėskimės čia.

Jis parodo žemą stalelį su foteliais parduotuvės gale, prie įstiklintų durų, atidarytų į sodą.

– Jei jūs ne Lukas, turiu prisistatyti. Aš – Peteris. Peteris N. Bet, jeigu jūs ne Lukas, kodėl atėjote čia, būtent čia?

Klausas sako:

– Aš atvažiavau vakar. Pirmiausia nuėjau į Senelės namus, bet jų nebėra. Toje vietoje įrengta sporto aikštelė. Pas jus užsukau todėl, kad mano vaikystėje čia jau buvo knygynas. Dažnai ateidavome į jį nusipirkti popieriaus ir pieštukų. Dar prisimenu knygyno savininką. Tai buvo išbalęs apkūnus žmogus. Jį ir tikėjausi čia rasti.

– Viktorą?

– Nežinau jo vardo. Niekada nežinojau.

– Jo vardas buvo Viktoras. Jis miręs.

– Suprantama. Jau tada nebuvo labai jaunas.

– Žinoma.

Peteris žiūri į tamsoje skendintį sodą. Klausas sako:

– Aš naiviai vyliausi po tiek metų rasti Luką Senelės namuose. Kur jis?

Peteris vis dar žiūri į tamsą.

– Nežinau.

– Ar šiame mieste kas nors gali šitai žinoti?

– Ne, nemanau.

– Ar jūs jį gerai pažinojote?

Peteris pažvelgia Klausui į akis.

– Taip gerai, kaip tik galima pažinoti žmogų.

Peteris persilenkia per stalą ir suspaudžia Klausui pečius.

– Gana, Lukai, baikite šitą komediją! Kam to reikia? Ar jums ne gėda taip su manim elgtis?

Klausas išsivaduoja iš jo rankų ir atsistoja.

– Matau, kad judu su Luku buvote labai prisirišę vienas prie kito.

Peteris susmunka į fotelį.

– Taip, labai. Atleiskite, Klausai. Susipažinau su Luku, kai jam buvo penkiolika metų. Sulaukęs trisdešimties, jis dingo.

– Dingo? Norite pasakyti, išvažiavo iš šio miesto?

– Iš šio miesto, o galbūt ir iš šalies. Ir šiandien grįžta pasivadinęs kitu vardu. Man visada atrodė kvailas tas jūsų žaidimas vardais.

– Mūsų Senelis turėjo šį dvigubą vardą, Klausas Lukas. Mūsų Motina, labai mylėjusi Tėvą, davė mums šiuos du vardus. Prieš jus stovi ne Lukas, Peteri, o Klausas.

Peteris atsistoja.

– Gerai, Klausai. Tuomet turiu jums perduoti vieną daiktą, kurį jūsų brolis Lukas man patikėjo. Palaukite manęs.

Peteris užlipa į butą ir netrukus atneša penkis storus mokyklinius sąsiuvinius.

– Imkite. Jie skirti jums. Iš pradžių jų buvo daug daugiau, bet jis juos atsiėmė, taisė, naikino viską, kas nereikalinga. Jei būtų turėjęs laiko, manau, būtų sunaikinęs viską.

Klausas papurto galvą:

– Ne, ne viską. Būtų palikęs tai, kas svarbiausia. Man.

Jis paima sąsiuvinius. Nusišypso:

– Pagaliau, štai ir įrodymas, kad Lukas egzistuoja. Ačiū, Peteri. Ar jų niekas neskaitė?

– Be manęs, daugiau niekas.

– Gyvenu viešbutyje kitapus gatvės. Aš dar ateisiu.

Klausas skaito visą naktį, kartkartėmis pakeldamas akis į gatvę. Virš knygyno dviejuose iš trijų buto langų ilgai dega šviesa, trečias langas tamsus.

Rytą Peteris pakelia geležinę parduotuvės užuolaidą, Klausas atsigula. Po vidurdienio Klausas išeina iš viešbučio, pavalgo populiariame miesto bistro, kur karštų patiekalų gali gauti bet kuriuo metu.

Dangus apsiniaukęs. Nuėjęs į sporto aikštelę, Klausas atsisėda ant upės kranto. Sėdi tol, kol pradeda temti ir lynoti. Kai Klausas ateina į Centrinę aikštę, knygynas jau uždarytas. Klausas paskambina į buto duris. Peteris persilenkia pro langą.

– Durys neužrakintos. Aš jūsų laukiau. Lipkite į viršų.

Klausas randa Peterį virtuvėje. Ant viryklės garuoja keletas puodų. Peteris sako:

– Vakarienė dar neišvirusi. Turiu degtinės. Ar norite?

– Taip. Aš perskaičiau sąsiuvinius. Kas nutiko vėliau? Po vaiko mirties?

– Nieko. Lukas dirbo toliau. Rytą atidarydavo parduotuvę, vakare uždarydavo. Aptarnaudavo klientus netardamas nė žodžio. Jis beveik nekalbėdavo. Kai kurie žmonės manė, kad jis nebylys. Dažnai ateidavau jo aplankyti, mes tylėdami žaisdavome šachmatais. Jis žaidė prastai. Daugiau neskaitė, nerašė. Man rodos, labai mažai valgė ir beveik nemiegojo. Jo kambaryje kone visą naktį degdavo šviesa, bet jo ten nebūdavo. Jis vaikštinėdavo po tamsias

miesto gatves ir po kapines. Sakydavo, kad ideali vieta miegoti – kapas asmens, kurį mylėjai.

Peteris nutyla, įpila išgerti. Klausas sako:

– O paskui? Pasakokite, Peteri.

– Gerai. Po penkerių metų, įrengiant sporto aikštelę, sužinojau, kad ant upės kranto, prie jūsų senelės namų, rastas užkastas moters lavonas. Aš apie tai perspėjau Luką. Jis man padėkojo ir kitą dieną dingo. Nuo to laiko jo niekas nematė. Ant savo rašomojo stalo jis paliko laišką, kuriame namą ir knygyną patikėjo man. Matote, Klausai, liūdniausia šioje istorijoje tai, kad Jasminos kūno nebuvo galima identifikuoti. Valdžia nutraukė bylą. Po karo ir revoliucijos šios nelaimingos šalies žemėje visur pilna lavonų. Tas lavonas galėjo būti bet kokios moters, kuri mėgino pereiti sieną ir pataikė ant minos. Luko niekas nebūtų lietęs.

Klausas sako:

– Dabar jis galėtų grįžti. Įsigaliojo senaties terminas.

– Taip, manau, kad po dvidešimties metų įsigaliojo senaties terminas.

Peteris žiūri Klausui į akis:

– Štai taip, Klausai. Lukas dabar galėtų grįžti.

Klausas atlaiko Peterio žvilgsnį.

– Taip, Peteri. Visai tikėtina, kad Lukas sugrįš.

– Šnekama, kad jis slepiąsis miške ir sutemus bastąsis po miesto gatves. Bet tai tik gandai.

Peteris palinguoja galva.

– Eime į mano kambarį, Klausai. Parodysiu jums Luko laišką.

Klausas skaito:

„Savo namą ir knygyną, kuris jame įrengtas, patikiu Peteriui N. su sąlyga, kad jis viską išsaugos taip, *kaip yra,* iki mano sugrįžimo arba, jei negrįšiu, iki mano brolio Klauso T. sugrįžimo. Parašas: Lukas T."

Peteris sako:

– Tai jis pabrėžė žodžius *kaip yra*. Dabar, ar jūs būtumėte Klausas, ar Lukas, šis namas priklauso jums.

– Matote, Peteri, aš čia atvažiavau trumpam, viza galioja tik trisdešimt dienų. Aš – kitos šalies pilietis, ir jūs puikiai žinote, kad užsieniečiai čia negali turėti jokio turto.

Peteris sako:

– Bet galite priimti pinigus, sukauptus iš knygyno pajamų, kurias jau dvidešimt metų kas mėnesį pervedu į banką.

– Tai iš ko jūs gyvenate?

– Gaunu valdininko pensiją ir nuomoju Viktoro namą. Knygynu rūpinuosi tik dėl judviejų. Skrupulingai vedu sąskaitas, galite patikrinti.

Klausas sako:

– Ačiū, Peteri. Man nereikia pinigų, ir visai nenoriu tikrinti sąskaitų. Grįžau tik pasimatyti su broliu.

– Kodėl niekada jam nerašėte?

– Mes nutarėme išsiskirti. Išsiskyrimas turėjo būti visiškas. Sienos tam nepakako, reikėjo dar ir tylos.

– Tačiau jūs sugrįžote. Kodėl?

– Išbandymas truko pakankamai ilgai. Aš pavargęs ir ligotas, noriu pamatyti Luką.

– Puikiai žinote, kad nepamatysit.

Iš gretimo kambario pasigirsta moters balsas:

– Ar kas nors atėjo, Peteri? Kas tai?

Klausas pasižiūri į Peterį.

– Jūs turite žmoną? Jūs vedęs?

– Ne, tai Klara.

– Klara? Argi ji nežuvo?

– Taip, visi manė, kad žuvo. Bet tik buvo uždaryta į kalėjimą. Netrukus po to, kai dingo Lukas, ji grįžo. Neturėjo nei darbo, nei pinigų. Ji ieškojo Luko. Aš ją priėmiau pas save, kitaip tariant, čia. Ji gyvena mažajame kambaryje, vaiko kambaryje. Aš ja rūpinuosi. Ar norite ją pamatyti?

– Taip, norėčiau.

Peteris atidaro kambario duris.

– Klara, mus aplankė draugas.

Klausas įeina į kambarį. Klara sėdi supamajame krėsle prie lango, kelius apsiklojusi antklode, ant pečių užsimetusi šaliką. Ji laiko knygą, bet neskaito. Jos žvilgsnis klaidžioja už lango. Ji supasi.

Klausas sako:

– Labas vakaras, Klara.

Klara nepažvelgia į jį, ji monotonišku balsu deklamuoja:

– Kaip visada, lyja. Smulkus, šaltas lietus krinta ant namų, medžių, kapų. Kai *jie* pas mane ateina, lietus sruvena per jų apšepusius veidus. *Jie* žiūri į mane, ir man pasidaro dar šalčiau. Sienos manęs nebesaugo. Jos manęs niekada nesaugojo. Jų tvirtumas tėra iliuzija, baltumas suterštas.

Klaros balsas staiga persimaino.

– Aš išalkau, Peteri! Kada valgysim? Jūs amžinai suvėlinate vakarienę.

Peteris grįžta į virtuvę, Klausas sako:

– Tai aš, Klara.

– Tai tu?

Ji pažvelgia į Klausą ir ištiesia jam rankas. Jis atsiklaupia prie jos, apkabina kojas, padeda galvą jai ant kelių. Klara glosto jam plaukus. Klausas paima jos ranką, priglaudžia prie skruosto, prie lūpų. Klaros ranka liesa, sudžiūvusi, nuberta senatviškomis dėmėmis.

Ji sako:

– Tu taip ilgai palikai mane vieną, per ilgai, Tomai.

Jos veidu ritasi ašaros. Klausas šluosto jas nosine.

– Aš ne Tomas. Ar visiškai neprisimenate Luko?

Klara užsimerkia ir papurto galvą.

– Tu nepasikeitei, Tomai. Truputį pasenai, bet tebesi toks pats. Pabučiuok mane.

Ji nusišypso, rodydama bedantę burną.

Klausas pasitraukia, atsistoja. Nuėjęs prie lango, užsižiūri į gatvę. Lietui lyjant, Centrinė aikštė tuščia, tamsi. Iš tamsos išsiskiria tik apšviestos *Grand Hôtel* viešbučio durys.

Klara vėl ima suptis.

– Išeikite. Kas jūs? Ką veikiate mano kambaryje? Kodėl neateina Peteris? Man reikia pavalgyti ir gultis. Jau vėlu.

Klausas išeina iš Klaros kambario ir nueina į virtuvę pas Peterį.

– Klara nori valgyti.

Peteris nuneša Klarai padėklą. Grįžęs sako:

– Ji labai domisi maistu. Nešu jai padėklą tris kartus per dieną. Laimė, ji daug miega nuo vaistų.

– Ji jums sunki našta.

Peteris įdeda į lėkštes troškinio su makaronais.

– Ne, nelabai. Ji man netrukdo. Elgiasi su manimi kaip su tarnu, bet man tas pats. Valgykite, Klausai.

– Aš nealkanas. Ar ji niekada neišeina į lauką?

– Klara? Ne. Ji nenori, be to, pasiklystų. Ji daug skaito ir mėgsta žiūrėti į dangų.

– O nakviša? Jis juk gyveno priešais, ten, kur dabar viešbutis.

Peteris atsistoja.

– Taip, kaip tik ten. Aš irgi nenoriu valgyti. Einam į lauką.

Juodu patraukia gatve. Peteris parodo vieną namą:

– Kažkada aš čia gyvenau. Antrame aukšte. Jei jūs nepavargęs, galiu parodyti namą, kuriame gyveno Klara.

– Aš nepavargęs.

Peteris sustoja prie mažo vienaaukščio namelio Stoties gatvėje:

– Čia. Šis namas greit bus nugriautas, kaip beveik visi namai šioje gatvėje. Jie per daug seni, be patogumų.

Klausas sudreba:

– Grįžkime. Aš sušalau.

Juodu išsiskiria prie viešbučio durų. Klausas sako:

– Keletą kartų buvau nuėjęs į kapines, bet neradau Senelės kapo.

– Rytoj jums jį parodysiu. Ateikite į knygyną aštuonioliktą valandą. Bus dar šviesu.

Apleistoje kapinių dalyje Peteris įbeda į žemę skėtį:

– Kapas čia.

– Iš kur taip tiksliai žinote? Čia tik piktžolės, nėra net kryžiaus. Nieko. Gal jūs klystate.

– Aš klystu? Kad jūs žinotumėt, kiek kartų buvau atėjęs čia ieškoti jūsų brolio Luko. Ir paskui, vėliau, kai jo čia jau

nebebuvo. Ši vieta tapo man beveik kasdienio pasivaikščiojimo tikslu.

Jie grįžta į miestą. Peteris pasirūpina Klara, paskui jie geria degtinę kambaryje, kuris kitados buvo Luko. Lietus barbena į palangę, sunkiasi į kambarį. Peteris atneša skudurą vandeniui iššluostyti.

– Papasakokite apie save, Klausai.

– Neturiu ką pasakoti.

– Ar tenai gyvenimas lengvesnis?

Klausas patrauko pečiais:

– Tai pinigais paremta visuomenė. Klausimams apie gyvenimą nėra vietos. Trisdešimt metų gyvenau mirtinoje vienatvėje.

– Ar niekada neturėjote žmonos, vaikų?

Klausas nusijuokia:

– Moterų – taip. Turėjau daug moterų. Vaikų – ne.

Patylėjęs jis klausia:

– Kur jūs padėjote skeletus, Peteri?

– Pakabinau į vietą. Ar norite pažiūrėti?

– Neverta trukdyti Klaros.

– Neisime per jos kambarį. Yra kitos durys. Argi neprisimenate?

– Kaip galėčiau prisiminti?

– Galėjote pastebėti eidamas pro šalį. Tai pirmos durys iš kairės antro aukšto laiptinėje.

– Ne, nepastebėjau.

– Teisybė, tos durys susilieja su sienų apmušalais.

Jie įeina į nedidukę patalpą, kurią sunkios užuolaidos skiria nuo Klaros kambario. Peteris uždega kišeninį žibintuvėlį ir apšviečia skeletus.

Klausas pašnibždomis sako:

– Jie trys.

Peteris sako:

– Galite kalbėti normaliai. Klara nepabus. Ji vartoja stiprius raminamuosius vaistus. Užmiršau jums pasakyti, kad Lukas iškasė Matiašo kūną praėjus dvejiems metams po laidotuvių. Jis man paaiškino, esą jam taip papraščiau, jis pavargo nakvoti kapinėse, kad vaikas nebūtų vienas.

Peteris apšviečia čiužinį po skeletais.

– Jis čia miegodavo.

Klausas paliečia čiužinį ir ant jo užtiestą pilką kareivišką antklodę:

– Čia šilta.

– Ką jūs sau galvojate, Klausai?

– Norėčiau permiegoti čia bent vieną naktį, jei jūs neprieštaraujate, Peteri.

– Jūs savo namuose.

Apklausos protokolas, surašytas miesto valdžios ir skirtas D. ambasadai.

Tema: Jūsų piliečio Klauso T., šiuo metu esančio K. miesto kalėjime, repatriacijos prašymas.

Klausas T., penkiasdešimties metų, turintis galiojantį pasą ir trisdešimties dienų turistinę vizą, atvyko į mūsų miestą šių metų balandžio 2 dieną. Jis išsinuomojo kambarį vieninteliame mūsų miesto viešbutyje, *Grand Hôtel,* esančiame Centrinėje aikštėje.

Klausas T. tris savaites praleido viešbutyje, elgdamasis kaip turistas, vaikštinėdamas po miestą, lankydamas istorines vietas, valgydamas viešbučio restorane arba viename iš populiarių miesto restoranų.

Klausas T. dažnai eidavo į knygyną priešais viešbutį nusipirkti popieriaus ir pieštukų. Kadangi moka mūsų šalies kalbą, mielai plepėdavo su knygyno savininke ponia B. ir su kitais asmenimis viešose vietose.

Po trijų savaičių Klausas T. paklausė ponią B., ar ji mėnesiui neišnuomotų jam dviejų kambarių, esančių virš knygyno. Kadangi jis pasiūlė didelę kainą, ponia B. užleido jam savo dviejų kambarių butą ir persikėlė pas dukterį, gyvenančią netoliese.

Klausas T. tris kartus prašė pratęsti vizą, ir tai nesunkiai buvo padaryta. Tačiau ketvirtasis prašymas rugpjūčio mėnesį nebuvo patenkintas. Klausas T. to visiškai nepaisė, ir dėl mūsų tarnautojų aplaidumo tokia padėtis truko iki spalio mėnesio. Spalio 30 dieną per įprastą dokumentų patikrinimą vietiniai policijos pareigūnai nustatė, kad Klauso T. dokumentai nesutvarkyti.

Tuo metu Klausas T. jau nebeturėjo pinigų. Jis už du mėnesius buvo skolingas poniai B., beveik nieko nevalgė ir vaikščiojo iš vienos kavinės į kitą grodamas armonikėle. Girtuokliai pastatydavo jam išgerti, ponia B. kasdien atnešdavo šlakelį sriubos.

Per apklausą Klausas T. tvirtino, jog yra gimęs mūsų šalyje, vaikystę praleidęs mūsų mieste pas senelę, ir pareiškė norįs likti čia, kol grįš jo brolis Lukas T. Minėtasis Lukas nefigūruoja jokiame K. miesto registre. Klausas T. taip pat.

Prašome jus sumokėti čia pridedamą sąskaitą (bauda, teismo išlaidos, nuompinigiai poniai B.) ir Klausą T. repatrijuoti savo atsakomybe.

K. miesto valdžios vardu pasirašė: I. S.

Post scriptum:

Savaime suprantama, saugumo sumetimais išstudijavome rankraštį, kurį turėjo Klausas T. Jis teigia, neva šis rankraštis įrodo, kad jo brolis Lukas iš tiesų egzistuojąs, kad tai jis parašęs didesniąją dalį, o Klausas pridūręs tik paskutinius puslapius, aštuntą skyrių. Tačiau rašysena nuo pradžios ligi galo ta pati ir popieriaus lapai neturi jokių senumo požymių. Visas tekstas parašytas vienu kartu to paties asmens per laiko atkarpą, trukusią ne ilgiau kaip pusė metų, kitaip tariant, tai padarė Klausas T. būdamas mūsų mieste.

Dėl šio teksto turinio, tai jis yra grynas prasimanymas, nes nei aprašyti įvykiai, nei veikiantieji asmenys K. mieste neegzistavo, išskyrus vieną, vadinamąją Klauso T. senelę, kurios pėdsakus suradome. Ta moteris iš tiesų turėjo namą dabartinės sporto aikštelės vietoje. Ji mirė prieš trisdešimt penkerius metus nepalikusi paveldėtojų ir figūruoja mūsų registruose Marijos Z., V. žmonos, vardu.

Gali būti, kad per karą jai buvo patikėta globoti vieną ar kelis vaikus.

TREČIASIS MELAS

– Mane visi vadina Klausu T. Ar toks mano vardas? Dar vaikystėje išmokau meluoti. Tame Reabilitacijos centre, kur lėtai gijau nuo sunkios ligos, buvo meluojama man ir aš jau melavau. Dar sykį sumelavau kirsdamas gimtosios šalies sieną. Paskui melavau savo knygose. Po daugelio metų kirtau sieną į kitą pusę. Noriu surasti brolį, kuris galbūt neegzistuoja. Ar meluosiu ir paskutinį kartą?

Mano vardas Klausas T. Bet šiuo vardu manęs niekas nepažįsta. Nuo tada, kai maždaug prieš penkiasdešimt metų dingo mano brolis dvynys, gyvenimas nebeturi didelės prasmės. Ilgai laukiau jo sugrįžtant. Ir vis dėlto, jei šiandien jis sugrįžtų, būčiau priverstas jam meluoti.

Po karo baisumų *(Storas sąsiuvinis)* ir juodų švininio režimo metų *(Įrodymas)* gal jau atėjo laikas atmerkti akis ir pamatyti tiesą? Bet tuomet tiesa tebūtų dar vienas melas, nes „knyga, kad ir labai liūdna, negali būti tokia liūdna kaip gyvenimas“.

PIRMA DALIS

Sėdžiu savo vaikystės miestelio kalėjime.

Tai ne tikras kalėjimas, tai kamera vietinės policijos pastate, tokiame pat dviaukščiame name kaip ir kiti miesto namai.

Mano kameroje kitados tikriausiai buvo skalbykla, jos durys ir langas išeina į kiemą. Lango grotos iš vidaus įtaisytos taip, kad negalėtum pasiekti ir išdaužti stiklo. Tualetas paslėptas kampe už užuolaidos. Prie vienos sienos stovi stalas ir keturios prie grindų prisuktos kėdės, prie kitos sienos – keturios atverčiamos lovos. Trys iš jų atverstos.

Kameroje aš vienas. Šiame mieste mažai nusikaltėlių, o kai koks nors atsiranda, tuoj pat būna išvežamas į gretimą miestą, srities sostinę, esančią už dvidešimties kilometrų.

Aš ne nusikaltėlis. Esu čia tik todėl, kad mano dokumentai nesutvarkyti, nebegalioja viza. Be to, prisidariau skolų.

Rytą sargas atneša man pusryčius: pieno, kavos, duonos. Išgeriu gurkšnelį kavos ir einu nusimaudyti po dušu. Sargas pabaigia mano pusryčius ir išplauna kamerą. Durys lieka atdaros, jei noriu, galiu išeiti į kiemą. Kiemą supa aukštos sienos, apaugusios gebenėmis ir laukinėmis vynuogėmis. Už vienos iš tų sienų, kairėje pusėje nuo mano kameros, yra mokyklos kiemas. Per pertraukas girdžiu, kaip vaikai juokiasi, žaidžia ir šūkauja. Kai buvau vaikas, mokykla čia jau stovėjo, aš tai prisimenu, nors niekada jos nelankiau, tačiau kalėjimas buvo kitur, šitai taip pat prisimenu, nes kartą buvau ten nuėjęs.

Rytą ir vakare po valandą vaikštinėju kieme. Tai įprotis, kurį įgijau vaikystėje, būdamas penkerių metų, kai turėjau iš naujo mokytis vaikščioti.

Mano sargą tai erzina, nes tada aš nekalbu ir negirdžiu jokio klausimo.

Nuleidęs žemėn akis, susidėjęs už nugaros rankas, aš vaikštau, suku ratus palei sienas. Kiemas grįstas, bet plyšiuose tarp akmenų auga žolė.

Kiemas beveik kvadratinis. Penkiolikos žingsnių ilgio ir trylikos pločio. Tarkime, kad mano žingsnis metro ilgumo, vadinasi, kiemo plotas – šimtas devyniasdešimt penki kvadratiniai metrai. Bet mano žingsniai tikriausiai trumpesni.

Kiemo viduryje stovi apskritas stalas, o prie galinės sienos – medinis suolas.

Sėdėdamas ant to suolo, galiu matyti didžiausią savo vaikystės dangaus lopinėlį.

Jau pačią pirmą dieną knygyno savininkė, atėjusi manęs aplankyti, atnešė mano daiktus ir daržovių sriubos. Ji ir toliau kasdien apie pusiaudienį ateina pas mane su sriuba. Sakau jai, kad čia esu gerai maitinamas, sargas iš restorano priešais dukart per dieną parneša man kompleksinius pietus, bet ji ir toliau vaikšto su savo sriuba. Truputėlį suvalgau iš mandagumo, paskui atiduodu puodą sargui ir jis viską pabaigia.

Knygyno savininkės atsiprašinėju už netvarką, kurią palikau jos bute.

Ji man sako:

– Koks skirtumas? Mudvi su dukra jau viską sutvarkėme. Daugiausia ten buvo popierių. Suglamžytus ir šiukšlių pintinėn išmestus lapus sudeginau. Kitus palikau ant stalo, bet policija juos iš manęs paėmė.

Valandėlę patylėjęs, sakau jai:

– Aš jums dar skolingas nuomą už du mėnesius.

Ji nusijuokia:

– Aš iš jūsų per brangiai užsiprašiau už tą mažytį butelį. Bet, jei norėsite, galėsite atsilyginti, kai sugrįšite. Gal kitąmet.

Aš sakau:

– Nemanau, kad sugrįšiu. Jums atsilygins mano ambasada.

Ji klausia, ar man ko nors reikia, ir aš atsakau:

– Taip, popieriaus ir pieštukų. Bet aš visai neturiu pinigų.

Ji sako:

– Galėjau pati apie tai pagalvoti.

Kitą dieną ji atneša sriubos, paką languoto popieriaus ir pieštukų.

Aš jai sakau:

– Ačiū. Ambasada jums už viską atsilygins.

Ji sako:

– Jūs vis šnekate apie atlygį. Norėčiau, kad pakalbėtumėte apie ką kita. Pavyzdžiui, ką rašote.

– Tai, ką rašau, visai nesvarbu.

Ji nenusileidžia:

– Man įdomu žinoti, ar rašote apie tikrus, ar apie išgalvotus dalykus.

Atsakau, kad stengiuosi rašyti tikras istorijas, bet kažkuriuo metu istorija kaip tik dėl tos tiesos pasidaro nepakeliama ir tada būnu priverstas ją pakeisti. Sakau, kad mėginu papasakoti savo istoriją, bet negaliu, neturiu drąsos, ji man per daug skaudi. Tada imu viską gražinti ir įvykius aprašinėti ne taip, kaip buvo, o taip, kaip būčiau norėjęs, kad būtų.

Ji sako:

– Taip. Kai kurie gyvenimai liūdnesni už liūdniausias knygas.

Aš sakau:

– Taip ir yra. Knyga, kad ir labai liūdna, negali būti tokia liūdna kaip gyvenimas.

Patylėjusi ji klausia:

– Jūs pradėjote šlubuoti po nelaimingo atsitikimo?

– Ne, po ligos ankstyvoje vaikystėje.

Ji priduria:

– Raišumas beveik nepastebimas.

Aš nusijuokiu.

Vėl turiu kuo rašyti, bet neturiu ko gerti ir cigarečių, išskyrus tas dvi ar tris, kurias po valgio man duoda sargas. Paprašau leisti susitikti su policijos karininku, ir mano prašymas iškart patenki-

namas. Jo kabinetas antrame aukšte. Aš užlipu laiptais. Atsisėdu priešais jį ant kėdės. Jo plaukai rusvi, veidas nusėtas rusvomis strazdanomis. Ant stalo priešais jį nebaigta šachmatų partija. Karininkas žiūri į lentą, pastumia pėstininką, pasižymi tai užrašų knygutėje ir pakelia šviesiai mėlynas akis:

– Ko pageidaujate? Byla dar nebaigta. Ji truks keletą savaičių, bent jau mėnesį.

Sakau:

– Aš neskubu. Man čia labai gerai. Tik trūksta šiokių tokių menkniekių.

– Pavyzdžiui?

– Jei prie išlaikymo išlaidų pridėtumėte litrą vyno ir du pakelius cigarečių per dieną, ambasada neprieštarautų.

Jis sako:

– Ne. Bet tai pakenktų jūsų sveikatai.

Aš sakau:

– Ar žinote, kas gali nutikti alkoholikui, kuris staiga nustoja gerti?

Jis sako:

– Ne. Ir man į tai nusispjaut.

Aš sakau:

– Rizikuoju susirgti *delirium tremens*. Bet kurią akimirką galiu numirti.

– Nejuokaukite.

Jis nuleidžia akis į lentą. Aš jam sakau:

– Juodasis žirgas.

Jis toliau žiūri į lentą:

– Kodėl? Nesuprantu.

Aš pastumiu žirgą. Jis tai pasižymi užrašų knygutėje. Ilgai galvoja. Paskui paima bokštą.

– Ne!

Jis padeda bokštą ir pažvelgia į mane:

– Jūs geras žaidėjas?

– Nežinau. Jau seniai nežaidžiau. Šiaip ar taip, aš už jus stipresnis.

Jį išmuša už strazdanas ryškesnis raudonis.

– Pradėjau tik prieš tris mėnesius. Ir niekas manęs nemokė. Ar galėtumėte duoti man keletą pamokų?

Aš sakau:

– Mielai. Bet nepykite, jeigu laimėsiu.

Jis sako:

– Man nesvarbu laimėti. Aš noriu išmokti.

Aš atsistoju:

– Ateikite pažaisti kada tik norėsite. Verčiau iš ryto. Tuo metu protas guvesnis negu po pietų arba vakare.

Jis sako:

– Ačiū.

Karininkas nuleidžia akis į lentą, aš palaukiu, sukosėju.

Jis sako:

– Jokių problemų. Tuoj duosiu įsakymą. Gausite cigarečių ir vyno.

Išeinu iš karininko kabineto. Nulipu laiptais ir lieku kieme. Atsisėdu ant suolo. Šiais metais ruduo labai šiltas. Leidžiasi saulė, dangus dažosi oranžine, geltona, violetine, raudona ir kitomis spalvomis, kurioms apsakyti nėra žodžių.

Beveik kasdien apie dvi valandas žaidžiu šachmatais su karininku. Partijos ilgos, karininkas ilgai galvoja, viską žymisi, visada pralaimi.

Taip pat lošiu kortomis su savo sargu po vidurdienio, kai knygyno savininkė padeda mezginį ir išeina atidaryti parduotuvės. Šios šalies kortų lošimai nepanašūs į jokios kitos. Nors jie paprasti ir daug kas priklauso nuo sėkmės, nuolat pralaimiu. Mes lošiame iš pinigų, bet, kadangi aš jų neturiu, sargas mano skolas rašo į lentelę. Po kiekvienos partijos jis, garsiai kvatodamas, kartoja:

– Aš raguotas! Aš raguotas!

Sargas jaunavedys, jo žmona po keleto mėnesių turės kūdikį. Jis dažnai sako:

– Jei gims berniukas ir jei jūs dar būsite čia, nutrinsiu lentelę.

Jis dažnai kalba apie žmoną, giria, kokia ji graži, ypač dabar, kai priaugo svorio ir jos krūtys bei užpakalis kone padvigubėjo. Be to, smulkiai pasakoja apie jųdviejų susitikimą, merginimą, įsimylėję-

lių pasivaikščiojimus po mišką, apie jos priešinimąsi ir savo pergalę, apie skubias vedybas, kurių nebuvo galima atidėlioti dėl gimsiančio kūdikio.

Bet dar smulkiau ir su dar didesniu malonumu sargas pasakoja apie praėjusios dienos vakarienę. Kaip žmona ją paruošė, iš kokių produktų, kokiu būdu ir per kiek laiko, nes „kuo ilgiau troškinama, tuo skaniau".

Karininkas nekalba ir nieko nepasakoja. Prisipažino vienintelį dalyką: kad pagal užrašus vienas peržaidžia mūsų partijas, pirmą kartą grįžęs į savo kabinetą, o antrą kartą – vakare parėjęs namo. Paklausiau, ar jis vedęs, ir karininkas, gūžtelėjęs pečiais, atsakė:

– Vedęs? Aš?

Knygyno savininkė taip pat nieko nepasakoja. Sako neturinti ko pasakoti, ji išauginusi du vaikus ir jau šešeri metai esanti našlė, štai ir viskas. Kai ji klausinėja mane apie gyvenimą kitoje šalyje, atsakau, jog turiu dar mažiau ką pasakoti nei ji, nes neišauginau nei vieno vaiko ir niekada nebuvau vedęs.

Kartą ji man sako:

– Mes beveik vienmečiai.

Aš prieštarauju:

– Nustebčiau, jei taip būtų. Jūs atrodote daug jaunesnė.

Ji parausta:

– Na ką jūs. Aš neprašau komplimentų. Noriu tik pasakyti, kad, jei praleidote vaikystę šiame mieste, turėjome lankyti tą pačią mokyklą.

Aš sakau:

– Taip, bet aš nelankiau mokyklos.

– Negali būti. Mokykla tada jau buvo privaloma.

– Tik ne man. Tada aš buvau protiškai atsilikęs.

Ji sako:

– Su jumis negalima rimtai pasikalbėti. Jūs visą laiką juokaujate.

Aš sunkiai sergu. Šiandien lygiai metai, kai šitai sužinojau.

Tai prasidėjo kitoje šalyje, mano pasirinktoje šalyje, vieną lapkričio pradžios rytą. Penktą valandą.

Lauke dar tamsu. Man sunku kvėpuoti. Kvapą gniaužia aštrus skausmas. Šis skausmas iš krūtinės persimeta į šonus, nugarą, pečius, rankas, gerklę, pakaušį, žandikaulius. Tarytum milžiniška ranka norėtų sutraiškyti visą viršutinę mano kūno dalį.

Reikia lėtai ištiesti ranką, uždegti lempą galvūgalyje.

Atsargiai atsisėsti lovoje. Palaukti. Atsikelti. Nueiti iki rašomojo stalo, iki telefono. Ten atsisėsti ant kėdės. Išsikviesti greitąją. Ne! Jokių greitųjų. Palaukti.

Nueiti į virtuvę, išsivirti kavos. Neskubėti. Giliai neįkvėpti. Kvėpuoti lėtai, palengva, ramiai.

Išgėrus kavos, nusiprausti duše, išsivalyti dantis. Grįžti į kambarį, apsirengti. Sulaukti aštuntos valandos ir paskambinti ne greitajai, o taksi ir savo nuolatiniam gydytojui.

Jis skubiai mane priima. Pasiklauso, padaro plaučių rentgenogramą, patikrina širdies darbą, pamatuoja spaudimą.

– Renkitės.

Dabar sėdime vienas priešais kitą gydytojo kabinete.

– Vis dar teberūkote? Kiek? Vis dar geriate? Kiek?

Atsakau nemeluodamas. Manau, jam niekada nesu melavęs. Žinau, kad jam nusispjaut ir į mano sveikatą, ir į mano ligą.

Jis kažką rašo į mano kortelę, pažvelgia į mane:

– Darote viską, kad save pražudytumėt. Tai jūsų reikalas. Elkitės kaip išmanote. Jau prieš dešimt metų griežtai uždraudžiau jums

rūkyti ir gerti. Jūs neklausote. Bet, jei norite pragyventi dar keletą metų, privalote tuoj pat liautis.

Aš klausiu:

– Kas man?

– Veikiausiai krūtinės angina. To ir reikėjo tikėtis. Bet aš ne širdies specialistas.

Jis ištiesia man lapą:

– Rekomenduoju jus garsiam kardiologui. Eikite su šiuo popierium į jo ligoninę atlikti nuodugnių tyrimų. Juo anksčiau, juo geriau. O kol kas gerkite šiuos vaistus, jei užeitų skausmai.

Jis duoda man receptą. Aš klausiu:

– Ar reikės operuoti?

Jis sako:

– Jei dar ne per vėlu.

– O jei per vėlu?

– Jus bet kada gali ištikti infarktas.

Nueinu į artimiausią vaistinę ir nusiperku dvi dėžutes vaistų. Vienoje – plačiai vartojami raminamieji, ant kitos perskaitau: „Trinitrinas. Indikacijos: krūtinės angina. Sudėtis: Nitroglicerinas“.

Grįžtu namo, išgeriu po vieną tabletę iš abiejų dėžučių, atsigulu į lovą. Skausmai netrukus nurimsta, ir aš užmiegu.

Einu savo vaikystės miesto gatvėmis. Tai miręs miestas, namų langai ir durys uždarytos, visur mirtina tyla.

Atsiduriu senoje plačioje gatvėje, iš abiejų pusių apstatytoje mediniais namais ir sutrešusiais klojimais. Žemė dulkėta, ir man malonu basam žingsniuoti per tas dulkes.

Visur tvyro keista įtampa.

Aš atsisuku ir kitame gatvės gale pamatau pumą. Puikų šviesiai auksinės spalvos žvėrį, kurio šilkinis kailis blizga kaitrioje saulėje.

Staiga viskas užsiplieskia. Namai ir klojimai užsiliepsnoja, o aš turiu toliau eiti šita degančia gatve, nes puma taip pat pajuda ir per atstumą seka paskui mane didingu, lėtu žingsniu.

Kur pasislėpti? Nėra jokio išsigelbėjimo. Liepsnos arba iltys.

Gal kitame gatvės gale?

Šita gatvė turi kur nors baigtis, visos gatvės baigiasi, išeina į aikštę, į kitą gatvę, į laukus, į užmiestį, nebent tai būtų akligatvis, o čia veikiausiai taip ir yra, akligatvis, tikrai.

Už savęs, visai arti, jaučiu pumos alsavimą. Nedrįstu atsigręžti, negaliu eiti toliau, kojos tarsi įaugusios į žemę. Su siaubu laukiu, kada puma pagaliau šoks man ant nugaros, perplėš pečius iki šlaunų, sudraskys galvą, veidą.

Bet puma mane aplenkia, abejingai nueina toliau ir atsigula prie kojų vaikui, esančiam gatvės gale, vaikui, kurio anksčiau ten nebuvo, tačiau dabar yra, jis glosto pumą, gulinčią jam prie kojų.

Vaikas man sako:

– Ji nepikta, ji mano. Nereikia jos bijoti. Ji neėda žmonių, neėda mėsos, ji ėda tik sielas.

Liepsnos pradingo, gaisras užgeso, gatvėje liko vien minkšti ataušę pelenai.

Aš klausiu vaiko:

– Tu mano brolis, tiesa? Tu manęs laukei?

Vaikas papurto galvą:

– Ne, aš neturiu brolio ir nieko nelaukiu. Aš – amžinos jaunystės saugotojas. Tas, kuris laukia brolio, sėdi ant suolo Centrinėje aikštėje. Jis labai senas. Gal jis laukia tavęs.

Aš randu brolį, sėdintį ant suolo Centrinėje aikštėje. Pamatęs mane jis atsistoja:

– Tu vėluoji, paskubėkime.

Mudu nueiname į kapines ir atsisėdame ant pageltusios žolės. Aplinkui viskas supuvę – kryžiai, medžiai, krūmai, gėlės. Brolis lazda paknaisioja žemę, ir iš jos pradeda lįsti baltos kirmėlės.

Brolis sako:

– Ne viskas numirę. Šitie padarai gyvi.

Kirmėlės juda. Žiūrint į jas, man darosi bloga. Aš sakau:

– Kai pagalvoji, negali mylėti gyvenimo.

Brolis lazda kilsteli man smakrą:

– Negalvok. Žiūrėk! Ar jau esi matęs tokį gražų dangų?

Aš pakeliu akis. Ant miesto leidžiasi saulė.

Aš atsakau:

– Ne, niekada. Niekur kitur.

Žengdami greta vienas kito, patraukiame į pilį, sustojame kieme, prie įtvirtinimų. Brolis užlipa ant sienos ir, pasiekęs viršų, ima šokti pagal muziką, sklindančią tarytum iš požemių. Jis šoka, tiesdamas rankas į dangų, į žvaigždes, į tekantį pilną mėnulį. Jo liesas siluetas ilgu juodu apsiaustu, šokdamas ant sienos, juda pirmyn, o aš bėgu apačioje ir šaukiu:

– Ne! Nedaryk taip! Liaukis! Nulipk! Tu nukrisi!

Jis sustoja virš manęs.

– Argi neprisimeni? Mes vaikštinėdavome stogais ir niekada nebijodavome nukristi.

– Tada buvome jauni. Mums nesvaigo galva. Lipk iš ten!

Jis nusijuokia:

– Nebijok, nenukrisiu, aš moku skraidyti. Kasnakt sklandau virš miesto.

Jis pakelia rankas, šoka ir išsiteškia ant kiemo grindinio prie pat mano kojų. Aš pasilenkiu prie brolio ir, rankomis suėmęs pliką jo galvą, raukšlėtą veidą, apsiverkiu.

Veidas išskysta, akys dingsta ir mano rankose lieka tik bevardis trapus kiaušas, kuris byra pro pirštus kaip smulkus smėlis.

Pabundu paplūdęs ašaromis. Kambarys skendi prieblandoje, miegojau beveik kiaurą dieną. Pasikeičiu prakaitu permirkusius marškinius, nusiprausiu veidą. Žiūrėdamas į save veidrodyje klausiu, kada paskutinį kartą verkiau. Neprisimenu.

Užsidegu cigaretę, atsisėdu prie lango ir žiūriu, kaip ant miesto leidžiasi sutemos. Po mano langu – tuščias sodas su vieninteliu medžiu, jau numetusiu lapus. Toliau – namai, langai, kuriuose vis dažniau žiebiasi šviesa. Už langų – gyvenimai. Ramūs, normalūs, tylūs gyvenimai. Poros, vaikai, šeimos. Girdžiu ir tolimą automobilių ūžesį. Svarstau, kodėl žmonės važinėja net naktį. Kur jie vyksta? Kodėl?

Mirtis greitai viską nutrins.

Ji mane gąsdina.

Aš bijau mirti, bet į ligoninę neisiu.

Didžiąją vaikystės dalį praleidau ligoninėje. Prisiminimai apie ją labai ryškūs. Matau savo lovą tarp dvidešimties kitų lovų, savo spintelę koridoriuje, vežimėlį, ramentus, kankinimų salę su baseinu ir įrenginiais. Judantys takeliai, kuriais reikėjo be galo ilgai žingsniuoti laikantis už diržų, žiedai, ant kurių reikėjo kaboti, dviračiai, kurių pedalus reikėjo minti net tada, kai rėkdavai iš skausmo.

Pamenu tas kančias ir kvapus: vaistų kvapas, sumišęs su kraujo, prakaito, šlapimo, išmatų dvoku.

Dar neišdilę prisiminimai apie injekcijas, baltus seselių chalatus, klausimus be atsakymų ir, svarbiausia, laukimą. Laukimą ko? Veikiausiai pasveikimo, o gal ir ko nors kito.

Vėliau sužinojau, kad buvau atvežtas į ligoninę komos būsenos, kurią sukėlė sunki liga. Man buvo ketveri metai, prasidėjo karas.

Kas buvo prieš ligoninę, nežinau.

Baltas namas žaliomis langinėmis tylioje gatvėje, virtuvė, kur dainuodavo Motina, kiemas, kur malkas kapodavo Tėvas, didžiulė laimė baltame namelyje – ar taip tikrai kitados buvo, o gal aš tai tik susapnavau ar išsigalvojau ilgomis naktimis ligoninėje per tuos penkerius metus?

O tas, kuris gulėjo kitoje lovoje mažame kambarėlyje, alsuodamas tuo pačiu ritmu kaip ir aš, tas brolis, kurio vardą dar, regis, prisimenu, mirė ar niekada neegzistavo?

Vieną dieną persikėlėme į kitą ligoninę. Ji vadinosi Reabilitacijos centru, bet vis tiek tai buvo ligoninė. Palatos, lovos, spintelės, medicinos seserys buvo tokios pačios, ir skausmingus pratimus reikėjo daryti toliau.

Centrą supo milžiniškas parkas. Galėjome išeiti iš pastato ir turkštis purvo baseine. Juo daugiau purvo ant savęs užsikraudavai, juo labiau patenkintos būdavo seselės. Taip pat galėjome jodinėti ilgaplaukiais poniais, kurie lėtai nešiodavo mus ant nugaros po parką.

Šešerių metų pradėjau lankyti mokyklą ligoninės salikėje. Mokytojos vedamose pamokose mūsų sėdėdavo aštuoni ar dvylika, priklausomai nuo sveikatos būklės.

Mokytoja vilkėjo ne baltą chalatą, o trumpučius aptemptus sijonus, ryškias palaidinukes ir avėdavo aukšakulniais bateliais. Ji nenešiojo ir kepuraitės, plaukai laisvai plaikstėsi ant pečių, jie buvo panašios spalvos kaip kaštonai, krintantys nuo parko medžių rugsėjo mėnesį.

Mano kišenės būdavo pilnos tų blizgančių vaisių. Jais apšaudydavau seseles ir slauges. Vakarais mėtydavau juos į lovas verkiantiems ar dejuojantiems vaikams, kad nutiltų. Svaidydavau kaštonus ir į šiltnamio stiklus – ten senas sodininkas augino salotas, kurias buvome verčiami valgyti. Vieną rytą, labai anksti, gal dvidešimt kaštonų padėjau prie direktorės durų, kad ji nugarmėtų nuo laiptų, bet direktorė tik klastelėjo ant storo užpakalio ir nieko nesusilaužė.

Tuo metu jau nesėdėjau vežimėlyje, o vaikščiojau su ramentais, man buvo sakoma, jog darau didelę pažangą.

Pamokos vykdavo nuo aštuntos valandos iki vidurdienio. Pavalgęs guldavau pogulio, bet nemiegodavau, o skaitydavau knygas, kurias man paskolindavo mokytoja arba kurias pasiimdavau iš direktorės kabineto, kai jos nebūdavo. Po pietų darydavau fizinius pratimus, kaip ir visi, o vakare dar ruošdavau namų darbus.

Namų darbus atlikdavau greitai, paskui rašydavau laiškus. Mokytojai. Bet niekada jai jų neatiduodavau. Tėvams, broliui. Bet niekada jų neišsiųsdavau. Nežinojau jų adreso.

Taip praėjo beveik treji metai. Man jau nebereikėjo ramentų, galėjau vaikščioti su lazda. Mokėjau skaityti, rašyti, skaičiuoti. Mums nerašydavo pažymių, bet dažnai gaudavau auksinę žvaigždę, kuri būdavo priklijuojama ant sienos šalia mano pavardės. Ypač gerai sekėsi skaičiuoti atmintinai.

Mokytoja turėjo kambarį ligoninėje, bet ne visada jame nakvodavo. Vakare išeidavo į miestą ir grįždavo tik rytą. Paklausiau, ar ji nenorėtų ir manęs pasiimti drauge, bet ji atsakė, kad tai neįmanoma, aš neturiu teisės išeiti iš Centro, tačiau pažadėjo parnešti šokolado. Šokoladą ji man atidavė paslapčia, nes visiems jo neužteko.

Vieną vakarą pasakiau jai:

– Man nusibodo miegoti su berniukais. Norėčiau miegoti su moterimi.

Ji nusijuokė:

– Nori miegoti mergaičių kambaryje?

– Ne. Ne su mergaitėmis. Su moterimi.

– Kokia moterimi?

– Pavyzdžiui, su jumis. Norėčiau miegoti jūsų kambaryje, jūsų lovoje.

Ji pabučiavo man į akis:

– Tavo metų berniukai turi miegoti vieni.

– Ar jūs irgi miegate viena?

– Taip, aš irgi.

Vieną popietę ji atėjo į mano slėptuvę, įrengtą aukštai riešutmedyje, kurio šakos sudarė patogią kėdę, – joje galėjau skaityti, be to, iš ten buvo matyti miestas.

Mokytoja man tarė:

– Šį vakarą, kai visi sumigs, gali ateiti į mano kambarį.

Nelaukiau, kol visi sumigs. Mat taip galėjau pralaukti ligi ryto. Visi vienu metu niekada nemiegodavo. Vieni verkdavo, kiti dešimt kartų per naktį lakstydavo į tualetą, treti suguldavo į vieną lovą ir užsiiminėdavo visokiomis bjaurastimis, ketvirti plepėdavo ligi aušros.

Kaip visada, apskaldžiau antausiais verksnius, tada nuėjau pažiūrėti mažo šviesiaplaukio paralitiko, kuris nejuda ir nekalba. Tik šypsodamasis žiūri į lubas arba į dangų, kai būna išvežtas į lauką. Paėmiau jo ranką, prisidėjau prie veido, paskui suspaudžiau jo veidą delnais. Jis nusišypsojo, žiūrėdamas į lubas.

Išėjau iš miegamojo ir nuslinkau į mokytojos kambarį. Jos ten nebuvo. Atsiguliau į jos lovą. Ji skaniai kvepėjo. Aš užmigau. Kai

vidury nakties atsibudau, ji gulėjo šalia manęs, susikryžiavusi ant veido rankas. Aš nuėmiau jos rankas, apvijau aplink save, prisiglaudžiau prie jos ir nemiegodamas taip išgulėjau iki ryto.

Kai kurie iš mūsų gaudavo laiškų, kuriuos seselės jiems išdalydavo ir perskaitydavo, jei patys nemokėdavo. Vėliau tiems, kurie nemokėjo skaityti, laiškus skaitydavau aš, jei jie manęs paprašydavo. Dažniausiai skaitydavau priešingai, negu būdavo parašyta. Pavyzdžiui, štai ką: „Mūsų brangusis vaike, tik jokiu būdu nesveik. Be tavęs mums labai gera. Mes tavęs visai nepasiilgome. Tikimės, kad liksi ten, kur esi, nes mums namuose nereikia luošio. Vis dėlto bučiuojame tave, būk geras, nes tie, kurie tavimi rūpinasi, to nusipelnė. Mes su tavimi taip nesielgtume. Mums pasisekė, kad kažkas daro tai, ką turėtume daryti mes, nes mūsų šeimoje, kur visų sveikata gera, tau nebėra vietos. Tavo tėvai, seserys ir broliai".

Tas, kuriam perskaitydavau laišką, sakydavo:

– Seselė mano laišką perskaitė kitaip.

Aš sakydavau:

– Ji jį perskaitė kitaip, nes nenorėjo tavęs skaudinti. O aš perskaičiau tai, kas parašyta. Manau, turi teisę žinoti tiesą.

– Taip, turiu. Bet aš nemėgstu tiesos. Taip kaip anksčiau man labiau patiko. Seselė gerai padarė, kad perskaitė laišką kitaip.

Jis verkdavo.

Daugelis iš mūsų gaudavo ir siuntinių. Pyragaičių, sausainių, kumpio, dešrų, uogienės, medaus. Direktorė pasakė, kad siuntiniai turi būti išdalijami mums visiems. Bet kai kurie vaikai vis tiek slėpdavo maistą savo lovose ir spintelėse.

Aš prieidavau prie vieno jų ir paklausdavau:

– Ar nebijai, kad maistas užnuodytas?

– Užnuodytas? Kodėl?

– Tėvams geriau miręs negu luošas vaikas. Ar niekada apie tai nepagalvojai?

– Ne, niekada. Tu melagis. Eik sau.

Vėliau matydavau, kaip vaikas išmeta siuntinį į Centro atliekų dėžę.

Kai kurie tėvai lankydavo savo vaikus. Aš jų laukdavau prie Centro vartų. Paklausdavau, ko jie atvyko, kuo vardu jų vaikas. Išgirdęs atsakymą, sakydavau:

– Apgailestauju. Jūsų vaikas mirė prieš dvi dienas. Ar dar negavote laiško?

Paskui greitai nubėgdavau ir pasislėpdavau.

Kartą mane pasikvietė direktorė. Ji paklausė:

– Kodėl tu toks piktas?

– Piktas? Aš? Nesuprantu, apie ką kalbate.

– Ne, tu puikiai supranti. Pasakei tėvams, kad jų vaikas mirė.

– Na ir kas? Argi jis nemirė?

– Ne. Ir tu tai gerai žinai.

– Tikriausiai supainiojau vardą. Jų visų vardai panašūs.

– Išskyrus tavo, ar ne? Bet šią savaitę nemirė joks vaikas.

– Ne? Vadinasi, sumaišiau su ana savaite.

– Taip, tikriausiai. Bet patariu tau daugiau nepainioti nei vardų, nei savaičių. Ir draudžiu kalbėti su tėvais ir lankytojais. Taip pat draudžiu skaityti laiškus vaikams, kurie patys nemoka.

Aš pasakiau:

– Maniau, kad darau jiems paslaugą.

Ji tarė:

– Draudžiu tau kam nors daryti paslaugas. Ar supratai?

– Taip, ponia direktore, supratau. Tuomet tegul niekas nesiskundžia, jei nepadėsiu užlipti laiptais, jei nepakelsiu parkritusio, jei nepaaiškinsiu, kaip skaičiuoti, ir neištaisysiu rašybos klaidų jo laiške. Jei draudžiate man daryti paslaugas, uždrauskite kitiems manęs jų prašyti.

Direktorė ilgai žiūrėjo į mane, paskui tarė:

– Gerai. Eik iš čia.

Išėjęs iš jos kabineto, pamačiau verkiantį vaiką, kuris išmetė obuolį ir nepajėgė jo pakelti. Aš praėjau pro jį sakydamas:

– Gali sau verkti, bet obuolio taip nesusigrąžinsi, nevėkšla.

Sėdėdamas vežimėlyje, jis paklausė:

– Ar nebūtum toks malonus ir man jo nepaduotum?

Aš atkirtau:

– Sukis pats, kvaily.

Vakare direktorė atėjo į valgomąjį, išrėžė kalbą ir baigdama pasakė, kad nereikia prašyti mano paslaugų, nereikia prašyti niekieno paslaugų, tik seselių, mokytojos ir blogiausiu atveju jos pačios, jei nėra kitos išeities.

Po viso to gavau du kartus per savaitę vaikščioti į mažą kambarėlį greta tvarstomojo, kur labai sena moteris sėdėjo dideliame fotelyje, kelius užsidengusi apklotu. Jau buvau apie ją girdėjęs. Kiti vaikai, lankęsi šiame kambaryje, pasakojo, kad moteris labai maloni, nelyginant senelė, kad pas ją gera, guli sau ant sulankstomosios lovelės ar sėdi prie stalo ir pieši ką nori. Taip pat gali vartyti paveikslėlių knygas ir plepėti bet ką.

Kai pirmą sykį pas ją nuėjau, nieko vienas kitam nepasakėme, tik pasisveikinome, paskui aš nuobodžiavau, jos knygos manęs nedomino, piešti nebuvo ūpo, todėl ėmiau vaikščioti nuo durų prie lango ir nuo lango prie durų.

Po kurio laiko ji manęs paklausė:

– Kodėl be perstojo vaikštai?

Sustojęs atsakiau:

– Mankštinu nesveiką koją. Vaikštau, kai tik galiu ir kai neturiu daugiau ką veikti.

Ji nusišypsojo raukšlėtu veidu:

– Man rodos, tavo koja sveiksta labai gerai.

– Nepakankamai gerai.

Aš numečiau ant lovos lazdą, žengiau keletą žingsnių ir parkritau prie lango.

– Matote, kaip ji sveiksta?

Prišliaužęs pasiėmiau lazdą.

– Kai galėsiu išsiversti be jos, tada bus gerai.

Kitais kartais, kai reikėjo ten eiti, aš nėjau. Darbuotojai manęs ieškojo, bet nerado. Aš sėdėjau tarp riešutmedžio šakų sodo gale. Tik mokytoja žinojo tą slėptuvę.

Paskutinį kartą direktorė pati nuvedė mane į mažąjį kambarėlį išsyk po pietų. Ji įstūmė mane į kambarį, ir aš nukritau ant lovos. Ten ir pasilikau. Senutė pradėjo mane klausinėti:

– Ar prisimeni savo tėvus?

Aš atsakiau:

– Ne, visiškai neprisimenu. O jūs?

Ji klausinėjo toliau:

– Apie ką galvoji vakarais prieš užmigdamas?

– Apie miegą. O jūs argi ne?

Ji paklausė:

– Tu pasakei tėvams, kad jų vaikas mirė. Kodėl?

– Kad padaryčiau jiems malonumą.

– Kodėl?

– Juk malonu žinoti, kad tavo vaikas miręs, o ne luošys.

– Iš kur žinai?

– Žinau, ir tiek.

Senutė dar paklausė:

– Tu taip elgiesi todėl, kad tavo tėvai niekada neatvažiuoja?

Aš atsakiau:

– O koks jūsų reikalas?

Ji nesiliovė:

– Jie niekada tau nerašo. Nesiunčia siuntinių. Todėl tu keršiji kitiems vaikams.

Aš pašokau nuo lovos ir tariau:

– Taip, jums irgi.

Kirtau jai lazda ir pargriuvau.

Ji suriko.

Ji vis rėkė, o aš daužiau ją lazda nuo žemės, kur buvau parkritęs. Smūgiai jai kliuvo tik per kojas ir per kelius.

Išgirdusios šauksmus, subėgo seselės. Jos mane sučiupo ir nuvedė į kitą kambarėlį, panašų į šį, bet jame nebuvo rašomojo stalo, knygų spintos, tik lova, ir daugiau nieko. Langai buvo apkalti grotomis, o durys užrakintos iš išorės.

Aš trumpam užmigau.

Atsibudęs ėmiau belsti, spardyti į duris, šaukti. Reikalavau savo daiktų, sąsiuvinių, knygų.

Niekas man neatsakė.

Vidurnaktį į mano kambarį atėjo mokytoja ir atsigulė šalimais ant siauros lovelės. Veidu įsikniaubiau jai į plaukus ir staiga ėmiau baisiai drebėti. Drebulys purtė visą kūną, iš burnos veržėsi žagsu-

liai, akys pritvino vandens, nosis tekėjo. Raudojau negalėdamas sustoti.

Centre maisto buvo vis mažiau, ir parką teko paversti daržu. Visi, kurie pajėgė, dirbo ten vadovaujami seno sodininko. Sodinome bulves, pupeles, morkas. Gailėjausi, kad jau nesėdžiu vežimėlyje.

Be to, vis dažniau gaudavome leistis į rūsį dėl oro pavojų, kurie beveik visada kildavo naktį. Seselės nešdavo ant rankų vaikščioti negalinčius vaikus. Tarp bulvių krūvų ir anglių maišų susirasdavau mokytoją, prisiglausdavau prie jos ir sakydavau, kad nereikia bijoti.

Kai ant Centro nukrito bomba, mes sėdėjome klasėje ir nebuvo paskelbtas oro pavojus. Aplink mus ėmė kristi bombos, mokiniai puolė slėptis po stalais, o aš taip ir stovėjau, nes kaip tik deklamavau eilėraštį. Mokytoja pribėgo prie manęs ir pargriovė ant žemės, aš nieko nemačiau, ji mane dusino. Pamėginau ją nustumti, bet ji darėsi vis sunkesnė. Tirštas, šiltas, sūrus skystis tekėjo man į akis, į burną, ant kaklo, ir aš apalpau.

Atsipeikėjau sporto salėje. Vienuolė šluostė man veidą drėgnu skuduru ir kažkam sakė:

– Atrodo, šitas nesužeistas.

Aš apsivėmiau.

Visoje sporto salėje ant čiužinių gulėjo žmonės. Vaikai ir suaugusieji. Vieni šaukė, kiti nejudėjo, negalėjai suprasti, ar jie mirę, ar gyvi. Tarp jų paieškojau mokytojos, bet neradau. Paralyžiuoto šviesiaplaukio berniuko taip pat nebuvo.

Rytojaus dieną buvau apklaustas, kvočiamas, koks mano vardas, kas tėvai, koks adresas, bet aš apsimečiau negirdįs klausimų, neatsakinėjau, nekalbėjau. Tada buvau palaikytas kurčnebyliu ir paliktas ramybėje.

Aš gavau naują lazdą, ir rytą vienuolė paėmė mane už rankos. Mes nuėjome į stotį, įlipome į traukinį ir atvažiavome į kitą miestą. Pėsti perėjome jį visą ligi paskutinio namo prie miško. Sesuo paliko mane pas seną valstietę, kurią vėliau įpratau vadinti Senele.

Ji mane vadino kalės vaiku.

Aš sėdžiu stotyje ant suolo. Laukiu traukinio. Liko dar beveik valanda.

Iš čia matau visą miestą. Miestą, kuriame gyvenau apie keturiasdešimt metų.

Kitados, kai čia atvažiavau, tai buvo žavingas miestelis su ežeru, mišku, senais žemais namais, daugybe skverų. Dabar nuo ežero jį skiria autostrada, miškas sunaikintas, skverai dingo, jį bjauroja nauji aukšti pastatai. Senos siauros gatvelės prikimštos automobilių, net šaligatviai. Senos kavinės pakeistos restoranais be jokio stiliaus arba savitarnos valgyklomis, kur valgoma paskubomis, kartais net stovint.

Žiūriu į šį miestą paskutinį kartą. Daugiau į jį negrįšiu, nenoriu čia mirti.

Niekam nepasakiau „iki pasimatymo" ar „sudie". Nebeturiu čia draugų, juo labiau draugių. Mano gausios meilužės tikriausiai ištekėjusios, tapusios šeimos motinomis ir dabar jau nelabai jaunos. Seniai nebeatpažįstu jų gatvėje.

Geriausias mano draugas Peteris, globojęs mane jaunystėje, prieš dvejus metus mirė nuo infarkto. Jo žmona Klara, kuri buvo mano pirmoji meilužė, jau seniai nusižudė, nes negalėjo pakęsti minties apie artėjančią senatvę.

Išeinu nieko paskui save nepalikdamas, nei žmonių, nei daiktų. Viską išpardaviau. Tas viskas – ne kažin kiek. Baldai buvo nieko neverti, knygos juo labiau. Gavau truputį pinigų už seną pianiną ir keletą paveikslų, štai ir viskas.

Atvažiuoja traukinys, aš įlipu. Vežuosi tik vieną lagaminą. Iš čia išvykstu turėdamas ne daugiau daiktų, negu atvykdamas. Šioje turtingoje ir laisvoje šalyje turtų nesusikroviau.

Gavau turistinę vizą į gimtinę, viza galioja tik mėnesį, bet ją galima pratęsti. Tikiuosi, pinigų užteks pragyventi ten keletą mėnesių, galbūt metus. Be to, pasiėmiau vaistų atsargą.

Po dviejų valandų atvykstu į didelę tarptautinę stotį. Vėl palaukiu, paskui sėdu į naktinį traukinį, kuriame užsisakiau miegamąją vietą. Miegamąją vietą apačioje, nes žinau, kad nemiegosiu ir dažnai išeisiu surūkyti cigaretės.

Kol kas esu vienas.

Vagonas pamažu pilnėja. Sena moteris, dvi merginos, maždaug mano metų vyras. Išeinu į koridorių, užsirūkau cigaretę ir žiūriu į tamsą. Apie antrą valandą atsigulu ir, regis, truputėlį nusnūstu.

Anksti rytą atvykstame į kitą didelę stotį. Laukiu tris valandas, kurias praleidžiu bufete, gerdamas keletą puodelių kavos.

Šįsyk sėdu į savo gimtinės traukinį. Keleivių labai mažai. Suolai nepatogūs, langai murzini, peleninės pilnos, grindys juodos ir lipnios, tualetu naudotis beveik neįmanoma. Nėra nei vagono-restorano, nei bufeto. Keleiviai traukia savo maistą, valgo ir riebaluotus popierius bei tuščius butelius stato ant stalelio prie lango arba meta ant žemės po suolais.

Tik du keleiviai kalba mano šalies kalba. Aš jų klausausi, bet nešnekinu.

Žiūriu pro langą. Kraštovaizdis keičiasi. Paliekame kalnuotą vietovę ir įvažiuojame į lygumą.

Skausmai vėl atsinaujina.

Praryju vaistus neužsigerdamas vandeniu. Nesusipratau pasiimti gėrimo, o keleivių prašyti nemalonu.

Aš užsimerkiu. Žinau, kad artėjame prie sienos.

Atvažiavome. Traukinys sustoja, į jį sulipa pasieniečiai, muitininkai, policininkai. Jie manęs paprašo dokumentų, paskui su šypsena juos grąžina. Užtat abu keleivius, kalbančius mūsų šalies kalba, ilgai klausinėja ir krato lagaminus.

Traukinys vėl pajuda, ir dabar kiekvienoje stotelėje įlipa tik šios šalies žmonės.

Į mano miestelį užsienio traukiniai nevažinėja. Aš atvykstu į gretimą miestą, jis arčiau šalies vidurio ir didesnis. Galėčiau iš karto pasirinkti reikiamą kryptį, žmonės man parodo raudoną traukinuką, sudarytą iš trijų vagonų, kuris iš pirmojo perono kas valandą važiuoja į Mažąjį Miestą. Žiūriu į nuriedantį traukinį.

Išeinu iš stoties, susistabdau taksi ir paprašau nuvežti į viešbutį. Užlipu į savo kambarį, atsigulu ir tuoj pat užmiegu.

Pabudęs atitraukiu lango užuolaidas. Langas išeina į vakarus. Tenai, už mano miestelio kalno, leidžiasi saulė.

Kasdien einu į stotį ir žiūriu į atvažiuojantį ir nuvažiuojantį traukinį. Paskui vaikštinėju po miestą. Vėliau išgeriu keletą taurių viešbučio bare arba kitoje miesto kavinėje su nepažįstamais žmonėmis.

Mano kambarys su balkonu. Dabar, kai oras jau šyla, dažnai jame sėdžiu. Iš ten matau neaprėpiamą dangų, kokio neregėjau beveik keturiasdešimt metų.

Traukiu į miestą vis toliau, nusibeldžiu net į užmiestį, vaikštau po laukus.

Žingsniuoju palei akmens ir metalo sieną. Už šios sienos čiulba paukštis, matau plikas kaštonų šakas.

Kalinėtos geležies vartai atidaryti. Įeinu ir atsisėdu ant didelio apsamanojusio akmens prie durų. Šį stambų akmenį vadinome juodąja uola, nors jis niekada nebuvo juodas, veikiau pilkas ar mėlynas, o dabar jis visiškai žalias.

Žiūriu į parką ir jį atpažįstu. Atpažįstu ir didelį pastatą parko gale. Medžiai gal ir tie patys, bet paukščiai – tikrai ne. Juk prabėgo tiek laiko. Kiek metų gyvena medis? Kiek metų gyvena paukštis? Neturiu jokio supratimo.

O kiek metų gyvena žmonės? Atrodo, visą amžinybę, nes matau ateinant Centro direktorę.

Ji manęs klausia:

– Ką jūs čia veikiate, pone?

Aš atsistoju ir sakau:

– Tik žiūriu, ponia direktore. Čia praleidau penkerius vaikystės metus.

– Kada tai buvo?

– Maždaug prieš keturiasdešimt metų. Prieš keturiasdešimt penkerius. Aš jus atpažįstu. Jūs buvote Reabilitacijos centro direktorė.

Ji sušunka:

– Koks įžūlumas! Žinokite, pone, kad prieš keturiasdešimt metų nebuvau net gimusi, bet satyrus atpažįstu iš tolo. Nešdinkitės iš čia, arba pašauksiu policiją.

Aš išeinu, grįžtu į viešbutį ir sėdu gerti su nepažįstamu žmogumi. Papasakoju jam nutikimą su direktore:

– Matyt, tai ne ta pati. Anoji tikriausiai mirusi.

Mano naujasis draugas pakelia taurę:

– Išvada: arba direktorės visais laikais panašios, arba gyvena labai ilgai. Rytoj palydėsiu tave į Centrą. Galėsi vaikščioti po jį kiek širdis geidžia.

Rytojaus dieną nepažįstamasis ateina pas mane į viešbutį. Automobiliu nuveža į Centrą. Prie pat įėjimo, prie vartų, sako man:

– Žinote, ta sena moteris, kurią matėte, tikrai ta pati. Tik ji ne direktorė nei čia, nei kitur. Aš pasiklausinėjau. Dabar jūsų Centras – senelių prieglauda.

Aš sakau:

– Norėčiau tik apžiūrėti miegamąjį. Ir sodą.

Riešutmedis tebėra, bet jis man atrodo labai sunykęs. Greitai nudžius.

Aš sakau savo palydovui:

– Mano medis greitai nudžius.

Jis sako:

– Nebūkite sentimentalus. Viskas miršta.

Įžengiame į pastato vidų. Einame koridorium, užsukame į kambarį, kuris prieš keturiasdešimt metų buvo mano ir daugybės kitų vaikų. Sustoju ant slenksčio, žiūriu. Niekas nepasikeitę. Koks tuzinas lovų, baltos sienos, baltos tuščios lovos. Tokiu metu lovos visada tuščios.

Bėgte užbėgu į antrą aukštą ir atidarau vieno kambario duris, to paties kambario, kur kitados buvau užrakintas keletui dienų. Jame tebėra lova, ji stovi toje pačioje vietoje. Gal net ta pati.

Mus lydinti jauna moteris sako:

– Čia viskas buvo subombarduota. Bet viskas atstatyta. Kaip anksčiau. Viskas kaip anksčiau. Tai labai gražus pastatas, nereikia jo keisti.

Vieną popietę mane vėl suriečia skausmai. Grįžtu į viešbutį, išgeriu vaistų, susikraunu lagaminus, apmoku sąskaitą, išsikviečiu taksi.

– Į stotį.

Taksi sustoja prie stoties, aš sakau vairuotojui:

– Nupirkite man bilietą į K. miestą. Aš ligonis.

Vairuotojas sako:

– Tai ne mano darbas. Aš atvežiau jus į stotį. Išlipkite. Man nereikia ligonio.

Jis pastato lagaminą ant šaligatvio ir atidaro dureles iš mano pusės.

– Eikite iš čia. Lipkite iš automobilio.

Aš išsiimu iš piniginės užsienietiškų pinigų ir ištiesiu jam:

– Prašau.

Vairuotojas nueina į stoties pastatą, grįžta su bilietu, padeda man išlipti iš automobilio, paima mane už parankės, neša mano lagaminą, palydi iki pirmojo perono ir palaukia su manim traukinio. Traukiniui atvažiavus, padeda įlipti, pastato šalimais lagaminą, paprašo kontrolierių mane pagloboti.

Traukinys išvyksta. Vagonai beveik tušti. Rūkyti draudžiama.

Aš užsimerkiu, ir skausmai aprimsta. Traukinys stoviniuoja kone kas dešimt minučių. Žinau, kad prieš keturiasdešimt metų jau turėjau tokią kelionę.

Prieš įriedėdamas į Mažąjį Miestą, traukinys sustojo. Vienuolė trūktelėjo mane už rankos, papurtė, bet aš nejudėjau. Ji iššoko iš traukinio ir, nubėgusi į laukus, atsigulė. Visi keleiviai nubėgo į laukus ir sugulė. Vagone likau vienas. Virš mūsų skraidė lėktuvai ir iš kulkosvaidžių šaudė į traukinį. Kai vėl stojo tyla, vienuolė sugrįžo. Ji trenkė man antausį, ir traukinys nuvažiavo.

Aš atmerkiu akis. Greit atvažiuosime. Jau matau sidabrinį debesį virš kalno, paskui pasirodo pilies bokštai ir gausių bažnyčių varpinės.

Balandžio 22 dieną po keturiasdešimties metų grįžtu į savo vaikystės miestelį.

Stotis nepasikeitusi. Tik dabar ji švaresnė ir net apsodinta gėlėmis, vietinėmis gėlėmis – aš nežinau jų pavadinimo ir niekur daugiau tokių nesu regėjęs.

Matau nuvažiuojantį autobusą, kuriame sėdi keletas traukinio keleivių ir priešais esančios gamyklos darbininkų.

Aš nelipu į autobusą. Lieku čia, priešais stotį, pasistatęs ant žemės lagaminą, ir žiūriu į kaštonų alėją Stoties gatvėje, vedančioje į miestą.

– Ar galiu panešėti jūsų lagaminą, pone?

Prieš mane išdygsta kokių dešimties metų berniukas.

Jis sako:

– Jūs pavėlavote į autobusą. Kitas bus tik po pusvalandžio.

Aš jam sakau:

– Nieko baisaus. Nueisiu pėsčias.

Jis sako:

– Jūsų lagaminas sunkus.

Berniukas pakelia lagaminą ir nebepaleidžia. Aš nusijuokiu:

– Taip, jis sunkus. Negalėsi ilgai jo nešti, aš tai žinau. Dirbau tokį darbą anksčiau už tave.

Vaikas padeda lagaminą.

– Tikrai? Kada?

– Kai buvau tavo metų. Jau seniai.

– O kur?

– Čia. Prie šitos stoties.

Jis sako:

– Puikiausiai galiu nešti šį lagaminą.

Aš sakau:

– Gerai, tik duok man dešimt minučių. Noriu eiti vienas. Ir nepersistenk, aš niekur neskubu. Lauksiu tavęs Juodajame Sode. Jei jis dar tebėra.

– Taip, pone, tebėra.

Juodasis Sodas – tai nedidelis parkas kaštonų alėjos gale, ir jame nėra nieko juoda, išskyrus jį juosiančią kalinėtos geležies

tvorą. Atsisėdęs ten ant suolo, imu laukti vaiko. Jis netrukus ateina, padeda lagaminą ant kito suolo priešais mane ir uždusęs atsisėda.

Aš užsidegu cigaretę ir klausiu:

– Kodėl dirbi šį darbą?

Jis sako:

– Noriu nusipirkti dviratį. Lenktyninį dviratį. Ar neduotumėte man cigaretės?

– Ne, cigaretės aš tau neduosiu. Pats jau mirštu dėl rūkymo. Nejau ir tu norėtum mirti per cigaretes?

Jis man sako:

– Koks skirtumas, nuo ko mirti?.. Vis tiek mokslininkai teigia...

– Ką mokslininkai teigia?

– Kad žemei galas. Ir nieko negalima padaryti. Jau per vėlu.

– Kur prisiklausei tokių kalbų?

– Visur. Mokykloje, o daugiausia per televizorių.

Aš numetu cigaretę:

– Cigaretės vis tiek negausi.

Jis sako:

– Jūs negeras.

Aš sakau:

– Taip, aš negeras. Na ir kas? Ar šiame mieste yra viešbutis?

– Žinoma. Yra net keletas. Argi nežinote? O atrodo, kad gerai pažįstate šį miestą.

Aš sakau:

– Kai čia gyvenau, viešbučio nebuvo. Nė vieno.

Jis sako:

– Vadinasi, tai buvo seniai. Centrinėje aikštėje yra naujutėlaitis viešbutis. Jis vadinamas *Grand Hôtel,* nes tai pats didžiausias viešbutis.

– Eime ten.

Prie viešbučio vaikas pastato lagaminą.

– Negaliu eiti vidun, pone. Moteris iš priimamojo mane pažįsta. Ji pasakys mamai.

– Ką pasakys? Kad nešei mano lagaminą?

– Taip. Motina nenori, kad nešiočiau lagaminus.

– Kodėl?

– Nežinau. Ji nenori, kad tai daryčiau. Nori, kad tik mokyčiausi.

Aš klausiu:

– Ką veikia tavo tėvai?

Jis sako:

– Aš neturiu tėvų. Tik motiną. Tėvo neturiu. Niekada jo neturėjau.

– O ką veikia motina?

– Ji dirba čia, viešbutyje. Dukart per dieną mazgoja grindis. Užtat norėtų, kad aš būčiau mokslininkas.

– Kokios srities mokslininkas?

– To ji negali žinoti, nes nieko neišmano apie mokslininkų profesijas. Manau, turi galvoje mokytoją ar gydytoją.

Aš sakau:

– Gerai. Kiek prašai už lagamino nešimą?

Jis sako:

– Kiek duosite, pone.

Paduodu jam dvi monetas.

– Ar tiek užteks?

– Taip, pone.

– Ne, pone. Jokiu būdu neužteks. Juk netempei iš stoties tokio sunkaus lagamino už tiek mažai pinigų!

Jis sako:

– Imu tiek, kiek duoda, pone. Neturiu teisės reikalauti daugiau. Be to, yra neturtingų žmonių. Kartais nešu lagaminus veltui. Man patinka šis darbas. Mėgstu laukti stotyje. Mėgstu žiūrėti į atvažiuojančius žmones. Čionykščius iš matymo visus pažįstu. Mėgstu žiūrėti į atvykusius iš kitur. Tokius kaip jūs. Juk jūs atvykote iš toli, tiesa?

– Taip, iš labai toli. Iš kitos šalies.

Paduodu jam banknotą ir nueinu į viešbutį.

Išsirenku kampinį kambarį, iš jo matau visą aikštę, bažnyčią, bakalėjos parduotuvę, kioskus, knygyną.

Devinta valanda vakaro, aikštė tuščia. Namuose degamos šviesos. Nuleidžiamos štoros, užveriamos langinės, užtraukiamos užuolaidos, aikštė užsidaro.

Atsisėdęs prie savo kambario lango, iki vėlios nakties žiūriu į aikštę, namus.

Vaikystėje dažnai svajodavau gyventi Centrinės aikštės name, nesvarbu kokiame, bet labiausiai patiko mėlynas namas, kur buvo ir tebėra knygynas.

Bet šiame mieste gyvenau tik mažoje aptriušusioje „Senelės" trobelėje, toli nuo centro, miesto pakraštyje, prie sienos.

Pas Senelę dirbdavau nuo ryto ligi vakaro, kaip ir ji. Ji mane apgyvendino ir maitino, bet niekada nedavė pinigų. O pinigų man reikėdavo nusipirkti muilo, dantų pastos, drabužių ir batų. Todėl vakarais eidavau į miestą ir kavinėse grodavau armonikėle. Pardavinėdavau malkas, kurių prisirinkdavau miške, grybus, kaštonus. Taip pat pardavinėdavau kiaušinius, pavogtus iš Senelės, ir žuvis, kurias labai greit išmokau žvejoti. Be to, visiems teikdavau įvairias paslaugas. Nešiodavau pranešimus, laiškus bei siuntinius, žmonės manimi pasitikėjo, nes laikė kurčnebyliu.

Iš pradžių nesikalbėdavau net su Senele, bet paskui teko tarti skaičius, kad galėčiau derėtis.

Vakarais dažnai trainiodavausi po Centrinę aikštę. Spoksodavau į knygyno-rašymo reikmenų parduotuvės vitriną, į baltus lapus, mokyklinius sąsiuvinius, trintukus, pieštukus. Visa tai man buvo per brangu.

Norėdamas užsidirbti truputį daugiau pinigų, kai tik galėdavau, eidavau į stotį ir laukdavau keleivių. Nešiodavau jų lagaminus.

Taip nusipirkau popieriaus lapų, pieštuką, trintuką ir storą sąsiuvinį, į kurį pradėjau užrašinėti pirmąsias melagystes.

Mirus Senelei, po keleto mėnesių į namus nepasibeldę įėjo vyrai. Jų buvo trys, vienas su pasieniečio uniforma. Kiti du su civiliais drabužiais. Vienas nieko nekalbėjo, tik rašė. Jis buvo jaunas, beveik mano vienmetis. Kitas šviesiaplaukis. Jis mane ir klausinėjo.

– Nuo kada čia gyvenate?

Aš sakau:

– Nežinau. Nuo tada, kai buvo subombarduota ligoninė.

– Kokia ligoninė?

– Nežinau. Centras.

Įsiterpia uniformuotas vyriškis:

– Kai pradėjau vadovauti šiam padaliniui, jis buvo jau čia.

Civilis klausia:

– Kada tai buvo?

– Prieš trejus metus. Bet jis čia atsirado anksčiau.

– Iš kur jūs žinote?

– Tai matyti. Jis triūsė aplink namus kaip žmogus, gyvenantis juose jau seniai.

Šviesiaplaukis vyras atsisuka į mane:

– Ar jus sieja giminystės ryšiai su ponia V., mergautine pavarde Marija Z.?

Aš sakau:

– Ji mano Senelė.

Jis klausia:

– Ar turite popierius, patvirtinančius šią giminystę?

Aš atsakau:

– Ne, neturiu jokių popierių. Tik popieriaus lapus, kuriuos perku knygyne.

Jis sako:

– Gerai, pakaks. Užrašykite!

Jaunas vyras civiliais drabužiais ima rašyti:

– Ponia Marija V., mergautine pavarde Marija Z., mirė nepalikusi paveldėtojų, todėl visas jos turtas, namas ir žemė tampa valstybės nuosavybe, priklausančia K. miesto bendruomenei, kuri jį panaudos savo nuožiūra.

Vyrai atsistoja, ir aš jų klausiu:

– Ką man daryti?

Jie susižvalgo. Uniformuotas vyriškis sako:

– Turite iš čia išvažiuoti.

– Kodėl?

– Todėl, kad čia viskas ne jūsų.

Aš klausiu:

– Kada turiu išvažiuoti?

– Nežinau.

Jis pažvelgia į žilą vyriškį civiliais drabužiais, šis sako:

– Mes jus perspėsime iš anksto. Kiek jums metų?

– Greitai sukaks penkiolika. Negaliu išvažiuoti, kol neprinoko pomidorai.

Jis sako:

– Žinoma, pomidorai. Jums tik penkiolika metų? Tada jokių problemų.

Aš klausiu:

– Kur reikės važiuoti?

Jis valandėlę patyli, pažvelgia į uniformuotą vyriškį, uniformuotas vyriškis pažvelgia į jį, civilis nuleidžia akis:

– Nesijaudinkite. Jumis bus pasirūpinta. Būkite ramus.

Trys vyrai išeina. Nuseku jiems iš paskos per žolę, kad nebūtų girdėti žingsnių.

Pasienietis sako:

– Nejau negalite palikti jo ramybėje? Jis šaunus vaikinukas ir sunkiai dirba.

Vyras civiliais drabužiais sako:

– Kalbama ne apie tai. Yra įstatymas. Ponios V. sklypas priklauso bendruomenei. Jau beveik dvejus metus jūsų vaikinukas neteisėtai čia gyvena.

– Kam nuo to blogiau?

– Niekam. Bet sakykite, kodėl ginate šį mažą nenaudėlį?

– Jau trejus metus stebiu, kaip jis rūpinasi sodu ir gyvuliais. Jis joks nenaudėlis, šiaip ar taip, ne didesnis už jus.

– Drįstate vadinti mane nenaudėliu?

– Aš taip nesakiau. Tik sakiau, kad jis ne nenaudėlis, kaip ir jūs. Be to, man nusispjaut. Į jus, į jį. Po trijų savaičių būsiu demobilizuotas ir dirbsiu savo sode. Jūsų sąžinę, pone, slėgs pražudyta siela, jei išmesite šį vaiką į gatvę. Labanakt, saldžių sapnų.

Civilis sako:

– Mes jo neišmesime į gatvę. Mes juo pasirūpinsime.

Jie nueina. O po keleto dienų sugrįžta. Tas pats šviesiaplaukis vyriškis, jaunuolis ir moteris. Pagyvenusi moteris su akiniais, panaši į Centro direktorę.

Ji man sako:

– Paklausyk manęs. Mes nenorime tavęs nuskriausti, norime tavim pasirūpinti. Tu eisi su mumis į gražų namą, kur gyvena tokie vaikai kaip tu.

Aš jai sakau:

– Aš nebe vaikas. Manimi nereikia rūpintis. Ir daugiau nenoriu eiti į ligoninę.

Ji sako:

– Tai ne ligoninė. Tu galėsi ten mokytis.

Mes esame virtuvėje. Moteris kalba, bet aš jos nesiklausau. Žilaplaukis ponas taip pat kalba. Aš ir jo nesiklausau.

Tik viską užrašinėjantis jaunuolis nieko nesako ir net nežiūri į mane. Išeidama moteris sako:

– Nesijaudink. Mes su tavim. Greitai bus geriau. Mes tavęs nepaliksime vieno, mes tavim pasirūpinsime. Mes tave išgelbėsime.

Vyriškis priduria:

– Per vasarą dar paliksime tave čia. Griauti pradėsime rugpjūčio pabaigoje.

Aš bijau, bijau važiuoti į namus, kur manimi bus pasirūpinta, kur būsiu išgelbėtas. Turiu išvykti iš čia. Svarstau, kur galėčiau važiuoti.

Nusiperku šalies žemėlapį ir sostinės planą. Kasdien vaikštau į stotį ir studijuoju tvarkaraštį. Klausinėju bilietų kainos į tokį ar tokį miestą. Turiu labai mažai pinigų ir nenoriu pasinaudoti Senelės palikimu. Ji mane perspėjo:

– Niekam neprasitark, kad visa tai turi. Kitaip būsi tardomas, uždarytas į kalėjimą, iš tavęs viskas bus atimta. Ir niekada nesakyk teisybės. Apsimesk, kad nesupranti klausimų. Jei būsi palaikytas kvailiu, juo geriau.

Senelės palikimas užkastas po suolu prie namo drobiniame maišelyje, kuriame yra brangenybių, aukso ir sidabro monetų. Jei pamėginčiau visa tai parduoti, būčiau apkaltintas vagyste.

Stotyje sutikau žmogų, kuris norėjo pereiti sieną.

Vakaras. Žmogus stovi priešais stotį, susikišęs rankas į kišenes. Kiti keleiviai jau išsiskirstę. Stoties aikštė tuščia.

Žmogus pamoja man prieiti, ir aš žengiu prie jo. Jis neturi bagažo.

Aš sakau:

– Paprastai aš nešioju keleivių lagaminus. Bet matau, kad jūs jų neturite.

Jis sako:

– Ne, neturiu.

Aš sakau:

– Jei galiu padaryti jums kokią kitą paslaugą... Matau, kad jūs ne iš mūsų miesto.

– Kaip tu matai, kad aš ne iš jūsų miesto?

Aš sakau:

– Mūsų mieste niekas nenešioja tokių drabužių kaip jūsiškiai. Visų mūsų miesto žmonių veidai vienodi. Pažįstami, įprasti veidai. Mūsų miesto žmones atskiri, net jei asmeniškai jų nepažįsti. Kai atvyksta svetimas, jį iškart visi pastebi.

Žmogus apsidairo aplinkui.

– Ar manai, kad mane jau kas nors pastebėjo?

– Tikriausiai. Bet tai nesvarbu, jei jūsų popieriai tvarkingi. Rytoj rytą pateiksite juos policijos nuovadoje ir galėsite būti čia, kiek tik norėsite. Mieste nėra viešbučio, bet galiu jums parodyti namus, kur nuomojami kambariai.

Žmogus sako:

– Sek paskui mane.

Jis patraukia į miestą, bet, užuot ėjęs pagrindine gatve, pasuka į dešinę, į mažą dulkėtą gatvelę, ir atsisėda tarp dviejų krūmų. Aš atsisėdu šalia jo ir klausiu:

– Jūs stengiatės pasislėpti? Kodėl?

Jis manęs klausia:

– Ar pažįsti miestą?

– Taip, kuo puikiausiai.

– O sieną?

– Taip pat.

– Kur tavo tėvai?

– Aš jų neturiu.

– Jie mirę?

– Nežinau.

– Pas ką tu gyveni?

– Savo namuose. Senelės namuose. Ji mirusi.

– Su kuo gyveni?

– Vienas.

– Kur tavo namai?

– Kitame miesto gale. Prie sienos.

– Ar gali apnakvindinti mane vieną naktį? Aš turiu daug pinigų.

– Taip, galiu jus apnakvindinti.

– Ar žinai gatvių ir praėjimų, kuriais būtų galima pasiekti tavo namus nepastebėtiems?

– Taip.

– Eime. Aš seksiu paskui tave.

Mes einame už namų, laukais. Kartais tenka lipti per gyvatvores, per tvoras, sėlinti per sodus, privačius kiemus. Jau tamsu, ir žmogus man už nugaros nekelia jokio triukšmo.

Kai pasiekiame Senelės namus, aš jį pagiriu:

– Jums nebuvo sunku sekti paskui mane, nors ir sulaukus tokio amžiaus.

Jis nusijuokia:

– Tokio amžiaus? Man tik keturiasdešimt metų, be to, aš kariavau. Išmokau vaikščioti po miestus be triukšmo.

Po kurio laiko jis priduria:

– Tavo teisybė. Dabar aš senas. Mano jaunystę suėdė karas. Ar turi ko išgerti?

Aš pastatau ant stalo degtinės ir sakau:

– Jūs norite pereiti sieną, ar ne?

Jis vėl nusijuokia:

– Kaip tu atspėjai? Gal turi ko užvalgyti?

Aš sakau:

– Galiu iškepti kiaušinienės su grybais. Taip pat turiu ožkos sūrio.

Kol ruošiu valgį, jis geria.

Mudu valgome. Aš jo klausiu:

– Kaip jums pavyko patekti į pasienio zoną? Įvažiuoti į mūsų miestą reikia specialaus leidimo.

Jis sako:

– Turiu seserį, kuri gyvena šiame mieste. Paprašiau leidimo ją aplankyti ir gavau.

– Bet neinate jos aplankyti.

– Ne, nenoriu pridaryti jai rūpesčių. Imk, sudegink visa tai krosnelėje.

Jis paduoda man tapatybės kortelę ir kitus dokumentus. Viską sumetu į ugnį.

Aš klausiu:

– Kodėl norite iš čia išvykti?

– Ne tavo reikalas. Parodyk man kelią, tiek tavęs teprašau. Paliksiu tau visus pinigus, kiek turiu.

Jis padeda ant stalo banknotus.

Aš sakau:

– Palikti čia šitą sumą – nedidelė auka. Vis tiek šie pinigai anapus sienos nieko neverti.

Jis sako:

– Bet čia tokiam berniukui kaip tu jie daug reiškia.

Sumetu banknotus į krosnelės ugnį.

– Žinote, pinigai man ne taip jau svarbu. Turiu čia visko, ko reikia.

Mudu žiūrime į degančius pinigus. Aš sakau:

– Negalite perkirsti sienos nerizikuodamas gyvybe.

Žmogus sako:

– Žinau.

Aš sakau:

– Ir dar žinokite, kad galiu tuoj pat jus įskųsti. Priešais mano namus yra pasieniečių bazė, su kuria aš bendradarbiauju. Aš – skundikas.

Labai išblyškęs žmogus sako:

– Tavo amžiaus – skundikas?

– Amžius čia niekuo dėtas. Įskundžiau daug asmenų, norėjusių pereiti sieną. Matau viską, kas dedasi miške, ir pranešu jiems.

– Bet kodėl?

– Todėl, kad kartais jie man pasiunčia provokatorius, norėdami pažiūrėti, ar aš juos įskųsiu, ar ne. Ligi šiol buvau priverstas juos įskųsti, nesvarbu, ar jie buvo provokatoriai, ar ne.

– Kodėl ligi šiol?

– Todėl, kad rytoj kirsiu sieną drauge su jumis. Aš taip pat noriu iš čia išvykti.

Rytojaus dieną, prieš vidurdienį, mes perkertame sieną.

Žmogus eina priekyje, jam nepasiseka. Prie antrosios užtvaros sprogsta mina, o sykiu ir žmogus. Aš einu paskui jį, ir man niekas negresia.

Iki vėlios nakties žiūriu į tuščią aikštę. Kai pagaliau atsigulu, susapnuoju sapną.

Aš nusileidžiu prie upės, ant kranto sėdi mano brolis ir žvejoja meškere. Aš atsisėdu šalia jo:

– Ar daug pagavai?

– Ne. Laukiau tavęs.

Jis atsistoja ir suvynioja meškerę.

– Čia jau seniai nebėra žuvų. Nebėra net vandens.

Jis paima akmenį ir numeta ant kitų akmenų išdžiūvusioje upėje.

Mes patraukiame miesto link. Aš sustoju prie namo žaliomis langinėmis. Brolis sako:

– Taip, tai mūsų namas. Tu jį atpažinai.

Aš sakau:

– Aš jį atpažinau. Bet anksčiau jis buvo ne čia. Jis buvo kitame mieste.

Brolis mane pataiso:

– Kitame gyvenime. Dabar jis čia, tuščias.

Mes ateiname į Centrinę aikštę.

Prie knygyno durų ant laiptų į butą sėdi du maži berniukai.

Brolis sako:

– Tai mano sūnūs. Jų motina išvykusi.

Mes įeiname į didelę virtuvę. Brolis paruošia vakarienę. Vaikai valgo tylėdami, nepakeldami akių.

Aš sakau:

– Tavo sūnūs laimingi.

– Labai laimingi. Aš juos paguldysiu.

Grįžęs jis sako:

– Eime į mano kambarį.

Mudu įeiname į didelę patalpą, brolis paima butelį, paslėptą už bibliotekos knygų.

– Čia viskas, kas liko. Statinės tuščios.

Mes geriame. Brolis glosto raudoną staltiesės pliušą.

– Matai, niekas nepasikeitė. Aš viską išsaugojau. Net šitą baisią staltiesę. Rytoj gali pareiti gyventi į namus.

Aš sakau:

– Nenoriu. Verčiau pažaisiu su tavo vaikais.

Brolis sako:

– Mano vaikai nežaidžia.

– Ką jie veikia?

– Ruošiasi eiti per gyvenimą.

Aš sakau:

– Aš perėjau per gyvenimą ir nieko neradau.

Brolis sako:

– Nėra ko rasti. O ko tu ieškojai?

– Tavęs. Aš grįžau dėl tavęs.

Brolis nusijuokia:

– Dėl manęs? Tu puikiai žinai, aš tik svajonė. Reikia su tuo susitaikyti. Niekur nieko nėra.

Man šalta, aš atsistoju.

– Jau vėlu, turiu grįžti.

– Grįžti? Kur?

– Į viešbutį.

– Kokį viešbutį? Čia tavo namai. Tuoj pristatysiu tave tėvams.

– Tėvams? Kur jie?

Brolis parodo rudas duris į kitą buto kambarį.

– Jie ten. Miega.

– Kartu?

– Kaip visada.

Aš sakau:

– Nereikia jų žadinti.

Brolis sako:

– Kodėl gi? Jie bus laimingi, matydami tave po tiek metų.

Aš traukiuosi prie durų.

– Nenoriu, nenoriu jų matyti.

Brolis čiumpa mane už rankos.

– Tu nenori, nenori. O aš juos matau kasdien. Turi juos pamatyti bent kartą, bent vieną kartelį!

Brolis tempia mane prie rudų durų; laisvąja ranka griebiu nuo stalo labai sunkaus stiklo peleninę ir kertu broliui per pakaušį.

Brolis kakta atsitrenkia į duris, parkrinta, aplink jo galvą ant parketo priteka kraujo.

Aš išeinu iš namų ir atsisėdu ant suolo. Milžiniškas mėnulis apšviečia tuščią aikštę.

Priešais mane sustoja senis, jis paprašo cigaretės. Aš paduodu jam cigaretę ir ugnies.

Jis stovi priešais mane ir rūko cigaretę.

Po kelių akimirkų klausia:

– Vadinasi, tu jį nužudei?

Aš sakau:

– Taip.

Senis sako:

– Padarei tai, ką turėjai padaryti. Gerai. Mažai žmonių daro tai, ką reikia.

Aš sakau:

– Nužudžiau jį todėl, kad jis norėjo atidaryti duris.

– Gerai padarei. Gerai padarei, jog jam šito neleidai. Privalėjai jį nužudyti. Šitaip viskas sugrįžo į savo vėžes, į įprastas vėžes.

Aš sakau:

– Bet jo daugiau čia nebus. Man nerūpi vėžės, jei jo daugiau čia niekada nebebus.

Senis sako:

– Priešingai. Dabar jis bus šalia tavęs visur ir visada.

Senis nutolsta, paskambina į mažo namelio duris ir įeina vidun.

Kai pabundu, aikštė jau seniai atgijusi. Po ją vaikšto ir dviračiais važinėja žmonės. Automobilių labai mažai. Parduotuvės atidarytos, knygynas taip pat. Viešbučio koridoriuose ūžia dulkių siurblys.

Praveriu duris ir pašaukiu kambarinę:

– Ar galite atnešti man kavos?

Ji atsigręžia, tai jauna moteris juodut juodutėliais plaukais.

– Aš negaliu aptarnauti klientų, pone, aš tik kambarinė. Kambariuose gyventojai neaptarnaujami. Yra restoranas ir baras.

Grįžtu į savo kambarį, išsivalau dantis, išsimaudau duše, paskui vėl atsigulu po antklodėmis. Man šalta.

Pasigirsta beldimas į duris, įeina kambarinė ir padeda ant naktinio staliuko padėklą.

– Už kavą užsimokėsite bare, kada norėsite.

Ji atsigula ant lovos šalia manęs ir atkiša lūpas. Aš nusuku galvą.

– Ne, mano gražuole. Aš senas ir ligotas.

Ji atsistoja ir sako:

– Turiu labai mažai pinigų. Mano darbas visai menkai apmokamas. Gimtadienio proga norėčiau padovanoti sūnui lenktyninį dviratį. Be to, aš neturiu vyro.

– Suprantu.

Paduodu jai banknotą nežinodamas, čia daug ar mažai, nes dar nepripratau prie čionykščių kainų.

Apie trečią valandą dienos išeinu iš viešbučio.

Kėblinu lėtai. Vis dėlto po pusvalandžio pasiekiu miesto pakraštį. Ten, Senelės namo vietoje, įrengta puikiai prižiūrima sporto aikštelė. Joje žaidžia vaikai.

Ilgai sėdžiu ant upės kranto, paskui grįžtu į miestą. Einu per senamiestį, per pilies gatveles, pakylu į kapines, bet nerandu Senelės kapo.

Šitaip kasdien ištisas valandas klaidžioju po miesto gatves. Ypač po siauras gatveles, kur namai susmegę į žemę, o langai – pačioje pažemėje. Kartais pasėdžiu parke arba ant pilies sienų, arba ant antkapio kapinėse. Kai išalkstu, užsuku į kavinukę ir pavalgau to, kas yra. Paskui išgeriu keletą taurių su darbininkais, paprastais žmonėmis. Niekas manęs neatpažįsta, niekas manęs neprisimena.

Vieną dieną nueinu į knygyną nusipirkti popieriaus ir pieštukų. Storojo mano vaikystės pono jau nebėra, dabar čia darbuojasi

moteris. Ji sėdi fotelyje prie įstiklintų durų į sodą ir mezga. Moteris man nusišypso:

– Aš jus iš matymo pažįstu. Matau kasdien įeinantį į viešbutį ir iš jo išeinantį. Išskyrus tada, kai grįžtate labai vėlai ir aš jau miegu. Gyvenu virš knygyno ir mėgstu vakarais žiūrėti į aikštę.

Aš sakau:

– Aš taip pat.

Ji klausia:

– Jūs čia atostogaujate? Ar ilgai?

– Taip, atostogauju. Savotiškai. Norėčiau čia pasilikti kuo ilgiau. Tai priklauso nuo mano vizos ir pinigų.

– Nuo vizos? Jūs užsienietis? Nepasakytum.

– Šiame mieste praleidau vaikystę. Šioje šalyje gimiau. Bet jau seniai gyvenu užsienyje.

Ji sako:

– Dabar, kai šalis tapo laisva, čia atvažiuoja daug užsieniečių. Tie, kurie išvyko po revoliucijos, grįžta aplankyti tėvynės, bet ypač daug smalsuolių, turistų. Pamatysite, kai pagerės orai, plūs ištisais autobusais. Baigsis mūsų ramybė.

Viešbutis iš tiesų vis pilnėja. Šeštadieniais rengiami šokių vakarai. Kartais jie trunka ligi ketvirtos valandos ryto. Nepakenčiu nei muzikos, nei besilinksminančiųjų šurmulio, nei juoko. Todėl lieku gatvėje, sėdžiu ant suolo su buteliu vyno, nusipirkto dieną, ir laukiu.

Vieną vakarą greta manęs atsisėda berniukas.

– Ar galiu pabūti su jumis, pone? Naktį truputėlį bijau.

Atpažįstu jo balsą. Tai vaikas, kuris nešė mano lagaminą, kai atvažiavau. Aš jo klausiu:

– Ką tu čia veiki taip vėlai?

Jis sako:

– Laukiu motinos. Kai vyksta vakarai, ji turi dirbti iki vėlumos, padėti aptarnauti klientus ir suplauti indus.

– Na ir kas? O tu grįžk namo ir ramiai sau miegok.

– Negaliu ramiai miegoti. Bijau, kad motinai ko nenutiktų. Mes gyvename toli nuo čia, negaliu leisti jai vienai eiti naktį. Yra

vyrų, puolančių moteris, kurios naktį vaikšto vienos. Mačiau tai per televizorių.

– O vaikų ar nepuola?

– Ne, nelabai. Tik moteris. Ypač jei jos gražios. Aš galėčiau apsiginti. Bėgioju labai greitai.

Mes laukiame. Pamažu viešbutyje įsivyrauja tyla. Iš jo išeina moteris, ta, kuri rytais nešioja man kavą. Berniukas pribėga prie jos, ir jie nueina drauge, laikydamiesi už rankų.

Iš viešbučio išsiskirsto ir kiti personalo nariai, jie greitai nutolsta.

Užlipu į savo kambarį.

Rytojaus dieną einu aplankyti knygyno savininkės.

– Negaliu ilgiau pasilikti viešbutyje. Ten per daug žmonių, per daug triukšmo. Ar nepažįstate ko nors, kas galėtų išnuomoti man kambarį?

Ji sako:

– Ateikite gyventi pas mane. Čia, viršuje.

– Aš jums trukdysiu.

– Visai ne. Aš persikelsiu pas dukterį. Ji gyvena netoliese. Turėsite visą aukštą. Du kambarius, virtuvę, vonią.

– Už kiek?

– O kiek jūs mokate viešbutyje?

Aš pasakau. Ji nusišypso:

– Tai kaina turistams. Aš jus apgyvendinsiu už pusę šitos sumos. Ir net sutvarkysiu namus uždariusi parduotuvę. Tuo metu jūsų niekada nebūna, taigi aš jums netrukdysiu. Ar norite apžiūrėti butą?

– Ne, neabejoju, kad jis man tiks. Kada galiu atsikraustyti?

– Rytoj, jeigu norite. Turiu tik išsinešti drabužius ir asmeninius daiktus.

Rytojaus dieną susikraunu lagaminą, apmoku viešbučio sąskaitą. Ateinu į knygyną prieš pat uždarymą. Knygyno savininkė ištiesia man raktą:

– Tai raktas nuo laukujų durų. Į butą galima patekti tiesiai iš parduotuvės, bet jūs vaikščiosite pro kitas duris, kurios išeina į gatvę. Tuoj jums jas parodysiu.

Ji uždaro parduotuvę. Mes užlipame siaurais laiptais į aikštelę, apšviestą dviejų langų, išeinančių į sodą. Knygyno savininkė paaiškina:

– Kairiosios durys – į miegamąjį, priešais – į vonią. Antrosios durys – svetainės, iš kurios taip pat galite patekti į miegamąjį. Gale – virtuvė. Ten yra šaldytuvas. Jame palikau šiek tiek produktų.

Aš sakau:

– Man reikia tik kavos ir vyno. Valgau bistro.

Ji sako:

– Taip maitintis nesveika. Kava ant lentynos, o butelis vyno šaldytuve. Tikiuosi, jums čia patiks.

Ji išeina. Iškart atsikemšu butelį vyno; rytoj nusipirksiu jo atsargų. Einu į svetainę. Tai erdvi, paprastai apstatyta patalpa. Tarp dviejų langų – didelis stalas, užtiestas raudono pliušo staltiese. Iškart padedu ant jo savo popierius ir pieštukus. Tada einu į miegamąjį. Tai siauras kambarys su vieninteliu langu, arba veikiau su įstiklintomis durimis į mažą balkonėlį.

Pasistatau ant lovos lagaminą ir susidedu drabužius į tuščią spintą.

Šį vakarą niekur neinu. Pabaigiu butelį vyno ir įsitaisau sename fotelyje prie svetainės lango. Žiūriu į aikštę, paskui atsigulu į muilu kvepiančią lovą.

Rytojaus rytą, atsikėlęs apie dešimtą valandą, ant virtuvės stalo randu du laikraščius, o ant viryklės – puodą daržovių sriubos. Pirmiausia išsiverdu kavos, kurią geriu skaitydamas laikraščius. Sriubą suvalgysiu vėliau, prieš išeidamas, apie ketvirtą valandą.

Knygyno savininkė man netrukdo. Matau ją tik tada, kai nueinu aplankyti į apačią. Kol manęs nebūna, ji sutvarko butą, išsineša mano murzinus baltinius, o paskui atneša švarius ir išlygintus.

Laikas bėga greitai. Turiu važiuoti į gretimą miestą, į apskrities centrą, pratęsti vizos. Antspaudą pase uždeda jauna moteris: PRATĘSTA MĖNESIUI. Aš užsimoku, padėkoju. Ji man nusišypso:

– Šį vakarą būsiu *Grand Hôtel* viešbučio bare. Ten labai linksma. Yra daug užsieniečių, gal sutiksite ir savo tėvynainių.

Aš sakau:

– Taip, galbūt ateisiu.

Iškart sėdu į raudonąjį traukinį ir grįžtu namo, į savo miestą.

Kitą mėnesį jaunoji moteris jau ne tokia maloni, uždeda antspaudą pase tylėdama, o trečią kartą sausai perspėja, kad ketvirtą kartą vizos pratęsti neįmanoma.

Vasaros pabaigoje man beveik nelieka pinigų, esu priverstas taupyti. Nusiperku lūpinę armonikėlę ir einu groti į bistro, kaip vaikystėje. Lankytojai pastato man išgerti. O dėl valgio, tai tenkinuosi knygyno savininkės daržovių sriuba. Rugsėjį ir spalį neįstengiu susimokėti net už nuomą. Knygyno savininkė jos iš manęs nereikalauja, ir toliau tvarko butą, skalbia, nešioja sriubą.

Nežinau, ką daryti, bet nenoriu grįžti į kitą šalį, turiu likti čia, turiu mirti čia, šiame mieste.

Skausmai nepasikartojo nuo pat atvykimo, nors piktnaudžiavau alkoholiu ir tabaku.

Spalio trisdešimtą dieną viename populiariausių miesto bistro švenčiu gimtadienį su sugėrovais. Visi stato man išgerti. Poros šoka pagal mano armonikėlės muziką. Moterys mane bučiuoja. Aš girtas. Pradedu kalbėti apie savo brolį, kaip ir kiekvienąsyk, kai per daug išgeriu. Mieste visi žino mano istoriją: aš ieškau brolio, su kuriuo gyvenau čia, šiame mieste, iki penkiolikos metų. Čia turiu jį rasti, aš jo laukiu, žinau, kad jis atvažiuos, kai tik sužinos, kad grįžau iš užsienio.

Visa tai melas. Puikiai žinau, kad šiame mieste, pas Senelę, jau buvau vienas, kad net tada tik įsivaizdavau, jog esame dviese, brolis ir aš, kad pakelčiau nepakeliamą vienatvę.

Apie vidurnaktį bistro salė mažumėlę aprimsta. Aš daugiau nebegroju, tik geriu.

Priešais mane atsisėda senas, skarmaluotas žmogus. Jis pageria iš mano stiklinės. Ir sako:

– Labai gerai prisimenu jus abu. Tavo brolį ir tave.

Aš nieko neatsakau. Kitas žmogus, jaunesnis, atneša prie mano stalo litrą vyno. Paprašau švarios taurės. Mes geriame.

Jaunesnysis žmogus klausia:

– Ką man duosi, jei surasiu tavo brolį?

Aš atsakau:

– Nebeturiu pinigų.

Jis nusijuokia:

– Bet gali parsisiųsdinti jų iš užsienio. Visi užsieniečiai turtingi.

– Aš – ne. Negaliu net sumokėti tau už taurę vyno.

Jis sako:

– Niekis. Dar litrą mano sąskaita.

Padavėja atneša vyną ir sako:

– Tai paskutinis. Daugiau jūsų neaptarnausiu. Jei neuždarysime bistro, turėsime nemalonumų su policija.

Senis toliau geria šalia mūsų retsykiais ištardamas:

– Taip, aš jus gerai pažinojau, jus abu, jau tada buvote šaunūs vaikinukai. Taip, taip.

Jaunesnysis žmogus sako:

– Žinau, kad tavo brolis slepiasi miške. Kartais matau jį iš tolo. Jis gyvena kaip laukinis žvėris. Pasisiuvo drabužius iš kariškų antklodžių ir vaikšto basas net žiemą. Minta žolėmis, šaknimis, kaštonais ir smulkiais žvėreliais. Jo plaukai ilgi ir žili, barzda taip pat žila. Jis turi peilį ir degtukų, rūko cigaretes, kurias pats susisuka, – tai rodo, kad naktį jis kartais užsuka į miestą. Galbūt merginos, gyvenančios už kapinių ir prekiaujančios savo kūnais, jį pažįsta. Bent jau viena iš jų. Gal ji paslapčiomis jį priiminėja ir duoda tai, ko jam reikia. Galėtume surengti gaudynes. Jei eitume visi, galėtume jį užspeisti.

Aš atsistoju ir trenkiu jam.

– Melagis! Tai ne mano brolis. Ir jei nori ką nors užspeisti, mano pagalbos nesitikėk.

Trenkiu jam dar kartą, jis nukrinta nuo kėdės. Aš apverčiu stalą ir rėkiu toliau:

– Tai ne mano brolis!

Padavėja šūkteli į gatvę:

– Policija! Policija!

Kažkas tikriausiai paskambino, nes policija atskubėjo labai greitai. Du policininkai. Pėsti. Tavernoje stoja tyla. Vienas policininkas klausia:

– Kas čia darosi? Bistro jau seniai turėjo būti uždarytas.

Žmogus, kuriam sudaviau, suaimanuoja:

– Jis man trenkė.

Keli žmonės parodo į mane pirštu:

– Tai jis.

Policininkas pakelia žmogų.

– Nustok inkšti. Tau nieko neatsitiko. Tu prisisiurbęs kaip visada. Verčiau eitum namo. Visi verčiau eitumėte namo.

Jis atsigręžia į mane.

– Jūsų aš nepažįstu. Parodykite dokumentus.

Bandau pabėgti, bet aplink susispietę žmonės mane sulaiko. Policininkas apieško kišenes ir randa pasą. Jis ilgai jį apžiūrinėja, paskui sako kolegai:

– Jo viza pasibaigusi. Jau keletą mėnesių. Turime jį vestis.

Aš ginuosi, bet jie uždeda man antrankius ir išsiveda į gatvę. Aš sverdėju, vos bepaeinu, todėl jie mane beveik nešte nuneša į policijos nuovadą. Ten nuima antrankius, paguldo ant lovos, išeina ir užrakina duris.

Rytojaus rytą mane apklausia policijos karininkas. Jis jaunas, jo plaukai rusvi, veidas nubertas strazdanomis.

Jis man sako:

– Nebeturite teisės būti mūsų šalyje. Privalote išvykti.

Aš sakau:

– Neturiu pinigų traukiniui. Visiškai nebeturiu pinigų.

– Perspėsiu jūsų ambasadą. Jie pargabens jus į tėvynę.

Aš sakau:

– Nenoriu iš čia išvažiuoti. Turiu rasti brolį.

Karininkas patrauko pečiais:

– Galite grįžti kada panorėjęs. Galite net apsigyventi čia visam laikui, bet tam yra taisyklės. Jums jas paaiškins ambasadoje. Dėl brolio, tai aš pradėsiu jo paieškas. Ar turite apie jį žinių, kurios galėtų mums padėti?

– Taip, turiu rankraštį, rašytą jo ranka. Jis guli ant svetainės stalo mano bute, virš knygyno.

– Iš kur gavote tą rankraštį?

– Kažkas jį man paliko viešbučio priimamajame.

Jis sako:

– Įdomu, labai įdomu.

Vieną lapkričio rytą karininkas pakviečia mane į savo kabinetą, paprašo sėstis ir paduoda mano rankraštį:

– Imkite, aš jums jį grąžinu. Tai prasimanymas, jūsų brolis su tuo neturi nieko bendra.

Mes tylime. Langas atidarytas. Lyja, šalta. Galop karininkas sako:

– Net ir apie jus nieko neradome miesto archyvuose.

Aš sakau:

– Suprantama. Senelė niekur manęs neužregistravo. Niekada nelankiau mokyklos. Bet žinau, kad esu gimęs sostinėje.

– Sostinės archyvai per bombardavimus buvo visiškai sunaikinti. Ambasados darbuotojas atvažiuos jūsų pasiimti keturioliktą valandą.

Šitai jis pridūrė labai greitai.

Paslepiu rankas po stalu, nes jos dreba.

– Keturioliktą valandą? Šiandien?

– Taip, apgailestauju. Viskas taip staigiai. Kartoju, galite grįžti kada panorėjęs. Galite grįžti visam laikui. Daugelis emigrantų taip daro. Dabar mūsų šalis priklauso laisvajam pasauliui. Greitai jums nereikės vizos.

Aš jam sakau:

– Man bus jau per vėlu. Sergu širdies liga. Sugrįžau tik todėl, kad norėjau numirti čia. O mano brolis gal niekada nė neegzistavo.

Karininkas sako:

– Taip, tikrai. Jei ir toliau pasakosite istorijas apie savo brolį, visi manys, kad jūs beprotis.

– Jūs irgi taip manote?

Jis papurto galvą:

– Ne, aš tik manau, kad jūs painiojate tikrovę su literatūra. Savo literatūra. Taip pat manau, kad turite grįžti į savo šalį, truputį pagalvoti ir paskui vėl atvažiuoti. Galbūt visam laikui. To linkiu ir jums, ir sau.

– Dėl šachmatų partijų?

– Ne, ne tik.

Jis atsistoja ir paduoda man ranką:

– Manęs čia nebus, kai išvyksite. Todėl atsisveikinu su jumis dabar. Grįžkite į savo kamerą.

Grįžtu į kamerą. Sargas man sako:

– Atrodo, jūs šiandien išvykstate.

– Taip, atrodo.

Atsigulu ant lovos, laukiu. Vidurdienį ateina knygyno savininkė ir atneša sriubos. Pasakau jai, kad privalau išvykti. Ji pravirksta. Išsitraukusi iš krepšio megztinį, sako man:

– Šį megztinį numezgiau jums. Apsivilkite. Šalta.

Aš apsivelku megztinį ir sakau:

– Ačiū. Aš jums skolingas nuompinigius už du mėnesius. Tikiuosi, ambasada sumokės.

Ji sako:

– Koks skirtumas! Juk jūs sugrįšite, ar ne?

– Pasistengsiu.

Ji išeina su ašaromis akyse. Turi atidaryti parduotuvę.

Mudu su sargu sėdime kameroje. Jis sako:

– Keista pagalvojus, kad rytoj jūsų čia nebus. Bet jūs tikrai sugrįšite. O kol kas nutrinsiu lentelę.

Aš sakau:

– Ne, jokiu būdu. Nieko netrinkite. Sumokėsiu skolas, kai tik atvažiuos ambasados darbuotojai.

Jis sako:

– Ne, ne, tai buvo tik pramoga. Be to, aš dažnai sukčiaudavau.

– Ak štai kodėl visą laiką laimėdavote!

– Nepykite, negaliu susilaikyti nesukčiavęs.

Jis šnarpščia, šluostosi nosį.

– Žinote, jei gims sūnus, pavadinsiu jį jūsų vardu.

Aš sakau:

– Verčiau pavadinkite mano brolio vardu, jis Lukas. Man tai bus dar maloniau.

Jis pagalvoja.

– Lukas? Taip, gražus vardas. Pasikalbėsiu su žmona. Gal ji neturės nieko prieš. Šiaip ar taip, ji neturi ko pasakyti. Namuose vadovauju aš.

– Esu tuo įsitikinęs.

Manęs pasiimti į kamerą ateina policininkas. Mudu su sargu išeiname į kiemą. Ten stovi gerai apsirengęs žmogus su skrybėle, kaklaraiščiu ir skėčiu. Kiemo grindinys blizga nuo lietaus.

Ambasados darbuotojas sako:

– Mūsų laukia automobilis. Aš jau sumokėjau jūsų skolas.

Jis kalba tokia kalba, kurios neturėčiau suprasti, tačiau suprantu. Parodau į savo sargą.

– Šiam žmogui aš skolingas tam tikrą sumą. Tai garbės skolos.

Jis klausia:

– Kiek?

Ambasados darbuotojas sumoka, paima mane už rankos ir nuveda į didelį juodą automobilį, stovintį priešais namą. Vairuotojas su uniformine kepure atidaro dureles.

Automobilis pajuda. Paklausiu ambasados darbuotoją, ar negalėtume valandėlei sustoti prie knygyno Centrinėje aikštėje, bet jis žiūri į mane nieko nesuprasdamas ir aš susigriebiu, kad kalbėjau su juo senąja kalba, šios šalies kalba.

Vairuotojas lekia greitai, mes pravažiuojame aikštę, jau riedame Stoties gatve, ir mano miestelis netrukus lieka užpakaly.

Automobilyje karšta. Pro langą žiūriu į bėgančius kaimus, laukus, tuopas, akacijas, į savo šalies kraštovaizdį, plakamą lietaus ir vėjo.

Staiga atsisuku į ambasados darbuotoją:

– Šis kelias – ne į pasienį. Mes važiuojame priešinga kryptimi.

Jis sako:

– Pirmiausia nuvešime jus į ambasadą, į sostinę. Sieną kirsite po keleto dienų traukiniu.

Aš užsimerkiu.

Vaikas perkerta sieną. Žmogus eina priekyje, vaikas laukia. Sprogimas. Vaikas pribėga artyn. Žmogus guli prie antrosios užtvaros. Tada vaikas pasileidžia pirmyn. Žengdamas žmogaus pėdomis, paskui peržergęs nejudantį jo kūną, jis pasiekia kitą pusę ir pasislepia už krūmų.

Visureigiu atvažiuoja pasieniečių būrys. Seržantas ir keletas kareivių. Vienas jų sako:

– Kvailys nelaimingas!

Kitas:

– Jam nepasisekė, ne ten pastatė koją. Buvo jau beveik anapus.

Seržantas užrinka:

– Baigt juokus! Reikia paimti kūną.

Kareiviai sako:

– Bent jau tai, kas iš jo liko.

– O kam?

Seržantas sako:

– Tapatybei nustatyti. Tokia tvarka. Reikia parnešti kūną. Ar yra savanorių?

Kareiviai susižvalgo.

– Minos. Ten gali ir pasilikti.

– Na ir kas? Tai jūsų pareiga. Bailių gauja!

Vienas kareivis pakelia ranką:

– Aš.

– Šaunuolis. Eik, vaikine. O jūs pasitraukite.

Kareivis lėtai nueina prie sukapoto kūno, tada leidžiasi bėgti. Jis prabėga pro vaiką jo nepastebėjęs.

Seržantas šaukia:

– Niekšas! Šaukite! Ugnis!

Kareiviai nešauna.

– Jis jau kitoje pusėje. Į aną pusę šaudyti negalima.

Seržantas pakelia šautuvą. Priešais pasirodo du pasieniečiai. Seržantas nuleidžia ginklą ir paduoda jį vienam kareiviui. Tada nueina prie lavono, užsiverčia jį ant nugaros ir grįžęs numeta ant žemės. Jis nusišluosto veidą uniformos rankovėmis.

– Jūs man brangiai už tai užmokėsite, jūs – tik mėšlo krūva.

Kareiviai suvynioja lavoną į brezentą ir įkelia į automobilio galą. Jie nuvažiuoja. Abu svetimšaliai pasieniečiai taip pat nueina.

Vaikas guli nejudėdamas, paskui užmiega. Anksti rytą jį pažadina paukščiai. Spausdamas prie savęs paltą ir guminius batus, vaikas patraukia į kaimą. Jis susitinka du pasieniečius, kurie jo klausia:

– O tu? Iš kur tu čia atsiradai?

– Iš anapus sienos.

– Tu ją perėjai? Kada?

– Vakar. Su savo Tėvu. Bet jis parkrito ir liko gulėti po sprogimo, jį pasiėmė anie pasieniečiai.

– Taip, mes ten buvome. Bet tavęs nematėme. Pabėgęs kareivis tavęs taip pat nematė.

– Aš pasislėpiau. Bijojau.

– Kaip čia yra, kad kalbi mūsų kalba?

– Per karą išmokau jos iš kariškių. Ar manote, kad jie išgydys Tėvą?

Pasieniečiai nuleidžia akis.

– Tikriausiai. Eime su mumis. Turbūt nori valgyti.

Pasieniečiai nuveda vaiką į kaimą ir atiduoda vieno jų žmonai.

– Pamaitink jį, paskui nuvesk į policijos nuovadą. Pasakyk jiems, kad vienuoliktą valandą ateisime parašyti raporto.

Moteris stora, šviesiaplaukė, jos veidas raudonas ir linksmas. Ji klausia vaiko:

– Ar mėgsti pieną ir sūrį? Valgis dar neišviręs.

– Taip, ponia, aš mėgstu viską. Valgau bet ką.

Moteris paduoda jam valgyti.

– Ne, palauk. Pirmiausia eik nusiprausti. Bent jau veidą ir rankas. Išskalbčiau tavo drabužius, bet turbūt neturi kuo persivilkti.

– Ne, ponia.

– Paskolinsiu tau vyro marškinius. Jie bus per dideli, bet niekis. Atsiraitosi rankoves. Štai rankšluostis. Vonia tenai.

Vaikas pasiima su savimi paltą ir batus. Nusiprausęs grįžta į virtuvę, pavalgo duonos su sūriu, atsigeria pieno. Jis sako:

– Ačiū, ponia.

Ji sako:

– Tu mandagus ir gerai išauklėtas. Be to, laisvai kalbi mūsų kalba. Ar tavo motina liko anoje pusėje?

– Ne, ji žuvo per karą.

– Vargšas vaikas. Ką gi, turime eiti į komisariatą. Nebijok, policininkas malonus, jis mano vyro draugas.

Nuovadoje ji sako policininkui:

– Čia sūnus to žmogaus, kuris vakar mėgino perkirsti sieną. Mano vyras ateis vienuoliktą valandą. Mielai pasilikčiau šį berniuką, kol lauksime sprendimo. Gal jį reikia išsiųsti, jis nepilnametis.

Policininkas sako:

– Pažiūrėsime. Šiaip ar taip, aš jį jums grąžinsiu pietų.

Moteris išeina, policininkas paduoda vaikui anketą:

– Užpildyk ją. Jei nesuprasi kokio klausimo, klausk manęs.

Kai vaikas grąžina anketą, policininkas garsiai ją perskaito:

– Vardas ir pavardė: Klausas T. Amžius: aštuoniolika metų. Pagal savo amžių tu nelabai didelis.

– Vaikystėje sirgau.

– Ar turi tapatybės kortelę?

– Ne, neturiu nieko. Mudu su Tėvu prieš išeidami sudeginome visus dokumentus.

– Kodėl?

– Nežinau. Kad nebūtų nustatyta tapatybė. Tėvas liepė taip padaryti.

– Tavo tėvas pataikė ant minos. Jei būtum ėjęs šalia jo, taip pat būtum susisprogdinęs.

– Aš nėjau šalia jo. Jis man liepė palaukti, kol atsidurs kitoje pusėje, ir sekti paskui jį iš tolo.

– Kodėl kirtote sieną?

– Taip norėjo Tėvas. Jis nuolat patekdavo į kalėjimą, buvo sekamas. Nenorėjo daugiau gyventi tenai. Pasiėmė mane su savimi todėl, kad nenorėjo palikti vieno.

– O kur tavo motina?

– Žuvo per karą sprogus bombai. Paskui aš gyvenau su Senele, bet ji taip pat mirė.

– Vadinasi, tenai nieko nebeturi. Nieko, kas galėtų tavęs pareikalauti. Nebent valdžia, jei padarei kokį nusikaltimą.

– Aš nepadariau jokio nusikaltimo.

– Gerai, tuomet belieka laukti mano viršininkų sprendimo. Kol kas tau draudžiama išeiti iš kaimo. Štai, pasirašyk šį popierių.

Vaikas pasirašo protokolą, kuriame yra trys melagystės.

Žmogus, su kuriuo jis perkirto sieną, ne jo tėvas.

Vaikui ne aštuoniolika, o penkiolika metų.

Jo vardas ne Klausas.

Po keleto savaičių į pasieniečio namus atvyksta žmogus iš miesto. Jis sako vaikui:

– Mano vardas – Peteris N. Nuo šiol jumis rūpinsiuosi aš. Štai jūsų tapatybės kortelė. Joje trūksta tik jūsų parašo.

Vaikas pažvelgia į kortelę. Jo gimimo data paankstinta trejais metais, jis vardu Klausas, o pilietybės grafoje užrašyta – be pilietybės.

Tą pačią dieną Peteris su Klausu autobusu išvažiuoja į miestą. Kelionėje Peteris jį klausinėja:

– Ką jūs veikėte anksčiau, Klausai? Buvote studentas?

– Studentas? Ne. Aš dirbau savo sode, rūpinausi gyvuliais, grojau armonikėle kavinėse, nešiojau keleivių lagaminus.

– Ką norėtumėte veikti ateityje?

– Nežinau. Nieko. Kodėl būtinai reikia ką nors veikti?

– Reikia užsidirbti pinigų pragyvenimui.

– Aš tai žinau. Visada tai dariau. Noriu dirbti bet kokį darbą, kad gaučiau truputį pinigų.

– Truputį pinigų? Už bet kokį darbą? Jūs galite gauti stipendiją ir studijuoti.

– Aš nenoriu studijuoti.

– Vis dėlto reikės bent šiek tiek, kad išmoktumėte taisyklingai kalbėti mūsų kalba. Jūs ja kalbate pakankamai gerai, bet dar reikia išmokti skaityti ir rašyti. Gyvensite jaunimo namuose su kitais studentais. Turėsite savo kambarį. Lankysite kalbos kursus, o paskui pažiūrėsime.

Peteris su Klausu pernakvoja didelio miesto viešbutyje. Rytą sėda į traukinį, važiuojantį į mažesnį miestą, esantį tarp ežero ir

miško. Jaunimo namai stovi šlaitu besileidžiančioje gatvėje, vidury sodo, netoli miesto centro.

Juos pasitinka pora, namų direktorius ir direktorė. Jie nuveda Klausą į jo kambarį. Langas išeina į sodą.

Klausas teiraujasi:

– Kas prižiūri sodą?

Direktorė sako:

– Aš, bet vaikai man daug padeda.

Klausas sako:

– Aš taip pat jums padėsiu. Jūsų gėlės labai gražios.

Direktorė sako:

– Ačiū, Klausai. Čia tu būsi visiškai laisvas, bet vakarais turėsi grįžti iki vienuoliktos valandos. Kambarį tvarkysiesi pats. Dulkių siurblio gali paprašyti kiemsargės.

Direktorius sako:

– Jei kils kokių problemų, kreipkis į mane.

Peteris sako:

– Jums čia bus gera, ar ne, Klausai?

Klausui dar parodoma valgykla, dušai, bendroji salė. Jis pristatomas čia gyvenančioms merginoms ir vaikinams.

Vėliau Peteris aprodo Klausui miestą, paskui nusiveža į savo namus.

– Jei jums manęs reikės, galėsite rasti čia. Tai mano žmona Klara.

Jie visi trys papietauja ir visą popietę vaikšto po parduotuves, pirkdami drabužius ir apavą.

Klausas sako:

– Tiek drabužių neturėjau per visą gyvenimą.

Peteris nusišypso:

– Galite išmesti seną paltą ir batus. Kas mėnesį gausite tam tikrą sumą mokykliniams reikmenims ir kišenpinigiams. Jei dar ko nors prireiks, pasakysite man. Už jūsų pragyvenimą ir kursus, savaime suprantama, bus užmokėta.

Klausas teiraujasi:

– Kas man duoda visus tuos pinigus? Jūs?

– Ne, aš – tik jūsų globėjas. Pinigus duoda valstybė. Jūs neturite tėvų, valstybė privalo jumis pasirūpinti, kol pragyvenimui galėsite užsidirbti pats.

Klausas sako:

– Tikiuosi, taip bus kiek įmanoma greičiau.

– Po metų nuspręsite, ar norite studijuoti, ar mokytis amato.

– Aš nenoriu studijuoti.

– Pamatysime, pamatysime. Argi neturite jokių ambicijų, Klausai?

– Ambicijų? Nežinau. Tik noriu turėti ramybę, kad galėčiau rašyti.

– Rašyti? Ką? Norite tapti rašytoju?

– Taip. Kad taptum rašytoju, studijuoti nebūtina. Reikia tik išmokti rašyti nedarant per daug klaidų. Noriu išmokti taisyklingai rašyti jūsų kalba, man to pakaks.

Peteris sako:

– Rašydamas neužsidirbsi pragyvenimui.

Klausas sako:

– Žinoma, ne. Bet aš galiu dirbti dieną ir ramiai rašyti vakare. Aš taip jau dariau pas Senelę.

– Ką? Jūs jau rašėte?

– Taip. Primarginau keletą sąsiuvinių. Jie suvynioti į mano seną paltą. Kai išmoksiu rašyti jūsų kalba, aš juos išversiu ir jums parodysiu.

Jie grįžta į Klauso kambarį jaunimo namuose. Klausas atraizgo virvelę, kuria perrištas jo senas paltas. Jis padeda ant stalo penkis mokyklinius sąsiuvinius. Peteris juos atsiverčia vieną po kito:

– Man tikrai įdomu, kas šiuose sąsiuviniuose. Ar tai savotiškas dienoraštis?

Klausas sako:

– Ne, tai melagystės.

– Melagystės?

– Taip. Prasimanymai. Netikros istorijos, kurios galėtų būti tikros.

Peteris sako:

– Greičiau išmokite rašyti mūsų kalba, Klausai.

Į sostinę atvažiuojame apie septintą valandą vakaro. Oras subjuro, atšalo, ir lietaus lašai virto ledo kristalėliais.

Ambasados pastatą supa didelis sodas. Darbuotojas nuveda mane į gerai apšildomą kambarį su dvigule lova ir vonia. Čia visai kaip prašmatniame viešbučio kambaryje.

Padavėjas atneša man vakarienę. Valgau labai mažai. Šis maistas nepanašus į tą, prie kurio buvau iš naujo pripratęs Mažajame Mieste. Pastatau padėklą už durų. Už keleto metrų nuo jų koridoriuje sėdi žmogus.

Išsimaudau duše, išsivalau dantis nauju šepetėliu, rastu vonioje. Ten taip pat randu chalatą, o ant lovos – pižamą. Tada atsigulu.

Mane suriečia skausmai. Truputį palaukiu, bet skausmai pasidaro nepakenčiami. Aš atsikeliu, pasirausiu lagamine, susirandu vaistų, išgeriu dvi tabletes ir vėl atsigulu. Skausmai, užuot nurimę, smarkėja. Nusivelku iki durų ir jas atidarau – ten tebesėdi žmogus. Aš jam sakau:

– Prašom pakviesti gydytoją. Aš sergu. Širdis.

Šalia jo ant sienos kabo telefonas, jis nukelia ragelį. Daugiau nieko neprisimenu, apalpstu. Atsipeikėju ligoninėje.

Ligoninėje praleidžiu tris dienas. Man atliekami įvairūs tyrimai. Galop pas mane ateina kardiologas.

– Galite keltis ir rengtis. Nuvešime jus į ambasadą.

Aš klausiu:

– Jūs manęs neoperuosite?

– Operacija jums nereikalinga. Jūsų širdies būklė puiki. Skausmus sukėlė jaudulys, nerimas, gili depresija. Daugiau nevarto-

kite trinitrino, tik stiprius raminamuosius vaistus, kurių jums prirašiau.

Jis paduoda man ranką:

– Nebijokite, galite gyventi dar ilgai.

– Aš nenoriu gyventi ilgai.

– Pasveikęs nuo depresijos, pakeisite nuomonę.

Automobilis parveža mane į ambasadą. Darbuotojas nuveda į vieną kabinetą. Šypsantis jaunuolis garbanotais plaukais parodo man odinį fotelį.

– Sėskitės. Džiaugiuosi, kad ligoninėje viskas laimingai baigėsi. Bet pasikviečiau jus ne dėl to. Jūs ieškote savo šeimos, visų pirma brolio, ar ne?

– Taip, brolio dvynio. Bet neturiu didelių vilčių. O gal jūs ką nors radote? Man buvo pasakyta, kad archyvai sunaikinti.

– Man nereikėjo archyvų. Tiesiog atsiverčiau telefonų knygą. Šiame mieste yra žmogus, kurio pavardė tokia pat kaip ir jūsų. Ne tik pavardė, bet ir vardas.

– Klausas?

– Taip. Klausas T., tik kitaip rašoma. Akivaizdu, kad tai ne jūsų brolis. Vis dėlto jis gali būti jūsų giminaitis ir suteikti kokių nors žinių. Štai jo adresas ir telefono numeris, jei norėtumėte su juo susisiekti.

Aš paimu adresą ir sakau:

– Nežinau. Pirmiausia norėčiau pamatyti gatvę ir namą, kuriame jis gyvena.

– Suprantu. Galime ten nuvažiuoti apie septynioliktą valandą. Aš jus palydėsiu. Be galiojančių dokumentų negalite vaikščioti vienas.

Mes pervažiuojame miestą. Jau beveik sutemę. Automobilyje garbanotasis jaunuolis man sako:

– Pasiklausinėjau apie jūsų bendrapavardį. Tai vienas garsiausių šios šalies poetų.

Aš sakau:

– Knygyno savininkė, nuomojusi man butą, niekada apie jį nekalbėjo. Nors turėjo žinoti jo vardą.

– Nebūtinai. Klausas T. pasirašinėja slapyvardžiu. Jo literatūrinis pseudonimas Klausas Lukas. Jis garsėja kaip mizantropas. Jo niekas nemato viešumoje, nieko nežinoma apie jo asmeninį gyvenimą.

Automobilis sustoja siauroje gatvelėje, tarp dviejų eilių vienaaukščių namų, kuriuos supa sodai.

Garbanotasis jaunuolis sako:

– Štai. Aštuonioliktas numeris. Čia. Tai vienas gražiausių miesto kvartalų. Ramiausias, bet sykiu ir brangiausias.

Aš nieko nesakau. Žiūriu į namą. Jis truputį atokiau nuo gatvės. Iš sodo keletas laiptelių veda prie laukujų durų. Žalios keturių į gatvę išeinančių langų langinės dar atidarytos. Virtuvėje dega šviesa, netrukus mėlyna šviesa įsižiebia ir dviejuose svetainės languose. Kabinetas kol kas tamsus. Kitos namo dalies, atgręžtos į kiemą, iš čia nematyti. Ten yra dar trys kambariai. Tėvų miegamasis, vaikų kambarys ir draugų kambarys, kuris dažniausiai atstodavo Motinos siuvimo dirbtuvę.

Kieme buvo kažkas panašaus į malkų, dviračių ir griozdiškų žaislų sandėlį. Prisimenu du raudonus triratukus ir medinius paspirtukus. Taip pat prisimenu lankus, kuriuos lazdelėmis ridendavome po gatvę. Į sieną buvo atremtas milžiniškas aitvaras. Kieme stovėjo sūpuoklės su dviem sėdynėmis, kabančiomis viena šalia kitos. Motina mus įsupdavo, ir mes lėkdavome iki riešutmedžio šakų – gal jis dar tebėra už namo.

Ambasados darbuotojas manęs klausia:

– Ar tai jums ką nors primena?

Aš sakau:

– Ne, nieko. Tada man buvo tik ketveri metai.

– Ar norėtumėte pamėginti užeiti iš karto?

– Ne. Šį vakarą paskambinsiu.

– Žinoma, taip bus geriau. Šis žmogus svečių lengvai nepriima. Gal išvis negalėsite jo pamatyti.

Mes grįžtame į ambasadą. Užlipu į savo kambarį. Pasidedu numerį šalia telefono. Išgeriu raminamųjų vaistų, atidarau langą. Sninga. Sniego kąsniai drėgnai šlepsi, krisdami ant pageltusios sodo žolės, ant juodos žemės. Aš atsigulu į lovą.

Vaikštau po nepažįstamo miesto gatves. Sninga, darosi vis tamsiau ir tamsiau. Gatvės, kuriomis einu, vis blogiau apšviestos. Mūsų anuometinis namas stovi paskutinėje gatvėje. Toliau prasideda laukai. Naktis be jokios švieselės. Priešais namus yra bistro. Užeinu į jį, užsisakau butelį vyno. Aš – vienintelis lankytojas.

Visi namo langai nušvinta vienu metu. Pro užuolaidas matau judančius šešėlius. Pabaigiu butelį, išeinu iš bistro, perkertu gatvę, paskambinu į sodo vartus. Niekas neatsako, skambutis neveikia. Atsidarau kalinėtos geležies vartus, jie neužrakinti. Užlipu penkis laiptelius iki verandos durų. Vėl paskambinu. Už durų vyriškas balsas klausia:

– Kas čia? Ko norite? Kas jūs?

Aš sakau:

– Tai aš, Klausas.

– Klausas? Koks Klausas?

– Juk turite sūnų, vardu Klausą?

– Mūsų sūnus čia, namuose. Su mumis. Nešdinkitės.

Žmogus nueina nuo durų. Aš vėl imu skambinti, belsti, šaukti:

– Tėve, Tėve, įleiskite mane. Aš apsirikau. Mano vardas Lukas. Aš – jūsų sūnus Lukas.

Moters balsas sako:

– Įleisk jį.

Durys atsidaro. Senis man sako:

– Įeikite.

Nuseku paskui jį į svetainę, jis atsisėda į fotelį. Labai sena moteris atsisėda į kitą fotelį.

Ji man sako:

– Vadinasi, jūs teigiate esąs mūsų sūnus Lukas? Kur buvote ligi šiol?

– Užsienyje.

Tėvas sako:

– Šit kaip, užsienyje. O kodėl dabar sugrįžai?

– Norėjau jus pamatyti, Tėve. Jus abu ir Klausą.

Motina sako:

– O Klausas neišvyko.

Tėvas sako:

– Mes tavęs ieškojome daugelį metų.

Motina priduria:

– Paskui mes tave užmiršome. Nereikėjo grįžti. Tu visiems trukdai. Mes gyvename ramiai, nenorime, kad mums kas trukdytų.

Aš klausiu:

– Kur Klausas? Noriu jį pamatyti.

Motina sako:

– Jis savo kambaryje. Kaip paprastai. Miega. Nereikia jo žadinti. Jam tik ketveri metai, jis turi daug miegoti.

Tėvas sako:

– Niekas neįrodo, kad jūs Lukas. Nešdinkitės.

Aš jų nebesiklausau, išeinu iš svetainės, atidarau vaikų kambario duris, uždegu lempą palubėje. Sėdėdamas lovoje, mažas berniukas pažiūri į mane ir pravirksta. Atbėga tėvai. Motina paima berniuką į glėbį, sūpuoja.

– Nebijok, mažyli.

Tėvas čiumpa mane už rankos, nutempia per svetainę ir verandą, atidaro duris ir nustumia ant laiptų.

– Tu jį pažadinai, gyvuly. Dink iš čia!

Aš parkrintu, galva atsitrenkiu į laiptus, apsipilu kraujais ir lieku gulėti sniege.

Mane pažadina šaltis. Vėjas ir sniegas veržiasi į kambarį, prie lango parketas šlapias.

Aš uždarau langą, atsinešu iš vonios rankšluostį ir iššluostau balą. Drebu, kalenu dantimis. Vonios kambaryje šilta, atsisėdu ant vonios krašto, vėl išgeriu raminamųjų vaistų ir imu laukti, kada praeis drebulys.

Septinta valanda vakaro. Padavėjas atneša vakarienę. Paklausiu jo, ar negalėčiau gauti butelio vyno.

Jis sako:

– Einu pažiūrėti.

Po kelių minučių atneša butelį.

Aš sakau:

– Galite paimti padėklą.

Geriu. Vaikštau po kambarį. Nuo lango prie durų, nuo durų prie lango.

Aštuntą valandą atsisėdu ant lovos ir surenku brolio telefono numerį.

ANTRA DALIS

Aštunta valanda, suskamba telefonas. Motina jau atsigulusi. Aš žiūriu televizorių, detektyvinį filmą, kaip ir kas vakarą.

Išspjaunu į popierinę servetėlę sausainį, kurį kaip tik kramčiau. Galėsiu suvalgyti jį vėliau.

Pakeliu telefono ragelį. Nepasisakau vardo, tik tarsteliu:

– Alio, klausau.

Kitame laido gale vyriškas balsas sako:

– Čia Lukas. Norėčiau pasikalbėti su savo broliu Klausu T.

Aš tyliu. Per nugarą žliaugia prakaitas. Pagaliau ištariu:

– Tai klaida. Aš neturiu brolio.

Balsas sako:

– Turi. Brolį dvynį. Luką.

– Mano brolis seniai miręs.

– Ne, aš nemiriau. Aš gyvas, Klausai, ir norėčiau tave pamatyti.

– Kur jūs? Iš kur atsiradote?

– Aš ilgai gyvenau užsienyje. Dabar esu čia, sostinėje, D. ambasadoje.

Aš giliai atsidūstu ir išpoškinu:

– Nemanau, kad jūs būtumėte mano brolis. Aš nieko nepriimu, nenoriu, kad man trukdytų.

Jis nenusileidžia:

– Penkias minutes, Klausai. Prašau tik penkių minučių. Po dviejų dienų išvažiuosiu iš šios šalies ir niekada negrįšiu.

– Ateikite rytoj. Bet ne anksčiau kaip aštuntą valandą vakaro.

Jis sako:

– Ačiū. Būsiu mūsų namuose, norėjau pasakyti, tavo namuose, pusę devynių.

Jis padeda ragelį.

Aš nusišluostau kaktą. Grįžtu prie televizoriaus. Filmo visai nebesuprantu. Sausainio likučius išmetu į šiukšlių dėžę. Daugiau nenoriu valgyti. „Mūsų namuose“. Taip, kitados čia buvo mūsų namai, bet jau seniai. Dabar tai mano namai, viskas, kas čia yra, priklauso tik man.

Tylutėliai atidarau Motinos kambario duris. Ji miega. Ji tokia smulkutė, kaip vaikas. Nubraukiu jai nuo veido žilus plaukus, pabučiuoju į kaktą, paglostau raukšlėtas rankas, padėtas ant apkloto. Ji nusišypso per miegus, suspaudžia man ranką ir sušnibžda:

– Mano mažyli. Tu čia.

Paskui priduria brolio vardą:

– Lukai, mano mažasis Lukai.

Aš išeinu iš kambario, virtuvėje pasiimu butelį stipraus alkoholio ir atsisėdu kabinete rašyti, kaip ir kasnakt. Šis kabinetas buvo mano Tėvo, aš čia nieko nepakeičiau: nei senos rašomosios mašinėlės, nei nepatogaus medinio krėslo, nei lempos, nei pieštukinės. Mėginu rašyti, bet galiu tik verkti, galvodamas apie „dalyką“, kuris sugadino mums gyvenimą, mums visiems.

Rytoj ateis Lukas. Žinau, kad tai jis. Kai pirmąsyk suskambo telefonas, iškart žinojau, kad tai jis. Mano telefonas beveik niekada neskamba. Įvedžiau jį tik dėl Motinos, jei skubiai ko nors prireiktų, kad ir užsakyti maisto tomis dienomis, kai neturiu jėgų nueiti į parduotuvę arba kai Motinos sveikata pablogėja ir negaliu palikti jos vienos.

Rytoj ateis Lukas. Ką daryti, kad Motina to nesužinotų? Kad neatsibustų apsilankius Lukui? Ją išvežti? Pabėgti? Kur? Kaip? Kokią priežastį sugalvoti Motinai? Niekada nebuvome iš čia iškėlę kojos. Motina nenori iš čia išvažiuoti. Ji mano, kad tai vienintelė vieta, kur Lukas gali mus rasti sugrįžęs.

Jis iš tiesų čia mus rado.

Jei tai tikrai jis.

Tai tikrai jis.

Man nereikia jokių įrodymų, kad tai sužinočiau. Ir taip žinau. Aš tai žinojau, visada žinojau, kad jis nemirė, kad sugrįš.

Bet kodėl dabar? Kodėl taip vėlai? Kodėl po penkiasdešimties metų?

Aš privalau gintis. Privalau ginti Motiną. Nenoriu, kad Lukas sudrumstų mums ramybę, įpročius, laimę. Nenoriu perversmų mūsų gyvenime. Nei Motina, nei aš nepakeltume, jei Lukas pradėtų knaisiotis po praeitį, perkratinėti prisiminimus, klausinėti Motiną.

Žūtbūt privalau pašalinti Luką, neleisti iš naujo atverti baisios žaizdos.

Žiema. Turiu taupyti anglis. Motinos kambarį truputį pašildau elektriniu radiatorium, kurį įjungiu valandą prieš jai gulantis ir išjungiu, kai ji užmiega, o valandą prieš keliantis vėl įjungiu.

Man užtenka šilumos nuo virtuvės viryklės ir anglimis kūrenamos krosnelės svetainėje. Keliuosi anksti ir pirmiausia užkuriu ugnį virtuvėje, o kai atsiranda pakankamai žarijų, šiūpsnį jų nunešu į svetainės krosnį. Dar įdedu keletą briketų anglių.

Vėlai vakare, kai Motina jau miega, atidarau kabineto duris, ir iš svetainės į jį tuoj pat priplūsta šilumos. Tai maža patalpėlė, ji sušyla labai greitai. Tenai, prieš sėsdamas rašyti, apsivelku pižama ir chalatu. Tada, baigus rašyti, belieka nueiti į kambarį ir atsigulti.

Šį vakarą suku ratus po butą. Keletą kartų nueinu į virtuvę ir ten sustoju. Paskui einu į vaikų kambarį. Žiūriu į sodą. Nuogos riešutmedžio šakos braižo langą. Smulkios snieguolės plonu apledėjusiu sluoksniu gula ant šakų, ant žemės.

Vaikštau iš vieno kambario į kitą. Jau atidariau kabineto duris, ten priimsiu brolį. Duris uždarysiu vos broliui įėjus, nesvarbu, jog bus šalta, nenoriu, kad Motina mus išgirstų arba kad mūsų pokalbis ją pažadintų.

Ką tada sakyčiau?

Sakyčiau:

– Gulkis, Motin, tai tik žurnalistas.

O broliui sakyčiau:

– Tai Antonija, mano uošvė, žmonos motina. Ji jau keletą metų gyvena pas mus, nuo tada, kai tapo našle. Jai negerai su galva. Ji

viską maišo, viską painioja. Kartais įsivaizduoja esanti mano motina, nes ji mane išaugino.

Privalau neleisti jiems pasimatyti, antraip jie vienas kitą pažins. Motina atpažins Luką. O jei Lukas neatpažins Motinos, jį išvydusi ji sakys:

– Lukai, sūnau!

Nenoriu to: „Lukai, sūnau!" Dabar jau nebe. Būtų per daug paprasta.

Šiandien namuose visus laikrodžius pavariau valandą į priekį, kai Motina užsnūdo pogulio. Laimė, dabar temsta labai anksti. Penktą valandą dienos jau tamsu.

Vakarienę Motinai išverdu valanda anksčiau. Morkų košės su keliomis bulvėmis ir kapota kepta mėsa, o desertui – karamelinio kremo.

Virtuvėje padengiu stalą ir atsivedu Motiną iš jos kambario. Ji ateina į virtuvę ir sako:

– Aš dar nealkana.

Aš sakau:

– Tu niekada nealkana, Motin. Reikia valgyti.

Ji sako:

– Pavalgysiu vėliau.

Aš sakau:

– Vėliau viskas atšals.

Ji sako:

– Galėsi pašildyti. Arba visai nevalgysiu.

Aš sakau:

– Išvirsiu tau žolelių arbatos apetitui sužadinti.

Į arbatą įdedu tabletę migdomųjų vaistų, tų, kuriuos ji vartoja visada. Šalia puodelio padedu antrą tabletę.

Po dešimties minučių Motina užmiega prie televizoriaus. Paimu ją į glėbį, nunešu į jos kambarį, nurengiu, paguldau.

Tada grįžtu į svetainę. Pritildau televizorių, prigesinu šviesas. Atvarau į vietą virtuvės žadintuvo ir svetainės sieninio laikrodžio rodykles.

Iki brolio atėjimo dar spėsiu pavalgyti. Virtuvėje praryju truputį morkų košės, truputį kapoto kepsnio. Motina blogai sukramto maistą, nors neseniai užsakiau jai dantų protezą. Jos virškinimas taip pat nelabai geras.

Baigęs valgyti, suplaunu indus, likučius sudedu į šaldytuvą, kaip tik užteks rytdienos pietums.

Įsitaisau svetainėje. Ant mažo stalelio šalia fotelio pastatau dvi taureles ir butelį degtinės. Geriu, laukiu. Lygiai aštuntą einu pažiūrėti Motinos. Ji kietai miega. Prasideda detektyvas, mėginu jį žiūrėti. Apie aštuntą dvidešimt liaujuosi žiūrėjęs filmą ir atsistoju prie virtuvės lango. Čia šviesa užgesinta, iš lauko manęs neįmanoma pamatyti.

Lygiai pusę devynių ant šaligatvio prie namo sustoja didelis juodas automobilis. Iš jo išlipa žmogus ir, priėjęs prie vartų, paskambina.

Aš grįžtu į svetainę ir sakau į domofoną:

– Įeikite. Durys neužrakintos.

Uždegu verandoje lempą, vėl atsisėdu į fotelį, įeina brolis. Jis liesas ir išbalęs, žengia prie manęs šlubuodamas, po pažastimi pasikišęs portfelį. Akys man pritvinsta ašarų, aš atsistoju ir paduodu jam ranką:

– Sveiki atvykę.

Jis sako:

– Ilgai tavęs netrukdysiu. Manęs laukia automobilis.

Aš sakau:

– Eime į mano kabinetą. Ten bus ramiau.

Televizorių palieku įjungtą. Jei Motina atsibustų, išgirstų detektyvinio filmo garsus, kaip ir kiekvieną vakarą.

Brolis klausia:

– Tu neišjungi televizoriaus?

– Ne. O kam? Kabinete jo negirdėsime.

Paimu butelį ir dvi taureles, atsisėdu už rašomojo stalo, o broliui parodau krėslą priešais.

– Sėskitės.

Aš pakeliu butelį:

– Gal taurelę?

– Taip.

Mes geriame. Brolis sako:

– Tai mūsų Tėvo kabinetas. Niekas nepasikeitė. Atpažįstu lempą, rašomąją mašinėlę, baldus, kėdes.

Aš nusišypsau:

– Ką dar atpažįstate?

– Viską. Verandą ir svetainę. Žinau, kur virtuvė, vaikų kambarys ir tėvų miegamasis.

Aš sakau:

– Tai nė kiek nesunku. Visi šie namai pastatyti pagal tą patį projektą.

Jis kalba toliau:

– Priešais vaikų kambario langą augo riešutmedis. Jo šakos lietė stiklą, ant jo kabojo sūpuoklės. Su dviem sėdynėmis. Kiemo gale, pašiūrėje, statydavome paspirtukus ir triratukus.

– Pašiūrėje ir dabar yra žaislų, bet ne tų pačių. Šitie – mano anūkų.

Mes tylime. Aš vėl pripilu taureles. Pastatęs savąją, Lukas klausia:

– Sakyk, Klausai, kur mūsų tėvai?

– Maniškiai mirę. O jūsiškiai – nežinau.

– Kodėl nesakai man „tu“, Klausai? Juk aš tavo brolis Lukas. Kodėl manim netiki?

– Todėl, kad mano brolis miręs. Labai norėčiau pamatyti jūsų dokumentus, jeigu neprieštaraujate.

Brolis išsitraukia iš kišenės užsienietišką pasą ir ištiesia man. Jis sako:

– Per daug juo nepasitikėkite. Ten yra keletas klaidų.

Aš apžiūriu pasą.

– Vadinasi jūsų vardas Klausas, tik rašomas kitaip. Jūsų gimimo data nesutampa su manąja, o mudu su Luku buvome dvyniai. Jūs trejais metais už mane vyresnis.

Grąžinu jam pasą. Brolio rankos dreba, balsas taip pat:

– Kai perkirtau sieną, man buvo penkiolika metų. Pasakiau klaidingą gimimo datą, kad atrodyčiau vyresnis, pilnametis. Nenorėjau patekti kieno nors globon.

– O vardas? Kam keisti vardą?

– Dėl tavęs, Klausai. Pasieniečių poste pildydamas anketą, galvojau apie tave, apie tavo vardą, kuris lydėjo mane per visą vaikystę. Tada, užuot parašęs Lukas, parašiau Klausas. Tu padarei tą patį, spausdindamas savo eilėraščius Klauso Luko vardu. Kodėl Luko? Mano atminimui?

Aš sakau:

– Iš tiesų taip padariau brolio atminimui. Bet iš kur žinote, kad spausdinu eilėraščius?

– Aš taip pat rašau, bet ne eilėraščius.

Jis atsega portfelį ir, išėmęs storą mokyklinį sąsiuvinį, padeda jį ant stalo.

– Čia mano paskutinis rankraštis. Jis nebaigtas. Aš nespėsiu jo baigti. Palieku tau. Tu jį užbaigsi. Privalai užbaigti.

Aš atsiverčiu sąsiuvinį, bet jis mostu mane sulaiko:

– Ne, ne dabar. Kai aš išeisiu. Norėčiau sužinoti dar vieną svarbų dalyką. Iš kur atsirado mano žaizda?

– Kokia žaizda?

– Žaizda prie stuburo. Šautinė žaizda. Kaip ji atsirado?

– Iš kur aš galiu žinoti? Mano brolis Lukas nebuvo sužeistas. Jis sirgo vaikiška liga. Regis, poliomielitu. Man buvo ketveri ar penkeri metai, kai jis mirė, tiksliai neprisimenu. Žinau tik tai, ką išgirdau vėliau.

Jis sako:

– Taip, tiesa. Aš irgi ilgai maniau, kad sirgau vaikiška liga. Man taip buvo sakoma. Bet vėliau sužinojau, kad gavau kulką. Kur? Kaip? Karas buvo dar tik prasidėjęs.

Aš tyliu, traukau pečiais. Lukas kalba toliau:

– Jei tavo brolis miręs, turėtų būti kapas. Jo kapas. Kur jis? Ar gali man jį parodyti?

– Ne, negaliu. Brolis palaidotas bendrame kape S. mieste.

– Šit kaip? O Tėvo ir Motinos kapai? Kur jie? Ar gali man juos parodyti?

– Ne, taip pat negaliu. Tėvas negrįžo iš karo, o Motina palaidota su broliu Luku S. mieste.

Jis klausia:

– Vadinasi, aš nemiriau nuo poliomielito?

– Mano brolis – ne. Jis žuvo per bombardavimą. Motina vežė jį į S. miestą, kur jis turėjo gydytis Reabilitacijos centre. Centras buvo subombarduotas, ir nei brolis, nei Motina negrįžo.

Lukas sako:

– Jei tau kas nors taip sakė, melavo. Motina nevežė manęs į S. miestą. Ir niekada manęs ten neaplankė. Keletą metų gyvenau Centre, gydydamasis nuo tariamos vaikiškos ligos, kol jis buvo subombarduotas. Ir aš nežuvau per bombardavimą, likau gyvas.

Aš vėl patraukau pečiais:

– Jūs – taip. Mano brolis – ne. Motina taip pat.

Mes žiūrime vienas kitam į akis, aš atlaikau jo žvilgsnį.

– Matote, tai du skirtingi likimai. Turite tęsti paieškas kita kryptimi.

Jis papurto galvą:

– Ne, Klausai, ir tu tai puikiai žinai. Žinai, kad aš tavo brolis Lukas, bet vis tiek neigi. Ko tu bijai? Pasakyk, Klausai, ko?

Aš atsakau:

– Nieko. Ko gi galėčiau bijoti? Jei būčiau įsitikinęs, kad jūs – mano brolis, jus suradęs būčiau laimingiausias žmogus pasaulyje.

Jis klausia:

– Ko būčiau pas tave atėjęs, jei nebūčiau tavo brolis?

– Nežinau. Be to, jūsų išvaizda.

– Mano išvaizda?

– Taip. Pažvelkite į mane ir į save. Argi mudu bent kiek panašūs? Mes su Luku buvome tikri dvyniai, panašūs kaip du vandens lašai. Jūs visa galva už mane žemesnis ir sveriate trisdešimt kilogramų mažiau.

Lukas sako:

– Užmiršti mano ligą, mano luošumą. Tik per stebuklą vėl išmokau vaikščioti.

Aš sakau:

– Nekalbėkime apie tai. Papasakokite, kas jums nutiko po bombardavimo.

Jis sako:

– Kadangi tėvai manęs neieškojo, buvau apgyvendintas pas seną valstietę K. mieste. Gyvenau ir dirbau pas ją ligi pat išvykimo į užsienį.

– O ką veikėte užsienyje?

– Dirbau visokius darbus ir rašiau knygas. O tu, Klausai, kaip gyvenai po Motinos ir Tėvo mirties? Kaip sakei, labai anksti likai našlaitis.

– Taip, labai anksti. Bet man pasisekė. Vaikų namuose praleidau tik keletą mėnesių. Mane priglaudė draugų šeima. Toje šeimoje buvau labai laimingas. Tai gausi šeima, turėjusi keturis vaikus, vyriausią jų dukterį Sarą vėliau vedžiau. Mes susilaukėme dviejų vaikų, mergaitės ir berniuko. Dabar aš senelis, laimingas senelis.

Lukas sako:

– Keista. Įėjus čionai, man susidarė įspūdis, jog gyveni vienas.

– Teisybė, šiuo metu aš vienas. Bet tik iki Kalėdų. Privalau baigti skubų darbą. Paruošti naujų eilėraščių rinkinį. Paskui važiuosiu pas savo žmoną Sarą, vaikus ir anūkus į K. miestą. Ten visi drauge praleisime žiemos atostogas. Ten turime namą, paveldėtą iš žmonos tėvų.

Lukas sako:

– Aš gyvenau K. mieste. Puikiai pažįstu tą miestą. Kur stovi jūsų namas?

– Centre, priešais *Grand Hôtel* viešbutį, šalia knygyno.

– Neseniai K. mieste praleidau keletą mėnesių. Gyvenau kaip tik virš knygyno.

Aš sakau:

– Koks sutapimas. Tai labai gražus miestas, ar ne? Vaikystėje dažnai ten atostogaudavau, mano anūkai jį taip pat labai mėgsta. Ypač dvyniai, mano dukters sūnūs.

– Dvyniai? Kuo jie vardu?

– Klausas ir Lukas, suprantama.

– Suprantama.

– Sūnus kol kas turi tik mergytę, kurios vardas Sara, kaip ir senelės, tai yra mano žmonos. Bet sūnus dar jaunas, jis gali turėti ir daugiau vaikų.

Lukas sako:

– Tu laimingas žmogus, Klausai.

Aš atsakau:

– Taip. Labai laimingas. Jūs, tikiuosi, taip pat turite šeimą.

Jis sako:

– Ne. Visada gyvenau vienas.

– Kodėl?

Lukas sako:

– Nežinau. Gal todėl, kad niekas manęs neišmokė mylėti.

Aš sakau:

– Gaila. Vaikai suteikia daug džiaugsmo. Neįsivaizduoju savo gyvenimo be jų.

Brolis atsistoja.

– Manęs laukia automobilis. Nenoriu ilgiau tau trukdyti.

Aš nusišypsau:

– Jūs man netrukdote. Vadinasi, grįšite į tą šalį, kur gyvenate?

– Žinoma. Daugiau neturiu čia ką veikti. Sudie, Klausai.

Aš atsistoju.

– Palydėsiu jus.

Prie sodo vartų paduodu jam ranką.

– Iki pasimatymo, pone. Tikiuosi, galop rasite savo tikrąją šeimą. Linkiu didelės sėkmės.

Jis sako:

– Vaidini savo vaidmenį iki galo, Klausai. Jei būčiau žinojęs, kad tu toks kietaširdis, nė už ką nebūčiau mėginęs su tavim susitikti. Nuoširdžiai gailiuosi, kad atėjau.

Brolis įlipa į didelį juodą automobilį, kuris pajuda iš vietos ir jį nuveža.

Lipdamas verandos laiptais, paslystu ant apledėjusių pakopų, pargriūvu, kakta atsitrenkiu į akmeninę briauną; kraujas teka į akis, maišosi su ašaromis. Trokštu gulėti čia tol, kol sušalsiu ir numirsiu, bet negaliu, rytoj rytą privalau pasirūpinti Motina.

Einu vidun, nukėblinu į vonios kambarį, nuplaunu ir išdezinfekuoju žaizdą, užsiklijuoju pleistrą, paskui grįžtu į kabinetą skaityti brolio rankraščio.

Rytojaus rytą Motina klausia:

– Kur tu susižeidei, Klausai?

Aš atsakau:

– Ant laiptų. Nulipau pažiūrėti, ar durys užrakintos. Ir paslydau ant plikledžio.

Motina sako:

– Tikriausiai per daug išgėrei. Tu girtuoklis, nevykėlis ir nevėkšla. Dar neišvirei man arbatos? Tiesiog neįtikėtina! Be to, man šalta. Negalėjai atsikelti pusvalandžiu anksčiau, kad atsibudusi rasčiau prišildytus namus ir išvirtos arbatos? Tu tinginys, veltėdis.

Aš sakau:

– Štai arbata. Po kelių minučių bus šilta, pamatysi. Po teisybei, nė nebuvau atsigulęs, visą naktį rašiau.

Ji sako:

– Ir vėl? Ponas verčiau rašo kiaurą naktį, užuot pasirūpinęs šildymu ir arbata. Juk gali rašyti dieną, dirbti kaip ir visi žmonės, o ne naktį.

Aš sakau:

– Taip, Motin. Dieną dirbti būtų geriau. Bet spaustuvėje įpratau dirbti naktimis. Nieko negaliu padaryti. Šiaip ar taip, dieną man daug kas trukdo. Reikia apsipirkti, paruošti valgį, be to, gatvėje būna daug triukšmo.

Motina sako:

– Ir dar esu aš, ar ne? Pasakyk, aiškiai pasakyk, dieną tau trukdau aš. Rašyti gali tik tada, kai motina atsigula ir užmiega, ar ne? Vakarais visada labai skubi nusiųsti mane į lovą. Aš tai supratau. Jau seniai supratau.

Aš sakau:

– Iš tiesų, Motin, rašydamas turiu būti visiškai vienas. Man reikia tylos ir vienatvės.

Ji sako:

– Kiek žinau, nesu labai triukšminga nei įkyri. Tik tark žodį, ir daugiau neišeisiu iš savo kambario. Daugiau tau netrukdysiu, nereikės apsipirkinėti ir ruošti valgio, galėsi nieko daugiau neveikti, tik rašyti, kai nueisiu į kapus. Ten bent jau rasiu savo sūnų Luką,

kuris manęs niekada neskriaudė, niekada netroško mano mirties, nenorėjo, kad manęs nebūtų. Ten būsiu laiminga ir niekas man dėl nieko nepriekaištaus.

Aš sakau:

– Motin, dėl nieko tau nepriekaištauju, ir tu man visiškai netrukdai. Aš mielai apsipirkinėju ir ruošiu valgį, bet naktis man reikalinga rašyti. Kai išėjau iš spaustuvės, eilėraščiai – mūsų vienintelis pragyvenimo šaltinis.

Ji sako:

– Tikrai. Nereikėjo išeiti iš spaustuvės. Spaustuvėje dirbai normalų, padorų darbą.

Aš sakau:

– Motin, tu puikiai žinai, darbą buvau priverstas mesti dėl ligos. Negalėjau toliau dirbti nesigadindamas sveikatos.

Motina nieko neatsako, ji įsitaiso priešais televizorių, bet per vakarienę vėl pradeda:

– Namai griūva. Laštakas atsikabino, vanduo teka po visą sodą, greit ims bėgti ir viduje. Sodas užžėlė piktžolėmis, kambariai pajuodo nuo dūmų, nuo pono cigarečių dūmų. Nuo tų dūmų pagelto ir virtuvė, ir svetainės langų užuolaidos. Jau nekalbu apie kabinetą ar vaikų kambarį, kur dūmais persigėrę viskas. Nėra kuo kvėpuoti ne tik šiame name, bet ir sode gėlės vysta nuo išgarų, sklindančių iš vidaus.

Aš sakau:

– Taip, Motin. Nusiramink, Motin. Sode nėra gėlių, nes dabar žiema. Pasamdysiu ką nors, kad perdažytų kambarius ir virtuvę. Gerai, kad man priminei. Pavasarį pasamdysiu ką nors, kad viską perdažytų ir pataisytų laštaką.

Išgėrusi migdomųjų vaistų, Motina nusiramina ir nueina į lovą.

Aš atsisėdu prie televizoriaus, kaip ir kas vakarą, žiūriu detektyvinį filmą, geriu. Paskui einu į savo kabinetą, dar kartą perskaitau paskutinius brolio rankraščio puslapius ir imu rašyti.

Prie pietų stalo visada sėdėdavome keturiese. Tėvas, Motina ir mes abu.

Kiauras dienas Motina dainuodavo. Virtuvėje, sode, kieme. Dainuodavo ir vakarais, mūsų kambaryje mus migdydama.

Tėvas nedainuodavo. Kartais švilpaudavo, kapodamas malkas virtuvės krosnelei, ir mes girdėdavome tarškant jo rašomąją mašinėlę, kuria spausdindavo vakare ir net vėlai naktį.

Tai buvo malonūs, raminami garsai, kaip ir Motinos siuvimo mašinos ūžesys, plaunamų indų džerškėjimas, strazdų giesmės sode, vėjo šnaresys laukinės vynuogės lapuose prie verandos ir riešutmedžio šakose kieme.

Saulė, vėjas, naktis, mėnulis, žvaigždės, debesys, lietus, sniegas – viskas buvo nuostabu. Mes nieko nebijojome. Nei šešėlių, nei istorijų, kurias pasakodavo suaugusieji. Karo istorijų. Mums buvo ketveri metai.

Vieną vakarą Tėvas pareina su uniforma. Milinę ir diržą pasikabina ant kabyklos prie svetainės durų. Prie diržo kabo revolveris.

Per vakarienę Tėvas sako:

– Turiu išvykti į kitą miestą. Paskelbtas karas, aš mobilizuotas.

Mes sakome:

– Nežinojome, kad jūs kariškis, Tėve. Jūs žurnalistas, o ne kareivis.

Jis sako:

– Per karą visi vyrai būna kareiviai, net ir žurnalistai. Žurnalistai visų pirma. Turiu stebėti ir aprašinėti tai, kas dedasi fronte. Toks žmogus vadinamas karo korespondentu.

Mes klausiame:

– Kodėl jūs turite revolverį?

– Todėl, kad aš karininkas. Kareiviai turi šautuvus, o karininkai – revolverius.

Tėvas sako Motinai:

– Paguldyk vaikus. Noriu su tavimi pasikalbėti.

Motina mums sako:

– Eikite į lovą. Ateisiu pasekti jums pasakos. Pasakykite tėvui „labanakt".

Mes pabučiuojame Tėvą ir einame į savo kambarį, bet tuoj pat tyliai iš jo išsėliname. Atsisėdame koridoriuje prie svetainės durų.

Tėvas sako:

– Išeinu gyventi pas ją. Vyksta karas, negaliu gaišti laiko. Aš ją myliu.

Motina klausia:

– Ar negalvoji apie vaikus?

Tėvas sako:

– Ji irgi laukiasi kūdikio. Todėl negaliu ilgiau tylėti.

– Tu nori skirtis?

– Dabar ne laikas. Po karo pažiūrėsime. O kol kas pripažinsiu gimsiantį vaiką. Galbūt visai negrįšiu. Niekada nežinai.

Motina klausia:

– Tu mūsų daugiau nebemyli?

Tėvas sako:

– Kalba ne apie tai. Aš jus myliu. Visada rūpinsiuosi berniukais ir tavimi. Bet myliu ir kitą moterį. Ar gali tai suprasti?

– Ne. Negaliu ir nenoriu to suprasti.

Mes išgirstame šūvį. Atidarome svetainės duris. Šovė Motina. Ji laiko Tėvo revolverį. Šauna dar kartą. Tėvas guli ant žemės, Motina vis šaudo. Greta manęs parkrinta ir Lukas. Motina meta revolverį, surinka ir parklumpa šalia Luko.

Aš išpuolu iš namų, išbėgu į gatvę ir imu šaukti: „Gelbėkit!" Žmonės mane pagauna, parveda į namus, mėgina nuraminti. Jie mėgina nuraminti ir Motiną, bet ji teberėkia: „Ne, ne, ne!"

Svetainė pilna žmonių. Atvažiuoja policininkai ir dvi greitosios. Jos išveža mus visus į ligoninę.

Ligoninėje seselė suleidžia man vaistų, kad užmigčiau, nes aš tebešaukiu.

Rytojaus dieną gydytojas sako:

– Jis jaučiasi gerai. Kulka jo nekliudė. Jis gali grįžti.

Seselė sako:

– Kur grįžti? Jo namuose nieko nėra. Jam tik ketveri metai.

Gydytojas sako:

– Pasikalbėkite su socialinės rūpybos darbuotoja.

Seselė nuveda mane į kabinetą. Socialinės rūpybos darbuotoja – sena moteris su kuodu. Ji manęs klausia:

– Ar turi senelę? Tetą? Kaimynę, kuri tave myli?

Aš klausiu:

– Kur Lukas?

Ji sako:

– Jis čia, ligoninėje. Jis sužeistas.

Aš sakau:

– Noriu jį pamatyti.

Ji sako:

– Jis be sąmonės.

– Ką tai reiškia?

– Kol kas jis negali kalbėti.

– Jis miręs?

– Ne, bet jis turi ilsėtis.

– O Motina?

– Motina jaučiasi gerai. Bet jos taip pat negali pamatyti.

– Kodėl? Ar ir ji sužeista?

– Ne, ji miega.

– Ar Tėvas irgi miega?

– Taip, tėvas irgi miega.

Ji paglosto man plaukus.

Aš klausiu:

– Kodėl jie visi miega, o aš ne?

Ji sako:

– Taip jau yra. Kartais taip nutinka. Visa šeima užmiega, o tas, kuris neužmiega, lieka vienas.

– Nenoriu likti vienas. Aš irgi noriu užmigti, kaip Lukas, kaip Motina, kaip Tėvas.

Ji sako:

– Kažkas turi budėti, jų laukti ir rūpintis jais, kai sugrįš, kai atsibus.

– Ar jie atsibus?

– Kai kurie iš jų – taip. Bent jau reikia tikėtis.

Mes valandėlę patylime. Ji klausia:

– Ar nežinai, kas galėtų tavimi kurį laiką pasirūpinti?

– Kurį laiką?

– Kol kas nors iš taviškių sugrįš.

Aš sakau:

– Ne, nežinau. Ir nenoriu, kad manimi kas nors rūpintųsi. Noriu namo.

Ji sako:

– Toks mažas negali gyventi namuose vienas. Jei nieko neturi, esu priversta atiduoti tave į vaikų namus.

Aš sakau:

– Man tas pats. Jei negaliu gyventi savo namuose, man nesvarbu, kur važiuosiu.

Į kabinetą įeina moteris ir sako:

– Aš ieškau berniuko. Noriu jį pasiimti. Jis daugiau nieko neturi. Aš pažįstu jo šeimą.

Socialinės rūpybos darbuotoja liepia man pasivaikščioti po koridorių. Koridoriuose yra žmonių. Susėdę ant suolų, jie šnekasi. Beveik visi vilki chalatais.

Jie sako:

– Tai siaubinga.

– Gaila, tokia graži šeima.

– Ji buvo teisi.

– Štai kokie tie vyrai.

– Visos tos paukštytės – tiesiog gėda.

– Ir kaip tik dabar, kai prasidėjo karas.

– Pakanka ir kitų rūpesčių.

Iš kabineto išeina moteris, kuri pasakė: „Aš noriu pasiimti berniuką“. Ji man sako:

– Gali eiti su manimi. Mano vardas Antonija. O tavo? Tu Lukas ar Klausas?

Paduodu Antonijai ranką.

– Aš Klausas.

Mes važiuojame autobusu, žingsniuojame pėsti. Įeiname į mažą kambarėlį, kur stovi didelė lova ir vaiko lovytė su gardelėmis.

Antonija man sako:

– Tu dar ne per didelis miegoti šitoje lovytėje, ar ne?

Aš sakau:

– Taip.

Atsigulu į vaiko lovytę. Vietos kaip tik, kojomis liečiu virbus.

Antonija dar sako:

– Lovytė – mano kūdikiui, kuris greit gims. Tai bus tavo broliukas arba sesutė.

Aš sakau:

– Jau turiu brolį. Kito nenoriu. Sesers taip pat.

Antonija, atsigulusi į didžiąją lovą, sako:

– Eikš, eikš pas mane.

Aš išlipu iš lovytės ir prieinu prie jos lovos. Ji paima mano ranką ir užsideda ant pilvo.

– Ar jauti? Jis juda. Greitai jis bus su mumis.

Ji įsitraukia mane į lovą, priglaudžia prie savęs, sūpuoja.

– Kad tik jis būtų toks gražus kaip tu.

Paskui ji nuneša mane į lovytę.

Kai Antonija mane sūpuodavo, kaskart jausdavau kūdikio judesius ir manydavau, jog tai Lukas. Aš klydau. Antonijai iš pilvo išlindo mergytė.

Aš sėdžiu virtuvėje. Dvi senos moterys liepė man būti virtuvėje. Girdžiu Antonijos šauksmus. Aš nejudu. Kartkartėmis senutės ateina pašildyti vandens ir man sako:

– Sėdėk ramiai.

Vėliau viena senutė sako:

– Gali įeiti.

Aš įeinu į kambarį, Antonija ištiesia rankas, pabučiuoja mane ir nusijuokia:

– Gimė mergytė. Pažvelk. Graži mergytė, tavo sesutė.

Aš pažvelgiu į lopšį. Ten klykia mažas violetinis padarėlis. Paimu jos ranką, vieną po kito suskaičiuoju ir paglostau pirštukus, ji jų turi dešimt. Įkišu į burnytę jos kairės rankos nykštį, ir ji nustoja verkti.

Antonija man nusišypso:

– Pavadinsime ją Sara. Ar šis vardas tau patinka?

Aš sakau:

– Taip, bet koks vardas. Tai nesvarbu. Ji mano sesutė, ar ne?

– Taip, ji tavo sesutė.

– Ir Luko taip pat?

– Taip, Luko taip pat.

Antonija pravirksta. Aš jos klausiu:

– Kur aš dabar miegosiu, kai lovytė užimta?

Ji sako:

– Virtuvėje. Paprašiau motinos pakloti tau patalą virtuvėje.

Aš klausiu:

– Ar daugiau negaliu miegoti jūsų kambaryje?

Antonija sako:

– Verčiau miegok virtuvėje. Kūdikis dažnai verks ir žadins visus keletą kartų per naktį.

Aš sakau:

– Jei ji verks ir tau trukdys, įkišk jai į burną nykštį. Kairės rankos nykštį, taip kaip aš.

Grįžtu į virtuvę. Ten jau tik viena sena moteris, Antonijos motina. Ji užtepa ant duonos medaus ir mane pamaitina. Pagirdo pienu. Paskui sako:

– Gulkis, vaikeli. Gali pasirinkti guolį, kuris tau patinka.

Ant žemės patiesti du čiužiniai, padėtos pagalvės ir antklodės. Aš pasirenku čiužinį, patiestą prie lango, taip galėsiu žiūrėti į dangų ir žvaigždes.

Antonijos motina atsigula ant kito čiužinio ir prieš užmigdama pasimeldžia:

– Dieve visagali, padėk man. Kūdikis net neturi tėvo. Mano duktė su vaiku, kuris neturi tėvo! Jei mano vyras žinotų! Aš jam pamelavau. Nuslėpiau teisybę. O kitas vaikas, kuris net ne jos! Ir ta nelaimė. Kaip man išgelbėti šitą nusidėjėlę?

Senelė murma, o aš užmiegu laimingas šalia Antonijos ir Saros.

Antonijos motina atsikelia anksti rytą. Ji nusiunčia mane į kvartalo parduotuvę nupirkti produktų. Man tereikia paduoti sąrašą ir pinigus.

Antonijos motina verda valgyti. Maudo kūdikį ir keletą kartų per dieną keičia vystyklus. Ji skalbia, o skalbinius išdžiausto ant virtuvės virvių, virš mūsų. Senutė visąlaik murma. Galbūt meldžiasi.

Pas mus ji ilgai neužsibūna. Praėjus dešimčiai dienų nuo Saros gimimo, ji išvažiuoja su savo lagaminu ir maldomis.

Virtuvėje lieku vienas. Atsikėlęs anksti rytą, parnešu pieno ir duonos. Kai Antonija atsibunda, nueinu į kambarį su buteliuku pieno Sarai ir kava Antonijai. Kartais iš buteliuko ją girdau aš, o paskui dalyvauju Saros maudynėse ir mėginu ją prajuokinti žaisliukais, kuriuos jai nupirkome mudu su Antonija.

Sara vis gražėja. Jai auga plaukai ir dantys, ji moka juoktis ir puikiai sugeba žįsti savo kairįjį nykštį.

Deja, Antonija turi vėl pradėti dirbti, nes tėvai daugiau nebesiunčia pinigų.

Antonija kas vakarą išeina. Ji dirba viename kabarete, dainuoja ir šoka. Grįžta vėlai naktį, rytą būna pavargusi ir negali prižiūrėti Saros.

Kas rytą pas mus ateina kaimynė, ji išmaudo Sarą, paskui įkelia ją į virtuvėje esantį aptvarą su žaisliukais. Aš žaidžiu su ja, kol kaimynė verda pietus ir skalbia. Suplovusi indus, kaimynė išeina, ir tada viskuo rūpinuosi aš, jei Antonija dar miega.

Po pietų vaikštinėju, stumdamas Saros vežimėlį. Mes sustojame skveruose, kur yra žaidimų aikštelių, ir aš leidžiu Sarai lakstyti po žolę, žaisti smėlyje, supu ją ant sūpuoklių.

Kai man sukanka šešeri metai, turiu eiti į mokyklą. Pirmą kartą mane palydi Antonija. Ji pasikalba su mokytoju ir palieka mane vieną. Po pamokų bėgte parbėgu pažiūrėti, ar viskas gerai, ir išvedu pasivaikščioti Sarą.

Mudu nuklystame vis toliau, ir taip visiškai atsitiktinai atsiduriu savo gatvėje, gatvėje, kur kitados gyvenau su tėvais.

Nei Antonijai, nei niekam kitam apie tai neprasitariu. Bet stengiuosi kasdien nueiti prie namo žaliomis langinėmis. Valandėlę stoviu ten ir verkiu. Sara verkia drauge su manimi.

Namas apleistas. Langinės uždarytos, kaminas nerūksta. Sodas priešais namą apaugęs piktžolėmis; už namo, kieme, nuo medžio tikriausiai nubyrėjo riešutai, ir niekas jų nesurenka.

Vieną vakarą, Sarai užmigus, išeinu iš namų. Bėgu gatvėmis nekeldamas triukšmo, visiškoje tamsoje. Dėl karo miesto šviesos užgesintos, namų langai rūpestingai užtamsinti. Man pakanka žvaigždžių šviesos, visos gatvės, visi praėjimai įsirėžę į atmintį.

Aš perlipu per tvorą, apsuku aplink namą ir atsisėdu po riešutmedžiu. Rankos užčiuopia žolėje kietus, sausus riešutus. Prisirenku jų pilnas kišenes. Rytojaus dieną ateinu čia su krepšiu ir prisikraunu tiek riešutų, kiek galiu panešti. Pamačiusi virtuvėje krepšį riešutų, Antonija klausia:

– Iš kur šitie riešutai?

Aš sakau:

– Iš mūsų sodo.

– Kokio sodo? Mes neturime sodo.

– Iš sodo prie namų, kur anksčiau gyvenau.

Antonija pasisodina mane ant kelių.

– Kaip tu juos radai? Kaip prisiminei? Juk tau tada tebuvo ketveri metai.

Aš sakau:

– Dabar man aštuoneri. Antonija, pasakykite, kas atsitiko. Pasakykite, kur jie visi. Kas jiems nutiko? Tėvui, Motinai, Lukui?

Antonija pravirksta ir stipriai priglaudžia mane prie savęs.

– Tikėjausi, jog viską užmirši. Niekada su tavim apie tai nekalbėjau, kad viską užmirštum.

Aš sakau:

– Nieko neužmiršau. Kas vakarą, žiūrėdamas į dangų, galvoju apie juos. Jie visi ten aukštai, ar ne? Jie visi mirę.

Antonija sako:

– Ne, ne visi. Tik tavo tėvas. Taip, tavo tėvas miręs.

– O kur Motina?

– Ligoninėje.

– O mano brolis Lukas?

– Reabilitacijos centre. S. mieste, prie sienos.

– Kas jam atsitiko?

– Jį kliudė atšokusi kulka.

– Kokia kulka?

Antonija nustumia mane ir atsistoja.

– Palik mane, Klausai, būk geras, palik.

Ji nueina į savo kambarį, krinta ant lovos ir rauda toliau. Sara taip pat pravirksta. Aš paimu ją ant rankų ir atsisėdu ant Antonijos lovos krašto.

– Neverkite, Antonija. Pasakykite man viską. Verčiau jau viską žinoti. Dabar aš pakankamai didelis ir galiu žinoti teisybę. Klausinėti savęs dar blogiau, nei viską žinoti.

Antonija paima Sarą, pasiguldo šalia savęs ir sako man:

– Gulkis iš kitos pusės, užmigdykime ją. Ji neturi girdėti to, ką tau pasakysiu.

Visi trys ilgai gulime lovoje tylėdami. Antonija glosto plaukus čia Sarai, čia man. Išgirdę lygų Saros alsavimą, žinome, kad ji užmigo. Antonija ima kalbėti, žiūrėdama į lubas. Ji papasakoja, kaip mano Motina nužudė Tėvą.

Aš sakau:

– Prisimenu šūvius ir greitąsias pagalbas. Ir Luką. Ar Motina šovė ir į Luką?

– Ne, Luką sužeidė paklydusi kulka. Ji pataikė prie stuburo. Ištisus mėnesius jis gulėjo be sąmonės, ir visi manė, kad liks luošas. Dabar yra vilties, jog jis visiškai pasveiks.

Aš klausiu:

– Ar Motina taip pat S. mieste, kaip ir Lukas?

Antonija sako:

– Ne, tavo motina čia, šiame mieste. Psichiatrinėje ligoninėje.

Aš klausiu:

– Psichiatrinėje? Ką tai reiškia? Ar ji ligonė, ar pamišėlė?

Antonija sako:

– Pamišimas – tokia pat liga kaip ir kitos.

– Ar galiu ją aplankyti?

– Nežinau. Nereikėtų. Tai per daug liūdna.

Aš valandėlę pagalvoju, paskui klausiu:

– Kodėl Motina išprotėjo? Kodėl nužudė Tėvą?

Antonija sako:

– Todėl, kad tavo tėvas mylėjo mane. Jis mylėjo mudvi su Sara.

Aš sakau:

– Sara dar nebuvo gimusi. Vadinasi, tai dėl jūsų. Viskas atsitiko dėl jūsų kaltės. Jei ne jūs, laimė name žaliomis langinėmis būtų tvėrusi net per karą, net ir po karo. Jei ne jūs, Tėvas nebūtų miręs, Motina nebūtų išprotėjusi, brolis nebūtų luošas, o aš nebūčiau vienas.

Antonija tyli. Aš išbėgu iš kambario.

Nuėjęs į virtuvę, paimu pinigus, kuriuos Antonija padėjo pirkiniams. Ji kas vakarą ant virtuvės stalo palieka pinigų rytdienos pirkiniams. Ir niekada nereikalauja iš manęs ataskaitos.

Aš išeinu iš namų. Nubėgu į didelę, plačią gatvę, kur važinėja autobusai ir tramvajai. Paklausiu senos moters, gatvės kampe laukiančios autobuso:

– Ponia, prašom pasakyti, kokiu autobusu galima nuvažiuoti į stotį.

Ji klausia:

– Į kokią stotį, vaikeli? Jų yra trys.

– Į artimiausią.

– Sėsk į tramvajų numeris penktas, paskui į autobusą numeris trečias. Kontrolierius tau pasakys, kur persėsti.

Atvažiuoju į milžinišką stotį, pilną žmonių. Jie stumdosi, rėkauja, keikiasi. Atsistoju į eilę prie langelio. Judame lėtai. Pagaliau sulaukęs savo eilės, sakau:

– Vieną bilietą į S. miestą.

Tarnautojas sako:

– Traukiniai į S. miestą iš čia nekursuoja. Turi važiuoti į Pietų stotį.

Vėl riedu autobusais ir tramvajais. Kai atvykstu į Pietų stotį, jau naktis ir traukinio į S. nėra ligi ryto. Einu į laukiamąją salę, susirandu vietą ant suolo. Čia daugybė žmonių, tvyro smarvė, pypkių ir cigarečių dūmai graužia akis. Bandau užmigti, bet vos sumerkiu akis, matau Sarą vieną kambaryje, matau Sarą einančią į virtuvę, verkiančią, kad manęs ten nėra. Ji viena visą naktį, nes

Antonijai reikia dirbti, o aš sėdžiu laukiamojoje salėje, ruošdamasis vykti į kitą miestą, į miestą, kur gyvena mano brolis Lukas.

Noriu važiuoti į miestą, kur gyvena mano brolis, noriu surasti brolį ir drauge su juo surasti Motiną. Rytoj rytą važiuosiu į S. miestą. Važiuosiu.

Negaliu užmigti. Kišenėse randu maisto korteles, be tų kortelių Antonija su Sara neturės ko valgyti.

Privalau grįžti.

Aš bėgu. Sportbačiai nekaukši. Rytą atsiduriu prie mūsų namų, atstoviu eilę prie duonos, paskui prie pieno ir grįžtu.

Antonija sėdi virtuvėje. Ji čiumpa mane į glėbį.

– Kur tu buvai? Mudvi su Sara verkėme visą naktį. Daugiau nepalik mūsų vienų.

Aš sakau:

– Daugiau nepaliksiu jūsų vienų. Štai duona ir pienas. Trūksta trupučio pinigų. Buvau nuvažiavęs į stotį. Ir į kitą stotį. Norėjau važiuoti į S. miestą.

Antonija sako:

– Greitai ten nuvažiuosime drauge. Mes rasime tavo brolį.

Aš sakau:

– Taip pat noriu aplankyti Motiną.

Vieną sekmadienio popietę nuvažiuojame į psichiatrinę ligoninę. Antonija su Sara lieka priimamajame. Seselė nuveda mane į nedidukę svetainę, kurioje stovi stalas ir keletas fotelių. Prie lango yra staliukas su kambarinėmis gėlėmis. Aš atsisėdu ir imu laukti. Grįžta seselė, vesdama už rankos moterį su chalatu, kuriai padeda atsisėsti į fotelį.

– Pasisveikink su mama, Klausai.

Aš žiūriu į moterį. Ji stora ir sena. Pusiau pražilę plaukai sušukuoti atgal ir ant pakaušio surišti vilnone juostele. Pamatau tai, kai ji nusigręžia ir ilgai žiūri į uždarytas duris. Paskui klausia seselės:

– O Lukas? Kur jis?

Seselė atsako:

– Lukas negalėjo ateiti, užtat Klausas čia. Pasisveikink su mama, Klausai.

Aš sakau:

– Laba diena, mama.

Ji klausia:

– Kodėl tu vienas? Kodėl Luko nėra su tavimi?

Seselė sako:

– Lukas taip pat greitai ateis.

Motina žiūri į mane. Iš šviesiai mėlynų jos akių ima riedėti ašaros. Ji sako:

– Melas. Visąlaik melas.

Jos nosis teka. Seselė ją nušluosto. Motina nusvarina galvą ant krūtinės ir daugiau nieko nesako, net nežiūri į mane.

Seselė sako:

– Mes pavargome. Grįšime į lovą. Ar pabučiuosi mamą, Klausai?

Aš papurtau galvą ir atsistoju.

Seselė sako:

– Rasi priimamąjį vienas, tiesa?

Nieko netaręs, išeinu iš kambario. Tylėdamas praeinu pro Antoniją su Sara, išeinu iš pastato ir palaukiu prie durų. Antonija suima mane už peties, Sara paima už rankos, bet aš išsilaisvinu ir susikišu rankas į kišenes. Nesikalbėdami sliūkiname iki autobuso.

Vakare, prieš Antonijai išeinant į darbą, sakau:

– Moteris, kurią mačiau, – ne mano Motina. Daugiau neisiu jos aplankyti. Jūs turite ją lankyti, kad suprastumėt, ką jai padarėte.

Ji klausia:

– Ar niekada negalėsi man atleisti, Klausai?

Aš neatsakau. Ji priduria:

– Kad tu žinotum, kaip aš tave myliu.

Aš sakau:

– O neturėtumėte. Jūs man ne motina. Motina turėtų mane mylėti, bet ji myli tik Luką. Dėl jūsų kaltės.

Artinasi frontas. Miestas bombarduojamas dieną ir naktį. Daug laiko praleidžiame rūsyje. Nunešėme ten čiužinius ir antklodes. Iš pradžių mūsų kaimynai taip pat ten ateina, bet vieną dieną jie dingsta. Antonija sako, kad jie ištremti.

Antonija nebeturi darbo. Kabareto, kuriame ji dainavo, nebėra. Mokykla uždaryta. Gauti maisto labai sunku, net ir su kortelėmis. Laimė, Antonija turi draugą, kuris kartais atneša mums duonos, pieno miltelių, sausainių ir šokolado. Vakare draugas lieka pas mus, nes dėl komendanto valandos negali grįžti namo. Tomis naktimis Sara miega su manimi virtuvėje. Aš ją sūpuoju, pasakoju apie Luką, kurį greitai surasime, ir mudu užmiegame, žiūrėdami į žvaigždes.

Vieną rytą Antonija mus pažadina anksti. Liepia šiltai apsirengti, apsivilkti keletą marškinių ir megztinių, paltus, užsimauti keletą porų kojinių, nes leisimės į ilgą kelionę. Likusius drabužius ji sukrauna į du lagaminus.

Antonijos draugas atvažiuoja automobiliu mūsų pasiimti. Lagaminus sudedame į bagažinę, Antonija atsisėda priekyje, mudu su Sara – užpakaly.

Automobilis sustoja beveik priešais mano buvusius namus, prie kapinių vartų. Draugas lieka automobilyje, Antonija eina greitai, tempdama mus su Sara už rankų.

Sustojame prie kapo su mediniu kryžiumi, kur užrašyta Tėvo pavardė su dviem vardais, mano ir brolio: Klausas Lukas T.

Ant kapo, tarp keleto nuvytusių puokščių, viena baltų gvazdikų puokštė beveik šviežia.

Aš sakau Antonijai:

– Mano Motina prisodindavo pilną sodą gvazdikų. Tai buvo mėgstamiausios Tėvo gėlės.

Antonija sako:

– Žinau. Atsisveikinkite su tėvu, vaikai.

Sara klusniai sako:

– Iki pasimatymo, Tėve.

Aš sakau:

– Jis nebuvo Saros Tėvas. Jis buvo tik mūsų su Luku Tėvas.

Antonija sako:

– Aš tau jau aiškinau. Nesupratai? Tiek to. Eime, negalime gaišti laiko.

Mes grįžtame į automobilį, ir jis mus nuveža į Pietų stotį. Antonija padėkoja draugui ir atsisveikina.

Atsistojame į eilę prie langelio. Tik tuomet išdrįstu paklausti Antonijos:

– Kur mes važiuojame?

Ji atsako:

– Pas mano tėvus. Bet pirmiausia užsuksime į S. miestą ir pasiimsime tavo brolį Luką.

Aš paimu Antonijos ranką ir pabučiuoju:

– Ačiū, Antonija.

Ji ištraukia ranką:

– Nedėkok man. Žinau tik miesto pavadinimą, o Reabilitacijos centro pavadinimo nė nenutuokiu.

Kai Antonija moka už bilietus, suprantu, kad kasdienėms išlaidoms skirtais pinigais nebūčiau galėjęs susimokėti už kelionę į S. miestą.

Kelionė nepatogi. Vagonas grūste prigrūstas, žmonės bėga nuo fronto. Mes turime tik vieną sėdimą vietą trims, tas, kuris sėdi, laiko Sarą ant kelių, o kitas stovi. Keletą kartų pasikeičiame vietomis, kelionė, turėjusi trukti penkias valandas, dėl oro pavojų trunka beveik dvylika. Traukinys sustoja plyname lauke, keleiviai išlipa ir sugula ant žemės. Kai taip atsitinka, patiesiu savo paltą, paguldau ant jo Sarą, o pats atsigulu ant jos, kad apsaugočiau nuo kulkų, skeveldrų ir sviedinių.

Vėlai vakare atvykstame į S. miestą. Išsinuomojame kambarį viešbutyje. Mudu su Sara iškart atsigulame į didelę lovą, o Antonija nulipa į barą pasiklausinėti ir grįžta tik rytą.

Dabar ji žino Centro, kur turėtų būti Lukas, adresą. Kitą dieną mes ten nueiname.

Pastatą juosia parkas. Pusė jo sugriauta. Jis tuščias. Matome sienų gabalus, pajuodusius nuo dūmų.

Prieš tris savaites Centras buvo subombarduotas.

Antonija pradeda paieškas. Ji klausinėja vietinę valdžią, mėgina rasti gyvų likusių Centro darbuotojų. Gauna direktorės adresą. Mes pas ją nueiname.

Ji sako:

– Puikiai prisimenu mažąjį Luką. Jis buvo didžiausias neklaužada visuose namuose. Amžinai visus nervindavo, visiems įkyrė-

davo. Tikrai nepakenčiamas, nepataisomas vaikas. Niekas niekada jo neaplankė, niekas juo nesidomėjo. Jei gerai prisimenu, ten būta kažkokios šeimyninės dramos. Daugiau nieko negaliu pasakyti.

Antonija nepasiduoda:

– Ar matėte jį po bombardavimo?

Direktorė sako:

– Per bombardavimą aš pati buvau sužeista, bet niekas manimi nesidomi. Daug žmonių ateina pasikalbėti, pasiklausinėti apie savo vaikus. O manimi niekas nesidomi. Nors po bombardavimo dvi savaites gulėjau ligoninėje. Mane ištiko šokas, suprantate? Juk buvau atsakinga už visus tuos vaikus.

Antonija vėl prašo:

– Pagalvokite. Ką žinote apie Luką? Ar matėte jį po bombardavimo? Kur pasidėjo gyvi likę vaikai?

Direktorė sako:

– Aš jo nemačiau. Kartoju, pati buvau sužeista. Gyvi likę vaikai buvo išsiųsti į namus. Žuvę palaidoti miesto kapinėse. Tie, kurie nežuvo ir kurių adreso niekas nežinojo, buvo išskirstyti. Po kaimus, po ūkius, po miestelius. Žmonės turės grąžinti vaikus, kai pasibaigs karas.

Antonija peržiūri miesto žuvusiųjų sąrašą.

Ji man sako:

– Lukas nežuvo. Mes jį surasime.

Vėl sėdame į traukinį. Atvykę į mažą stotį, einame į miesto centrą. Antonija neša ant rankų užmigusią Sarą, o aš tempiu lagaminus.

Centrinėje aikštėje sustojame. Antonija paskambina, duris atidaro sena moteris. Šią seną moterį aš jau pažįstu. Tai Antonijos motina. Ji sako:

– Garbė Dievui! Jūs gyvi ir sveiki. Aš baisiai bijojau. Be perstojo už jus meldžiausi.

Ji suima rankomis man veidą.

– Iš tu atvažiavai su jomis?

Aš atsakau:

– Kitaip negalėjau. Turiu rūpintis Sara.

– Žinoma, turi rūpintis Sara.

Ji priglaudžia mane prie savęs, pabučiuoja, paskui paima ant rankų Sarą:

– Kokia tu graži, kokia didelė.

Sara sako:

– Aš noriu miego. Noriu miegoti su Klausu.

Jos mus paguldo viename kambaryje, tame pačiame, kur maža būdama miegodavo Antonija.

Sara Antonijos tėvus vadina Senele ir Seneliu, o aš juos vadinu teta Matilda ir dėde Andrašu. Dėdė Andrašas – pastorius, jis nepaimtas į armiją dėl ligos. Jo galva visąlaik kreta, tarsi jis nuolat sakytų „ne“.

Dėdė Andrašas vedasi mane pasivaikščioti į miestelio gatves, kartais pravaikštome ligi sutemų. Jis sako:

– Visada norėjau turėti berniuką. Berniukas būtų supratęs mano meilę šitam miestui. Būtų supratęs šių gatvių, šių namų, šio dangaus grožį. Taip, šio dangaus, kokio niekur kitur nepamatysi. Pažvelk. Šio dangaus spalvoms nerasi jokių pavadinimų.

Aš sakau:

– Tai kaip sapnas.

– Taip, kaip sapnas. Aš turėjau tik mergaitę. Ji išvažiavo iš namų anksti, labai jauna. Grįžo su dukryte ir su tavimi. Tu ne jos sūnus, tu ne mano anūkas, bet tu berniukas, kurio laukiau.

Aš sakau:

– Tačiau aš turiu grįžti pas Motiną, kai ji pasveiks, taip pat turiu surasti savo brolį Luką.

– Taip, žinoma. Tikiuosi, tu juos surasi. Bet, jei nesurasi, gali visam laikui likti pas mus. Gali mokytis ir pasirinkti tokią profesiją, kokia tau patiks. Ką norėtum veikti užaugęs?

– Norėčiau vesti Sarą.

Dėdė Andrašas nusijuokia:

– Tu negali vesti Saros. Jūs – brolis ir sesuo. Jūsų santuoka neįmanoma. Ją draudžia įstatymas.

Aš sakau:

– Tada tik gyvensiu su ja. Niekas negali man uždrausti ir toliau gyventi su ja.

– Tu sutiksi daug merginų, kurias norėsi vesti.

Aš sakau:

– Nemanau.

Netrukus vaikščioti gatvėmis pasidaro pavojinga, o vakarais draudžiama išeiti iš namų. Ką daryti per oro pavojus ir bombardavimus? Dieną duodu pamokas Sarai. Mokau ją skaityti ir rašyti, liepiu atlikti skaičiavimo pratimus. Namuose yra daug knygų, palėpėje gali rasti net vaikiškų knygučių ir Antonijos vadovėlių.

Dėdė Andrašas moko mane žaisti šachmatais. Kai moterys sugula, mes pradedame partiją ir žaidžiame iki vėlios nakties.

Iš pradžių dėdė Andrašas visada laimi. Pradėjęs pralaimėti, praranda ir norą žaisti.

Jis sako:

– Tu man per stiprus, mano berniuk. Nenoriu daugiau žaisti. Nieko nenoriu, visi norai išgaravo. Nesapnuoju net įdomių sapnų, tik pačius kasdieniškiausius.

Pamėginu išmokyti žaisti šachmatais Sarą, bet jie jai nepatinka. Ji pavargsta, susinervina, nes labiau mėgsta paprastesnius žaidimus, o labiausiai – mano skaitomas istorijas, net ir daugybę kartų girdėtas.

Karui nutolus į kitą šalį, Antonija sako:

– Galime grįžti į sostinę, namo.

Jos motina sako:

– Jūs mirsite iš bado. Palik Sarą čia kuriam laikui. Bent jau kol rasi darbą ir padorų būstą.

Dėdė Andrašas sako:

– Palik pas mus ir berniuką. Mūsų mieste yra gerų mokyklų. Kai surasime jo brolį, pasiimsime ir jį.

Aš sakau:

– Privalau grįžti į sostinę ir sužinoti, kas atsitiko Motinai.

Sara sako:

– Jei Klausas grįžta į sostinę, grįžtu ir aš.

Antonija sako:

– Važiuosiu viena. Suradusi butą, atvažiuosiu jūsų pasiimti.

Ji pabučiuoja Sarą, paskui mane. Ir sušnabžda man į ausį:

– Žinau, kad ja rūpinsiesi. Aš tavimi pasitikiu.

Antonija išvyksta, o mes liekame pas tetą Matildą ir dėdę Andrašą. Mes švarūs ir gerai aprengti, bet negalime išeiti iš namų dėl svetimšalių kariškių ir visur tvyrančios netvarkos. Teta Matilda bijo, kad mums ko nenutiktų.

Dabar abu turime po kambarį. Sara miega kambaryje, kitados priklausiusiame jos motinai; aš miegu draugų kambaryje.

Vakarais, prisitraukęs kėdę prie lango, žiūriu į aikštę. Ji beveik tuščia. Po ją trainiojasi tik keletas girtuoklių ir keletas kariškių. Kartais per aikštę pereina raišas vaikas, man atrodo, jaunesnis už mane. Jis groja armonikėle, užeina į vieną bistro, išeina, užeina į kitą. Apie vidurnaktį, kai visi bistro užsidaro, vaikas, tebegrodamas armonikėle, patraukia į miesto vakarinę dalį.

Vieną vakarą vaiką su armonikėle parodau dėdei Andrašui.

– Kodėl jam nedraudžiama vaikščioti vėlią naktį?

Dėdė Andrašas sako:

– Stebiu jį jau ištisus metus. Jis gyvena pas senelę miesto gale. Tai baisiai neturtinga moteris. Vaikas, be abejonės, našlaitis. Jis įpratęs groti bistro, kad užsidirbtų truputį pinigų. O žmonės įpratę matyti jį tarp savęs. Niekas jo nenuskriaus. Jį globoja visas miestas, jį globoja ir Dievas.

Aš sakau:

– Turbūt jis laimingas.

Dėdė sako:

– Tikriausiai.

Po trijų mėnesių Antonija atvažiuoja mūsų pasiimti. Teta Matilda ir dėdė Andrašas nenori mūsų išleisti.

Teta sako:

– Palik dar mažylę. Ji čia laiminga, jai nieko netrūksta.

Dėdė Andrašas sako:

– Palik nors berniuką. Dabar, kai reikalai ėmė taisytis, galėtume pradėti jo brolio paieškas.

Antonija sako:

– Paieškas galite pradėti ir be jo, Tėve. Pasiimu juos abu, jų vieta šalia manęs.

Sostinėje dabar turime didelį keturių kambarių butą. Be kambarių, dar yra svetainė ir vonia.

Atvykimo vakarą papasakoju Sarai istoriją ir glostau plaukus tol, kol ji užmiega. Girdžiu, kaip Antonija su draugu kalbasi svetainėje.

Apsiaunu sportbačiais, nulipu laiptais ir pasileidžiu pažįstamomis gatvėmis. Dabar gatvės, gatvelės ir praėjimai apšviesti, nebėra karo, nebėra užtamsinimų, nebėra komendanto valandos.

Sustoju prie savo namų, virtuvėje dega šviesa. Iš pradžių pamanau, kad čia atsikraustė svetimi žmonės. Šviesa įsižiebia ir svetainėje. Vasara, langai atidaryti. Prieinu arčiau. Kažkas kalba, girdėti vyriškas balsas. Atsargiai pažvelgiu pro langą. Motina, sėdėdama fotelyje, klausosi radijo.

Visą savaitę keletą kartų per dieną nuėjęs stebiu Motiną. Ji dirba savo darbus, vaikščiodama iš vieno kambario į kitą, bet daugiausiai būna virtuvėje. Ji prižiūri sodą, sodina ir laisto gėles. Vakare ilgai skaito tėvų miegamajame, kurio langas išeina į kiemą. Kas antrą dieną dviračiu atvažiuoja seselė, pabūna apie dvidešimt minučių, paplepa su Motina, pamatuoja jai spaudimą, kartais suleidžia vaistų.

Sykį per dieną, rytais, ateina mergina su pilna pintine ir išeina su tuščia. O aš ir toliau nešioju pirkinius Antonijai, kuri puikiausiai gali tai daryti pati, be to, turi draugą, kuris jai padeda.

Motina sulysusi. Ji nebeatrodo kaip apsileidusi senutė, kokią mačiau ligoninėje. Jos veidas vėl pasidarė švelnus, plaukai atgavo spalvą ir blizgesį. Jie sušukuoti į tankų rusvą kuodą.

Vieną rytą Sara manęs paklausia:

– Kur tu vaikštai, Klausai? Kur taip dažnai eini? Net naktį. Šiąnakt atėjau į tavo kambarį, nes susapnavau košmarą. Tavęs ten nebuvo, ir aš labai bijojau.

– Kodėl neini į Antonijos kambarį, kai bijai?

– Nenoriu ten eiti. Dėl jos draugo. Jis nakvoja pas mus beveik kas naktį. Kur taip dažnai vaikštai, Klausai?

– Vaikštinėju, ir tiek. Klaidžioju po gatves.

Sara sako:

– Tu vaikštinėji prie tuščių namų, verki prie tuščių namų, tiesa? Kodėl nebeimi manęs drauge?

Aš jai sakau:

– Namai jau nebetušti, Sara. Mano Motina sugrįžo. Ji vėl gyvena mūsų namuose, ir aš taip pat turiu ten grįžti.

Sara pravirksta:

– Tu išeini pas savo motiną? Daugiau nebegyvensi su mumis? Ką aš be tavęs darysiu, Klausai?

Aš pabučiuoju jai akis.

– O aš? Ką aš be tavęs darysiu, Sara?

Mes abu verkiame apsikabinę, atsigulę ant svetainės sofos. Glaudžiamės vienas prie kito vis stipriau, apsivejame viens kitą rankomis ir kojomis. Ašaros teka mums per veidus, per plaukus, per kaklus, į ausis. Mus purto rauda, drebulys, šaltis.

Pajuntu, kaip tarp kojų sušlampa kelnės.

– Ką jūs čia darote? Kas atsitiko?

Antonija mus išskiria, nustumia vieną nuo kito ir, atsisėdusi tarp mūsų, papurto mane už pečių.

– Ką tu padarei?

Aš sušunku:

– Nepadariau Sarai nieko bloga.

Antonija apkabina Sarą.

– Didis Dieve. Turėjau to tikėtis.

Sara sako:

– Atrodo, aš prisiusiojau į kelnes.

Ji apkabina motinai kaklą.

– Mama, mama! Klausas išeina gyventi pas motiną.

Antonija sumikčioja:

– Ką? Ką?

Aš sakau:

– Taip, Antonija, mano pareiga gyventi su ja.

Antonija sušunka:

– Ne!

Paskui sako:

– Taip, turi grįžti pas motiną.

Rytojaus rytą Antonija su Sara mane palydi. Mes sustojame gatvės kampe, mano gatvės. Antonija mane pabučiuoja ir ištiesia raktą.

– Čia buto raktas. Ateik, kada panorėsi. Paliksiu tavo kambarį.

Aš sakau:

– Ačiū, Antonija. Lankysiu jus kiek įmanoma dažniau.

Sara nieko nesako. Ji išbalusi, akys raudonos. Ji žiūri į dangų. Mėlyną, be jokio debesėlio vasaros dangų. Aš žiūriu į Sarą, septynerių metų mergytę, savo pirmąją meilę. Kitos nebus.

Sustoju priešais namą, kitoje gatvės pusėje. Pasistatau lagaminą, atsisėdu ant jo. Pamatau ateinančią, paskui išeinančią merginą su pintine. Tebesėdžiu, neturiu jėgų atsikelti. Apie vidurdienį užsimanau valgyti, man svaigsta galva, skauda skrandį.

Po pietų dviračiu atvažiuoja seselė. Nešinas lagaminu, perbėgu gatvę, čiumpu seselę už rankos, jai dar nespėjus įeiti į sodą.

– Ponia, atsiprašau, ponia. Aš jūsų laukiau.

Ji klausia:

– Kas tau yra? Tu sergi?

Aš atsakau:

– Ne, aš bijau. Bijau eiti į namus.

– Kodėl nori eiti į šiuos namus?

– Čia mano namai, mano Motina. Aš bijau Motinos, nemačiau jos septynerius metus.

Aš mikčioju ir drebu. Seselė sako:

– Nusiramink. Tu turbūt Klausas. Ar Lukas?

– Aš Klausas. Luko čia nėra. Nežinau, kur jis. Niekas nežino. Todėl ir bijau susitikti su Motina. Vienas. Be Luko.

Ji sako:

– Taip, suprantu. Gerai, kad manęs palaukei. Tavo motina mano, jog nužudė Luką. Eisime į vidų kartu. Sek paskui mane.

Seselė paskambina, Motina iš virtuvės šūkteli:

– Įeikite. Neužrakinta.

Perėję verandą, sustojame svetainėje. Seselė sako:

– Turiu jums didelę staigmeną.

Virtuvės tarpdury pasirodo Motina. Šluostydamasi rankas į prijuostę, ji žiūri į mane išplėtusi akis ir sušnibžda:

– Lukas?

Seselė sako:

– Ne, čia Klausas. Bet Lukas taip pat sugrįš, tikrai.

Motina sako:

– Ne, Lukas nesugrįš. Aš jį nužudžiau. Nužudžiau savo berniuką, jis niekada nebegrįš.

Motina klasteli į fotelį svetainėje, ji dreba. Seselė atraitoja Motinai suknelės rankovę ir suleidžia vaistų. Motina neprieštarauja. Seselė sako:

– Lukas nežuvo. Jis buvo išvežtas į Reabilitacijos centrą. Aš jums jau sakiau.

Aš sakau:

– Taip. Į Centrą S. mieste. Buvau nuvažiavęs jo ieškoti. Centras subombarduotas, bet žuvusiųjų sąraše Luko nėra.

Motina tylutėliai klausia:

– Ar nemeluoji, Klausai?

– Ne, Motin, nemeluoju.

Seselė sako:

– Jūs jo tikrai nenužudėte.

Dabar Motina nusiramina. Ji sako:

– Turime ten nuvažiuoti. Su kuo tu buvai, Klausai?

– Su viena moterim iš vaikų namų. Ji mane palydėjo. Jos šeima gyvena netoli S. miesto.

Motina sako:

– Vaikų namų? Man sakė, kad tu buvai atiduotas į šeimą. Į šeimą, kuri tavimi labai rūpinosi. Duosi man jų adresą, nuvažiuosiu jiems padėkoti.

Aš pradedu mikčioti:

– Kad nežinau jų adreso. Neilgai pas juos buvau. Nes, nes jie buvo ištremti. Paskui išvažiavau į vaikų namus. Man nieko netrūko, visi buvo man labai geri.

Seselė sako:

– Aš jau eisiu. Turiu dar daug darbo. Ar palydėsi mane, Klausai?

Aš išlydžiu ją į kiemą. Ji manęs klausia:

– Kur praleidai septynerius metus, Klausai?

Aš jai sakau:

– Girdėjote, ką sakiau Motinai.

Ji sako:

– Taip, girdėjau. Bet tai netiesa. Tu prastai meluoji, vaikeli. Mes ieškojome vaikų namuose, tavęs nė vienuose nebuvo. Ir kaip radai savo namus? Kaip sužinojai, kad motina sugrįžo?

Aš tyliu. Ji sako:

– Gali saugoti paslaptį. Tikriausiai turi tam priežasčių. Bet neužmiršk, kad jau daug metų slaugau tavo motiną. Juo daugiau apie ją žinosiu, juo labiau galėsiu padėti. Tu staiga atsirandi su savo lagaminu, ir aš turiu teisę paklausti, iš kur atvažiavai.

Aš sakau:

– Ne, neturite teisės. Aš čia, ir baigta. Sakykite, kaip man elgtis su Motina?

Ji sako:

– Elkis kaip išmanai. Jei gali, būk kantrus. Jei ją ištiktų priepuolis, paskambink man.

– Koks tas priepuolis?

– Nebijok. Nebus blogiau kaip šiandien. Ji šaukia, dreba, ir viskas. Štai, čia mano telefono numeris. Jei kas nors negerai, skambink.

Motina miega svetainės fotelyje. Aš pasiimu lagaminą ir einu įsikurti vaikų kambaryje, koridoriaus gale. Ten tebestovi dvi lovos, suaugusiųjų lovos, kurias tėvai nupirko prieš pat tą „dalyką“.

Dar neradau žodžio apibūdinti tam, kas atsitiko. Galėčiau sakyti drama, tragedija, katastrofa, bet mintyse tai vadinu tiesiog „dalyku“, kuriam išreikšti nėra žodžių.

Vaikų kambarys švarus, lovos taip pat. Matyti, kad Motina mūsų laukė. Bet labiausiai laukė mano brolio Luko.

Virtuvėje valgome tylėdami, ir Motina staiga sako:

– Nė kiek nesigailiu nužudžiusi tavo tėvą. Jei pažinočiau moterį, dėl kurios jis norėjo mus palikti, nužudyčiau ir ją. Luką sužeidžiau tik dėl jos kaltės, viskas dėl jos kaltės, o ne dėl mano.

Aš sakau:

– Motin, nesikankink. Lukas nemirė nuo žaizdos, jis sugrįš.

Motina klausia:

– Kaip jis suras namus?

Aš sakau:

– Kaip ir aš. Jei radau aš, ras ir jis.

Motina sako:

– Tavo tiesa. Jokiu būdu negalime iš čia išvažiuoti. Jis mūsų ieškos čia.

Motina išgeria migdomųjų vaistų, ji gulasi labai anksti. Naktį einu jos pažiūrėti į miegamąjį. Ji miega ant nugaros didelės lovos pakraštyje, veidu nusisukusi į langą, palikusi tuščią vietą, kuri kitados buvo jos vyro.

Aš miegu labai mažai. Žiūriu į žvaigždes ir, kaip Antonijos bute kas vakarą galvodavau apie savo šeimą ir namus, čia galvoju apie Sarą ir jos šeimą, apie senelius, gyvenančius K. mieste.

Atsibudęs už lango pamatau riešutmedžio šakas. Nueinu į virtuvę, pabučiuoju Motiną. Ji man nusišypso. Yra kavos ir arbatos. Mergina atneša šviežios duonos. Pasakau jai, kad gali daugiau neateiti, visko nupirksiu aš pats.

Motina sako:

– Ne, Veronika. Vaikščiokite ir toliau. Klausas dar per mažas

Veronika nusijuokia:

– Ne toks jau jis mažas. Bet parduotuvėse neras to, ko reikia. Aš dirbu ligoninės virtuvėje, iš ten ir imu tai, ką atnešu čia, ar supranti, Klausai? Vaikų namuose buvote lepinami valgiu. Negali įsivaizduoti, kaip reikia suktis, kad gautum maisto. Visą laiką prastovėtum eilėse prie parduotuvių.

Motinai su Veronika linksma. Jos juokiasi ir glėbesčiuojasi. Veronika pasakoja savo meilės istorijas. Kvailas istorijas: „Tada jis man pasakė, tada aš jam pasakiau, tada jis pamėgino mane pabučiuoti".

Veronika padeda Motinai nusidažyti plaukus. Jos naudoja priemonę, vadinamą chna, kuri Motinos plaukams grąžina buvusią spalvą. Veronika rūpinasi ir Motinos veidu. Ji daro jai „kaukes", dažo mažais šepetukais, prisidėjusi tūbelių ir pieštukų.

Motina sako:

– Noriu atrodyti padoriai, kai Lukas sugrįš. Nenoriu, kad jis mane rastų apsileidusią, seną ir bjaurią. Supranti, Klausai?

Aš sakau:

– Taip, Motin, suprantu. Bet tu būtum tokia pat graži su žilais plaukais ir be makiažo.

Motina skelia man antausį.

– Drožk į savo kambarį, Klausai, arba eik pasivaikščioti. Tu mane nervini.

Ir priduria Veronikai:

– Kodėl neturiu tokios dukters kaip jūs?

Aš išeinu. Slankioju aplink namus, kuriuose gyvena Antonija ir Sara, nupėdinu į kapines ieškoti Tėvo kapo. Buvau ten tik kartą su Antonija, o kapinės didelės.

Grįžęs bandau padėti Motinai dirbti sode, bet ji man sako:

– Eik žaisti. Pasiimk paspirtuką ar triratuką.

Pažiūriu į Motiną.

– Nejau nesupranti, kad tie žaislai skirti ketverių metų vaikams?

Ji sako:

– Dar yra sūpuoklės.

– Suptis taip pat nenoriu.

Nuėjęs į virtuvę, pasiimu peilį ir nupjaunu virves, visas keturias sūpuoklių virves.

Motina sako:

– Galėjai palikti bent vieną sėdynę. Lukui būtų buvę malonu. Tu sunkus vaikas, Klausai. Net blogas.

Užlipu į vaikų kambarį. Atsigulęs ant lovos, rašau eilėraščius.

Kartais vakare Motina mus šaukia:

– Lukai, Klausai, eikite valgyti!

Nueinu į virtuvę. Motina pasižiūri į mane ir pastato į indaują trečią lėkštę, skirtą Lukui, arba sviedžia ją į kriauklę, kur ji, suprantama, sudūžta, arba įdeda Lukui maisto, lyg jis būtų čia.

O kartais Motina ateina į vaikų kambarį vidury nakties. Ji patapšnoja Luko pagalvę ir sako jam:

– Miegok ramiai. Saldžių sapnų. Iki rytojaus.

Paskui išeina, bet kai kada pasilieka ilgiau, klūpo šalia lovos ir užmiega, pasidėjusi galvą ant Luko pagalvės.

Aš guliu nejudėdamas savo lovoje ir kvėpuoju kaip įmanydamas tyliau, o kai rytojaus rytą atsibundu, Motinos kambaryje jau nebūna. Paliečiu pagalvę kitoje lovoje, ji dar drėgna nuo Motinos ašarų.

Kad ir ką daryčiau, Motinai niekada neįtinku. Jei man iš lėkštės iškrinta žirnelis, ji sako:

– Tu taip ir neišmoksi valgyti švariai. Pažiūrėk į Luką, jis niekada nesutepa staltiesės.

Jei, kiaurą dieną ravėjęs sode piktžoles, grįžtu visas purvinas, ji man sako:

– Tu murzinas kaip kiaulė. Lukas tai būtų padaręs švariai.

Gavusi pinigų, tą menką sumelę, mokamą valstybės, Motina nueina į miestą ir priperka brangių žaislų, kuriuos paslepia po Luko lova. Ji mane perspėja:

– Neliesk jų. Šie žaislai turi būti nauji, kai Lukas sugrįš.

Dabar žinau, kokius vaistus Motinai reikia vartoti.

Seselė man viską paaiškino.

Todėl, kai ji nenori arba užmiršta jų išgerti, įdedu vaistus jai į kavą, arbatą ar sriubą.

Rugsėjį vėl pradedu lankyti mokyklą. Tai ta pati mokykla, kurią jau lankiau prieš karą. Ten turėčiau susitikti Sarą. Bet jos nėra.

Po pamokų paskambinu į Antonijos buto duris. Niekas neatsiliepia. Atsirakinu duris savo raktu. Viduje nieko nėra. Einu į Saros kambarį. Atidarau stalčius, spintas – jokio sąsiuvinio, jokio drabužio.

Aš išeinu iš namų, numetu raktą po pravažiuojančiu tramvajumi ir grįžtu pas Motiną.

Rugsėjo pabaigoje susitinku Antoniją kapinėse. Pagaliau radau kapą. Atnešu puokštę baltų gvazdikų, mėgstamiausių Tėvo gėlių. Ant kapo jau guli kita puokštė. Savąją padedu šalimais.

Atsiradusi nežinia iš kur, Antonija manęs klausia:

– Buvai pas mus?

– Taip. Saros kambarys tuščias. Kur ji?

Antonija sako:

– Pas mano tėvus. Jai reikia tave užmiršti. Ji galvojo tik apie tave, vis norėjo eiti tavęs aplankyti. Pas tavo motiną, nesvarbu kur.

Aš sakau:

– Ir aš visą laiką galvoju apie ją. Negaliu gyventi be jos, noriu gyventi su ja, nesvarbu kur, nesvarbu kaip.

Antonija mane apkabina.

– Jūs – brolis ir sesuo, neužmiršk šito, Klausai. Negalite mylėti vienas kito taip, kaip mylėjote. Neturėjau imti tavęs į savo namus.

Aš sakau:

– Brolis ir sesuo. Argi tai svarbu? Niekas to nežinotų. Mūsų pavardės skirtingos.

– Nesispyriok, Klausai, nesispyriok. Užmiršk Sarą.

Aš nieko neatsakau, Antonija priduria:

– Aš laukiuosi kūdikio. Ištekėjau dar kartą.

Aš sakau:

– Jūs mylite kitą žmogų, turite kitą gyvenimą, tai kodėl vis dar vaikštote čia?

– Nežinau. Gal dėl tavęs. Septynerius metus buvai mano sūnus.

Aš sakau:

– Ne, niekada. Turiu tik vieną Motiną, su kuria gyvenu dabar, kurią jūs išvarėte iš proto. Dėl jūsų kaltės praradau Tėvą, brolį, o dabar atimate iš manęs ir sesutę.

Antonija sako:

– Patikėk manim, Klausai, man dėl to labai gaila. Aš to nenorėjau. Negalėjau numatyti, kas atsitiks. Aš nuoširdžiai mylėjau tavo tėvą.

Aš sakau:

– Tuomet turėtumėte suprasti mano meilę Sarai.

– Tai neįmanoma meilė.

– Ir jūsiškė buvo neįmanoma. Reikėjo išvažiuoti ir užmiršti mano Tėvą, kol nenutiko tas „dalykas". Nenoriu daugiau jūsų matyti prie savo Tėvo kapo.

Antonija sako:

– Gerai, daugiau neateisiu. Bet tavęs niekada neužmiršiu, Klausai.

Motina turi labai mažai pinigų. Ji gauna iš valstybės nedidelę invalidumo pensiją. Aš jai papildoma našta. Privalau kaip galima greičiau susirasti darbą. Veronika pasiūlo man nešioti laikraščius.

Keliuosi ketvirtą valandą ryto, einu į spaustuvę, pasiimu krūvą laikraščių ir apvaikštau man priskirtas gatves, dėliodamas laikraščius prie durų, į pašto dėžutes, po geležinėmis parduotuvių užuolaidomis.

Kai grįžtu, Motina būna dar neatsikėlusi. Ji keliasi apie devintą valandą. Išviręs kavos ir arbatos, skubu į mokyklą, kur pavalgau pietus. Grįžtu tik apie penktą vakaro.

Seselė pamažu pradeda lankytis vis rečiau ir rečiau. Ji sako, kad Motina pasveiko, tik turi gerti raminamuosius ir migdomuosius vaistus.

Veronika taip pat ateina vis rečiau. Vien papasakoti Motinai apie vedybinius nusivylimus.

Sulaukęs keturiolikos, metu mokyklą. Pradedu mokytis spaustuvininko amato, jį man pasiūlė laikraštis, kurį nešiojau trejus metus. Dirbu nuo dešimtos valandos vakaro iki šeštos ryto.

Mano viršininkas Gasparas dalijasi su manimi naktipiečiais. Motina nesusipranta įdėti man naktipiečių, ji net nesusipranta užsakyti anglių žiemai. Negalvoja apie nieką daugiau, tik apie Luką.

Septyniolikos metų tampu spaustuvininku. Uždirbu nemažai pinigų, palyginti su kitų profesijų atstovais. Kartą per mėnesį galiu nuvesti Motiną į grožio saloną, kur jai nudažomi ir sugarbanojami plaukai, „sutvarkomas" veidas ir rankos. Ji nenori, kad Lukas ją rastų seną ir bjaurią.

Motina nuolat priekaištauja man, kad mečiau mokyklą.

– Lukas būtų mokęsis toliau. Jis būtų tapęs gydytoju. Žymiu gydytoju.

Kai per apgriuvusių mūsų namų stogą pradeda tekėti vanduo, Motina sako:

– Lukas būtų tapęs architektu. Žymiu architektu.

Kai parodau Motinai savo pirmuosius eilėraščius, ji juos perskaito ir sako:

– Lukas būtų tapęs rašytoju. Žymiu rašytoju.

Daugiau savo eilėraščių jai nerodau, aš juos slepiu.

Mašinų ūžesys padeda man rašyti. Jis suteikia sakiniams ritmą, pažadina mano galvoje paveikslus. Vėlią naktį baigęs rinkti laikraščio puslapius, kuriu ir spausdinu savo tekstus, kuriuos pasirašinėju Klauso Luko slapyvardžiu savo mirusio ar dingusio brolio atminimui.

Tai, ką spausdiname laikraštyje, visiškai neatitinka tikrovės. Kasdien šimtąkart spausdiname frazę: „Mes esame laisvi“, tačiau gatvėse visur matome svetimos armijos kareivius, visi žino, kad yra daug politinių kalinių, kelionės į užsienį draudžiamos ir net šalies viduje negalima važiuoti į bet kurį miestą. Aš tai žinau, nes sykį mėginau aplankyti Sarą, gyvenančią K. miestelyje. Nuvykau į gretimą miestą, kur buvau sulaikytas ir išsiųstas į sostinę po visą naktį trukusios apklausos.

Šimtąkart per dieną spausdiname: „Mes gyvename turtingai ir laimingai“, o aš manau, kad taip gyvena kiti, nes mudu su Motina esame neturtingi ir nelaimingi dėl to „dalyko“, tačiau Gasparas sako, jog mes – ne išimtis, jis pats su žmona ir trimis vaikais gyvena skurdžiau nei kada nors.

Beje, kai ankstų rytą grįždamas iš darbo susitinku į darbą einančius žmones, niekur nematau laimės, o juo labiau turto. Paklaustas, kodėl spausdiname tiek melo, Gasparas atsako:

– Verčiau nieko neklausinėk. Dirbk savo darbą ir niekuo nesirūpink.

Vieną rytą prie spaustuvės pamatau manęs laukiančią Sarą. Praeinu pro šalį jos nepažinęs. Atsisuku tik išgirdęs savo vardą:

– Klausai!

Mes žiūrime vienas į kitą. Aš pavargęs, murzinas, nesiskutęs. Sara graži, gaivi, elegantiška. Dabar jai aštuoniolika metų. Pirmoji prabyla ji:

– Tu manęs nepabučiuosi, Klausai?

Aš sakau:

– Atleisk, aš nelabai švarus.

Ji pabučiuoja mane į skruostą. Aš klausiu:

– Kaip sužinojai, kad aš čia dirbu?

– Pasiteiravau tavo motinos.

– Motinos? Tu buvai pas mus?

– Taip, vakar vakare. Kai tik atvažiavau. Tu buvai jau išėjęs.

Išsitraukęs nosinę, nusišluostau prakaituotą veidą.

– Ar pasakei jai, kas tu?

– Pasakiau, kad aš tavo vaikystės draugė. Ji manęs paklausė: „Iš vaikų namų?“ Aš atsakiau: „Ne, iš mokyklos“.

– O Antonija? Ar ji žino, kad čia atėjai?

– Ne, ji nežino. Pasakiau, kad einu paduoti dokumentų į universitetą.

– Šeštą valandą ryto?

Sara nusijuokia:

– Ji dar miega. Ir aš iš tiesų eisiu į universitetą. Truputį vėliau. Dar spėsime kur nors išgerti po puodelį kavos.

Aš sakau:

– Noriu miego. Esu pavargęs. Ir turiu paruošti Motinai pusryčius.

Ji sako:

– Atrodo, nesidžiaugi mane matydamas, Klausai.

– Ką čia prasimanai, Sara! Kaip gyvena tavo seneliai?

– Gerai. Jie labai paseno. Motina ketino atsivežti juos čia, bet Senelis nenori palikti savo miestelio. Galėtume susitikinėti dažnai, jei tu nieko prieš.

– Į kokį fakultetą ruošiesi stoti?

– Norėčiau studijuoti mediciną. Dabar, kai sugrįžau, galėtume matytis kasdien, Klausai.

– Tu tikriausiai turi brolį ar seserį. Kai buvau susitikęs Antoniją paskutinį kartą, ji laukėsi.

– Taip, turiu dvi seseris ir mažą broliuką. Bet aš norėčiau pakalbėti apie mudu, Klausai.

Aš klausiu:

– Ką veikia tavo patėvis, jei gali išlaikyti šitiek žmonių?

– Jis dirba partijos vadovybėje. Ar tu tyčia visąlaik šneki apie ką nors kita?

– Taip, tyčia. Kalbėti apie mudu nėra jokios prasmės. Nėra ko bepridurti.

Sara tylutėliai sako:

– Ar užmiršai, kaip mylėjome vienas kitą? Aš tavęs neužmiršau, Klausai.

– Aš taip pat. Bet mums neverta matytis. Argi tu dar nesupratai?

– Taip. Dabar supratau.

Ji mosteli pro šalį riedančiam taksi ir nuvažiuoja.

Aš nueinu į autobusų stotelę, dešimt minučių palaukiu ir, kaip kas rytą, sėdu į autobusą, dvokiantį, perpildytą autobusą.

Grįžęs namo, Motiną randu jau atsikėlusią, ne taip, kaip visada. Ji virtuvėje geria kavą. Ir šypsosi man:

– O tavo draugė Sara graži. Kuo ji vardu? Sara... Kokia jos pavardė?

Aš sakau:

– Nežinau, Motin. Ji man ne draugė. Daug metų jos nemačiau. Ji ieško buvusių klasiokų, ir tiek.

Motina sako:

– Ir tiek? Gaila. Tau laikas turėti draugę. Bet tu, žinoma, per daug nerangus, kad patiktum merginoms. Ypač tokioms merginoms iš gerų šeimų. O dar ta darbininko profesija. Lukas – visai kas kita. Taip, ta Sara Lukui būtų tinkama mergina.

Aš sakau:

– Tikriausiai, Motin. Atleisk, baisiai noriu miego.

Aš atsigulu ir prieš užmigdamas mintyse šnekuosi su Luku, kaip darau jau daugelį metų. Kalbu jam maždaug tą patį, ką ir paprastai. Sakau, kad, jei jis mirė, tai jam pasisekė, norėčiau būti jo vietoje. Sakau, kad jam teko geresnė dalia, o aš turiu nešti sunkiausią naštą. Sakau, kad gyvenimas – absoliučiai nenaudingas dalykas, beprasmybė, klaida, nesibaigianti kančia, prasimanyta Ne Dievo, kurio rūstybė tiesiog nesuvokiama.

Saros daugiau nebematau. Kartais tariuosi atpažinęs ją gatvėje, bet tai visada būna ne ji.

Sykį praeinu pro namus, kuriuose anksčiau gyveno Antonija, bet ant pašto dėžučių nėra jokio pažįstamo vardo, nors aš vis tiek nežinau naujosios Antonijos pavardės.

Po keleto metų gaunu kvietimą į vestuves. Sara išteka už chirurgo, abiejų šeimų adresai – turtingiausiame, elegantiškiausiame miesto kvartale, vadinamame Rožių Kalva.

Draugių aš turėsiu daug. Merginų, sutiktų netoli spaustuvės esančiose kavinėse, į kurias įpratau užsukti prieš ir po darbo. Tos merginos – darbininkės arba padavėjos, retai susitinku su jomis keletą kartų ir nė vienos nesivedu į namus supažindinti su Motina.

Sekmadienio popietes leidžiu savo viršininko Gasparo šeimoje. Mes lošiame kortomis gerdami alų. Gasparas turi tris vaikus. Vyriausioji Estera lošia su mumis, ji beveik mano vienmetė ir dirba tekstilės fabrike, ji audėja nuo trylikos metų. Abu šiek tiek jaunesni sūnūs, spaustuvininkai, kaip ir aš, sekmadienio popietėmis nesėdi namuose. Jie eina į futbolo varžybas, į kiną, vaikštinėja po miestą. Gasparo žmona Ana, audėja, kaip ir duktė, plauna indus, skalbia, verda vakarienę. Estera šviesiaplaukė, mėlynakė ir iš veido šiek tiek panaši į Sarą. Bet ji ne Sara, ji ne mano sesuo, ji ne mano gyvenimas.

Gasparas man sako:

– Mano duktė tave įsimylėjusi. Vesk ją. Aš tau ją atiduodu. Tu vienintelis jos vertas.

Aš sakau:

– Nenoriu vesti, Gasparai. Privalau rūpintis Motina ir laukti Luko.

Gasparas sako:

– Laukti Luko? Vargšas beprotis.

Ir priduria:

– Jei nenori vesti Esteros, verčiau pas mus nevaikščiok.

Pas Gasparą daugiau nesilankau. Dabar visą laisvalaikį leidžiu namuose, vienas su Motina, išskyrus tas valandas, kai be tikslo klaidžioju po kapines arba po miestą.

Sulaukęs keturiasdešimt penkerių metų, pradedu vadovauti kitai spaustuvei, kuri priklauso vienai leidyklai. Daugiau nebedirbu naktimis, o nuo aštuntos valandos ryto ligi šeštos vakaro ir turiu dviejų valandų pietų pertrauką. Tuo metu mano sveikata jau labai pašlijusi. Plaučiai prisigėrę švino, kraujas, stokodamas deguonies, nuodijasi. Tai vadinama saturnizmu, rinkėjų, spaustuvininkų liga. Mane kamuoja skausmai ir šleikštulys. Gydytojas pataria gerti daug pieno, kuo dažniau vaikščioti gryname ore. Aš nemėgstu pieno. Mane kankina ir nemiga, todėl atsirado didelis nervinis ir fizinis nuovargis. Trisdešimt metų dirbęs naktimis, dabar negaliu įprasti miegoti naktį.

Naujojoje spaustuvėje spausdiname įvairius tekstus, eilėraščius, prozą, romanus. Leidyklos direktorius dažnai ateina patikrinti darbo. Vieną dieną jis pakiša man po nosimi mano eilėraščius, rastus ant lentynos.

– Kas čia? Kieno šitie eilėraščiai? Kas tas Klausas Lukas?

Aš mikčioju, nes šiaip jau neturiu teisės spausdinti asmeninių tekstų:

– Čia mano. Tai mano eilėraščiai. Spausdinu juos po darbo valandų.

– Norite pasakyti, kad Klausas Lukas, šių eilėraščių autorius, – tai jūs?

– Taip, aš.

Jis klausia:

– Kada juos parašėte?

Aš atsakau:

– Pastaraisiais metais. Prirašiau ir daugybę kitų, kai buvau jaunas.

Jis sako:

– Atneškite man viską, ką turite. Rytoj rytą ateikite į mano kabinetą su viskuo, ką esate parašęs.

Rytojaus rytą nueinu į direktoriaus kabinetą su savo eilėraščiais. Jų keletas šimtų puslapių, gal tūkstantis.

Direktorius pakilnoja ryšulį.

– Tiek daug? Ar niekada nebandėte jų išleisti?

Aš sakau:

– Niekada apie tai nepagalvojau. Rašiau sau, norėdamas kuo nors užsiimti, pasilinksminti.

Direktorius nusijuokia:

– Pasilinksminti? Jūsų eilėraščiai ne patys linksmiausi. Bent jau tie, kuriuos perskaičiau. Bet gal jaunystėje buvote linksmesnis?

Aš sakau:

– Jaunystėje tikrai ne.

Jis sako:

– Teisybė. Tuo metu nebuvo kuo džiaugtis. Bet po revoliucijos daug kas pasikeitė.

Aš sakau:

– Man ne. Man niekas nepasikeitė.

Jis sako:

– Dabar bent jau galime jūsų eilėraščius išleisti.

Aš sakau:

– Jei taip manote, jei jums taip atrodo, leiskite. Bet prašau niekam neduoti mano adreso ir nesakyti tikrojo vardo.

Lukas sugrįžo ir vėl išvyko. Aš jį išvijau. Jis man paliko nebaigtą rankraštį. Dabar jį užbaiginėju.

Ambasados darbuotojas nepranešė man apie savo vizitą. Praėjus dviem dienoms po brolio apsilankymo, jis paskambino į mano duris devintą valandą vakaro. Laimė, Motina buvo jau atsigulusi. Vyriškio plaukai garbanoti, jis liesas ir išbalęs. Pakviečiu jį į savo kabinetą. Jis sako:

– Aš nelabai moku jūsų kalbą, nepykite, jei kalbėsiu stačiokiškai. Jūsų brolis, kitaip sakant, tariamasis brolis, Klausas T. šiandien nusižudė. Jis puolė po traukiniu keturioliktą valandą penkiolika minučių Rytų stotyje, kai norėjome išsiųsti jį į savo šalį. Mūsų ambasadoje jis paliko jums laišką.

Vyriškis ištiesia man voką, ant kurio užrašyta: „Perduoti Klausui T."

Aš jį atplėšiu. Ant atviruko perskaitau: „Norėčiau būti palaidotas šalia mūsų tėvų". Ir parašas – Lukas.

Ištiesiu atviruką ambasados darbuotojui.

– Jis nori būti palaidotas čia.

Vyriškis perskaito atviruką ir klausia:

– Kodėl jis pasirašė Luku? Ar jis tikrai buvo jūsų brolis?

Aš sakau:

– Ne. Bet jis taip tuo tikėjo, kad negaliu jam atsakyti.

Vyriškis sako:

– Keista. Prieš dvi dienas, po apsilankymo pas jus, paklausėme jo, ar rado ką nors iš savo šeimos. Jis atsakė, kad ne.

Aš sakau:

– Tai tiesa. Tarp mūsų nėra jokių giminystės ryšių.

Vyriškis klausia:

– Ir vis tiek leisite palaidoti jį šalia savo tėvų?

Aš sakau:

– Taip. Šalia Tėvo. Tai vienintelis miręs žmogus mano šeimoje.

Paskui karstą eina ambasados darbuotojas ir aš. Sninga. Aš nešu puokštę baltų gvazdikų, o jis – puokštę raudonų gvazdikų. Nupirkau juos iš gėlininko. Mūsų sode gvazdikų nėra net vasarą. Motina ten sodina visokias gėles, išskyrus gvazdikus.

Šalia Tėvo kapo iškasta nauja duobė. Į ją nuleidžiamas brolio karstas ir pastatomas kryžius, ant kurio užrašytas mano vardas, tik kitaip.

Į kapines ateinu kasdien. Žiūriu į kryžių, ant kurio užrašytas Klauso vardas, ir galvoju, kad reikėtų jį pakeisti kitu, kur būtų užrašytas Luko vardas.

Taip pat manau, kad greitai vėl visi keturi būsime kartu. Motinai mirus, nebeliks jokios prasmės gyventi toliau.

Traukinys – gera mintis.

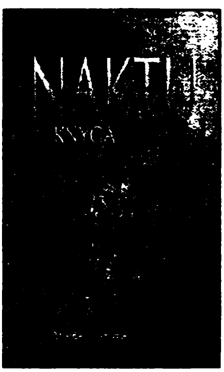
TURINYS

Serijoje XX a. aukso fondas išleista:

AMIN MAALOUF	Tanijo uola
J. J. SCHUHL	Ingrida Kaven
ISABEL ALLENDE	Dvasių namai Fortūnos dukra
TAHAR BEN JELLOUN	Šventoji naktis Vargšų smuklė
HANS-ULRICH TREICHEL	Tristano akordas
LEENA LANDER	Tegul užeina audra
ITALO SVEVO	Dzeno prisipažinimai
WILLIAM STYRON	Sofi pasirinkimas
STIG DAGERMAN	Ugnies palytėtas
JOHN IRVING	Našlė vieneriems metams
JOHN FOWLES	Magas Kolekcionierius Vikšras
MAJGULL AXELSSON	Balandžio ragana
TORGNY LINDGREN	Tapytojas Margalapis
KAZUO ISHIGURO	Dienos likučiai
THOMAS WOLFE	Žvelk, angele, į savo būstą
HERBJØRG WASSMO	Dinos knyga Laimės sūnus Karnos kraitis
ALESSANDRO BARICCO	Aistrų pilys City
SALMAN RUSHDIE	Paskutinis Mauro atodūsis Vidurnakčio vaikai Gėda Žemė po jo kojomis
ARUNDHATI ROY	Mažmožių dievas
LAWRENCE DURRELL	Aleksandrijos kvartetas. Baltazaras
DONNA TARTT	Slapta istorija
SIGRID UNDSET	Ulavas, Auduno sūnus
CARSON McCullers	Vestuvininkė
WALTER WANGERIN	Dievo knyga
KATE ATKINSON	Anapus fotografijų

BEN OKRI	Pavojinga meilė
THOMAS BERNHARD	Grimzdėjas
PHILIP ROTH	Amerikietiška pastoralė
JAVIER MARIAS	Tokia blyški širdis
JANE URQUHART	Dailininkas
MAŁGORZATA SARAMONOWISZ	Sesė
PATRICK MODIANO	Povestuvinė kelionė. Iš užmaršties gelmių
URS FAES	Ombra
MARIANNE FREDRIKSSON	Ana, Hana ir Johana
INGMAR BERGMAN	Intymūs pokalbiai Geri ketinimai Neištikimoji
GÜNTER GRASS	Mano šimtmetis
RAY BRADBURY	Akies mirksniu
LUDWIG FELS	Misteris Džo
ROBERT GRAVES	Aš, Klaudijus
JENS CHRISTIAN GRØNDAHL	Spalio tylėjimas

Naujausia serijos knyga:

NAKTŲ KNYGA – pirmasis prancūzų rašytojos SYLVIE GERMAIN romanas. Vos pasirodęs jis pelnė kritikos pagyrimus ir šešias premijas. Romanas turi tęsinį, Gintarinė naktis, kuris išėjo 1987 m. Sylvie Germain knygos verčiamos į daugelį kalbų ir mielai skaitomos ne tik Prancūzijoje.

Šis romanas – tai Penielių šeimos saga, pasakojimas apie istorijos laužomus vyrų ir moterų likimus. Veikėjai, nuo pat gimimo paženklinti lemties ženklais, nestokoja išminties, bet nemoka tramdyti aistrų, nepripažįsta vidurio, jiems nėra tabu. Paslaptinga tikrovė čia kartais susipina su legendomis ir virsta kone stebukline pasaka. Pagrindinis veikėjas Viktoras Flandrenas iškeliauja į pasaulį, lydimas paslaptingo senelės šešėlio. Jis įsikuria Dievo užmirštame užkampyje, kur dar bastosi vilkai. Tame pasienio kaime Viktoras Flandrenas keturis kartus veda, susilaukia daugybės palikuonių, gyvena, myli, kovoja ir miršta naktyje...

Kristof, Agota

Kr271 Storas sąsiuvinis; Įrodymas; Trečiasis melas: [romanai] / Agota Kristof; iš prancūzų kalbos vertė Stasė Banionytė. – Vilnius: Alma littera, 2004. – 408 p. – (Dvidešimto amžiaus aukso fondas)

Virš. Tik 1-ojo kūrinio antr.

ISBN 9955-08-483-9

Vengrų kilmės šiuolaikinės šveicarų rašytojos Agotos Kristof trys romanai, išgarsinę ją visame pasaulyje, – pirmą kartą išversti į lietuvių kalbą. Ši trilogija vadinama negailestingiausia praėjusio šimtmečio knyga.

Broliai dvyniai Klausas ir Lukas iš karo nualintos sostinės atvažiuoja į mažą pasienio miestelį pas senelę. Kad išgyventų, jie netikėčiausiais pratimais grūdina kūną ir sielą, o viską, ką patiria, rašo į storą sąsiuvinį. Rašo net ir tada, kai likimas nubloškia juos į skirtingas šalis ir jie nieko nežino vienas apie kitą. Bet gal šis savotiškas dienoraštis ir nuties tiltą per žiojinčią prarają?

UDK 830(494)-3

Agota Kristof
STORAS SĄSIUVINIS
ĮRODYMAS
TREČIASIS MELAS
Romanai

Iš prancūzų kalbos vertė
STASĖ BANIONYTĖ

Viršelio dailininkė RAIMONDA BATEIKAITĖ
Kompiuteriu maketavo LIGITA PLEŠANOVA

SL 412. Užsakymas 4.196
Išleido leidykla „Alma littera", A. Juozapavičiaus g. 6/2, 09310 Vilnius
Interneto svetainė: http://www.almali.lt
Spausdino AB spaustuvė „Spindulys", Gedimino g. 10, 44318 Kaunas
Interneto svetainė: http://www.spindulys.lt

Agota Kristof, vengrų kilmės šveicarų rašytoja, gimė 1935 m. mažame miestelyje prie sienos su Austrija, 1956 m. po vengrų sukilimo su vyru išvyko į Šveicariją, ten gyvena iki šiol ir rašo prancūziškai.

Iš pradžių ji rašė pjeses, o 1986 m. pasirodžius romanui „Storas sąsiuvinis“, apie ją sužinojo visas pasaulis. Po to sekė „Įrodymas“ (1988) ir „Trečiasis melas“ (1991). Trilogija išversta į daugiau kaip 20 kalbų, apdovanota įvairių šalių prestižinėmis literatūros premijomis ir vadinama negailestingiausia praėjusio šimtmečio knyga.

Romano herojus, paklaustas, ar jis rašo apie tikrus, ar apie išgalvotus dalykus, atsakė, kad „rašo tikras istorijas, bet kažkuriuo metu istorija kaip tik dėl tos tiesos pasidaro nepakeliama ir tada būna priverstas ją pakeisti, ima viską gražinti ir įvykius aprašinėti ne taip, kaip buvo, o taip, kaip norėtų, kad būtų buvę...“

Neatsitiktinai skaitytojas abejos, kiekgi romane yra pasakotojų. Atsakymą (tiksliau vieną iš galimų) rašytoja pateiks tik paskutinėje trilogijos dalyje, romane su garsiuoju pavadinimu „Trečiasis melas“. Dvyniai Klausas ir Lukas žongliruoja melu ir tiesa, o Agota Kristof – jais.

ISBN 9955-08-483-9
9 789955 084839